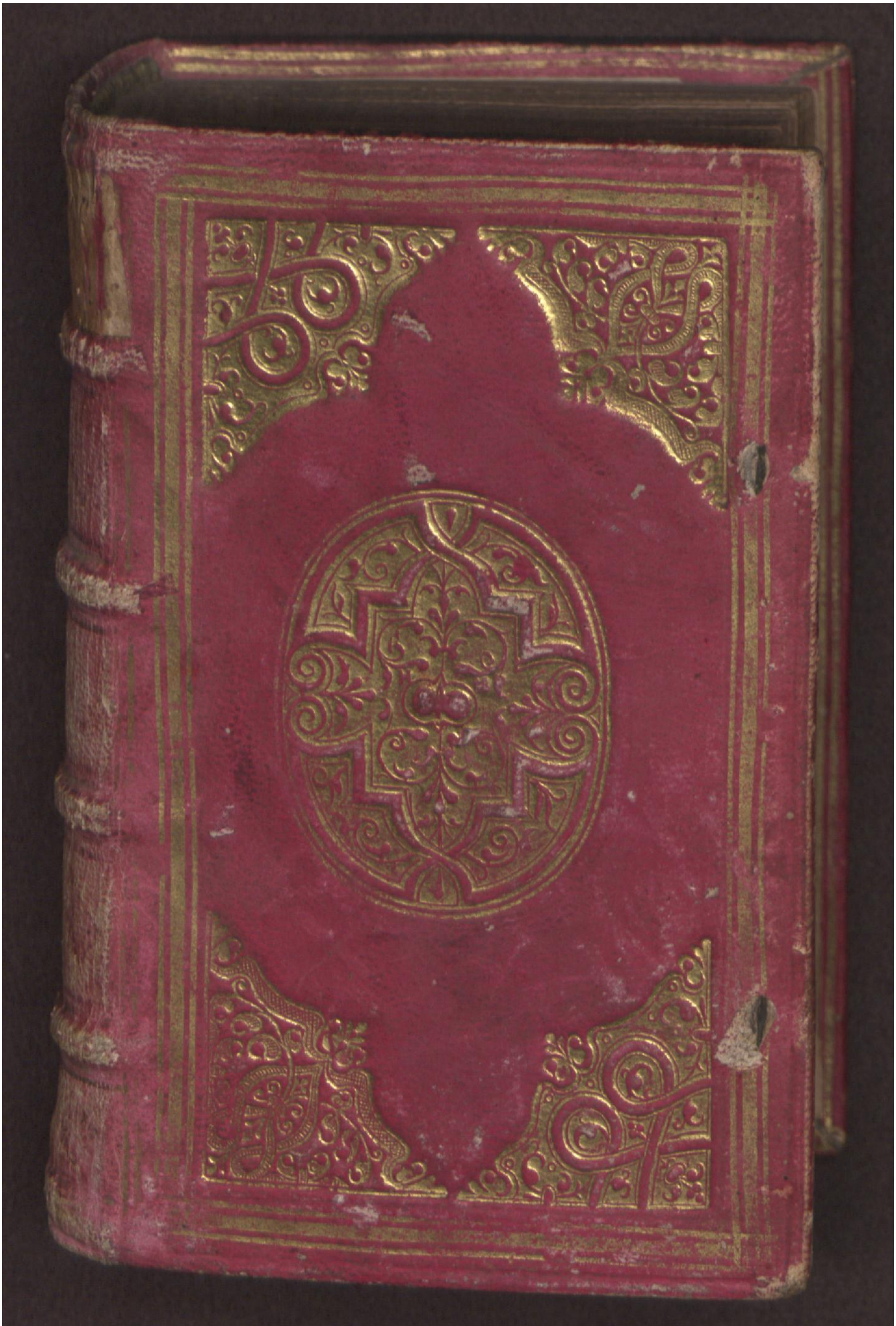
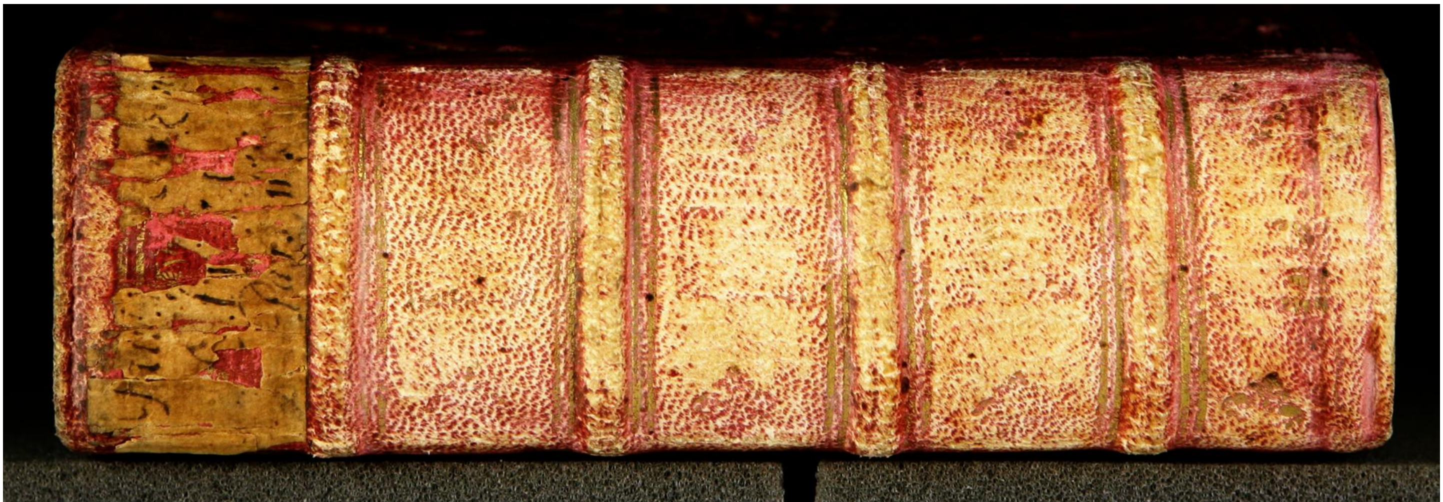
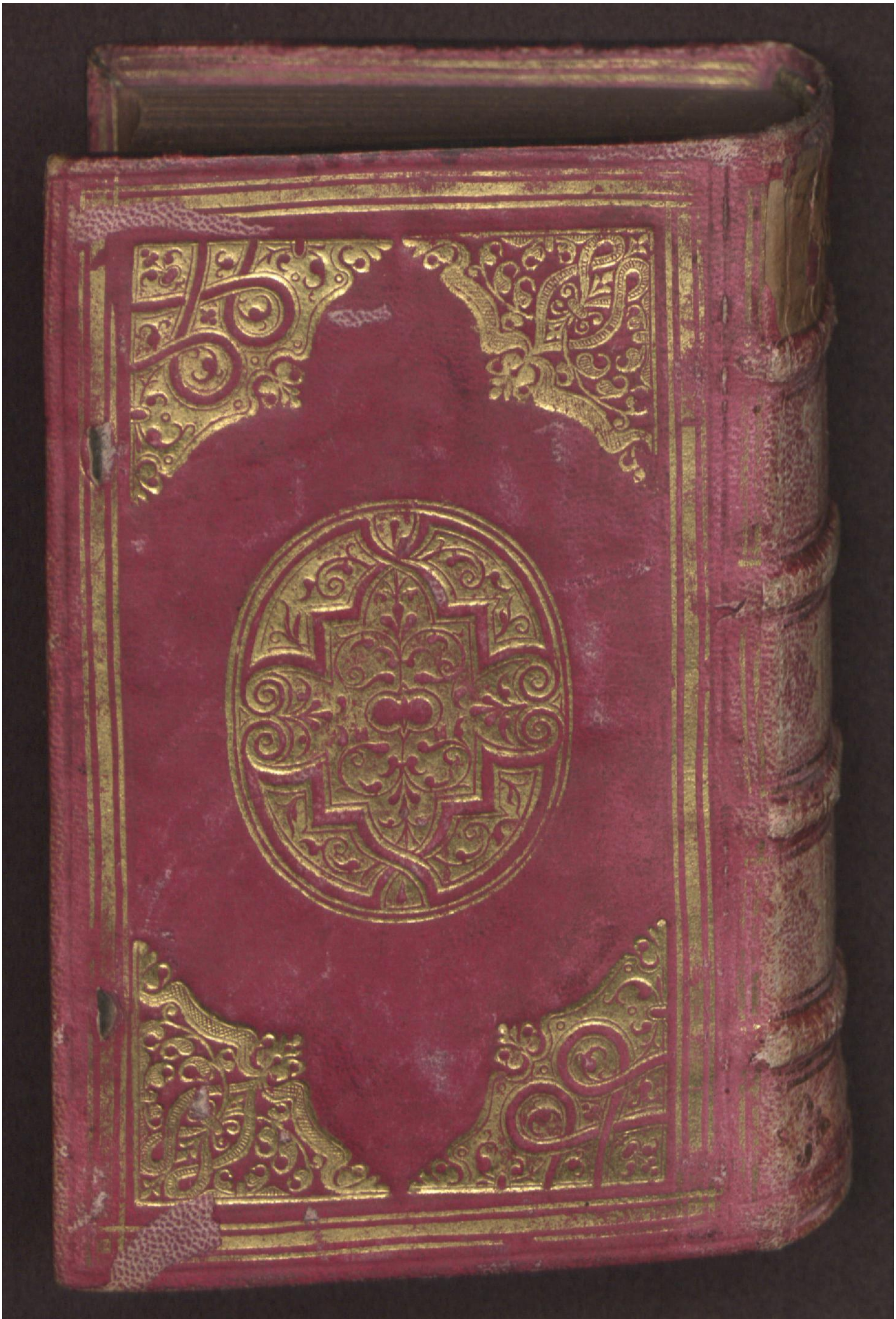

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

14, - 319.

LN 558^II
M

BIBLIOTHECA REGIA HAFNIENSIS

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

ETHICÆ DOCTRINÆ

D. PAVLI AB EITZEN.

PARS ALTERA.

ADDITVM EST EXAMEN CATECHISMI ET INDEX.

SLESVIGÆ IN ISTHMO CIMBRICO
Excudebat Nicolaus VVegenerus.

Anno Chriſti 1588.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

BIBLIOTHECA REGIA HAFNIENSIS

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

AMPLISSI-
MIS ET MAGNI-
FICIS VIRIS SAPIEN-

tia, eruditione, virtute & pietate præſtantibus Dominis Conſulibus & Senatoribus Reipublicæ Hamburgenſis, Dominis & amicis ſuis reuerenter colendis.

CERTVM EST *Reſpublicas præcipuè ideò conſeruari à Deo, vt ſint hoſpitia Eccleſiæ & cuſtodiæ virtutum. Itaq; pij Magiſtratus omnia officia, omnemq; curam gubernationis ad has duas res conferunt, vt doctrina Eccleſiæ purè ſine corruptelis doceatur, & vt ſint inter homines exercitia virtutum. Quas quidem ad res ampliſſimi & ſapientiſſimi Patres conſcripti veſtra quoq; ſtudia in mea cariſſima patria eſſe directa optime ſcio, in qua pia & recta voluntate,*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

vt Deus V. Ampl. ſuo ſancto Spiritu confirmet toto pectore oro. Magna eſt hoc tempore hominum petulantia in doctrinis & in moribus, quæ vt coerceatur, non ſolum doctorum Eccleſiæ, ſed etiam Gubernatorum diligentia requiritur. Multum autem eam vtrorumq; diligentiam adiuuat bona inſtitutio Iuuentutis. Quare cùm ita benigniſſimo Deo viſum ſit, vt poſtremam ætatis meæ partem ſimul Eccleſiaſticis & Scholaſticis laboribus impendam, atq; ſic conteram, Exiſtimo me officium Deo gratum & hominum ſocietati vtile facere, quod, quantum per Dei gratiam & auxilium poſſum, in hoc incumbo, vt Iuuentutem in hac noua Schola Sleſuicenſi, vnà cum meis Collegis & fratribus, fideliter in neceſſarijs doctrinis, de vera Religione & fide, & de veris virtutibus erudio. Vtq; toti mundo notum ſit, me in hac Scholaſtica iuſtitutione, eò omnem conferre operam, vt, quemadmodum eſt in Epitaphio veteris Ludimagiſtri Epicharmi, pueris vtilia dicam, ſcilicet talia, quæ non nunc tantum illis proſunt, ſed etiam ſunt profutura quo ad vixerint, in quouis vitæ genere & ordine, Idcirco decreui paulatim aliquid de

labori

laboribus Scholaſticis in lucem emittere. **Et** *quia nunc Typographus ſecundam partem Ethicæ doctrinæ, continentem quinq; libros poſteriores impreſſit, exiſtimaui id a me & patriæ dulciſſimæ amorem, & erga V. Ampl. obſeruantiam poſtulare, vt hoc opus V. Amp. hoc eſt cariſſ. patriæ meæ Gubernatoribus & Patribus dedicarem. Quod officiolum ex animo veſtras Ampl. reuerenter & officioſe colente profectum, vt à V. Ampl. cum beneuolentia accipiatur obnixè peto. Dominus Ieſus Chriſtus V. Ampl. ſuo ſancto Spiritu regat, vt veſtra Gubernatio ſit Deo grata & Reipublicæ ſalutaris. Ex Schola publica Sleſuicenſi, Anno 1571. 22. Iulij.*

V. Ampl.

Studioſiſſ.

Paulus von Eitzen Hamburgenſis artium & Theologiæ Doctor.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

ETHICÆ DOCTRINÆ LIBER QVINTVS:

DE PRÆCEPTO Sexto.

CAPVT PRIMVM.

DE SVMMA SEXTI PRAECEPTI.

SEXTA LEX DEcalogi, Non mœchaberis, præcipit caſtitatem, ſeu pudicitiam, prohibetque impudicitiam, & immundiciam, atq; coniugium, ſocietatemq; coniugalem ſancit & approbat, Contra verò vetat & damnat omnes vagos concubitus, vna cum impuris concupiſcentijs, & incendijs amoris, ſicut Chriſtus hanc legem interpretatur Matt. 5. Ego dico vobis, quod omnis qui viderit Mulierem ad concupiſcendum eam, iam mœchatus eſt in corde ſuo. Et Paulus 1. ad Theſſ. 4.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

Summam huius legis ſic recitat: Hæc eſt voluntas Dei, ſanctificatio veſtra, vt abſtineatis à fornicatione, & ſciat vnuſquiſq; vas ſuum poßidere in ſanctificatione, & honore, non in paßione deſiderij, ſicut gentes, quæ ignorant Deum. Adoleſcentes in meditatione huius præcepti ſemper repetant Diſtichon Philippi Melanthonis:

Caſta Deus mens eſt, caſta vult mente vocari
Et caſtas iußit pondus habere preces.

Item Teraſtichon eiuſdem, in quo recitatur ſententia veteris Poetæ Bacchilidis.

Vt cum de ſtatua facies formoſa reuulſa eſt
Non decus in reliquo corpore truncus habet:
Sic reliqui mores ſpreti, & ſine honore iacebunt,
Ni ſint ornati laude pudicitiæ.

CAPVT SECVNDVM.

DE CASTITATE SEV PVDICITIA.

CAſtitas eſt virtus, ſeruans puritatem ſeu mundiciam animi, & corporis, incontaminatam libidinibus. Vocatur etiam

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

pudicitia. Quia in hac virtute præcipue pudor conſpicitur. Eſtq́; Caſtitas triplex, vtpote, vitæ cœlibis, quæ virginitas ſeu virginalis caſtitas dicitur, & coniugalis & vidualis. Hæc recitatio ſpecierum caſtitatis tenenda eſt, ne decipiamur Diabolicis clamoribus Pontificum, Cardinalium, Epiſcoporum, Monachorum, qui cun tetris libidinibus polluant totam terram, tamen impudenter clamant, coniugalem vitam eſſe impuritatem, tantum cœlibatum ſeu vitam virginalem eſſe caſtitatem.

Extant autem hæ tres ſpecies caſtitatis, habentq́; bona teſtimonia in ſacra ſcriptura, & in ſcriptis ſanctorum Patrum, ſicut poſtea demonſtrabimus. Chryſoſtomus de duabus ſpeciebus dicit: Primus gradus caſtitatis eſt, ſincera virginitas. Secundus, fidele coniugium.

CAPVT TERTIVM.

DE CASTITATE VIRGINALI SEV vitæ cœlibis.

Caſtitatem vitæ cœlibis, quæ virginitas dicitur, ita deſcribit Apoſtolus, quod ſit puritas ſeu ſanctitas corporis & animæ, 1. Corinth. 7. Non itaq; exiſtimemus Virginitatem tantum in monachali profeßione, aut externa ſimulatione & habitu conſiſtere. Nihil enim ad virginitatem facit illa externa profeßio, aut ſimulatio ſine vera pudicitia. Nam virginitas ſeu cœlibatus debet eſſe ſyncerus & purus. Ideoq; de hac caſtitatis ſpecie dicit Chriſtus Mat. 19. Non omnes capiunt verbum hoc, ſed quibus datum eſt, ſunt enim Eunuchi, qui de matris vtero ſic nati ſunt, Et ſunt Eunuchi, qui facti ſunt ab hominibus. Et ſunt Eunuchi, qui ſeipſos caſtrauerunt propter Regnum cœlorum: qui poteſt capere capiat. Tria hominum genera eſſe inquit, qui ad cœlibatum ſeu Virginitatem ſunt idonei.

Primum genus eſt eorum, qui ſic nati ſunt, vt non ſint apti ad vitam coniugalem, vel natura abhorrent ab altero ſexu

Secundum eorum, qui aut ferro, aut ſimili violentia caſtrati, vel inepti facti ſunt

Tertium eorum, qui ſingulare donum

abent, vt ſine immunditia poſſint cœlibem vitam viuere, vt vterq; Iohannes, Baptiſta & Euangeliſta.

His itaq; tribus hominum generibus conuenit perpetua virginitas, ſeu vita cœlebs, Aliјs hominibus perpetua ad cœlibatum coactio, ſiue propter ſtultum votum, ſiue propter alias cauſas, occaſio eſt multarum impudicarum tentationum & peccatorum.

Idcirco non ſolum Ethnici improbè fecerunt, qui Virgines veſtales, non idoneas, ad perpetuam virginitatem conſecrauerunt, ſed multo magis impie fecerunt, & faciunt Papiſtici, qui, cum hac de re legunt admonitionem Apoſtolicam, quæ extat 1. Corint. 7: tamen Ethnicos non Chriſtianè, ſed Ethnicè imitantur, cum vtriuſq; ſexus homines, nec natura, nec dono idoneos ad perpetuam virginitatem ſeu cœlibatum, impia ſuperſtitioſa ac idolatrica religione promittendum, vafrè alliciunt, & poſt ſtulta & impia vota, tyrannicè in illa impoſſibili obſeruatione inuitos retinent, quæ obſeruatio aliter, quam immunda & impura eſſe non poteſt, cum perſonæ ad illam obſeruationem non ſint idoneæ, ſicut nimis multa exempla impari cælibatus Papiſtici docuerunt.

Sit

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

Sit itaq; nota Apoſtolica admonitio de vita cœlibe , ſeu Virginali : Velim , inquit, omnes homines ſic eſſe , ſicut meipſum , ſed vnuſquiſq; proprium donum habet ex Deo , vnus ſic , alius verò ſic. Dico autem non nuptis & viduis , Bonum eſt illis , ſi ſic permanſerint , ſicut & ego, Quod ſi non continent ſe , nubant , melius eſt enim nubere quam vri.

Item , De Virginibus præceptum Dei non habeo , conſilium autem do , tanquam miſericordiam conſecutus a Domino , vt ſim fidelis. Exiſtimo ergo hoc bonum eſſe propter inſtantem neceßitatem , quoniam bonum eſt homini ſic eſſe. Alligatus es vxori , noli quærere ſolutionem. Solutus es ab vxore, noli quærere vxorem. Si autem acceperis vxorem non peccaſti , & ſi nupſerit virgo. non peccauit. Qui ſine vxore eſt , curat quæ Domini ſunt , quomodo placeat Domino. Qui autem cum vxore eſt , curat , quæ ſunt mundi, quomodo placeat vxori , & diſtractus eſt. Et mulier innupta , & virgo cogitat , quæ Domini ſunt , vt ſit ſancta corpore & ſpiritu, quæ autem nupta eſt , cogitat quæ ſunt mundi , quomodo placeat viro , Porro ad vtilita-

tem

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

tem veſtram hoc dico, non vt laqueum vobis inÿciam, ſed vt quod decorum eſt ſciatis, vt adhæreatis Domino aſsidui, non diſtracti Si quis autem indecorum virgini ſuæ putat, ſi prætereat nubendi tempus, & ita oportet fieri, quod vult faciat, non peccat ſi nubat. Nam qui ſtatuit in corde ſuo firmus, non habens neceſsitatem, poteſtatem autem habens voluntatis ſuæ, & hoc decreuit in corde ſuo, ſeruare virginem ſuam, bene facit, Igitur & qui Matrimonio iungit Virginem ſuam, bene facit, & qui non iungit, melius facit.

Hæc admonitio nullam facit mentionem præcepti, multo minus impÿ & ſuperſtitioſi voti, & tyrannicæ poſt votum coactionis. Imo vero expreſſe dicit Apoſtolus, ſe tantùm conſilium dare, cuius obſequium eſt liberum, non proponere præceptum Domini, quod ſe non habere dicit, de perpetua Virginitatis aut cœlibatus neceſſitate. Etſi enim virginitas ſit quidem commoda ad ſeruiendum Deo, propterea quod eſt vacua curis, & moleſtÿs, quas ſecum adfert coniugium, tamen electionem eius, in qua eligentis donum conſiderandum eſt, liberam eſſe debere, quæ libertas non tantum de vno momento

mento temporis ante votum intelligatur, ſicut Papiſtæ calumniantur. Sed debet hæc libertas intelligi de tota vita, ſeu tota obſeruatione. Semper enim cum cœlebs ſentit ſe dono continentiæ deſtitui, liberum habet acceſſum ad vitam coniugalem, ſicut ſine exceptione temporis aut voti dicitur. Qui non continent nubant, Melius eſt enim nubere quàm vri. Item, Si acceperis vxorem, non peccaſti, Et ſi nupſerit virgo, non peccauit. Sic intellexit vetus Eccleſia Apoſtolicam admonitionem.

Neq; mihi obijciat quiſquam diſputationem de virginitate & cœlibatu in Eccleſia eſſe peruetuſtam, inq; Synodis ac inter doctos tractatam eſſe diu, antequam primatus Papæ conſtitutus fuit. Nam neq; vetuſtas, neq; perſonæ alicuius dignitas errori patrocinatur. Maior eſt enim Spiritus ſancti, dicentis per Apoſtolum, quod prohibitio coniugij ſit doctrina Dæmoniorum, quam vllius, quamuis antiquiſſimæ ætatis, aut hominis autoritas.

Teſtantur hiſtoriæ apud Aſſyrios templum Dianæ Ebatanæ fuiſſe, cuius Sacerdotes fuerunt virgines, quæ perpetuæ virgi-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

nitatis votum fecerant. AEneam ſcribunt eandem religionem ex Troiana terra in Italiam apportaſſe, eiuſq; filium Aſcanium Deæ Veſtæ primum Templum Albæ poſuiſſe. Deinde Numa Pompilius, ſecundus rex Romanorum, qui regnare cœpit, Anno ante Chriſtum natum ſeptingenteſimo undecimo, Veſtales virgines ex Alba Romam tranſtulit, eiſq; ſtipendium ex publico ærario conſtituit lege perpetuæ virginitatis hac ratione mitigata. Ordinauit enim, ut non minor annis ſex, nec maior annis decem, in ſocietatem illam reciperetur, iiſq; non perpetuam, ſed triginta annorum virginitatem præſcripſit, ut PRIMO decennio religionis ritus & ceremonias diſcerent. SECVNDO decennio officia Religionis obirent. TERTIO decennio alias viciſsim docerent. His annis 30. elapſis liberum erat depoſito Sacerdotio ex ſocietate egredi, & vel nubere, vel apud amicos viuere. Quod ſi vero ante illud tempus aliqua perpetratæ ſcortationis conuicta eſſet, ea circa Collinam portam viua in ſubterraneum ſpecum demittebatur, terraq; obruebatur.

Romulus Romanæ urbis conditor, collegium

*Synodi Gangrenſis ſcriptum eſt, Nos virgi-
uitatem cum humilitate admiramur, & con-
tinentiam cum caſtitate & religione Deo ac-
ceptiſsimam dicimus, & nuptiarum vinculum
quod ſecundum caſtitatem perdurat honora-
mus. Hieronymus qui aliquoties nimis iniquus
eſt nuptijs, tamen motus autoritate Apoſtoli,
etiam poſt votum concedit poteſtatem eligendi
coniugium illis, qui dono continentiæ carent.
Ita. n. ſcribit in fine Epiſtolæ ad Demetriadem
de ſeruanda virginitate. Sanctum virginum
propoſitum, & cæleſtis angelorumq́ familiæ
gloriam, quarundam non bene ſe gerentium
nomen infamat, quibus aperte dicendum eſt,
vt aut nubant ſi ſe continere non poſſunt, aut
contineant, ſi nolunt nubere. Conſentit Au-
guſtinus in libro de bono coniugali, & cita-
tur diſtinctione 27. Quidam, inquit, nubentes
poſt votum aſſerunt Adulteros eſſe, Ego ve-
ro dico vobis, quod grauiter peccant, qui ta-
les diuidunt. Hæc etiam fuit Cypriani ſen-
tentia, quæ extat Epiſtola 11. Si ſe ex fide
Chriſto dicauerunt virgines pudicæ & ca-
ſtæ ſine vlla fabula perſeuerent, ſi autem per-
ſeuerare nolunt, vel non poſſunt, melius eſt
vt nubant, quam vt in ignem delitijs ſuis
cadant.*

Sit

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

Sit itaq; ſumma huius tractationis de virginitate ſeu vita cœlibe, eam quidem eſſe ad ſeruiendum Deo, & tranquille viuendum commodam, ſed caſtè obſeruari ab his, qui corpore ſano & integro ſunt non poſſe, ſine ſingulari dono Dei: Cum itaq; nulla (vt Paulus dicit) Lex Domini extet, quæ neceſſitatem perpetuæ virginitatis, ſeu cœlibatus imponat, imo vero cum coniugium, tum procreationis, tum etiam vitandæ ſcortationis gratia, pro his qui non continent ſit inſtitutum, Ideo nulla humana autoritas ſeu poteſtas Leges ferre debet de coactione ad perpetuam vitam cœlibem, ſed debet manere libertas, quam Deus conceſſit. Omnium autem maximè cauendum eſt, ne vel legibus de perpetua continentia, vel electione eius addatur opinio ſuperſtitioſa ſingularis meriti, aut prærogatiuæ apud Deum, præ coniugibus, in acquiſitione æternæ ſalutis, quæ opinio impia in Papiſticis collegijs Monachorum, Monacharum & Sacerdotum prædominatur, atqui è diametro cum vera Chriſtiana religione, ac fide, eaq; qua per Chriſtum liberati ſumus libertate, pugnat. Plura de hac materia dicenda erunt in capite de Sacerdotum coniugio.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

CAPVT QVARTVM.

DE COLLEGIIS COELIBVM, QVAE MONAſteria ſeu clauſtra appellantur.

NOn dubium eſt multos Imperatores, Reges, Principes, & alios Magiſtratus, aut homines diuites admonitos à doctis, bono conſilio inſtituiſſe, & prouentibus ad vſus neceſſarios donaſſe collegia, non tantum Sacerdotum liberorum, quos Canonicos & Vicarios vocauerunt, ſed etiam concluſarum perſonarum, vtriuſq; ſexus, quas Monachos & Monachas, à ſolitaria vita appellamus, & antiquitus Laicis ſunt annumeratæ: idq; Patrum ſcripta oſtendunt, in quibus Monachi à Clericis, hoc eſt, Sacerdotibus & illis, qui officia Eccleſiaſtica tenent, diſtinguuntur. Clariſſimè autem illud demonſtrat Canon quartus Concilij Chalcedonenſis, quo cautum eſt, ne Monachi Eccleſiaſtica officia tractent.

Fuit autem illud inſtitutorum conſilium, vt Sacerdotes quidem miniſterijs fungerentur Eccleſiaſticis, monaſteria vero Scholæ eſ-

læ eſſent, quemadmodum quoq; Philo & Sozomenus ſcripſerunt, Monachos antiquos fuiſſe philoſophatos: aut vt eſſent honeſta, tranquilla & pia hoſpitia earum perſonarum, quæ ad ciuilis vitæ ſocietatem non eſſent idoneæ, aut alioqui ab ea abhorrerent, ſeq; ad tuanquillitatem componere vellent.

Ideoq; ne otio & deſidia allicerentur ad vitia (eſt enim otium Satanæ puluinar, & multa mala docet) addita ſunt exercitia, & moderatorum laborum, & piarum lectionum, cantionum & precum, vna cum vtilibus, & non ſuperſtitioſis exercitijs abſtinentiæ, ad mortificationem carnis.

Et ſicut Patres, ac Matresfamilias domeſticam diſciplinam regunt, ita in his collegijs ſeu domibus perſonæ ætate grandes, & pietate, prudentia ac grauitate præſtantes, pro familiarum illarum patribus & matribus electæ ſunt, ab illis pia & honeſta diſciplina, iuxta Decalogum, & certa ſtatuta non pugnantia cum Decalogo, obſeruata fuit. Talia fuerunt vetera monaſteria, ſine Idolomania, & impijs ſuperſtitionibus.

Sed non diu manſit hæc Monaſteriorum pietas & ſimplicitas. Nam antiquus

ſerpens, qui primos parentes in Paradiſo tentauit & decepit, is etiam ſuæ tentationis, illius ſcilicet (Eritis tanquam Dij) virus abunde in hæc monaſtica hoſpitia, ſeu collegia effudit, eaq́ in officinas omnium Idolomaniarum, impietatum, ſuperſtitionum, aliarumq́ multarum abominationum conuertit. Aliud enim nihil ſunt Papiſtica illa Monaſteria, ſub imperio Antichriſti, in quæ Monachus & Monacha cum impietate & ſuperſtitionibus ingrediuntur, & niſi à Domino luce Euangelij illuminentur, cum impietate & ſuperſtitionibus totam vitam tranſigunt, non Deo, ſed Dæmonijs ſeruientes, & cum impietate ac ſuperſtitionibus moriuntur, & ſepeliuntur.

Quicquid enim in illis monaſterijs Papiſticis eſt, et agitur, omne id impijs et contra filium Dei blaſphemis ſuperſtitionibus & idolomanijs plenum eſt. Templa, domus, cubicula, idolis & idolatricis cultibus abundant, Comæ, veſtes, calcei, ſermones, geſtus, impietatem & hypocriſin profitentur, cum impia hypocriſi editur, ieiunatur, accipitur, datur, inceditur, ſedetur, iacetur, vigilatur, dormitur, & quod horrendiſſimum eſt, etiam oratur. Non refero alia peccata multa, quæ ſine pudore recenſeri non poſſunt.

Hæc

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

Hæc cauſa fuit, cur ſanctus Propheta Lutherus monaſticam vitam tantopere arguit, & cur pij Reges, Principes & Magiſtratus, iſta impietatis delubra euacuauerunt, & ad alios pios vſus pleraq́ conuerterunt, quæ ſi in antiqua manſiſſent ſimplicitate, & ſanctimonia, mutationis illius occaſionem non præbuiſſent.

Vt autem ſciant iuniores non noſtra tantum ætate ſuperſtitiones illas reprehenſas eſſe, ſed olim etiam, cum hæ impietates primum in illis Collegijs creſcere inciperent: ideo aliquot decreta Synodi Gangrenſis, celebratæ in Paphlagonia anno Chriſti 333. cuius autoritas, ab antiquis facta eſt plurimi, recitabo, quæ ſunt è diametro oppoſita ſuperſtitionibus Sacerdotum & Monachorum Papiſticorum. Capitulo primo, Si quis vituperat nuptias, Anathema ſit.

Capitulo 3. Si quis ſeruum alienum occaſione religionis doceat Dominum ſuum contemnere, & eius miniſterium relinquere debere, & potius non docuerit ſuo Domino bona fide, & cum omni honorificentia deſeruire, anathema ſit.

Capitulo 4. Si quis diſcernit Presbyterum coniugatum, tanquam occaſione nuptiarum offerre non debeat, & ab eius oblatione ideo ſe abſtinet, anathema ſit.

Capitulo 12. Si quis virorum putauerit ſancto propoſito continentiæ conuenire, vt pallio vtatur, tanquam ex eo iuſticiam habiturus, & reprehendat vel iudicet alios, qui cum reuerentia birris vtuntur, & alia veſte communi, quæ in vſu eſt, anathema ſit.

Capitulo 15. Si quis dereliquerit proprios filios ſuos, & eos non aluerit, & quod pietatis eſt, neceſſaria non præbuerit, ſed ſub occaſione continentiæ negligendos putauerit, anathema ſit.

Capitulo 16. Si qui filij parentes, maxime fideles, deſeruerint, occaſione Dei cultus hoc iuſtum iudicantes eſſe, & non potius debitum honorem parentibus reddiderint, anathema ſint.

Capitulo 17. Quæcunq; mulier religioni iudicans conuenire, comam ſibi amputauerit, anathema ſit.

In Concilio Ancirano damnata eſt ſuperſtitio abſtinentiæ à carnibus, & expreſſe dicitur: Si quis carnes immundas & abominan-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

nandas exiſtimauerit, ceſſare debet ab ordine ſuo.

CAPVT QVINTVM.

DE CONIVGIO ET CONIVGALI CAſtitate.

Honorabile apud omnes coniugium, & thorus immaculatus, fornicatores autem & adulteros iudicabit Dominus, Hebræorum 13. Hoc ſanctum & Apoſtolicum Encomium vitæ coniugalis diligenter obſeruandum eſt. Vocamus autem coniugium legitimam, & perpetuam vnius viri & vnius fœminæ coniunctionem, diuinitus inſtitutam, generationis cauſa, & ordinatam ad vitandas libidines, vt in ea ſocietate coniuges Deo conditori morem gerant, obtemperent eius ordinationi, vitent ne polluantur contra eam ordinationem, complectantur ſe mutuo & vero amore, procreent & educent liberos, eiſq; tradant veram Dei notitiam, vt agnitio Dei propagetur & conſeruetur, & vt ſocietati humanæ relinquant ſucceſſores bonos, qui ſint futuri vtiles.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

Hæc Definitio omnes cauſas recitat, & ſimul etiam complectitur eum finem, de quo Philoſophi & Legumlatores locuti ſunt, nimirum, vt Reſpublicæ non deſtituantur hominibus, ad earum conſeruationem vtilibus, in omni vitæ genere, Hanc Rerumpublicarum vtilitatem vocat Metellus ſalutem ipſarum perpetuam. Si (inquit) ſine vxoribus eſſe poſſemus, omnes ea moliſtia careremus, ſed quoniam ita natura tradidit, vt nec cum illis ſatis commodè, nec ſine illis vllo modo poßit viui, ſaluti perpetuæ potius quam breui voluptati conſulendum eſt.

Vt vero Encomion Apoſtolicum, quo coniugium ornat, appellans illud honorabile, rectè intelligatur, conſideranda eſt accuratè eius vocis ſignificatio. Honorabile dicitur, quod honore dignum eſt, tum honorificæ exiſtimationis, tum reuerentiæ in vſu.

Primum itaq; quod ad honorificam exiſtimationem attinet, debet coniugium apud omnes homines eſſe honorabile, propterea quod eſt bona & ſancta ordinatio, creata ſeu facta à Deo in creatione generis humani, ſicut ſcribit Moſes, Dixit Deus, Non eſt bonum hominem eſſe ſolum, Faciamus ei adiutorium, Et ædificauit coſtam.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

ſtam, quam tulerat de Adam in mulierem, hoc eſt, Deus fecit ex coſta Adæ mulierem, vt eſſet Adæ coniunx ſeu auxilium, ſeu ſocia domeſtica.

De ſexuum etiam creatione dicitur Geneſis 1. Et repetitur à Chriſto, Matth. 19. Qui fecit hominem ab initio, maſculum & fœminam fecit eos. Addita eſt creationi ſexuum ad ſocietatem coniugalem reuerenda & ſancta benedictio: Creſcite & multiplicamini, & replete terram. Sicut autem in alijs rebus manet non tantum ſubſtantia creata, ſed etiam perpetua quædam vis naturæ inſita & ſancita benedictione creatoris: terra, arbores, plantæ, animantia retinent vim benedictionis ad propagationem & conſeruationem ſpecierum, quæ vis naturæ admirabilis, eſt teſtis ſapientiſſimæ creationis, ac Creatoris: Ita in humano genere, etiam poſt lapſum manet in vtroq; ſexu ſingularis quædam nature vis, potentia & inclinatio, quæ in omnibus gentibus teſtatur ſexuum creationem & mutuam ad ſe inclinationem, cum virtute propagationis ſpeciei, eſſe opificium diuinum.

Et teſtatur conſcientia omnium hominum, quod ea ſexuum potentia & inclinatio, etiam

etiam certa lege naturæ conſtricta ſit, ne ſit vaga, ſed pudica, iuxta ſextum præceptum Decalogi, Non mœchaberis. Omnes enim homines, qui huius præcepti ordinationem transgrediuntur in propria conſcientia ſentiunt, ſe cœco (vt Poëta dicit) verbere cædi, & admoneri, quod contra ordinem diuinum agant, & inhoneſtè ac turpiter faciant.

Accedit in hiſtoria creationis etiam alia commendatio, quæ coniugium apud omnes homines facere debet honorabile. Etſi tantum vnus tunc eſſet vir, & vna fœmina in Paradyſo, nec plures eſſent in toto mundo homines, tamen noluit Deus illos ſine certa lege, & ordine committere, ſicut alias pecudes, ſed voluit vt ſocietas ſexuum in humano genere eſſet diſtincta à commixtionibus aliorum animantium, Ideoq; non vaga aut illegitima, ſed certa lege circumſcripta eſſet.

Idcirco cum Adam & Eua parentibus & amicis carerent, qui ſponſalia curarent, nec vllus eſſet homo, qui ipſos coniugij lege connecteret, Ipſe quidem cœleſtis & æternus Deus, ordinator coniugij, id quoque officij in ſeſe recepit. Duxit enim Euam

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

ad Adam, ſicut Sponſa adducitur Sponſo ad Aram, & Spiritu ſuo ſancto ſponſum mouit vt Sponſam adductam cum læto conſenſu, & approbatione acciperet, ad perpetuam & indiſſolubilem ſocietatem, promulgata ad omnes poſteros perpetua lege, de coniugali ſocietate: Propter hoc relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit vxori ſuæ, & erunt duo in carnem vnam. De qua lege Chriſtus inquit Matth. 19: quod à Deo dicta, hoc eſt, decreta & lata ſit, quia Adam pater humani generis, per Spiritum ſanctum eam promulgauit. Et quod verba illa legis ſint cum effectu, vt Iureconſulti loqui ſolent, intelligenda, ideo additur: Itaq; iam non ſunt duo, ſed vna caro.

Mirifice auget coniugij honeſtatem, quod filius Dei Ieſus Chriſtus (Iohan. 2.) vna cum ſancta matre Maria virgine, & diſcipulis, ad nuptias in Cana Galilææ acceſſit eaſq; primo miraculo, nimirum, conuerſione aquæ in vinum honorauit, & quod à Filio Dei, ac Spiritu ſancto in deſcriptione coniunctionis ſanctiſsimæ, quæ eſt inter Chriſtum & Eccleſiam, allegatur imago ſancti coniugij. Chriſtus appellatur ſponſus Eccleſiæ, Eccleſia Sponſa Chriſti vocatur.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

tur. Coniunctio & ſocietas, quæ fit in verbo & Sacramentis per fidem, ad æternam communionem omnium bonorum Chriſti, vitæ æternæ, & hæreditatis cœleſtis, appellatur deſponſatio, Oſeæ 2. Et 2. Corinth. 11. Item, Nuptiæ, hoc eſt, Coniugium, Matth. 22. Apocaly. 19 .Et accommodantur ad ſanctißimam illam coniunctionem, etiam verba matrimonialia Adæ, Hoc nunc os de oßibus meis, & caro de carne mea. Item, Erunt duo, in carnem vnam. Sic enim mquit Apoſtolus ad Epheſ, 5. Sumus membracorporis eius, de carne, & de oßibus eius.

Hæc de reuerentia coniugalis ſocietatis ſæpe cogitanda ſnnt, Quod enim Deus ſancctificauit & honorauit, eſtq́; coram Deo honorabile, de eo ſancta & honorifica debet eſſe omnium hominum exiſtimatio, iudicium, ſermo.

Secundo, Quod ad honorificum vſum coniugij pertinet, ſciamus ſanctæ & honeſtæ ordinationis Dei, ſanctum & honeſtum vſum eſſe oportere, in quo ſemper prælucere debet reueremtia honorificæ exiſtimationis. Vt enim in alijs rebus honeſtus vſus reuerentiam Iudicij ſignificat, inhoneſtus abuſus vero con-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

temptum: Sic etiam illi, qui coniugio cum honeſtate vtuntur, reuerentiam erga Die creationem, & ordinationem præ ſe ferunt, qui ſecus faciunt, illi ſatis declarant enm, quem in corde & cogitationibus alunt, diuinæ creationis, & ordinationis contemtum.

Præſcriptus antem eſt honoſtus coniugij vſus, & prohibitæ ſunt libidines omnes, quæ ſunt inhoneſtus abuſus creatæ potentiæ generatiuæ, per verba præcepti ſexti (Non mœchaberis) cuius aliquam noticiam etiamlex naturæ, teſte cuiuſq; hominis conſcientia dictat, ſed in ſacra Scriptura multis inſignibus ſententijs & exemplis honeſtus & ſanctus vſus coniugij eſt declaratus, cuius quidem primus gradus ab inuocatione Dei & pietate incipit.

Salomon dicit Prouerbiorum 19. Vxorum prudentem à Domino dari. Quod dictum de toto coniugio intelligi debet, quod & maritus bonus, & vxor bona, & bonum coniugium, ſint dona Dei, quæ per inuocationem Dei petenda, & cum pietate eis vtendum eſt. Sine inuocatione. n. Dei & abſq; pietate nihil homini bonum, felix & ſalutare eſt, pijs vero & inuocantibus Deum omnia ſanctificantur, vt ſint ipſis bona, & ſalutaria. Vt itaq;

con-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

contingat & maneat bonum coniugium, omnis de coniugio cogitatio, & totus ipſius vſus, regatur & gubernetur inuocatione cum pietate coniuncta.

Abraham cogitans de filij Iſaac coniugio, cum eius gratia ſeruum Eleaſarum ablegat, admonet eum de prouidentia Dei, qua coniugia gubernantur. Hæc admonitio, ſicut oſtendit præclaram fidem, ita ſine inuocatione ſenis Abrahæ & filij Iſaaci non eſt facta, Et quidem ſeruus Eleaſar mandati accepti executionem ab inuocatione incipit, qua ſibi ſponſam hærilis filij, à Domino præparatam monſtrari orat.

Tobiæ hiſtoria huius admonitionis gratia etiam à Spiritu ſancto deſcripta, & Eccleſiæ propoſita eſt, vt ad eius imitationem componant ſe omnes, qui de coniugio contrahendo cogitant, & in eo viuunt. Repeti enim quotidie in precibus coniugum debent orationes Tobiæ & Saræ, ac ſemper debet cogitari admonitio Angeli Raphaelis cap. 6. Audi me, & oſtendan tibi, qui ſint quibus prævalere poteſt Dæmonium. Hi namque qui coniugium ita ſuſcipiunt, vt Deum a ſe & à mente ſua excludant, & ſuæ lididini ita

vacent,

vacent, ſicut Equus & mulus, quibus non eſt intellectus, habet Dæmonium poteſtatem ſuper eos. Tu vero cum acceperis Sponſam, orationibus vacabis cum ea. Item accipies virginem cum timore Domini. Vbi. n. timor Domini, ſeu pietas eſt in coniugio, ibi etiam Domini adeſt benedictio, ſicut Pſalmus 128. docet, qui præcipuè coniugibus ſcriptus eſt. Beatus vir qui timet Dominum, & qui ambulat in vijs eius. Labores manuum tuarum manducabis, beatus es, & bene tibi erit. Vxor tua ſicut vitis fœcunda circa latera domus tuæ, filij tui ſicut plantulæ Oliuarum, circa menſam tuam. Ecce ſic benedicetur homo, qui timet Dominum. Benedicat tibi Dominus ex Zion, vt videas bona Ieruſalem omnibus diebus vitæ tuæ, & videas filios filiorum tuorum pacem ſuper Iſrael.

Secundus gradus honeſti vſus coniugij eſt legitimus eius vſus ad fines ordinatos, generationem, & vitationem fornicationis, de hoc vſu admonet Apoſtolus 1. ad Theſſ. 4. Quod debeat vnuſquiſq; vas ſuum poſsidere in ſanctificatione & honore. Et 1. Cor. 7. inquit: propter fornicationem vitandam vnuſquiſq; ſuam vxorem habeat, & vnaquæq;

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

ſuum maritum. Mulier ſui corporis poteſtatem non habet, ſed vir. Similiter & vir corporis ſui poteſtatem non habet, ſed mulier.

Tertius gradus eſt ſincerus amor coniugum inter ſe, præſtans mutuam beneuolentiam, & officia cum reuerentia diuini ordinis. Maritus cum reuerentia ordinationis Dei, ſincero animo complectatur coniugem, ſociam vitæ, & alteram partem ſui ipſius, modeſtè & prudenter ei cohabitet, tanquam inferiori, honorem impertiens, vt cohæredi gratiæ & vitæ, non ſit erga ipſam amarus ſeu Tyrannus, ne preces interturbentur, diligat eam, ſicut Chriſtus Eccleſiam, & tanquam proprium ſuum corpus amet, nutriat, foueat. Vxor viciſſim cum reuerentia ordinationis Dei, Maritum tanquam caput, & Dominum ſuum honoret, diligat, timeat, reuereatur, eiq́; cum ſpiritu quieto, & modeſto obediat, & ſubiecta ſit, ſicut Eccleſia Domino, & capiti ſuo Ieſu Chriſto: Et ſicut Sara obediuit Abrahæ Dominum eum vocans. Hæ præceptiones traditæ ſunt, 1. Pet. 3. Epheſ. 5. Coloſ. 3.

Quartus gradus eſt, vt coniuges patienter in fide ferant coniugij cruces et moleſtias, exhibentes

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

bentes eum honorem Deo & diuinæ ordinationi, ne propter aduerſitates maledicant ordini ſancto Dei, aut eum ordinem turpiter, & impiè deſerant.

Propter peccatum primis parentibus ſtatim crux coniugij impoſita eſt, Ad Adamum enim dixit Deus: Maledicta terra in opere tuo, in laboribus comedes ex ea, cunctis diebus vitæ tuæ, Spinas & tribulos germinabit tibi, & comedes herbas terræ, in ſudore vultus tui veſceris pane tuo, donec reuertaris in terram, de qua ſumptus es. Ad Euam vero dixit Deus: Multiplicabo ærumnas tuas, et conceptus tuos, in dolore paries filios, et ſub poteſtate Viri eris, et ipſe Dominus tuus erit. Hæ ſunt cruces, moleſtiæ et ærumnæ vtriuſq; ſexus, in coniugio, quæ manent ad omnem poſteritatem. & magis magisq;, creſcentibus peccatis mundi augentur. Vere experitur omnis maritus ſeu Paterfamilias in ſua cura œconomica, terram maledictam eſſe propter peccata hominũ, ſicut in verſu dicitur:

Plena malis terra eſt, vndaq; plena malis.

Verè experitur terram ſpinas & tribulos proferre non tantum illos, qui in agris naſcuntur, ſed ſpinas & tribulos moleſtiarum, afflictionum, curarum, dolorum, ærumnarum omnis generis. Verè itaq; non tantum laboris, ſed etiam

doloris panem comedit. Sic vere quoq; experitur omnis Materfamilias eaſdem cum marito moleſtias, & alias quoq;, quæ ſunt eius ſexus propriæ. Atq; hæc quidem omnia non illi tantum experiuntur, qui ſunt infimæ conditionis & abiectæ fortunæ, ſed etiam illi, quos iudicamus eſſe ſplendidiſsimos & fœliciſsimos, ſicut rectè inquit Dauid, Pſalm. 91. Quod etiam cum optima vita eſt, tamen labor & dolor eſt.

Sciant vero coniuges pij in his ærumnis & moleſtijs Deo in fide per patientiam obediendum eſſe, & hanc reuerentiam in illa ſancta ordinatione deberi Deo, quemadmodum Pſalm. 37. ſcriptum eſt, de patientia in omni vocatione: Spera in Domino, & fac bonitatem, & inhabita terram, & victum quære honeſte. Delectare in Domino, & dabit tibi petitiones cordis tui. Reuela Domino viam tuam, & ſpera in eo, & ipſe faciet. Subditus eſto Deo, & ora eum. Qui ſic faciunt, illis cruces & ærumnæ iſtæ à Deo ſanctificantur, vt ſint ſalutaria exercitia pietatis, quæ ipſis ad bonum operantur. Ita enim de cruce pij mariti dicit Dauid Pſalm. 128. Labores manuum tuarum manducabis, beatus es, & bene tibi erit. Et de Mulierum ærumnis inquit Paulus, 1. Timoth. 2. Salua-

bitur

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

bitur mulier per liberorum generationem, ſi permanſerint in fide & dilectione & ſanctificatione cum ſobrietate.

Imaginem mutuorum officiorum dilectionis inter coniuges, proponunt hi Verſus de coniugio claudi & cæcæ.

Vxorem claudus cæcam ducebat, Vterq;
Iſtius accepit commoda coniugij
Cæca virum mulier claudum portauit, & ille
Portantis cæcum lumine rexit iter.
Mutua ſic debet cum coniuge vertere coniunx
Officia, & tali gaudet amore Deus

CAPVT SEXTVM.

DE CAVSIS CONIVGII.

PRima cauſa efficiens coniugij eſt Deus, huius ordinis, vt dictum eſt, Creator & Conditor, qui ſuam voluntatem quoq; de huius ordinis conſeruatione inſeuit mentibus humanis, atq; lege, verboq; ſuo reuelauit, & ſemper hor-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

ribilibus pœnarum exemplis declarauit apud omnes gentes, quod huius ordinis ſui cuſtos ſit.

Secunda cauſa à prima ordinata eſt Lex, ſeu verbum Dei, in Eccleſia reuelatum, et apud omnes gentes Lex naturæ, & aliæ honeſtæ leges, cum lege reuelata, & lege naturæ conſentientes. Hoc teneri neceſſe eſt, vt ſciamus etiam eſſe coniugia legitima apud Ethnicos, qui ordinem legis naturæ obſeruant.

Tertia cauſa efficiens eſt legitimus conſenſus perſonarum, quæ iungi debent, & quæ ad legitimum illum conſenſum, vt ſit ſtabilis, ſecundum leges & honeſtas conſuetudines requiruntur, nimirum conſenſus parentũ, ſponſalia, ſeu deſponſationes, vna cum ordinata copulatione iuxta ritum Eccleſiæ, aut aliarum gentium honeſtas & vſitatas Ceremonias.

Materialis cauſæ ſunt duæ perſonæ, vnus Mas, & vna Fœmina, et non plures, quæ legitimè iungi poſſunt. Scriptum eſt enim, Maſculum et Fœminam creauit eos. Item, Erunt duo, non erunt tres aut quatuor, aut plures, in carnem vnam.

Forma coniugij, eſt ipſa coniugalis ſocietas, & coniunctio perpetua, legitima & indiſſolubilis, quæ omnia afficia coniugalia complectitur.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

ctitur. In cogitatione de cauſiis finalibus coniugij, ſemper reſpiciamus ad dictum in Geneſi, dixit Deus: Non eſt bonum hominem eſſe ſolum, faciamus ei adiutorinm, quod coram ipſo ſit. Hæc ſapientiſsima Trinitatis deliberatio & decretum admonet de cauſis finalibus. Deus.n. nihil fecit fruſtra.

Sunt autem expreſſæ hæ cauſæ finales coniugij, ante lapſum. Prima, vt ſit ſocietas coniugum, & mutua communicatio officiorum quæ domeſtica ſocietas coniugum vt eſt fundamentum, ita etiam exemplum debet eſſe omniũ ſocietatũ in vita. Hanc cauſam finalem præcipuè monſtrant ſignificationes verborum illorũ. Faciamus ei adiutorium ſimile ſibi, ſeu quod coram ipſo, aut apud ipſum ſit. Item, ædificauit coſtam in Mulierem, hoc eſt, creauit eam ad ſocietatem œconomicam.

Secunda cauſa finalis eſt huic annexa, nimirum, ordinata propagatio & conſeruatio generis humani, conditi ad imaginem Dei, & æternam ſocietatem cum Deo. Hoc in benedictione dicitur: Creſcite & multiplicamini, & replete terram. Hæ duæ cauſæ finales manent etiam poſt lapſum, et quidem expreſſe repetuntur, Geneſ: 4. In dolore paries filios tuos. Item, ſub

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

poteſtate viri eris, & ipſe Dominus tuus erit. Noluit enim Deus generationem omitti, ſed eam voluit, & vult manere propter Eccleſiam, cui promiſit, & donauit vnigentium Filium redemptorem, quæ Eccleſia ex genere humano omnibus temporibus colligitur, vt per Spiritum ſanctum regenerata ac renouata recte & vere agnoſcat, inuocet, & ſancta obedientia colat Deum, eiuſq́ agnitionem in hac vita docendo propaget & conſeruet, & poſt hanc vitam in ſocietate cœleſti ipſum in omnem æternitatem intueatur & celebret. De hoc fine obſeruentur verba in oratione Tobiæ Iunioris. cap. 8. Domine tu ſcis, quia non luxuriæ cauſa accipio coniugem, ſed ſola poſteritatis dilectione, in qua benedicatur nomen tuum in ſecula ſeculorum.

Acceßit autem poſt lapſum tertius finis, de quo Apoſtolus ſcribit, 1. Corinth. 7. propter fornicationem vitandam, vnuſquiſq́ ſuam vxorem habeat, & vnaquæq́ ſuum Maritum. In Scholis dici ſolet, coniugium ante lapſum eſſe inſtitutum ad officum, poſt lapſum ad officum & remedium.

Addam pauca Philoſophorum dicta, quæ etiam de cauſis coniugÿ admonent, et vel ex lege natu-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

naturæ, vel ex doctrina patrum ſumpta ſunt. Muſonius in libro: An philoſophum impediant nuptiæ, ſic inquit: Nuptiæ ſunt ſecundum naturam, ſi quid aliud, quam enim aliam ab cauſam opifex hominum in duas partes primum diuiſit genus noſtrum, & deinde cupiditatem vehementem vtriq; iniecit conuerſationis, & coniunctionis cum ingenti deſiderio mutuo? nonne inde fit euidens, quod vtrumq; ſexum coniungi voluerit, & communi opera vitam inſtituere, ſeq; mutuo iuuare, & gignere ſimul, ac educare liberos, vt genus noſtrum perpetuum eſſet?

Hierocles libro de nuptijs. Nuptiæ viro prudenti, ceu bonum proponuntur, nimirum nobis conueniens, niſi quid impedimenti prohibeat. Videtur autem ipſa natura multo prius quam vir ſapiens, vtpote quæ & ipſum ſapientem ad nuptias inſtigat, nos admonere. Non enim ſociabiles ſolum, ſed vt bini cohabitemus fecit, & huic ſocietati vnum communeq; opus, liberorum procreationem, & vitæ ſtabilis conuerſationem propoſuit. Probe itaq; ipſa natura nos docet, quod ex ipſius conſtitutione ea quæ facere decet eligi oporteat.

Plato 6. de legibus: In coniugio hæc

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

conſolatio propoſita ſit, quod coniuges oporteat naturæ humanæ perpetuitati ſtudere, vt liberos liberorum relinquentes, ſemper Deo cultores in ſuum locum ſubſtituant. Item, Oportet parentes gignere & educare liberos, qui vitam tanquam lampadem poſteris tradant, vt ſemper ſint aliqui colentes Deum iuxta legem. Eadem ſententia eſt in verſibus Euripidis, de liberorum generatione in coniugio, qui citantur a Lycurgo.

Cauſam quare procreamus liberos
Hanc eſſe precipuam putandum eſt, vt Dei
Noticia luceat futuris ſeculis,
Semperq́ cuſtodes ſint ſuperſtites
Cœleſtium legum, atq́ templorum Dei,
Qui in patria tueantur has res optimas,
Et diſciplinam ciuium, & mores bonos
Non impia feritate deleri ſinant.

Lectione dignæ ſunt prolixæ orationes Hieroclis & Antipatri, de commodis nuptiarum apud Stobæum.

CAPVT SEPTIMVM

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

DE PERSONIS, QVÆ CONIVGIVM LEGITIME inter ſe poſſunt contrahere.

IN omni actione de duarum perſonarum coniugio prima conſideratio eſſe debet, an legitimè connubium inter ipſas contrahi poßit, An vero copulatio earum ſit aliqua lege prohibita. Intelligitur autem omnes perſonas legitimè coniungi poſſe, quarum coniunctio non eſt legibus prohibita. Debent itaq; prohibitiones vulgo notæ eſſe. & laudanda eſſet conſuetudo, ſi tabula prohibitionum publicè in ciuitatibus propoſita eſſet, aut quotannis populo tam in Pagis, quam in Vrbibus prælegeretur, Ita minus accideret errorum, qui poſtea cum factis imprudenter ſponſalibus innoteſcunt multas intricatas difficultates pariunt.

CAPVT OCTAVVM.

DE ARBORE CONSANGVINITATIS

IN explicatione prohibitionum Coniugij ſæpe fit mentio graduum conſanguinitatis & affinitatis,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

nitatis, Ideo arborum, vt Iureconſulti vocant, tam conſanguinitatis quam affinitatis declaratio ad prohibiti onum intelligentiam eſt neceſſaria: primum itaq; conſangumitatis, poſtea affinitatis arborem, quam breuiſſimè declarabo.

Conſanguinitas eſt vinculum perſonarum, quæ propterea quod ab eodem ſtipite ortæ ſunt, ſanguinis & naturæ ſocietate propius iunctæ ſunt.

Et tales perſonæ vocantur communi nomine conſanguinei, ac in duas ſpecies diuiduntur.

Alij vocantur Agnati, qui ad lineam maſculinam ſeu paternam pertinent.

Alij Cognati, qui pertinent ad lineam fœmininam ſeu maternam.

Obtinuit tamen vſus, vt ſæpe cognatio in genere conſanguinitatem, & cognatus conſanguineum ſignificet.

Stipes vocatur ea perſona, à qua aliæ de quarum coniunctione agitur, traxerunt originem, vel ad quam earum refertur coniunctio.

Arbor conſanguinitatis vocatnr tabula, quæ conſanguineorum diſtantias lineis & gradibus diſtinctas ob oculos ponit.

Arbor

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

Arbor conſanguinitatis duplex eſt, Ciuilis vel Legalis & Canonica.

Arbor ciuilis ſeu legalis ad ſucceßiones & tutelas ſpectat.

Arbor Canonica ad Matrimonia ſpectat.

Sunt autem vtriuſq; arboris partes, Linea & Gradus.

Linea vocatur collectio perſonarum ab eodem ſtipite deſcendentium, gradus continens & numeris diſtinguens.

Gradus eſt habitudo diſtantium perſonarum, qua cognoſcitur, quota agnationis vel cognationis diſtantia duæ perſonæ inter ſe differant.

Linea in vtraq; arbore triplex eſt: aſcendentium, deſcendentium, & collateralium

Linea aſcendentium eſt, quæ ſtipitis aut perſonæ maiores, à quibus deſcendit, continet & numerat, vt Patrem, Auum, Proauum & vltra.

Linea deſcendentium eſt, quæ continet & numerat perſonas à ſtipite deſcendentes, vt Filium, Nepotem, Pronepotem & vltra.

Linea collateralium eſt, quando numeramus Fratres, Sorores et vlteriores. Hæc etiam

tran-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

transuerſalis linea dicitur, ſicut linea aſcendentium & deſcendentium etiam recta linea vocatur.

Linea collateralium duplex eſt, AEqualis & inæqualis.

Linea æqualis eſt, quando perſonæ æqualiter ſeu æqualibus gradibus diſtant à communi ſtipite, vt Frater & Soror, Patrueles & Conſobrini.

Linea inæqualis eſt, quando perſonæ inæqualiter ſeu inæqualibus gradibus diſtant à communi ſtipite, vt Frater, & alterius fratris filius.

Hæ ſunt definitiones, quæ ad intellectum vtriuſq; arboris ſciri debent. Sequuntur Regulæ.

Ius ciuile vnicam habet regulam de linea recta & tranſuerſali, hoc eſt, de aſcendentib. & deſcendentibus, & collateralibus: Videlicet, Quot ſunt perſonæ, tot ſunt gradus demto ſtipite. *Cuius Regulæ fundamentum eſt, quod Ius ciuile in ſucceßionibus & tutelis, ſingulares perſonas tantum reſpicit, Ideoq; vnaquæq; perſona nouum gradum facit.*

Ius Canonicum in linea recta aſcendentium & deſcendentium eandem habet regulam cum

Iure

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

Iure ciuili, videlicet: Quot ſunt perſonæ, tot ſunt gradus dempto ſtipite. *Propterea quod in ea linea nullæ perſonæ matrimonio iungi poſſunt. Sed in linea transuerſali duas proprias regulas habet, quæ ideo à legali numeratione graduum differunt, quia in collateralibus perſonis matrimonia reſpicit, quæ ſunt duarum perſonarum coniunctiones, oſtenditq́ qui gradus ad illam coniunctionem legitimè admittantur, qui non admittantur.*

Eſt autem hæc prima regula Cononica de collateralibus in linea æquali: Quoto gradu in linea æquali altera perſona à communi ſtipite diſtat, toto gradu perſonæ inter ſe diſtant.

Secunda regula eſt de collateralibus in linea inæquali. Quoto gradu in linea inæquali remotior diſtat à ſtipite tali gradu inter ſe perſonæ diſtant.

CAPVT NONVM.

DE ARBORE AFFINITATIS.

AFfinitas dicitur quaſi ad vnum finem, hoc eſt, ad vnas nuptias vnitas ſeu reſpe-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

ctus, propterea quod cognationes diuerſæ per vnas nuptias duarum perſonarum copulantur. Affines itaq; vocantur, qui etſi ab vno ſtipite propinquo non deſcendunt, tamen propter vnas nuptias coniunctionem acceperunt: vt Socer & Gener, etſi ſunt ſanguine alieni, tamen propter nuptias vnas affinitate iunguntur. Et quanquam in Iure ciuili de tutelis & ſucceßionibus affinitas tantum ſignificat coniunctionem, quæ ex legitimis nuptijs prouenit: Tamen in diſputationibus matrimonialibus affinitas etiam de illegitimis mixtionibus conſummatis intelligitur, ſicut expreſſe in Iure dicitur ex fundamento Apoſtolico, 1. Corinth. 7. Qui adhæret meretrici, vna caro cum illa efficitur. Sunt autem tria genera Affinitatis.

Primum eſt, quod mediante vna perſona contrahitur. De ea affinitate primi generis hæc eſt regula, Quoto gradu quiſpiam eſt mihi conſanguineus, toto gradu vxor eius eſt mihi affinis, & econtra, Quæ regula etiam ſic recitari ſolet.

Perſona addita perſonæ mutat genus attinentiæ, ſed non mutat gradum.

Exempli gratia.

Fratres ſunt iuncti ſecundum Ius ciuile,

ſecundo

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

ſecundo gradu, Iuxta Ius vero Canonicum primo gradu conſanguinitatis. Ergo ipſorum vxores ſunt iunctæ ſecundum Ius ciuile ſecundo, Iuxta Ius vero Canonicum, primo gradu affinitatis.

Secundum genus affinitatis eſt, quando primo generi eſt addita alia perſona. Vt Maritus ſororis meæ eſt mihi iunctus primo genere affinitatis. Sed quando maritus ille mortua ſorore mea aliam ducit, tunc illa iungitur mihi ſecundo gradu affinitatis. Sic Socer & Gener primo gradu affinitatis iunguntur. Sed ſi Gener mortua priore vxore, filia ſoceri, aliam ducit, tunc illa iungitur Socero iſti in ſecundo genere affinitatis.

Tertium genus affinitatis eſt, quod conſtituitur mediantibus tribus perſonis. Perſona enim ſecundo generi adiecta, conſtituit tertium genus. Vt relicta fratris, ſi rurſum nubit, ille maritus iunctus eſt mihi ſecundo genere affinitatis. Sed ſi ille mortua vxore aliam ducit, Tunc illa noua Vxor fit mihi affinis tertio genere. Etſi autem dicitur, prohibitionem coniugij ratione affinitatis, tantum valere in primo genere: tamen extat expreſſa lex, Vxorem quondam, Digeſtis de ritu nuptiarum, quæ

ad ſecundum genus pertinet, & in omnibus iudicijs obſeruatur. Ea prohibetur, ne Vitricus priuigni vxorem accipiat, aut Nouerca Priuignæ marito nubat. Quæ prohibitio etiam vice verſa ſic intelligitur, ne Priuignus cum vxore Vitrici, aut Priuigna cum Nouercæ marito contrahat.

CAPVT X.

IN QVIBVS GRADIBVS CONSANGVINITATIS & Affinitatis coniugium ſit prohibitum.

Duplex eſt prohibitio graduum, in quibus non debet coniugium contrahi. Vna eſt Legis diuinæ ſcriptæ, & naturæ impreſſæ. Hæc extat Geneſis 2. Propter hoc relinquet homo Patrem & Matrem, & adhærebit vxori ſuæ. Qua lege prohibita eſt coniugalis ſocietas omnibus aſcendentibus & deſcendentibus, vſq; in infinitum. Quare recte dicitur, Quod ſi Adam hodie viueret, non poſſet ducere vxorem. Quia omnes homines recta linea ab ipſo deſcendunt. Repetitur ea lex Leuitici 18. cum additi-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

additione primi & ſecundi gradus collateralium, tum conſanguinitatis, tum affinitatis in linea inæquali. Nominatim autem ſunt in Leuitico expreſſæ aliquot perſonæ, de quibus eſt retinenda communis ſententia, quod ſint exempla graduum, ſicut dici ſolet, Prohibitio in Leuitico intelligenda eſt, de gradibus, & non tantum de perſonis. Attamen exiſtimo prudentem Iudicem in pœnis inceſtus nominationem iſtam conſiderare debere. Dixi autem prohibitionem diuinam etiam eſſe Iuris naturæ, Sicut rectè quoq; dicitur: l. Adoptiuũ ff. de ritu nuptiarũ, In contrahendis nuptijs naturale Ius & pudor inſpiciendus eſt, Nam Deus hanc legem omnibus gentibus impreßit, & naturali pudore, ac verecundia ſanciuit, vt ab aſcendentibus & deſcendentibus, ac proximis collateralibus abſtineant: & inceſtas commixtiones contra naturæ legem in omnibus gentibus etiam ignaris legis Moſaicæ puniuit. Sicut in Leuitico ſcriptum eſt: Cananæos propter inceſtas libidines punitos eſſe.

Pindarus inter cauſas pœnarum Ixionis apud Inferos, hanc primam ponit, quod dolo miſcuerat cognatum ſanguinem. Et nota eſt deteſtatio inceſtarum nuptiarum Oreſtis, cum

matre, in Tragœdijs, & deploratio horribilium pœnarum, tum publicarum in Regno, tum priuatarum in perſonis & familia. Doſitheus ſcribit propter ſtuprum Cianes, à patre Cianippo Syracuſano ebrio illatum, Siciliam peſte punitam eſſe.

De Papilio Romano ſcribitur, quod cum reſciuiſſet de inceſta conſuetudine filij & filiæ, miſerit vtriq; gladium, vt ſe interficerent.

Herodotus autor eſt, quod Cambyſes Perſarum Rex illicito amore ſororis æſtuans, conuocatis Iureconſultis interrogauerit eos, num legibus conceſſum eſſet ſororem vxorem ducere, & Iureconſultos reſpondiſſe, nullam ſe legem inuenire, quæ ſinat ſororem fratri nubere, ſed aliam inuenire legem, quæ Regi Perſarum concedat licentiam faciendi, quidquid libeat. Eius reſponſionis pars prior heneſtiſsima, poſterior turpiſsima fuit. Vituperantur etiam in hiſtorijs, qui ſe cum fratrum vxoribus, aut vxorum ſororibus commiſcuerunt. Extant quoq; in vetuſtiſsimorum poetarum præceptis, certorum graduum prohibitiones: Vt apud Phocilidem & Heſiodum, qui quidem & hanc prohibitionem continent, ne quis fratris vxorem contingat.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

Hæc exempla ſunt teſtimonia iuris naturæ, quod allegatur in digeſtis dicta lege.

Secunda prohibitio eſt legum humanarum. Vt enim prohibitiones Iuris diuini ſcripti & naturæ inſiti, maiore cum reuerentia obſeruentur, ideo additæ ſunt, tanquam ſepes, ab hominibus ſapientibus plurium graduum prohibitiones, de quibus tamen leges & Canones aliquantum diſſentiunt. Nam Imperator in inſtitutionibus expreſſe concedit, vt duorum fratrum liberi coniungantur, qui eſt ſecundus gradus collateralium in linea æquali, iuxta Canones. Etſi autem Canones antiquitus vſque ad gradum ſeptimum, prohibitionem extenderunt: Tamen poſtea ea reſtricta eſt, ad gradum quartum incluſiuè.

Noſtra ætate ſapientes Principes & Magiſtratus de conſilio Theologorum, & Iureconſultorum, in Eccleſiaſticorum Conſiſtoriorum conſtitutionibus prohibitionem graduum illam, quæ eſt Iuris humani, ſic moderantur, vt aliquibus in locis tertius gradus conſanguinitatis et affinitatis in linea æquali, In aliquibus, vt in hiſce Ducatibus Schleſuicenſi & Holſatienſi, quartus gradus conſanguinitatis et affinitatis in linea inæquali, ita tamen vt in

altera parte tres gradus ſint, concedatur.

Propinquiores gradus & conſanguinitatis & affinitatis ſunt probibiti.

Sciri autem debet diſcrimen probibitionum diuinarum & humanarum. Diuinæ nequaquam ſolui humana autoritate poſſunt, ſed interdum probabilis ratio incidere poteſt quare probibitiones humanæ laxentur per diſpenſationem, quod tamen circumſpectè fiat, per Paſtores & Magiſtratus, non priuata autoritate.

Regulæ ſequentes, quæ ad probibitionum intelligentiam pertinent, diligenter conſiderandæ ſunt.

Prima, Nuptiæ conſiſtere non poſſunt inter eas perſonas, quæ in numero parentum, liberorumue ſunt, ſiue proximi, ſiue inferioris gradus, vſq; ad infinitum: lege nuptiæ conſiſtere ff. de Ritu nuptiarum, & §. Ergo non omnes Inſtit. de nuptijs.

Secunda Regula, Conſanguinitas intelligitur non modo inter eos, qui ab eodem patre, eademq; matre, ſed etiam, qui ex altero eorum progeniti ſunt, §. ſane enim, inſtitutis de Nuptijs.

Tertia Regula. Nibil intereſt ex iniuſtis

Nup-

Nuptijs cognatio deſcendat, An vero non. Nam & vulgo quæſitam ſororem quis vetatur vxorem ducere.

Quarta, Affinitas etiam per illicitum con-concubitum contrahitur, ſicut ſupra dictum eſt.

Quinta, Iure gentiũ inceſtum committit, qui ex gradu aſcendentium vel deſcendentium vxorem ducit.

Addantur autem etiã gradus collaterales, qui lege Dei ſunt prohibiti, in quibus non debet fieri diſpenſatio. Eas autem Nuptias, quæ per diſpenſationem concedi poſſunt, inceſtas vocare nimis durum eſt. Quare Lex (ſi quis ex his quas legibus aut moribus prohibemur, vxorem duxerit, inceſtum dicitur committere) benigna interpretatione opus habet, quæ ex diſcrimine diuinarum & humanarũ prohibitionũ ſumi debet.

Sexta regula, Quia Vir & Vxor ſunt vna caro, Ideo alter ab alterius conſanguineis ita abſtinere debet ſicut à proprijs. Ex hac regula ſequitur, affinitatem primi generis in ijſdem gradibus cum conſanguinitate eſſe prohibitam.

Septima. In ſecundo genere affinitatis valet prohibitio L. Vxorem quondam ff. de ritu

nuptiarum. Vxorem quondam priuigni coniungi matrimonio vitrici non oportet, neq; in matrimonio conueniri nouercam eius, qui priuignæ maritus fuit, de qua lege etiam in fine præcedentis capitis dictum eſt.

Octaua, Vbi par gradus & eadem ratio eſt, ibi etiam par prohibitio, & ſimilis conſtitutio eſt.

Nona. Quæ prohibitio in perſonis maſculini ſexus facta eſt, eadem etiam perſonis muliebris ſexus conſtituta intelligatur.

Decima, Qui gradus in linea aſcendente prohibetur, idem etiam in deſcendente prohibitus intelligatur.

Vndecima, Cuicumq; me mortuo vxorem meam ducere non licet, eiuſdem vxorem ipſo mortuo ego quoq; ducere prohibeor.

Duodecima, Cuius quis vxorem ducere prohibetur, nec eius Sponſam ducere permittitur, quia Sponſa in ſacris literis habetur pro vxore, Matth. 1. Deut. 22. In hac regula, aliquando fit diſpenſatio.

Decima tertia. Cuicumq; Soror mea propter conſanguinitatem prohibetur, eius vxorem propter affinitatem ego prohibeor ducere.

Decima quarta, Mariti filius ex alia vxore, &

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

re, & vxoris filia ex alio marito, vel econtra, matrimonium contrahere poſſunt, licet habeant fratrem Sororemue ex matrimonio, poſtea contracto natos, §. mariti, inſtitutis de Nuptijs, l. generali §. Inter priuignos ff. ibidem.

Decima quinta, Quam quis mortuo ipſius marito prohibetur vxorem ducere, cum eadem etiam ſoluto matrimonio, & viuente ipſius marito, nuptiæ conſiſtere non poſſunt.

Decima ſexta, Si in remotiori gradu facta eſt prohibitio, multo magis in propiori.

Decima ſeptima, Neminem qui ſub ditione ſit Romani nominis binas vxores habere poſſe vulgo patet. L. Neminem C. de inceſtis nuptijs L. cum qui duas C. ad legem Iuliam de adulterijs & ſtupris.

CAPVT XI.

DE CONSENSV CONIVGALI, ET QVOD PArentum ac Tutorum conſenſus requiratur ad legitimum coniugium.

DIctum eſt in definitione, Coniugium eſſe legitimam copulationem. Hæc reſtrictio

in voce legitima primum docet diſcrimina perſonarum eſſe, deinde ordinat conſenſum. Eſt autem regula iuris. Nuptias non concubitus, ſed conſenſus facit, Cuius regulæ ſenſus eſt, coniugia mutuo conſenſu iungi. Intelligatur autem conſenſus, de legitimo conſenſu, perfecto, non coacto, & non errante, ſicut per antitheſes optime poteſt declarari. Primo enim legitimus conſenſus non debet eſſe furtiuus & clandeſtinus, hoc eſt, non debet fieri clam & neſcientibus illis, quorum intereſt, Rectè itaq; dicitur in Digeſtis: Nuptiæ conſiſtere non poſſunt, niſi conſentiant omnes, hoc eſt, & qui coeunt, & quorum in poteſtate ſunt.

Manifeſtum ergo eſt ad legitimum coniugium, non ſolum contrahentium, ſed etiam parentum vel Tutorum conſenſum requiri. Cum autem in Conſiſtorijs Papiſticis contrariũ pronuncietur, ideo hanc ſententiam aliquot argumentis confirmabo, quæ oſtendunt conſenſum parentum & Tutorum non tantum honeſtatis, ſed etiam neceſſitatis cauſa ad liberorum coniugia accedere debere, ſicut dicta Lex (Nuptiæ conſiſtere non poſſunt, niſi conſentiant omnes) expreſſe dicit Digeſtis de ritu Nuptiarum lege 2.

Primum Argumentum.

Cùm Adàm & Eua ſoli eſſent in Paradiſo, ſine parentibus mortalibus, noluit Deus vt clam Coniugium contraherent, ſed ipſe verus Pater vtriuſq; duxit Euam ad Adam, qua adductione oſtendit ſuam eſſe voluntatem & conſenſum, vt Adam Euam acciperet vxorem, & Eua Adamo nuberet, qua voluntate cognita ipſi quoq; conſentiunt. Hæc Dei actio debet eſſe omnium hominum inſtructio, ſicut ea fuit inſtructio ſanctorum Patrum, qui hoc exemplum ſecuti ſunt, ita vt expreßè reprehendantur (Geneſ. 6.) illi, qui hoc exemplo neglecto, propria voluntate, ſine parentum conſenſu vxores ſibi acceperunt, quæ inobedientia ſeu peccatum numeratur inter cauſas Diluuij.

Secundum Argumentum.

Ius itaq; naturæ dictat ad parentes eam pertinere curam, vt de liberorum coniugijs piè ſint ſolliciti, & liberos eum honorem parentibus debere, vt ſine ipſorum conſenſu matrimonia non contrahant. Idq; ex lege naturæ ſapienter etiam admonet Euripides in Andromacha, Cum enim Oreſtes peteret connubium Hermiones, ipſa honeſtè & verecundè reſpondet.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

Deſponſationis meæ pater meus
Curam habebit & non eſt meum ſtatuere hoc.

Id exemplum etiam Ambroſius ad eandem probationem citauit in hiſtoria Rebeccæ.

Tertium Argumentum.

Quartum præceptum Decalogi immutabile eſt, Honora Patrem & Matrem, vt bene ſit tibi, & ſis longæuus ſuper terram. Atq; hunc honorem de omnibus pijs & honeſtis cauſis intelligendum eſſe, expreſſè Paulus dicit ad Coloſſ. 9. Filij obediant parentibus in omnibus. Cùm itaq; expreſſa ſint teſtimonia ſcripturæ, quæ docent Dei eſſe ordinationem, vt parentes liberos ad matrimonia elocent, ſicut Hieremiæ 29. dicitur: Hæc dicit Dominus: Date filijs veſtris vxores, & filias veſtras date viris. Deut. 7. Filiam tuam non dabis filio Cananæi, nec filiam eius accipies filio tuo. 1. Corinth. 7. Qui filiam elocat, bene facit: cum qua ordinatione Dei conſentit exemplum, Gene. 28. Iſaac pater inquit ad filium: Noli accipere vxorem de genere Canaan, ſed accipe tibi vxorem de filiabus Auunculi tui, fuitq; Iacob obediens parentibus. Et de Samſone ſcriptum eſt, Iudicum 14. Quod cum adamaret Palæſtinam orauit Parentes, vt eam acciperent ſibi vxorem. Attente in hac diſputatione de paren-

parentum conſenſu, obſeruentur verba. Exodi 22. Si ſeduxerit quis virginem nondum deſponſatam, dormieritq; cum ea, dotabit eam, & habebit eam vxorem. Si pater virginis dare noluerit reddet pecuniam iuxta modum dotis, quam virgines accipere conſueuerunt. Hoc exemplum ſine omni ambiguitate, meridiana luce clarius teſtatur, quod ad liberorum coniugium parentum conſenſus lege & voluntate Dei requiratur.

Cùm itaq; hæc expreſſa teſtimonia ſcripturæ oſtendant, ſic à Deo ordinatum eſſe, vt parentes liberos elocent. Ergo liberi etiam hanc ordinationem Dei in parentum veneratione conſeruare, & non violare debent: Vt ſcilicet eorum conſenſum ad coniugia ſua requirant. Qui enim hac in re parentes ſuos deſpiciunt, illi ordinationem Dei contemnunt, & parentes ſuos honore quarti præcepti priuant, & inobedientem Eſau imitantur Gene. 28. grauiterq; peccant, & iram Dei in ſe concitant, ſicut Geneſ. 6. clarè oſtenditur. Canoniſtæ diſputant non valere conſenſum, ſi pugnet cum legibus humanis, & quidem ſæpè ineptè conſtitutis qualia ſunt decreta de cognatione ſpirituali. Imprudenter itaq; faciunt, quod illum conſen-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

conſenſum valere iubent, qui manifeſtæ legi Dei, & ordinationi ipſius repugnat.

Quartum Argumentum.

Ius ciuile expreſſè requirit conſenſum eorum, in quorum poteſtate ſunt liberi. Sic enim ait Imperator in inſtitutionibus: Dū tamen, ſi filij familias ſunt, conſenſum parentum habeant, in quorū poteſtate ſunt: Nam hoc fieri debere, & naturalis et ciuilis ratio ſuadet in tantū, vt iuſſus parentis præcedere debeat. Et Iure conſultus in lege 2. ff. de ritu nuptiarum ait: Nuptias conſiſtere non poſſe, niſi omnes conſentiant, videlicet, & hi qui coeunt, & in quorum poteſtate ſunt. Conſentiunt Lex Paulus, ff. de ſtatu hominum, Lex vt ſi perponis, Lex nec filium, Lex Viduæ, Lex in coniunctione, Lex nuptijs Pater tuus conſentit. Cod. de nuptijs. Et Lex prima Paragrapho: ſin autem, verſiculo oportet, Cod. de raptoribus: Oportet inquit, vt quicunq; voluerit vxorem ducere, ſecundum noſtras leges & antiquam conſuetudinem, Parentes vel alios quos decet, petat, vt cum eorum voluntate legitimum fiat matrimonium: In qua quidem lege obſeruandum eſt, quod communis appellatio parentum etiam matrem

com-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

comprehendit. Quia matri ſimilis honor ac Patri debetur, ſecundum quartum præceptum. Sic etiam in dicta lege: In coniunctione, C. de nuptijs, mandatur, vt cũ puella patris auxilio eſt deſtituta, tunc Matris & propinquorum, & ipſius adultæ iudicium requiratur. Conſentit lex prima C. de nuptijs, in qua præſcribitur quid faciendum ſit cum Tutor & Mater, & propinqui de eligendo mrito puellæ non conueuiunt.

Quintum Argumentum.

Veterum Canonum. Ius exigit voluntatem parentum, & diſertè pronunciat coniugia ſine parentum voluntate contracta non eſſe legitima. Sic enim inquit Canon 30, quæſtione 5. Capitulo 1. & cap. noſtrates. Aliter legitimnm connubium non fit, niſi ab his qui ſuper fœminam videntur habere dominationem, & a parentibus petatur & deſponſetur. Quæ verba poſtea repetuntur, et explicantur in alio canone 32. quæſt. 2. cap. non omnis, & ſeq. Cùm ergo dicitur: Paterno arbitrio fœminæ Viris iunctæ, datur intelligi, quod paternus conſenſus deſideratur in Nuptijs, nec ſine eo legitimè celebrantur nuptiæ. Atq; in ſequenti cap. inquit Textus:

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

Non eſt virginalis pudoris eligere ſibi maritum exemplo Rebeccæ. Citaturq́ ibi ſententia Euripidis antea allegata.

Hæc argumenta etiam de Tutorum conſenſu intelligenda eſſe, ipſa ratio docet. Cùm enim Tutores, partes & curam parentum ſuſtineant, Idcirco etiam illis honor parentum loco debetur. Et quidem Lex illa, Nuptiæ conſiſtere non poſſent, niſi conſentiant omnes, hoc eſt, & hi qui coeunt, & in quorum poteſtate ſunt, non obſcurè tutores etiam comprehendit. Ideoq́ eorum mentio quoq́ fit in lege prima, C. de Nuptijs, Et quamuis opponi ſolet Textus de curatoribus l. in copulandis Cod. de Nuptijs, vnà cum reſcripto Seueri & Antonini, Digeſtis de ritu nuptiarum: Tamen gloſſa dicit, eas leges non pertinere ad Tutores, & valere debet in hac cauſa ipſa ratio legis naturæ & diuinæ, atq́ piorum Principum ac Magiſtratuum conſtitutiones quæ ſimul de tutoribus loquuntur.

CAPVT XII.

QVID FACIENDVM SIT CVM PARENTES *aut Tutores ſua poteſtate abutuntur.*

PA-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

PArentes & Tutores poteſtate ſua ad liberorum & pupillorum vtilitatem vti debent. Nec debet eorum poteſtas eſſe Tyrannis aut violentia: Itaq; neq; inuitos ad matrimonia cogere, neq; ſine iuſtis cauſis, vltra tempus cum periculo pudoris, ſalutis & famæ eos tyranuicè à coniugio abſtinere debent. In vtroq; caſu cum liberis aut pupillis, à parentibus vel Tutoribus fit notoria iniuria, nec illi ſunt ſanabiles, ſed in tyrannide obſtinati, Tunc aut liberi ſeu pupilli, aut propinqui alij, auxilium Magiſtratus implorare debent, cuius autoritati tum parentes & tutores, tum liberi & pupilli ſubiecti ſunt. Is cognita cauſa officium parentum vel Tutorum in tali caſu, aut in ſe recipere, aut alijs propinquis, vel amicis fidelibus demandare debet, Huc facit L qui liberos ff. de ritu nuptiarum vbi ius ciuile ſtatuit à Magnſtratibus cogendos eſſe eos parentes, qui prohibent iniuria liberis contrahere, vt eos elocent ac dotent. Prohibere autem etiam hi intelliguntur, qui nullam quærunt conditionem aut ſi quæ fuerit oblata, non indigna, eam ob nullam inſtam cauſam accipere nolunt, L. eadem. Idem conſilium ſequendum eſt, cum de eligendo matrimouio inter liberos & parentes,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

aut tutores; cæteris exiſtentibus paribus, tantū de nuda voluntate ſeu conſenſu oritur contentio, ſicut dicitur lege prima C. de Nuptijs. Cum de nuptijs puellæ quæritur, nec inter Tutorem & Matrem, & propinquos, de eligendo futuro marito conuenit, arbitrium præſidis prouinciæ neceſſarium eſt.

CAPVT XIII.

DE CONSENSV COACTO.

Coniugium debet eſſe libera & voluntaria coniunctio. Itaq; conſenſus liber eſſe debet. Nemo enim ad matrimonium inuitus cogendus eſt, l. non cogetur ff. de ritu Nupt. & l. ſponſalia ff. de ſponſalibus. Cùm ergo coactio, ſeu iuſtus metus demonſtrari poteſt, tunc conſenſus iudicatur eſſe coactus, & idcirco ipſo iure irritus. Faciunt autem etiā minæ parentū iuſtum metū, & maximè in ſexu Muliebri, qui vocatur metus reuerentialis. Idem iudico de minis Tutorum. Quod ſi vero poſt conſenſum coactum ſequitur conſenſus voluntarius aut concubitus, aut conſummatio matrimonij,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

nij, tunc excuſatio coactionis ſeu metus à Iudice non admittitur.

CAPVT XIIII.

DE CONSENSV DE PRAESENTI, ET DE conſenſu de futuro.

Conſenſus de præſenti vocatur, cum contrahentes per verba de præſenti legitimè & planè, & perfectè conſentiunt. Hic conſenſus facit ſponſalia de præſenti, quæ iudicantur eſſe valida. Conſenſus de futuro eſt, cum contrahentes non planè aut perfectè conſentiunt, ſed vel verbis de futuro, vel annexis conditionibus conſenſus conſummationem ſuſpendunt. Hic conſenſus facit ſponſalia de futuro, quæ ſunt infirma, niſi per ſponſalia de præſenti corroborentur.

CAPVT XV.

DE ERRORIBVS QVI CONSENSVM excuſant.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

Conſenſus errore vacare debet, ſicut dicitur: Qui errat non conſentit. Primum itaque errans mente, non conſentire iudicatur in coniugium. Secundo, Sicut conſenſus coniugalis verſatur circa perſonas & conditiones honeſtas: Ita ſi quis conſenſum errore excuſare conatur, eumq́ rurſum diſſolui petit, is demonſtrare debet, Quod aut in perſona, aut in conditionibus doloſe deceptus ſit. Non diſputo hoc loco de ſeruis aut liberis, ſed de ijs caſibus, qui ſolent ad Conſiſtoria & Iudicia deferri. Fit autem deceptio circa perſonam non vno modo, aut enim vna perſona, pro alia obtruditur, Sicut Iacobo dabatur Lia pro Rahaele. De tali caſu traditur Regula: Diſſolui poſſe ſponſalia & coniugium propter errorem perſonæ, & cum dolus interuenit ſeu error de homine. Et hac regula vti potuiſſet Iacob, ſed noluit ſummo iure vti: Aut obtruditur infamis perſona pro honeſta. De talibus exemplis iudico rectè pronunciari: Cum crimen eſt enorme & notorium, aut cum legitimè probari poteſt, ſponſalia rurſum diſſolui poſſe: Aut reticetur doloſe perſonæ morbus contagioſus & incurabilis: De hoc caſu ſimiliter iudico, quod cum talis morbus demonſtrari poteſt,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

tunc deceptionis ſeu erroris excuſatio ad diſſolutionem ſponſaliorum valeat.

CAPVT XVI.

DE CONDITIONIBVS.

Conditionum aliæ ſunt honeſtæ, & pertinentes ad coniugium, aliæ peregrinæ, nihil pertinentes ad coniugium, aliæ turpes, aliæ impoſsibiles. De primo genere hæc regula eſt perpetua: Conditio honeſta, & pertinens ad coniugiũ, adiecta in principio contractus, ſi non fuerit impleta, diſſoluit contractum, quales ſunt hæ conditiones: Si parentes conſenſerint, ſi promiſſa dos mihi dabitur: ſed cum ſequitur vel concubitus, vel nnptiæ, non expectata conditionis impletione, tunc ea coniunctio iudicatur eſſe conſummatum matrimonium. De alijs generibus conditionum ſequens Regula traditur: Conditio peregrina non pertinens ad coniugium, aut inhoneſta, aut impoſsibilis, iudicatur eſſe otioſa, vt ducam te, ſi Cæſar inferet bellum Turcis, aut ſi furtum commiſeris, aut ſi dederis mihi Romam. Cum itaq; dolus vel error in

conditionibus honeſtis commiſſus eſt, perſona fraude circumuenta conſenſu illo errante non ligatur.

CAPVT XVII.

DE MATRIMONII CONSVMMATIONE.

OMnes honeſtæ gentes obſeruauerunt tum in ſponſalibus, tum etiam in nuptiali copulatione ritus ſeu cæremonias quaſdam, ſicut ea obſeruatio etiam apud Chriſtianos eſt vſitata, & præcipuè in nuptiali coniunctione, quam vocamus Eccleſiaſticam copulationem, cuius conſuetudinis originem procul dubio primi parentes ab ipſo Deo, in ipſorum copulatione acceptam, poſteris per manus tradiderunt, & nequaquam contemni debet. Etſi vero aliqui diſputant eam copulationem tantum eſſe de honeſtate matrimonij, tamen ego iudico eam non tantum de honeſtate, ſed etiam de ſubſtantia, vt loquuntur Scholæ, & de neceſſitate matrimonij eſſe, illudq́ conſummare atq́ perficere. Quemadmodum ab Euariſto Papa

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

pa circa annum Chriſti 110. inter ſubſtantialia coniugij numerata eſt. Hæc enim ſunt ipſius verba: Cuſtoditum & traditum habemus, vt vxor legitimè viro iungatur, aliter enim legitimum, vt à patribus accepimus, & à ſanctis Apoſtolis, eorumq́; ſucceſſoribus traditum inuenimus, non fit coniugium, niſi ab his qui ſuper iſtam fœminam dominationem videntur habere, & à quibus cuſtoditur, vxor petatur & à parentibus propinquioribus ſponſetur, & legibus detur, & ſuo tempore Sacerdotaliter, vt mos eſt, cum precibus & oblationibus à Sacerdote benedicatur.

Enimuero cum antiquæ conſuetudines, & conſtitutiones patriæ ad ſubſtantiam ſponſaliorum requiri ſoleant, non video cauſam, cur antiqua Eccleſiæ conſuètudo & conſtitutio, quam etiam aliquæ gentes ſuo quodam more ſunt imitatæ, tam parui momenti æſtimari debeat, vt honeſtatis tantum, & non neceſſitatis eſſe dicatur.

Fit in illa copulatione Eccleſiaſtica confeſſio legitimi conſenſus coram miniſtro Dei & Eccleſia. Is conſenſus à miniſtro Dei confirmatur, non tantum ritibus conſuetis, videlicet: mutua donatione annulorum, & dextrarum

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

iunctione, ſed etiam pronunciatione diuinæ legis, de harum duarum perſonarum indiſſolubili coniunctione coniugali, & dicitur benedictio huic ordini à Deo adiuncta. Hæc nemo ſanus à ſubſtantialibus, vt in Scholis dicimus, coniugij ſeparabit, & tanquam non neceſſaria contemnet.

Copulationis formã, quæ in Eccleſia vſitata eſt, omnes norunt, vtile autem & iucundum eſt, etiam antiquas formas tum Eccleſiæ, tum honeſtarum gentium conſiderare. Patrum forma in hiſtoria Tobiæ deſcripta eſt cap. 7. his verbis: Raguel apprehendens dexteram Filiæ ſuæ dextræ Tobiæ tradidit, dicens: Deus Abraham, & Deus Iſacc, & Deus Iacob ſit vobiſcum, & ipſe coniungat vos, impleatq́ benedictionem ſuam in vobis. Apud Græcos ſponſa ad Aram adducta, & ibi ſponſo tradita fuit. Apud Romanos Vir ſolitus fuit interrogare Sponſam, an ſibi Materfamilias eſſe vellet. Illa reſpondebat, velle: viciſſim Sponſa interrogauit Virum, an vir ſibi paterfamilias eſſe vellet, ille reſpondit, velle: quo facto inter ſe iunctis dexteris oſculabantur, & Vir ſeu Sponſus digitum Sponſæ annulo ornabat, quaſi eam ſibi

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

ipſo pignore deuinciens: hanc Nuptialem ceremoniam vocabant coemptionem.

CAPVT XVIII.

DE DIVORTIIS.

Diuortium vocatur ſeparatio coniugum, ſeu diſſolutio coniugij, inter viuentes. Cùm autem perpetua lex ſit de coniugali vinculo, Erunt duo in carnem vnam, itaq; iam non ſunt duo ſeu vna caro, Quod ergo Deus coniunxit, homo ne ſeparet, Matth. 19: Idcirco iudicia de diuortijs ſunt difficilia, & prudentiſſima deliberatione opus habent, ne a Iudicibus perpetua lex Dei violetur. Eſdræ 10. Publico iudicio diſſoluuntur centum & quatuordecim coniugia, contra legem Dei contracta, cum aligenigenis vxoribus, è quibus aliquæ in coniugio pepererant.

In Romana Repub. infamis fuit memoria Spurij Caruilij, qui anno vrbis quingenteſimo, vigeſimo tertio, primum diuortiũ fecit Romæ, dimiſſa vxore ſterilitatis cauſa, priuata autoritate. Nam intelligebant omnes qui erant ſanæ mentis, ea diſſolutione coniugij naturæ ius

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

honeſtatemq́ violatam eſſe. Attamen, vt in multis alijs rebus accidit, ex vno exemplo plura errata ſunt nata, ita vt tandem crebra exempla morem introduxerint.

De Iudæorum diuortijs vſitatis quid ſentiendum ſit, manifeſte docet Chriſtus Matth. 19. Quæ quidem diſputatio Chriſti cum Iudæis, de hac quæſtione attentè legenda & conſideranda eſt, Acceſſerunt, inquit Matthæus, ad Chriſtum Phariſæi tentantes eum, & dicentes: Licet ne homini diuortium facere cum vxore ſua qualibet ex cauſa? qui reſpondens ait eis: An non legiſtis, quod is qui fecit ab initio, maſculum & fœminam fecit eos, & dixit: Propter hoc relinquet homo patrem & matrem, & adglutinabitur vxori ſuæ, & erunt duo, in carnem vnam, Itaq́ iam non ſunt duo, ſed vna caro, quod ergo Deus coniunxit homo ne ſeparet, Dicunt illi: Cur ergo Moſes iuſſit dare libellum repudij ac dimittere eam? ait illis: Moſes ob duritiam cordis veſtri permiſit vobis repudiare vxores veſtras, cæterum ab initio non fuit ſic, Dico autem vobis, quod quicunq́ repudiauerit vxorem ſuam, niſi ob ſtuprum, & aliam duxerit, is committit adulterium, & qui repudiatam duxerit, is committit adul-

adulterium. Ad rectam intelligentiam verborum Chriſti pertinet conſideratio legis Moſaicæ de diuortio ſeu repudio, & conſuetudinis leuiſſimæ quæ præter mentem legis introducta fuit. Lex ea extat Deu.24. Cum vir acceperit vxorem, fiatq́, vt illa non inueniat gratiam in oculis eius, vt ſi deprehenderit in ea rem turpem, ſcribat ei libellum repudij, tradenſq́ in manum eius dimittat eam de domo ſua, quæ exiens de domo eius, atque abiens ducet virum alium. Hanc conceßionem legis, inquit Chriſtus, ab initio non fuiſſe, ſed propter duritiam cordis permiſſam eſſe. Expreſſe autem in lege fit mentio cauſæ turpis, ſignificatur itaq́, quod mens legis non conceſſerit, vt repudium pro libitu ob quaſcunq́ cauſas fieret, ſed ſeparationem coniugum debere præcedere legitimam cognitionem turpis cauſæ. Sicut etiam vetus lex Attica, quæ procul dubio ex Iudaica conſuetudine ſumpta fuit, ita ſancit, vt niſi cauſa iudicata eſſet, diuortium non fieret.

Vt vero apud Atticos, & inde etiam apud Romanos, laxatis diſciplinæ vinculis, mos repudiandi vxores inoleuit priuata autoritate, & libitu, per libellum repudij, in quo ſcriptum erat (Tuas res tibi habeto:) Ita etiam

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

Phariſæi incitati gentium more, eandem conſuetudinem libidinoſa leuitate in Iudæam introduxerunt, vt liceret Viro abijcere à ſe coniugem ſuam, propter quamcunq; cauſam, priuato affectu & licentia, ſine legitimi iudicij cognitione, Quæ dimißio habebatur rata, ſi libellus repudij dimiſſæ datus eſſet huius formæ (Die menſis N. Anno à creatione mundi N. Ego N. ſic cognominatus N. Filius N. volui ex animo, atq; citra vllam coactionem dimiſi & eieci hanc N. filiam N. quæ fuit hactenus vxor mea, & concedo ei licentiam & poteſtatem, vt pro libitu ſuo vadat, quo voluerit, duciq; poßit ab omni viro, nec eam quiſpiam prohibere præſumat, in cuius teſtimonium dedi ei libellum repudij, & ſchedam dimißionis, atq; ſignaculum diuortij, iuxta conſtitutionem Moſi & Iſrael) Cùm itaq; lex Moſis de dimißione ob turpem cauſam, ita eſſet Phariſæorum interpretatione deprauata, vt ad quamcunq; cauſam accommodaretur: Idcirco Chriſtus & illam Phariſæorum interpretationem, de quacunq; cauſa, prorſus abolet, & generalem mentionem turpis cauſæ in lege Moſis, ad creationem ſeu primam coniugij inſtitutionem reuocat, eamq; deinceps reſtringit ad crimen fornicationis ſeu adulterij.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

Etſi enim multæ ſunt aliæ cauſæ turpes, periuria, furta, mendacia, ebrietas. tamen illæ vinculum matrimonij non ſoluunt, de quo dictum eſt: Erunt duo in carnem vnam, Adulterium autem illud vinculum diſſoluit. Ideo Chriſtus deinceps, vt dixi, legem diuortij de adulterio intelligendam eſſe admonet, Ego, inquit, dico vobis: Quicunq; dimiſerit vxorem ſuam, niſi ob fornicationem, & aliam duxerit, mœchatur, Quæ verba non tantum de adulterio mulieris, ſed etiam viri intelligi debent, iuxta regulam, Vbi eſt par ratio, ibi eſt eadem mens legis, Quod autem ſit par ratio, Paulus expreſſe dicit, 1. Corinth. 7. Mulier ſui corporis poteſtatem non habet, ſed Vir, Similiter & vir ſui corporis poteſtatem non habet, ſed Mulier. De hac itaq; cauſa diuortij nullum eſt dubium, Licere ſcilicet coniugium legitimo iudicio diſſolui, ſi alter coniugum adulterium commiſit, & non poteſt fieri reconciliatio: nec pugnat tale iudicium cum probibitione Chriſti, Quod Deus coniunxit, homo ne ſeparet. Iudicium enim non facit diſſolutionem, ſed declarat diſſolutionem antea factam eſſe, per perſonam adulterij ream, abſoluitq; perſonam innocentem, ſeu pronunciat eam eſſe liberam.

Secun-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

Secundam cauſam diuortij ponit Paulus deſertionem, 1. Corinth. 7. Si infidelis diſcedit, diſcedat, non eſt ſeruituti ſubiectus frater, vel ſoror, in tali caſu. De hoc caſu ſimiliter, vt de præcedente iudicandum eſt, propterea quod perſona deſertrix, ipſo facto ſe a coniuge ſeparat, & ſic coniunctionem coniugalem rumpit. De definitione autem deſertionis poſtea dicam.

Ad has cauſas addunt leges tertiam, nimirum, inſanabilem ſæuitiam, veneficia & inſidias ſtructas vitæ coniugis. In his caſibus lex Theodoſiana in codice diuortium concedit, Nec fuit ea conceſſio tunc temporis noua, ſed ex antiquis legibus accepta. Nam Plutarchus ſcribit Romulum, qui ſuas leges à Græcis ſumpſit, ita conſtituiſſe, vt propter adulteria, & veneficia diſſoluerentur coniugia, & iuxta hanc legem anno Vrbis 230. diuortium factum eſſe. Etſi vero aliqui legem Theodoſianam reijciunt, contendentes eam ab Euangelio diſſentire, tamen rectè ait Philippus, eos non recte intelligere diſcrimen Legis & Euangelij, & cum expreſſe dicat Dominus in politia Moſis, Diuortia permiſſa eſſe propter duritiam cordis, ſignificat aliam eſſe gubernationem hominum ſanabi-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

lium, qui ſunt membra Eccleſiæ, & volunt obtemperare Euangelio. aliam politiam Impiorum, qui frena legum pati nolunt.

Cùm itaq; homines rabioſi, quorum ſæuitia eſt inſanabilis, & illi qui veneficijs, aut alijs modis vitæ coniugis inſidiantur, non minus, imo vero magis ipſo facto legem coniugalis ſocietatis violent, quam deſertores, ideo iudico magiſtratum in his caſibus legem Theodoſij ſequi poſſe, ſiquidem etiam rigidiore iure magiſtratus politicus contra tales uti poſſet.

Non diſputabo de quarta cauſa impotentiæ ſeu ineptitudinis, de qua hoc ſciri ſatis eſt, cum pars quæ neſciens decepta eſt, querelam ad iudicem defert, eaq; legitimè probatur, tunc rectè pronunciatur, non fuiſſe verum matrimonium, quia vna pars ignara, eſt in finali cauſa matrimonij decepta.

CAPVT XIX.

DE MODO PROCEDENDI IN CAVSIS DIuortiorum.

ETſi non iudicia, ſed perſonæ reæ, coniugia de facto, vt loquuntur, diſſoluunt, & legem violant

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

violant (Quod Deus coniunxit, homo ne ſeparet) Tamen recte conſtitutum eſt, ut non fiant diuortia, ſine cognitione legitima in Iudicijs ſeu Conſiſtorijs. Nam perſona innocens in propria cauſa non debet eſſe Iudex, ſed quemadmodum coniugium publica approbatione, per Eccleſiaſticam copulationem, & legitimas nuptias contractum fuit: Ita etiam publicè notum eſſe debet perſonam innocentem, à perſona rea, legitima approbatione publici iudicij ſolutam eſſe.

Itaq; perſona innocens ſi vult fieri diuortium, petat à Iudice vocari perſonam, quæ deliquit. Cum vtraq; pars venit in iudicium, primũ adhortandi ſunt vtriq; vt redeant in mutuam gratiam, & perſona innocens lapſæ perſonæ condonet, eamq; iterũ recipiat. Si non procedit reconciliatio, pars innocens non poteſt cogi, vt ream recipiat. Auditis igitur partibus, & confirmata accuſatione, ſi accuſator honeſte vixit, et petit ferri ſententiam, pronuncietur hoc modo: Cum perſona quæ deliquit ſuo ſcelere diſſoluit coniugium, Iudex autoritate Euangelij, perſonam innocentem pronunciat eſſe liberam, & expreſſe inquit, concedi ei, ut pro conſcientia contrahat aliud coniugium.

Si autem perſona quæ deliquit, non venit in Iu-

in Iudicium, ſed aut contumaciter abeſt, aut inueniri non poteſt, tunc cum Accuſator confirmata accuſatione teſtes adducit, qui affirmant eius famam integram eſſe, & petit ſe liberari, pronunciabit Iudex poſt tempus legibus & conſtitutionibus præſcriptum, eum eſſe liberum.

Non fruſtra dico quod pars accuſans debet producere teſtimonia honeſtæ vitæ, ſine infamia eiuſdem criminis, Grauiter enim dicit Auguſtinus: Nihil iniquius eſt, quam fornicationis cauſa dimittere vxorem, ſi & ipſe conuincitur fornicari, occurrit enim iſtud, in quo alium iudicas, temetipſum condemnas, Quapropter quisquis fornicationis cauſa vult abijcere vxorem, prius debet eſſe à fornicatione purgatus, Quod ſimiliter etiam de fœmina dixerit, Hæc Auguſtinus.

Quando eſt cauſa deſertionis, etſi conſentaneum eſt, deſertores plerumq; etiam adulterijs pollui, tamen quia ea res dubia eſt, ideo difficilior eſt proceſſus, qui tamen ex definitione deſertionis dependet. Eſt autem deſertio, cum coniunx à coniuge diſcedit, nulla honeſta cauſa coactus, ſed vel leuitate, vel iniuſta impatientia freni coniugalis, vel alijs non neceſſarijs

cauſis impulſus vagatur, & multi adeo ſunt ἄστοργοι, qui agitantur à diabolis, vt etiam ſobolem negligant. Talis deſertor propter perfidiam & ἀστοργίαν ſupplicio publico puniendus erat, Ideo iuſtum eſt opem ferre innocenti perſonæ, quæ deſerta eſt. Accedat autem cognitio Iudicum, vocetur ergo deſertor vel deſertrix in iudicium, & cum non venit, audiantur teſtimonia de perſonæ innocentis integritate, pronuncieturq́ libera.

Non eſt autem deſertor qui abeſt officij cauſa, vt Legatus aut Miles delectus autoritate legitima ad militandum, aut ſi voluntate coniugis abeſt in mercatu, aut alio honeſto negotio. Nec captiuus aut deportatus eſt deſertor, quia nec captiuitas, nec deportatio coniugia diſſoluit, vt lex Alexandri Seueri in Codice de repudijs inquit: Matrimonium deportatione, vel aquæ vel ignis interdictione, non ſoluitur, ſi caſus in quem Maritus incidit non mutat vxoris affectum, id eſt, ſi non eſt tale ſcelus, quo alioqui coniugium diſſolueretur.

De milite autem narrat cuſtitutio Iuſtiniani in Autenticis: Olim ſi toto quadriennio nihil ſignificaſſet vxori inquirenti Miles de ſua voluntate, conceſſum fuit Mulieri aliud coniugium,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

quia illud ſilentium petulans habitum fuit pro teſtimonio, quod velit eſſe perpetuus deſertor. Hanc breuitatem temporis reprehendit Iuſtinianus, inquiens, Militi triſtius eſſe vxorem domi amittere militiæ cauſa, quam capi ab hoſtibus, Ideo ſancit longius tempus, & requirit diligentem inquiſitionem de voluntate Viri. Loquitur autem Lex de militia legitima, non loquitur de leuibus hominibus, qui non virtutis & militiæ cauſa abſunt, ſed vt liberius vagari poſſint, militum titulum aſſumunt: hoc etiam diſcrimen Iudex conſiderabit.

Cùm itaq; conſtat perſonam accuſantem vere deſertam eſſe, & non leuitati aut perfidiæ prætexere vmbram deſertionis, & accedunt præſumptiones veriſimiles de morte deſertoris, tunc Iudex poteſt imitari legem Conſtantini de quadriennio, vel dictum de quinquennio in Digeſtis in Titulo de diuortijs. Si vero nulla eſt veriſimilis præſumptio de morte, tunc etſi Iuſtinianus decennij, gloſſa vero in decretalibus, ſeptennij expectationem deſcribit, tamen cenſeo temporis determinationem relinquendam eſſe ſapientiæ pij & prudentis Iudicis, qui audita parte innocente, & conſideratis circumſtantijs expendet, quid deceat in cauſa, ne innocenti

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

parti propter aliena delicta laquei inijciantur.

Facta legitima Diuortij approbatione per Iudicium, ad Magiſtratus officium pertinet curare, ne pars condemnata eo in loco hæreat, vbi pars innocens viuit:

Quod ſi vero deſertio ante nuptias facta eſt, Iudex ſponſam poſt biennium pronunciabit liberam, iuxta legem Codicis, Si Sponſus non eſt extra prouinciam: Aut poſt triennium, ſi extra prouinciam abeſt, niſi Sponſa aſſentiente diutius abſit.

CAPVT XX.

DE QVÆSTIONE AN PERSONA INNOCENS ET libera pronunciata in Iudicio, rurſum aliud coniugium contrahere poßit.

Hanc queſtionem ſolent mouere Pontificij, propterea quod neq; legem Moſis de diuortijs, neq; Chriſti explicationem in Matth. cap.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

19. neq; Pauli doctrinam, 1. Corinth. 7. intelligunt, & ex ipſorum intricatis reſponſionibus, de ſeparatione ad menſam & thorum, cum perpetua ſeruitute ad vitam ſolitariam, donec pars rea viuit, manifeſtè apparent Satanæ inſidiæ, quibus etiam parti innocenti ponuntur laquei, ad libidines & immundiciam.

Lex Deut. 24. concedit dimiſſæ aliud coniugium, id quia rectum fuit in illis caſibus, qui Iudæis ob duritiam cordis permiſſi erant, quanto magis rectum eſt, cum pars rea ſuo ſcelere fœdus et vinculum coniugale rupit, & perſona innocens pronunciata eſt, ſecundũ diuinas & humanas leges libera. Quæ quidem libertas non tantum eſt fictio, aut ſomnium, vt fingunt Pontificij, ſed eſt libertas vera. Quemadmodũ enim perſona rea, non fictè aut ſimulatè, ſed reuera ſuo ſcelere coniugium diſſoluit, ita perſona innocens vere ex illius coniugij vinculo ſoluta eſt, & integrum eſt ei aliud matrimonium contrahere. Id confirmant verba Chriſti, Mat. 19. Cum. n. expreſſe dicit Chriſtus: eũ qui repudiata vxore, abſq; cauſa fornicationis, aliam ducit, adulteriũ committere: ergo ſequitur, quod is, qui repudiata vxore propter fornicationem ducit aliam, adulteriũ non committit. Et Pau-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

lus de cauſa deſertionis ſimiliter ait. 1. Corinth. 7. Non eſt ſeruituti ſubiectus frater aut ſoror, in tali caſu: qui autem ſeruituti ſubiectus non eſt, is liber eſt, non nomine tantum, ſed verè & reipſa.

Solet obijci dictum Pauli eiuſdem capitis: His qui matrimonio iuncti ſunt præcipio, non ego, ſed Dominus, vxorem à viro non diſcedere, quod ſi diſceſſerit, maneat innupta, aut Viro ſuo reconciletur, & vir vxorem non dimittat. Reſpondeo perſpicue, quod Paulus hoc in loco de illis ſeparationibus coniugum loquitur, quæ fiunt proprio conſilio, quaſcunq; ob cauſas, vel ſuperſtitionis ergo, vel propter leues offenſas, odia, rixas, aut cauſas ſimiles: in his ſeparationibus non ſoluitur vinculum coniugij. Ergo aut fieri debet reconciliatio, aut qui reconciliari nolunt, maneant ſine coniugio, Quia ſi quis cum illis contrahit, is vt Chriſtus inquit: adulterium committit. Non autem loquitur Paulus de diuortijs, quæ propter illas cauſas facta ſunt, per quas matrimonij fœdus dirimitur, & quæ per legitima iudicia ſunt approbata.

CAPVT XXI.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

DE POLYGAMIA.

SCriptura aliquot exempla etiam Sanctorum recitat, qui ſimul duas aut plures vxores habuere, & quidem expreſſe non tantum primæ, ſed etiam alijs, vxorum nomen attribuit: quemadmodum Geneſ. 21. de Abrahamo ſcriptum eſt, ei datam eſſe Agar ancillam in vxorem, quæ appellatio conſuetudinem, quam cum illis habuerunt, à fornicatione & adulterio diſtinguit.

Etſi autem exempla illa manifeſtè diſſentiunt à prima inſtitutione coniugij, & à perpetua lege (Erunt duo, in carnem vnam) tamen quia Deus ſingulari diſpenſatione hæc exempla tolerauit, & ſcriptura honeſta appellatione ea tegit, liberosq́ ex ſecundis aut tertijs vxoribus natos non ſecus, atq́ eos, qui ex primis geniti fuerunt pro legitimis recenſet: Ideo neque nos illa exempla adulterij crimine notare debemus, etſi cauſa diſpenſationis diuinæ non inuenimus ſcriptam, quam communis Theologorum opinio ad ardens deſiderium promiſſi ſeminis refert. Et in Abrahami hiſtoria clare apparet, quod Saræ conſilium, quod ipſa dedit Marito Abrahæ de ſecundis nuptijs, ex illo deſide-

rio enatum ſit. Additur etiam, quod recepta conſuetudo fortaßis aliquo modo Patres excuſet, quæ etſi a Lamech in Cainitico populo originem duxit: tamen ita paulatim inoleuerat, & quaſi legem primam de duorum coniugio obſcurauerat, vt ipſi quoq; Pater, ſine læſione conſcientiæ, tanquam per ignorantiam excuſabilem, eam conſuetudinem imitarentur, & Deus per miſericordiam hunc næuum in ipſis tolerauerit. Etenim dicendum non eſt, Patres ſanctos cum mala conſcientia in Polygamia vixiſſe, quia mala conſcientia non eſt coniuncta cum fide, ſicut Paulus dicit, Quod abijcientes bonam conſcientiam faciant circa fidem naufragium.

Illud autem ſcire nos oportet, non eſſe illa Patrum exempla ad imitationem trahenda, ſicut rectè dicitur: Non exemplis, ſed legibus iudicandum eſſe. Item, Quod contra rationem Iuris introductum eſt, non eſt trahendum ad conſequentiam. Item, Diſpenſatio legem non ſtatuit. Reuocauit nos Chriſtus ad primam legem coniugij, Matth. 19. Ab initio non erat ſic, ſed qui fecit ab initio maſculum & fœninam fecit eos, & dixit: Propter hoc dimittet homo Patrem et Matrem, et adhærebit vxori ſuæ, et erũt duo in carnem vnam. Itaq; iam non ſunt duo,

ſed

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

ſed vna caro. Iuxta hanc legem coniugia noſtra debent contrahi & ſeruari, Vnuſquiſq; vir ſuam vxorem vnam, atq; vnaquæq; mulier ſuum maritum vnum habeat, neuter poteſtatem ſui corporis habet, vt extra hanc coniunctionem cum alia perſona connubium iungere poßit.

Dixi etiam antea Polygamiam legibus Imperatorum prohibitam eſſe, Et obſeruatione digna eſt ſententia Euripidis, qua Polygamiam reprehendit. Sic enim inquit in Andromacha: Non eſt honeſtum vnum virum habere habenas duarum mulierum,
Sed intuens in vnam coniugalem Venerem,
Eſt contentus, quicunq; non vult male habitare.

CAPVT XXII.

DE CONIVGIO DISSIDENTIVM IN RELIGIONE.

CAnones imitati leges Iudæis latas, ne commiſcerentur cum Idolatricis gentibus, prohibent coniugia cum Ethnicis & Hæreticis, & quidem exemplum Salomonis admonet talia coniugia admodum eſſe periculoſa, nam ille

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

Rex ſapientiſſimus, qui vere fuerat organum Spiritus ſancti, ab idolatricis vxoribus in ſenectute ſeductus eſt, vt publicos Idolorum cultus inſtitueret. Decet itaq; Chriſtianos, vt in hoc caſu prudentiam cum pietate coniungant, nec propter diuitias, honorem, formam temere ſe iſti periculo ſubijciant: Veruntamen hic quoque noſſe Regulam neceſſe eſt, quæ ſæpe repetitur a D. Philippo, Euangelium non abolet politias, ſed concionatur de iuſticia cordis. Interea in vita externa ſinit nos vti legibus politicis, non pugnantibus cum legibus naturalibus, ſicut vtimur diuerſis ſpacijs dierum. Ideo Paulus expreſſe iubet, vt retineant Chriſtiani coniuges volentes manere in eodem coniugio, etiamſi non amplectantur eandem religionem, & addit conſolationem: Sanctificatur vir infidelis per vxorem fidelem, id eſt, credenti vſus coniugij fit mundus, non diſplicens Deo, etiamſi alter coniugum de religione diſſentit. Ita mater Auguſtini matrona Chriſtiana, manſit in coniugio mariti Ethnici, & quidem aſperi, qui poſtea obſequijs, & virtute vxoris motus eſt, vt ad agnitionem Chriſti flecteretur. Ac talia exempla in hiſtorijs obuia ſunt plurima, quorum conſideratio & noſtro tempore vtilis eſt,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

ne propter religionem coniuges diuellantur, qui manere in eodem coniugio cupiunt, Et Chriſtianus ſuis obſequijs retinere beneuolentiam coniugis ſtudeat, ne captare occaſionem diuortij videatur.

CAPVT XXIIII.

DE CASTITATE VIDVALI.

VIduus eſt, qui vxore orbatus eſt, Vidua, quæ orbata eſt marito. His Paulus commune conſilium dat, 1. Corinth. 7. Dico non nuptis & viduis, bonum eſt illis, ſi ſic permanſerint, ſicut & ego, quod ſi non continent ſe, nubant, melius eſt enim nubere, quam vri, Lucæ 2. commendatur pietas Annæ Prophetiſſæ, quæ in viduali caſtitate Deo ſeruiuerat. Nec tamen idcirco vituperantur Abraham & Ruth, qui vidualem ſtatum cum nouis nuptijs commutauerunt. Abraham ſenex mortua Sara, vxorem Cethuram duxit. Ruth vidua nupſit Boas, Proauo Dauidis, & horum pietas non minus quam Annæ commendatur. Sicut virginalis, ita etiam vidualis caſtitas ſuas habet commoditates, ſed

per-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

perpetua eius obſeruatio non eſt præcepta, quia mors coniugis ſuperſtiti non adimit ius vitæ coniugalis, neq; ordinationem Dei deſtruit, de qua dicitur: Non eſt bonum hominem eſſe ſolum, faciamus ei adiutorium. Ideo Paulus ſimili ratione, & non nuptis & viduis dicit: Si non continent, nubant, melius eſt enim nubere quam vri. Item, Vxor alligata eſt legi, quam diu viuit vir eius, quod ſi dormierit vir eius, liberata eſt à lege, cui autem vult, nubat, modo in Domino, Et 1. Tim. 5. Volo iuniores Viduas nubere, filios procreare, matresfamilias eſſe, nullam occaſionem dare aduerſario, vt habeat maledicendi cauſam.

CAPVT XXIIII.

DE VERECVNDIA SEV PVDORE.

CAſtitatis & omnis modeſtiæ cuſtos eſt in diſciplina Ethica verecundia ſeu pudor. Eſtq; virtus cauens, ne laſciuis, obſcœnis, impudicis & turpibus ſermonibus, moribus, geſtibus, bona conſcientia ad Deum, & bona fama apud homines lædatur, & ne caſti ac teneri

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

animi, vel viſione, vel auditione turpitudinis offendantur.

De hac virtute concionatur Chriſtus, cum monet cauendum eſſe, ne quempiam de paruulis offendamus: & Paulus ad Epheſ. 5. dicit: Omnis ſermo ſpurcus ex ore veſtro non procedat, ſed ſi quis bonus eſt ad ædificationem, & ne contriſtetis Spiritum ſanctum Dei, per quem obſignati eſtis in diem redemptionis. Collo. 3. Deopnite maledicentiam & turpiloquentiam ab ore veſtro. Homo Chriſtianus debet reuereri præſentiam Dei, & ſanctorum Angelorum. Deinde etiam præſentium hominum, apud quos eſt, & propriam ſuam conſcientiam, atq; hæ meditationes ipſum ad verecundiam excitare debent.

Cicero in Officijs verecundiam grauiſſima oratione commendat, Principio, inquit, corporis noſtri magnam natura ipſa videtur habuiſſe rationem, quæ formam noſtram, reliquamq; figuram, in qua eſſet ſpecies honeſta, eam poſuit in promptu. Quæ autem partes corporis ad naturæ neceſſitatem datæ aſpectum eſſent deformem habituræ atq; turpem, eas contexit atq; abdidit. Hanc naturæ tam diligentem fabricam imitata eſt hominum verecundia, quæ enim natura

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

tura occultauit; eadem omnes qui ſana mente ſunt, remouent ab oculis, ipſiq; neceſſitati dant operam, vt quam occultiſſimè pareant, quarumq; partium corporis vſus ſunt neceſſarij, eas neq; partes, neq; earum vſus ſuis nominibus appellant, quodq; facere turpe non eſt, modo occultè, id dicere obſcœnum eſt. Itaq; nec actio rerum illarum aperta petulantia vacat, nec oratio obſcœnitate. Neq; vero audiendi ſunt Cynici, aut ſi qui fuerunt Stoici penè Cynici, qui reprehendunt & derident, quod ea quæ turpia re non ſunt, verbis flagitioſa dicamus. Nos autem naturam ſequamur, & ab omni quod abhorret ab oculorum auriumq; approbatione fugiamus, ſtatus, inceſſus, ſeſſio, accubatio, vultus, oculi, manuum motus teneat illud decorum. In Oratore dicit: Cuſtos virtutum omnium, dedecus fugiens & laudem maximam conſequens, Verecundia eſt. Plato inquit: Pudorem & iuſticiam ornamenta & vincula eſſe ciuitatum et amicitiarum, Atq; inter homines pudentes Deos verſari. Demades apud Stobæum dicit: Pudorem in Muliere pulchritudinis arcem eſſe. Impudentia, teſte Euripide, omnium vitiorum, quæ inter homines ſunt, turpiſſimum eſt, Et vt Xenophon dicit: Dux eſt ad ſcelera. Adoleſ-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

centes dicta Plauti ſæpe cogitare debent. In Amphitruone, Decet verecundia adoleſcentem. In Bacchidibus, Eum ego periyſſe dico, cui periyt pudor. Eadem eſt ſententia verſuum Senecæ in Agamemnone:

Periere mores, ius, docus, pietas, fides.
Et qui redire neſcit, cum perit pudor.

Laudat Polyxenam Euripides, quod gladio cæſa cum caderet, veſtes contraxit, ne quam partem corporis nudam oſtenderet. Idem ſcribunt de Cæſare, cum in Curia, & de Pompeio cum in naui AEgyptia interficeretur, quæ quidem exempla docent veteres verecundiam tanti feciſſe, vt etiam in morte curam eius non abycerent: Diogenes cum adoleſcentem vidiſſet erubeſcere, dixit: bonum habe animum adoleſcens, Color enim ille virtutis eſt. Idem ait ſenex apud Terentium, Erubuit, ſalua res eſt.

CAPVT XXV.

DE PECCATIS CONTRA SEXTVM PRAEceptum.

SExto

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

SExto præcepto prohibetur omnis libido, & immunditia, hoc eſt, laſciuæ & impudicæ cogitationes, affectus, ſermones, geſtus, mores, actiones, ſicut ad Epheſ. 5. ſcriptum eſt: Fornicatio & omnis immundicia ne nominetur inter vos, ſicut decet Sanctos. Omiſſis autem aliįs abominandis immundiciæ ſpeciebus, tantum de fornicatione & adulterio dicam. Fornicatio eſt, cum violatur caſtitas virginalis aut vitæ cœlibis, aut vidualis illicito concubitu. Adulterium eſt, cum coniuges caſtitatem & fœdus coniugij violant, vtrumq; peccatum eſt transgreſſio legis diuinæ, peruerſio legis naturæ, violatio diſciplinæ ciuilis, plagium in proprio corpore, raptus corporis alieni, regenerationis macula; bonæ conſcienttæ propriæ, & alienæ perturbatio, orationis impedimentum, auulſio à Chriſto, prophanatio templi Dei, expulſio Spiritus ſancti, deſœdatio corporis, redempti à filio Dei ad gloriam vitæ æternæ, cauſa infamiæ, & pœnarum temporalium, atq; æternarum, niſi fiat conuerſio in vera pœnitentia.

Hæc vt ſunt omnia horrenda, ita ſunt veriſſima. Itaq; ſemper ſit in conſpectu dictum Pauli: Fornicatores & adulteros iudicabit

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

Dominus, *Hebræ.* 13. *Id enim Apoſtolus*, 1. *Corinth.* 6. *grauiſsima oratione demonſtrat, quam turpe ſit homini Chriſtiano hiſce vicijs pollui, An neſcitis, inquit, quod corpora veſtra ſunt membra Chriſti, num ergo tollens membra Chriſti faciam ſcorti membra? Abſit: An neſcitis, quod qui adhæret meretrici, vnum corpus efficitur, erunt enim, inquit, duo in carnem vnam, at qui abhæret Deo, vnus ſpiritus eſt, fugite fornicationem. Omne peccatum quodcunq; fecerit homo, extra corpus eſt, ſed qui fornicatur, in proprium corpus peccat, An neſcitis quod corpus veſtrum templum eſt habitantis in vobis Spiritus ſancti, quem habetis à Deo, & non eſtis ipſi veſtri iuris? Nam empti eſtis precio, glorificate ergo Deum in corpore veſtro, & in ſpiritu veſtro, quæ ſunt Dei. Grauiſsima ſunt in hac oratione argumenta, quæ in omnium hominum animis deteſtationem turpitudinis, quæ eſt in his peccatis concitare debet.*

Illuſtriſsima dignitas hominis Chriſtiani eſt, quod corpus eius eſt membrum Chriſti, & templum Spiritus ſancti, emptum ſanguine Chriſti, Ergo debet quiſq; Chriſtianus proprium ſuum corpus in honore habere, nec illud

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

conſpurcare turpitudinibus, ſed glorificare Deum in ſuo corpore & ſpiritu debet. Eſt autem fœdiſsima turpitudo, cum fornicator aut adulter proprium corpus ſuum auellit à corpore Chriſti, & illud adglutinat meretrici, vt cum illa ſit corpus vnum, ſeque facit cum illa eiuſdem peccati infamiæ, pœnarum, & condemnationis participem.

Iudicamus, omnes & rectè quidem, meretrices dignas eſſe infamia, & pœnis publicis, at tu qui temetipſum facis ſcorti membrum, & vna cum ſcorto peccas, etiam cogita, quod ſicut cum ſcorto es vnum corpus, & cum ipſo vnum peccatum patras, Ita etiam ſimul cum ipſo ignominia vna, pœna vna, condemnatione vna, dignus es. Non aliter ac illi, qui ſimul furantur, ſimul etiam ignominioſum nomen, & ſupplicium furum accipiunt.

Eſt quoq; in fornicatione Chriſtianorum furtum quouis plagio peius & turpius, Non enim aurum aut argentum, aut pecus vicino tuo furaris, ſed furaris temetipſum Chriſto Redemptori tuo, cui datus es a Deo patre, & qui te ſuo precioſo ſanguine emit, atq; conglutinatum meretrici vna cum ipſa tradis te Satanæ. Accedit turpiſsima prophanatio & conſpurcatio templi Domi-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

Domini, de qua dicitur: *Qui templum Domini prophanauerit, perdet eum Dominus.* Factus es in Baptiſmo templum Spiritus ſancti, & habitatio totius ſanctæ Trinitatis, hoc ſanctum Templum impura fornicatione contaminas & defœdas, expellis ex eo Spiritum ſanctum, & qui eras habitatio ſanctæ Trinitatis, mundata ſanguine Chriſti et purificata fide, conuertis temetipſum in ſpurciſſimum domicilium immundorum Diabolorum, qui ſe in anima, corde ac membris tuis, in cœno impurarum cogitationum, affectuum, voluptatum, libidinoſarum actionum volutant, tanquam ſues in luto.

Hæ ſunt horrendæ turpitudines in fornicatione, non tantum virilis ſexus, ſed etiam muliebris, quæ enim de viris dicit Apoſtolus, eadem de fœminis quoq; intelligenda ſunt, Quod ſi vero coniunx es, turpitudo ideo maior eſt, quia committens adulterium etiam legem coniugij transgreditur, fœdus quod cum coniuge fecit rumpit, & non ſolum Chriſto, ſed etiam coniugi corpus ſuum ſuratur.

Hæc cum ita ſint, cogitet iuuentus tantam turpitudinem cauendam eſſe, quæ cogitatio excitari & ali debet conſideratione prohibitionum & comminationum diuinarum, atq;

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

Inſignium exemplorum , in quibus tanquam in imaginibus pœnæ monſtratæ ſunt.

Præceptum ſextum inquit : Non mœchaberis , quibus verbis , vt dixi , prohibet Deus omnem libidinem & immunditiam. Deut. 25. ſcriptum eſt : Non erit meretrix de filiabus Iſrael , nec ſcortator de filijs eius. Deut. 27. Maledictus , qui dormit cum vxore proximi ſui. 1. Corinth. 5. Ne commiſceamini fornicarijs. 1. Corinth. 6. Nolite errare , neq; ſcortatores , neq; adulteri , neq; molles regni Dei hæreditatem accipient. Gal. 5. Manifeſta ſunt opera carnis , Adulterium , ſcortatio & immunditia , qui talia agunt , regni Dei hæredes non erunt. Eph. 5. Omnis ſcortator aut immundus non habet hæreditatem in regno Chriſti & Dei. Hebræ. 13. Scortatores & adulteros iudicabit Dominus. Id iudicium non tantum demonſtrabitur in nouiſsimo die , ſed etiam in hac vita multis horrendis exemplis apud omnes gentes declaratum eſt , & declaratur , de quibus ſcribit Paulus 1. Corinth. 11. Quod ſint figuræ præſcriptæ ad admonitionem noſtri , ne nos quoq; ſimilibus peccatis ſimiles pœnas attrahamus. Propter libidines mundus diluuio perijt , Geneſ. 7.

Sodoma & Gomorrha & vicinæ vrbes

igne

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

igne deletæ ſunt, Gene. 19.

Ciuitas Sichem propter ſtuprum Dinæ oppreſſa eſt à filijs Iacob, cæſis principibus & ciuibus, Gene. 34.

In deſerto propter ſcortationes trucidata ſunt viginti quinq; millia hominum. Num. 25.

Tribus Beniamin ob ſtupratam Leuitæ coniugem, à reliquis tribubus bello punita & pene exciſa eſt, Iud. 20.

Samſon indulgens libidini excæcatus & vinctus eſt ab hoſtibus, Iud. 16.

Filij Heli Sacerdotis propter ſtupra in pugna cæſi ſunt, & Pater eorum nece audita de ſella lapſus, ceruicem fregit, quia filios non puniuerat 1. Regum.

Dauid à filio Abſolone in exilium pulſus eſt, atq; in ipſius familia & poſteritate multæ horrendæ pœnæ graſſatæ ſunt propter ipſius adulterium cum Berſabea commiſſum, cuius maritum gladio Ammonitarum interfici curauit, 2. Reg.

Ammon ſtuprata ſorore, interfectus eſt in conuiuio Abſolonis fratris iuſſu. 2. Reg. 13.

Abner ſtuprauit Concubinam Saulis.

Amaſa matrem Ioab, & vterq; à Ioab interfectus eſt, 2. Reg. 3. 17. 20.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

Abſolon cum concubinis Patris palàm et propudioſè inceſtum commiſit, & in bello, Dei vindicta, proprijs crinibus ab arbore ſuſpenſus, à Ioab tribus haſtis transfixus, cumq́ adhuc palpitaret, à miniſtris ipſius pluribus vulneribus interfectus eſt, ita non vno genere mortis perijt, qui in ſeditioſo bello contra Patrem multa peccata atrociſſima cumulauerat, 2. Regum 16. 18.

Achitophel autem qui vt alia multa perfide fecerat, ita etiam inceſti propudioſi conſilium dederat, ſuis ſeſe manibus ſuſpendit, 2. Reg. 17.

Ethnici ſapientes etſi non valde reprehenderunt ſcortationem ſolutorum, vt loquimur, tamen adulterium maxime ſunt deteſtati, & quidem inueniuntur etiam interdum grauiſſima dicta quæ clarè oſtendant, quod non omnes ſapientes impiam illam vocem Mitionis apud Terentium approbauerint: Non eſt flagitium adoleſcentem ſcortari: quæ quidem vox impia & impura, non tantum cum lege Dei, ſed etiam cum propria cuiuſq́ conſcientia, quæ eſt tabula legis naturæ pugnat, id quod conſcientiæ ſenſus, ſeu iudicium quemlibet qui ſanæ mentis eſt docet. Euripides in Tro: libidinem vocat

inſa-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

inſaniam, ea appellatio eſt quoq; apud Ezechielem cap. 23. in phraſi: inſanire in libidines. Sunt autem hæc verba Euripidis:

Suus cuiq; furor eſt hominibus Venus
Et nomen Veneris rectè à ſtultitia incipit.

Sciunt autem illi, qui Græcam linguam deguſtarunt ἄφρονα, dici ſtultum, amentem, inſanum, unde Venus ἀφροδίτης appellatur, quia ſtultos, amentes, inſanos facit. Idem apud Stobæum in Hippolyto dicitur.

O pueri certe Venus non ſolum Venus eſt,
Sed omnium particeps nominum.
Hæc eadem eſt Pluto, & inuicta neceßitas,
Hæc eſt rabies furioſa, hæc & cupido
Mera eſt & luctus, deniq; ei inſunt omnia,
Tabeſcit illorum quorum pulmonibus ineſt
Anima.

Clinias ait:

Nullus hominum colat lachrimoſum amorem,
Neq; deſiderium puerile, neq; iucundam Venerem.
Propter hæc enim Moron triſtem deſcendit in Orcum.

Plautus in Mercatore.

Amorem hæc cuncta vitia ſectari ſolent.
Cura, ægritudo, nimiaq; elegantia.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

Hoc non illum modo, qui amat, ſed quemcunque attigit,
Magno atq; ſolido mulctat infortunio,
Nec pol profecto quiſquam ſine grandi malo
Præter quam res patitur ſtudet elegantiæ.
Sed amori accedunt etiam vltra hæc, quæ diximus,
Inſomnia, ærumna, error & terror, & fuga,
Ineptia, ſtultitiaq; adeo & temeritas,
Incogitantia excors, immodeſtia,
Petulantia, cupiditas, & maleuolentia,
Inhæret etiam auiditas, deſidia, iuiuria,
Inopia, contumelia & diſpenpinm.

Virgilius breui ſed eleganti Epigrammate Veneris & Ebrietatis mala inter ſe collata, iuuentuti conſideranda proponit.

Nec Veneris, nec tu vinci capiaris amore,
Vno namq; modo vina Venuſq; nocent.
Vt Venus eneruat vires, ſic copia vini,
Et tentat greſſus, debilitatq; pedes.
Multos cæcus amor cogit ſecreta fateri,
Arcanum demens detegit ebrietas.
Bellum ſæpe parit ferus exitiale Cupido,
Sæpe manus itidem Bacchus ad arma vocat.

Per-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

Perdidit horrendo Troiani Venus improba
bello.
At Lapithas bello perdis, Iacche, graui.
Deniq; cum mentes hominum furiarit vterq;,
Et pudor & probitas & metus omnis abeſt.
Compedibus Venerem, vinclis conſtringe Lyæū,
Nec te muneribus lædat vterq; ſuis.

Recitantur etiam in Ethnicorum ſcriptis multæ hiſtoriæ de libidinum pœnis, quæ cum exemplis ſcripturæ, de comminationibus legis diuinæ conueniunt, & ſunt teſtimonia, Deum per totum orbem terræ apud omnes Gentes iudicium illud exercere, de quo dicit Apoſtolus: Scortatores & adulteros iudicabit Dominus. Sicut in ſcriptura quoq; expreſſè de Cananæis populis ſcribitur, quod Deus ipſos ex terra Iudæis promiſſa, propter libidines expulerit.

Græci ſcribunt totam Atticam Regionem ante Cecropem Regem, qui tempore Moſis vixit, diluuio obrutam eſſe, & affirmant fuiſſe illud diluuium pœnam libidinum: Ideoq; a Cecrope leges coniugij reſtitutas eſſe.

De Troiano bello omnibus notum eſt illud longum bellum, quod attulit Troianis ſimul & Græcis exitium, fuiſſe pœnam ſcelerati adulterij, Paridis & Helenæ.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

Lacedæmonij ab Epaminonda grauiſſima clade affecti ſunt ad Leuctra anno 2. Olymp. 210. qui fuit annus mundi 3593. De qua clade Leuctrica omnes hiſtoriæ quæ eius meminerunt, affirmant eam fuiſſe pœnam ſtupri filiarum Scedaſi, & extat eius hiſtoriæ talis narratio apud Pauſaniam & alios: Scedaſo Leuctris domicilium habenti filiæ fuerunt Molpia & Hippo, ad eas diuerterunt abſente patre, Lacedæmonij iuuenes, Parthemidas, Phrudarchidas, & Parthenius, quia ſolebant apud Scedaſum hoſpitium habere, illi itaq; abſente Scedaſo filias ipſius nefarie per vim vitiarunt. Puellæ tam inſignem contumeliam minime ferendam ratæ laqueo vitam finiuerunt. Scedaſus profectus eſt Lacedæmonem, & ſceleratos illos hoſpites, ac nefarios filiarum ſtupratores accuſauit, ſed a iudicibus repulſus eſt. Itaque Leuctra reuerſus, ipſe quoq; voluntaria morte dedecus effugit. Huic Scedaſo eiuſq; filiabus Epaminondas parentauit, votaq; nuncupauit, profeſſus ſe prælium, non magis pro Thebanorum ſalute, quam vt eam iniuriam vlciſceretur, cum Lacedæmonijs commiſſurum eſſe. Accidit autem diuina proculdubio prouidentia, vt exercitus vtriq; Thebanorum & Lacedæmonio-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

rum, prope Leuctra conuenirent ibiq; Lacedæmonij maxima clade in eius vrbis conſpectu vna cum ipſorum Duce Cleombroto caſi ſunt, in qua vrbe ſcelerati nebulones Lacedæmonij tantum ſcelus perpetrauerant. Scribit quoque Pauſanias, quod hanc cladem dira portenta præceſſerint, & quod Delphicum Oraculum eam prædixerit Lacedæmonijs his verſibus.

Leuctra mihi vmbroſa eſt curæ quoq; Aleſia tellus,
Et Scedaſi ſoboles geminæ miſeranda puellæ,
Pugna illic atrox miſcebitur, haud erit vllus,
Qui ſciat hoc hominum, lumen iuuenile priusquam
Perdiderint Dores, fatalis vbi ingruet hora,
Excindi poterit alia nec forte Cereſſus.

Athenis filij Piſiſtrati propter libidines, quas cum Tyrannide coniunxerunt, ſunt expulſi.

Et eodem tempore Romani Regem Tarquinium Superbum, propter ſtuprum, quod filius Tarquinius Lucretiæ per vim intulerat, eiecerunt, mutata Regia gubernatione in Conſularem, anno vrbis 244.

Pauſanias Spartanorum Dux tanta fuit modeſtia præditus, ut cum poſt victoriam ad

Plateas

Plateas quidam ſuaderent, vt capita Perſicorum ducum affigeret cruci, quia tali contumelia Perſæ Regis Leonidæ caput affecerant, reſponderit, ſe mortuos nulla contumelia affecturum eſſe, ac ſibi eſſe ſatis, ſi iuſta faciens & dicens Spartanis ſuis placeret, Veruntamen hunc laudatum Ducem poſtea libido & ſuperbia horribiliter mutarunt, & ſequuta eſt pœna grauiſſima. Cùm Græci occupaſſent Byzantium, rapuit filiam præcipui ciuis Byzantij, & hanc noctu in ſubita conſternatione, vt recitat Pauſanias in Laconicis, interfecit, id cum feciſſet, editus eſt ex ſtatua hic verſus pœnam denuncians.

Pœna luenda tibi eſt, affert iniuria clades.

Deinde cum Perſis fœdera facere conatus eſt, ea conditione, vt daretur ſibi vxor, filia Xerxis, & vt adiutus Perſicis auxilys Rex Græciæ fieret, eamq; Perſico Imperio ſubyceret. Reuocatus eſt igitur ex Byzantio, cum Ephori eum prehenſuri, & in carcerem ducturi eſſent, fugit in Templum, in quo ab Ephoris incluſus fame peryt, Et mater Alcithea, cum muro Templi fores obſtruerentur, primum lapidem poſuit.

Anno vrbis Romæ trecenteſimo ſexto,

Decem virorum poteſtas abolita eſt, ob ſceleſtas libidines Appij Claudij decemuiri, qui cum impudico amore honeſtæ virginis Lucij Virginij Centurionis filiæ potiri non poſſet, falſum accuſatorem ſubordinauit, vt iudicio victam in ſuam poteſtatem ipſe Iudex eam redigeret, aut prætextu Iuris interficere poſſet. Sed pater ipſo die iudicij è militia veniens, cum à Iudice Appio impetraſſet, vt cum filia colloqui liceret, eam interfecit, inquiens, liberam te & honeſtam, filia, ad manes progenitorum mitto nam neutro horum per Tyrannum tibi potiundum erit. Orto tumultu Decemuiri abdicare ſe principatu ſunt coacti, & Appius ille ſceleratus in carcere necatus eſt. Non diſſimilis eſt hiſtoria de mutatione gubernationis Heluetiæ propter Tyrannidem & libidines præfectorum Suitenſis & Vntervvaldenſis.

Poſt Cyri Perſarum Regis mortem, capta eſt in caſtris Aſpaſia, Cyri vxor dilectiſſima, mulier Ionica, quæ ob pulchritudinem & prudentiam dicta eſt σοφὴ ϗ καλὴ. Hanc Artaxerxes valde amare cœpit. Cum autem filium Darium Regem creaſſet, & conſuetudo eſſet, vt eo die, quo pater filium Regem renunciaret, liceret filio donum a Patre petere, idq; patrem largiri

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

giri oporteret, Filius Aſpaſiam petiuit. Etſi dolebat pater eam à ſe abduci, dedit tamen, ſed non multo poſt iterum eam eripuit filio. Inde inter patrem & filium orta ſimultate, filius incitatus & adiutus à Tyribazo conſtituto tempore cum armatis irrumpit in cubiculum patris, vt eum interficiat. Sed præmonitus pater effugit inſidias, & ibi Tyribazus, ac cæteri comites à patris ſatellitibus interficiuntur. Filius Darius capitur, & poſtea re iudicata in principum conſilio, quia pater ſolus de filio iudicare noluit, occiditur.

Philippus Macedo, Alexandri Magni pater, cum poſt multas res geſtas ſe obſcœnis voluptatibus dederet, & pro Deo coli vellet, in ſpectaculo quodam a Satellite Pauſania, cuius accuſationem de ſtupro ab Attalo facto neglexerat, interfectus eſt.

Antonij & Cleopatræ, Neronis, Caligulæ, Caracallæ, & ſimilium monſtrorum ſceleratæ libidines & horrendæ pœnæ omnibus, qui lectionem hiſtoriarum attigerunt, ſunt notæ. Debent autem adoleſcentes in hiſtoriarum lectione talia exempla obſeruare, quia ſunt, vt dixi, exempla iudicij Dei, pertinentia ad præceptum ſextum, quibus Deus omnes homines vult perterrefieri, & ab impuris libidinibus deterreri.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

DE CONIVGIO SACERDOTVM.

ANtichriſtus Romanus Sacerdotibus coniugium prohibet, quam prohibitionem Apoſtolus Paulus clarè dicit eſſe doctrinam Dæmoniorum 1. Timoth. 4. Pugnat enim cum diuina ordinatione, & replet mundum multis abominandis ſcandalis & flagitijs, quibus Dæmones delectantur, & multa hominum millia miſerrimè perduntur. Non enim potuit Satanas faciliorem modum excogitare ad ſeducendum homines ad omnis generis libidines, quam ſi prohibitione coniugij illos impuris voluptatibus implicaret, a quibus reliquum vulgus & doctrinam, & exempla pietatis accipere debet. Ita enim iudicant pleriq;, ſine probro plebem Sacerdotum mores imitari. Cum autem ſæpiſſime ſoleant incidere ſermones de Sacerdotum coniugio, & eius prohibitione, Ideo hanc diſputationem in doctrina Ethica etiam explicandam eſſe reor.

Eſt autem eius explicationis fundamentum, diuina inſtitutio coniugij, pro omnibus homi-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

hominibus, qui eo dono carent, vt cum pura conſcientia ſolitariam ſeu cœlibem vitam agere poßint. Quod quidem donum, cum non ſit omnium, quemadmodum Chriſtus manifeſtè dicit (Non omnes capiunt verbum hoc, Matth. 19.) Nec ſit tale donum, quod Papa aut Epiſcopus Papalis, tanquam characterem imprimere, aut cum ſuo oleo illinire ordinato Sacerdoti poteſt: Ideo Paulus vniuerſaliter dicit: quod propter fornicationem vitandam, vnuſquiſq; vxorem ſuam habere debet.

Et quod hæc coniugij ordinatio etiam pertineat ad Sacerdotes, id non tantum vetus Teſtamentum, vna cum exemplis antiquæ Eccleſiæ ſub nouo Teſtamento, ſed etiam dilucida verba Apoſtolica docent, & demonſtrant 1. Timoth. 3. Oportet Epiſcopum irreprehenſibilem eſſe, vnius vxoris maritum. Et Titum 1. Conſtituas per ciuitates presbytero, ſicut ego diſpoſui tibi, ſi quis ſine crimine eſt, vnius vxoris vir, filios habens fideles. Huius fundamenti euerſio, quæ eſt impoßibilis incumbit illis, qui Papiſticam, imo Diabolicam prohibitionem defendere volunt. Etſi autem alij plura argumenta ſolent adducere, tamen iudico ea hoc fundamento omnia eſſe comprehenſa, Itaq;

tan-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

tantum exempla in vtroq; Teſtamento conſiderentur, quæ vim fortiſsimæ confirmationis ſeu demonſtrationis obtinent.

Etſi Deus populo Iudaico multarum Ceremoniarum leges tradidit, tamen Sacerdotibus & Leuitis coniugium non prohibuit, propter ipſorum crebra ſacrificia, ſed eis coniugium ſicut alijs hominibus conceßit, propterea quod eſt ordinatio ipſius, ſicut dixi, vniuerſalis. Neq; filius Dei Ieſus Chriſtus Apoſtolis ſuis, vel in vocatione ipſorum, vel in commißione Euangelicæ legationis coniugio interdixit.

Petrum habuiſſe vxorem ex hiſtoria Euangelica, de ſanatione ſocrus ipſius notum eſt, Lucæ 4.

Et Clemens Alexandrinus antiquißimus ſcriptor narrat, quod Petrus cum videret vxorem duci ad ſupplicium, eam ſit conſolatus dicens: O coniunx memento Domini.

Philippus Apoſtolus ex vxore quatuor filias habuiſſe legitur.

Ambroſius ſuper cap. 11. 2. Epiſtolæ ad Corint. ſcribit omnes Apoſtolos fuiſſe maritos, præter Paulum & Iohannem. De paulo tamen aſſerit Clemens, eum vxorem habuiſſe, ſed eam non circumduxiſſe.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

Ex hiſtorijs Ancyranæ, Gangrenſis, & Nicenæ Synodorum apparet, quod ſtatim in primitiua Eccleſia antiquus ſerpens, tanquam in Paradiſo Domini, conſilium illud de prohibitione coniugij Sacerdotalis Eccleſiæ obtrudere conatus ſit. Nam Synodus Gangrenſis non fruſtra decretum hoc fecit: Si quis diſcernit Presbyterum coniugatum, tanquam occaſione nuptiarum offerre non debeat, anathema ſit.

In Nicena Synodo, vt referunt Socrates & Sozomenus, placuit Epiſcopis vt nouam legem in Eccleſiam introducerent, vt Sacerdotes ab vxoribus abſtinerent, quas cum adhuc Laici eſſent, duxiſſent: Verum ſurrexit Paphnutius, licet nuptiarum expers confeſſor, conſtantiſſimeq́; contradixit, honorabiles confeſſus nuptias, & coniugalem conſuetudinem caſtitatem eſſe aſſeuerans, ſuaſit itaq́; concilio, ne talem legem facerent, quæ aut ipſis, aut ipſorum coniugibus occaſio fornicationis exiſteret. Et patres audita Paphnutij ſententia, à propoſito deſtiterunt, coniugijq́; vſum liberum permiſerunt.

Ab eo tempore ſategit Diabolus, vt quam prohibitionem ſemel totam obtrudere non potuit, eam paulatim quaſi fruſtatim, & tanquam per gradus inſinuaret & introduceret.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

Siricius qui anno 387. Papa factus eſt, & Synodus Carthaginenſis quinta, quæ non diu poſt ſecuta eſt, coniugia quidem ante Sacerdotium contracta, non diſſoluerunt, ſed coniugalem ſocietatem prohibuerunt. Eſt etiam ab alijs vetitum ne Sacerdotes poſt ordinationem vxores ducerent, veruntamen hæ prohibitiones non valdè curatæ ſunt, & quidem Innocentius ac multi alij manifeſte oſtenderunt, quod eam prohibitionem non probarent. Sic enim ſcribit Innocentius ad Epiſcopos Macedoniæ: Dicite mihi vxores ducere crimen eſt, an non eſt crimen? ſi crimen eſt, ergo erit autor in culpa, qui vt crimina committerentur, in Paradiſo, cum ipſe eos iungeret, benedixit. Si vero non eſt crimen, quia quod Deus coniunxit, nefas ſit crimen appellari, quomodo creditur inter crimina eſſe dimiſſum, quod autore Deo legitur conſummatum. Et extant multa exempla contraria prohibitioni in ipſis etiam Paparum hiſtorijs.

Felix Papa fuit filius Felicis Presbyteri, Anno 474.

Gelaſius Papa fuit filius Valerij Epiſcopi, Anno 495.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

Agapitus Papa filius fuit Gordiani Preſbyteri, Anno 535.

Siluerius Papa fuit filius Hormiſdæ Epiſcopi, vel ſecundum alios Seuerij Epiſcopi, Anno 536.

Papa Deusdedit filius fuit Stephani Subdiaconi, anno 615.

Papa Theodorus fuit filius Theodori, Epiſcopi Hieroſolymitani, anno 640.

Papa Hadrianus II. fuit filius Talari Epiſcopi, anno 867.

Papa Iohannes X. fuit filius Sergij Papæ, anno 900

Iohannes XIII. etiam Epiſcopi filius fuit, anno 963.

Inter Epiſcopos & Preſbyteros alios multo plura exempla inueniuntur, quorum recitatio nimis longa futura eſſet. Tandem dolus inuentus eſt, vt aliquo prætextu prohibitio illa ornaretur. Nam poſtulatum eſt a nouis Sacerdotibus in ordinatione votum cœlibatus, quo prætextu hæc prohibitio repetita, et multis Eccleſijs obtruſa eſt. Habebat autem aliquam ſpeciem ea obligatio, & perſuadebatur populus ipſos eſſe perfidos, qui hanc obligationem violarent, ideoq; officio Sacerdotali indignos eſſe.

Tenta-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

Tentauerat Satanas hunc dolum etiam in Ancyrano Concilio, ante Nicenum & Gangrenſe, ſed tunc non ſucceßit, vt dictum eſt. Eſt autem Decretum Ancyranum, propter illum dolum dignum obſeruatione.

De Diaconis, quicunq; cum ordinantur, ſi in ipſa ordinatione proteſtati ſunt, dicentes velle ſe vxores habere, nec poſſe ſe continere, hi poſtea, ſi ad nuptias venerint, maneant in miniſterio, propterea quod his Epiſcopus licentiam dedit. Quicunq; vero tacuerunt & ſuſceperunt manus impoſitionem, profeßi continentiam, ſi poſtea nuptias contraxerint, à miniſterio ceſſare debebunt. Veruntamen neq; hic dolus ſatis fuit validus, Nam multæ Eccleſiæ, & præſertim occidentales, inprimiſq; Germanicæ non paſſæ ſunt ſe iſto dolo decipi, ſed coniugia retinuerunt, & conſtanter defenderunt, vſq; ad Papam Hildebrandum, qui anno 1074. electus, & Gregorius VI. nominatus eſt. Is fuit verus Diaboli miniſter in hac cauſa, vt Diabolica prohibitio coniugij toties antea tentata, cum manifeſta tyrannide non tantum excommunicationis, ſed etiam violentæ perſecutionis publicaretur, Et operæ precium eſt eius hiſtoriam cognitam eſſe, quia ipſa vita & mores

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

Hildebrandi luce meridiana clarius oſtendunt, quod ſi non fuit Diabolus incarnatus, tamen certo fuit Diaboli mancipium, & vas à Diabolo obſeſſum. Scribunt enim ipſi Pontificij hiſtorici, quod Hildebrandus pactum fecerit cum Diabolo, & ſe ipſi tradiderit, vnaq; cum Gilberto Papa Magiam & Necromantiam didicerit, Quod veneficijs Magicis ſex aut plures Pontifices necarit, vt tandem ſede Papali potiretur. Neq; ab homine pio ſine pudore dici, aut ſine rubore à pudico homine audiri poſſunt omnia illa ſcelera, quæ non per incertam famam de ipſo ſunt ſparſa, ſed ab Henrico IIII. Imp. in Synodali accuſatione ſunt obiecta et probata, atq; per Synodalem Epiſtolam condemnatoriam per totum orbem publicata. Hic ergo Diabolicus Papa diabolicæ prohibitionis coniugij Sacerdotum fuit promulgator Tyrannicus, quæ quidem promulgatio etſi in Germania magnas turbas concitauit, cum Epiſcopi accepto à Papa mandato, Sacerdotibus vxores, quæ erant honeſtæ matres familias, violenter eriperent, tamen excommunicationum et Tyrannicæ violentiæ terrore conſtabilita eſt. Sic hiſtoria promnlgatoris cum Apoſtolica agnominatione, quod ſit ea prohibitio Dæmoniorum doctrina planè

con-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

conſentit, et hinc conſequitur, quod Diabolo ſeruiant omnes, qui hanc prohibitionem defendunt, & truculentis cædibus perſequuntur honeſtos homines, qui de nullo crimine accuſari poſſunt, tantum quia prohibitioni diabolicæ non obediunt. cuius quidem crudelitatis in nulla hiſtoria humanarum actionum ſimile exemplum reperitur, videlicet: quod homines honeſti tantum propter coniugium, quod apud omnes gentes eſt honorabile ſunt trucidati. Iterum itaque conſequitur, illam crudelitatem non humanam, ſed prorſus Diabolicam eſſe, nam humana natura per ſe coniugium odiſſe non poteſt, cum nihil illo magis ſit naturæ conveniens. Extat Epiſtola S. Hulderici Epiſcopi Auguſtani, ad Nicolaum Papam, qua eam prohibitionem diſſuadet pie & grauiter. In ea Epiſtola narrat quod Gregorius quoq; Sacerdotibus cœlibatum mandauerit, ſed cum comperiſſet, nihilominus clam exerceri libidines, mutauerit ſententiam, qua de re etiam horribili prodigio admonitus eſt. Nam cum piſcatores è Viuario piſces capere vellent. extracta ſunt ſex millia capita puerorum. Gregorius itaq; perculſus dolore, confeſſus eſt, ſe tot immanium cædium autorem eſſe, ſuoq; mox decreto damnato, Apo-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

ſtolicum laudauit conſilium, *Melius eſt nubere, quam vri*, addens etiam, *melius eſt nubere, quam mortis occaſionem præbere.*

Nunc breuiter ad obiectiones Pontificiorum reſpondebo, Veriſſimum eſt Diabolum tantum ideo cœlibatum Sacerdotum defendere per Pontificios, vt Sacerdotes in peccatis contra conſcientiam retineat, & repleat mundum abominandis ſceleribus, ſicut Bernardus rectè dicit: *Tolle de Eccleſia honorabile coniugium, & thorum immaculatum, nonne reples eam concubinarijs inceſtuoſis, & omni genere immundorum.* Maxima pars autem Pontificiorum defendit cœlibatum, propter opes & ſplendorem, ſicut Papa Pelagius dicit: diſtinctione 28. *Cœlibatum Epiſcoporum & Sacerdotum præcipuè eſſe ideo inſtitutum, ne bona Eccleſiaſtica in vxores & liberos eorum diſſiparentur.* Inter hos multi ſciunt cauſam malam eſſe, ideoq; cum propria bonitate deſtituatur, quæruntur, vt dixi, alieni prætextus, vt fit in defenſione malarum cauſarum.

Eſt itaq; præcipua eorum obiectio de voto, hoc eſt, quod Sacerdotes in ordinatione promiſerint obſeruationem perpetui cœlibatus, Fatentur multi, Sacerdotes poſſe vxores

ducere, niſi religio voti obſtaret. Primum itaq; reſpondeo, Si intelligunt votum eſſe cauſam impuri cœlibatus, & omnium illorum ſcelerum, quæ ex illo impuro cœlibatu oriuntur, Cur etiam non intelligunt, quod cum Paulus probibitionem coniugij appellat Dæmoniorum doctrinam, etiam conſtitutiones ipſorum, de voti illius poſtulatione & obligatione, eadem denominatione notet, & cur votum illud irreligioſum, cui nihil eſt cum Sacerdotio commercij, non abolent & omittunt? Et cur etiam eorum Sacerdotum, qui votum illud in ordinatione non præſtiterunt coniugia honeſta damnant?

Secundo, oppono huic obiectioni fortiſsimam demonſtrationem. Omnia impia vota, facta contra mandatum Dei ſunt irrita, Ergo illud quoq; irreligioſum & impium votum, eſt irritum, Quod autem votum illud cœlibatus ſit impium, manifeſtum eſt.

Primum, quia deſtruit ordinationem Dei, & ius naturæ, nam faciens votum, cum deſtituitur dono, promittit ſe nolle obedire diuinæ ordinationi, vt ſi quis promittat ſe non velle afficere honore parentes. Imo vero promittit ſe malle vri, & pollui libidinibus, quam diuinæ ordinationi obtemperare. Deinde cum quoq; ob

cauſam tale votum eſt impium, quia habet annexam aliam impiam ſuperſtitionem, de ſingulari cultu Dei, quæ ſuperſtitio manifeſte pugnat cum regula: fruſtra colunt me mandatis hominum.

Secunda obiectio: In lege abſtinebant Sacerdotes à conſuetudine coniugali certo tempore, dum obirent functiones ſuas, Itaque cum Sacerdotes noui Teſtamenti ſemper debeant eſſe parati ad miniſteria, ſemper abſtinere debent, hoc eſt, debent eſſe cœlibes. Sic argumentatur Papa diſtinctione 22. Et accommodatur etiã huc dictum Apoſtoli, 2. Corin. 8. de abſtinentia coniugum propter orationem, diſtinctione 30. Reſpondeo: Conſcientiæ non ſunt onerandæ ſeu ligandæ Moſaicis ceremonijs, Multo minus illæ ceremoniæ ſunt nunc ampliandæ & ſeruitus illarum augenda, ſicut Papiſtæ in hoc caſu faciunt, contra propriam ipſorum conſcientiam, nam ſi hoc argumentum ſerio obijciunt, cur ipſi patiuntur manere in mineſtirio Sacerdotij tot millia impuriſſimorum Sacerdotum, qui alunt meretrices ſine pudore, & alia abominanda ſcelera patrant, quæ pudicè nominari non poſſunt. Deinde reſpondeo ad accommodationem Apoſtolici dicti de Oratione, Quod dictum illud non

tantum

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

tantum ad Sacerdotes pertinet, ſed ad omnes pios coniuges, præſcribit enim omnibus pijs moderationem: iniquiſsimum autem eſt ex admonitione de moderatione, facere prohibitionem, qua vna pars hominum præ alijs oneretur.

Tertia obiectio ſumitur ex capite 20. Leuitici, Sancti eſtote, quoniam ego ſanctus ſum, dicit Dominus: Hæc obiectio tam eſt inſulſa, vt reſponſioue non ſit digna, Nam pueri ſciunt illud dictum, non tantum de vna parte hominum in Eccleſia, neq; de vna aliqua virtute tantum loqui, ſed requirere à toto genere humano ſanctimoniam & puritatem vitæ. Accedit autem quod hæc obiectio etiam eſt impia & blaſphema, Si enim propter hoc dictum neceſſarius eſt Sacerdotibus cœlibatus, quod ſine illo ſancti eſſe non poſsint: Ergo coniugium ordinatio ſancta non eſt. Deus itaq; impuritatis & immunditiæ eſt autor.

Hac reſponſione etiam refutanda eſt obiectio iſtius dicti, omnia munda mundis, coinquinatis et infidelibus nihil eſt mundum, 1. Timoth. cap. 5. Et vtriuſq; obiectionis obſeruetur inuerſio, Sancti eſtote, quia ego ſanctus ſum, dicit Dominus: Ergo, vos Papiſtici Sacerdotes omiſsis illis abominandis libidinibus & ſceleribus,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

quibus veſtras conſcientias, & corpora commaculatis, accipite vnuſquiſq; vxorem ſuam, & in ſancta Dei ordinatione, ſanctè & purè viuite. Donec enim in illa impuritate manetis, nihil eſt vobis mundum, ſed omnia ſunt vobis immunda, quia impuras & immundas habetis mentes, animas, & conſcientias: ea inuerſio congruit cum vera ſententia dicti Leuitici 20. quo capite abominandæ libidines prohibentur.

Quarta obiectio, Reges poſſunt de rebus politicis, ſuo iudicio decreta facere, Matrimonium eſt res politica, Ergo, licet etiam de eo facere decreta. Reſpondeo, Maior cum determinatione ſeu limitatione eſt intelligenda. Recte dicitur, de ſubſtantia legis eſt, non repugnare legi Dei, aut legi naturæ, Prohibitio autem matrimonij repugnat legi Dei & iuri naturæ. Ergo, non licet Magiſtratui leges huius prohibitionis condere. Vt enim Magiſtratus omnis eſt ſubiectus Deo, ita ſuas quoq; leges diuinæ legi ſubijcere debet. Et ſicut Daniel non peccabat, quando contra prohibitionem Regiam verum Deum apertis feneſtris inuocabat, ſicut inquit ad Regem: Coram te Rex malum non feci: Ita non peccant illi Sacerdotes, qui contra huma-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

humanas prohibitiones vxores ducunt, iuxta diuinam ordinationem.

Quinta obiectio, ſumitur ex dicto Pauli, de viduis, 1. Timot. 5. cum luxuriatæ fuerint, nubere volunt, habentes damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt. Hunc locum accommodant ad fidem voti, cum tamen ibi nulla fiat voti mentio, & quidem expreſſe mox adijciat Apoſtolus, Volo ergo iuniores Viduas nubere, quare ſimpliciter reſpondeo: Paulus luxurioſas viduas arguit, propterea quod per luxuriam ſeu immunditiam amittunt fidem, qua ante placebant Deo. Sicut Dauid committens adulterium, & ita polluens ſe libidiuibus, facit primam fidem irritam, id eſt, amittit fidem, quam habuit, id vocat Paulus primam fidem irritam facere, quia vt capite 1. eiusdem Epiſtolæ dixit: Abijciens conſcientiam bonam facit naufragium circa fidem. Mandat itaq;, vt propter vitationem luxuriæ rurſum nubant, ſicut 1. Corinth. 7. dicit: Propter fornicationem vitandam vnaquæq; habeat ſuum virum.

Poſtremo cogitet Lector, quam ſit illa Papiſtarum propudioſa, & plus quam Cynica, &

quidem

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

quidem vere diabolica impudentia, quod coniugium à Deo ordinatum prohibent, & propter Dei ſanctam ordinationem homines innocentes crudeliter interficiunt, contra vero adulteros, & ſcortatores manifeſtos, non tantum tolerant, ſed etiam honorant, eoſq; ad dignitates Papales, Cardinalitios, Epiſcopales, Sacerdotales, omniaq; officia in ſua Eccleſia promouent, Eos à populo ſciente ipſorum ſcelera reuereri, & adorari volunt, atq; ſic pedibus conculcant præceptum Domini (Non mœchaberis) & ſimul etiam antiqua decreta, quæ non tantum ſeuere Sacerdotibus fornicationem prohibent, ſed etiam excommunicant illos, qui ſcientes ſacris fornicatorum interſunt. Sed ſicut mendacium & homicidium, ita etiam impudentiam patris ſui Diaboli imitantur, atq; hoc ſibi laudi ducunt, ſi deſiderijs ipſius gnauiter obediant, ſintq; gnauiter impudentes.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

LIBER SEXTVS.

DOCTRINÆ ETHICÆ, SEV MORALIS DE PRAECEPTO ſeptimo, Non furtum facies.

CAPVT I.

DE SVMMA SEPTIMI PRAECETI.

VITAE humanæ opus eſt rerum vſu, poſſeßione, communicatione, quæ fit per contractus, Ideo Præceptum ſeptimum (Non furaberis) docet in his rebus ſeruire Deo, ne violetur pietas, caritas, iuſticia, bona conſcientia. Primũ autem teſtatur hoc Præceptũ, Dominia ſeu dominiorum diſtinctionem ſeu proprietatem rerũ, eſſe ordinationem Dei. Nam omnis prohibitio ſignificat aliquid ordinatũ antecedere, quod Deus vult conſeruari ſicut præceptũ vetãs adulterium, ſignificat coniugiũ eſſe à Deo ordinatũ, et eius legem obſeruari debere inter homines.

Eſt autem hæc doctrina vtilis conſcientijs, intelligere, quod cum Deus terram dederit, vt Pſalmus inquit, Filijs hominum, tamen velit in terra dominiorum diſtinctionem eſſe, vt quiſq; ſciat, quæ res ſua ſit, quæ aliena, & quod Deus hanc diſtinctionem rerum approbet.

Exiſtimauerunt multi, & adhuc exiſtimant, proprietates & dominia rerum tyrannide & violentia, non iure conſtituta eſſe, propterea quod ſicut liberi vnius patris idem ius habent in bonis paternis, ſic omnes homines æqualiter idem ius habeant in terra, & omnibus rebus, quæ ſunt ſuper terram. Atq; eam ob cauſam communia omnia, & proprium nihil eſſe iure diuino. Hanc opinionem refutat præceptum diuinum: Non furaberis. Si enim nihil proprium eſt, neq; furtum committi poteſt, fruſtra ergo prohiberetur à Deo per hoc præceptum, Non furaberis, illud quod fieri nequit. Sicut fruſtra prohiberetur ne homo volet. Deus vero fruſtra nihil prohibet.

Tum etiam ſi proprietas rerum non ordinata, ſed tyrannide & violentia hominum conſtituta eſſet, equidem Deus præcepto hoc iniuſtam hominum tyrannidem & violentiam confirmaret, ac ſi Rex aliquis lata le-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

ge ediceret, vt omnia quæ latrones & fures rapere poſſent, ea cum bono titulo & quiete poſſiderent, quo abſurdius cogitari vix quidquam poteſt.

Secundo, ordinat hoc præceptum iuſticiam conſeruatricem iuſtorum dominiorum, & proprietatum, & gubernatricem omnium contractuum inter homines, ne in illis fiat cuiquam iniuria, ſiue per vim, ſiue per dolum.

Tertio itaq; prohibet hoc præceptum omnia peccata pugnantia cum ordinatione diſtinctionis dominiorum, & cum iuſticia commutatiua, quibus ſcilicet peccatis ſeu vitijs furtum committitur, vel vi, vel iniuria, vel fraude, vel prodigalitate, vel alijs quibuſcunq; modis, per quos furtum committi poteſt. Nec tantum exteriora facta prohibet, ſed etiam interiora vitia, auariciam, pleonexiam & nimiam tenacitatem in dandis neceſſarijs eleemoſynis, in iuuanda Eccleſia, & Repub. & alendis ſuis. Continet ergo hæc lex doctrinam de iuſticia commutatiua, & multarum virtutum in hac vita neceſſariarum, atq; econtra etiam multorum viciorum, & peccatorum catalogum.

De ſumma præcepti teneantur hæc duo dicta: 1. Timoth. 6. Quæſtus magnus eſt pietas

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

eum animo ſua ſorte contento, nihil enim intulimus in mundum, videlicet, nec efferre quidquam poſſumus, ſed habentes alimenta, et quibus tegamur, his contenti ſimus, Nam qui volunt diteſcere, iucidunt in tentationem & laqueum & cupiditates multas, ſtultas & noxias, quæ demergunt homines in exitium & interitum, ſiquidem radix omnium malorum eſt ſtudium pecuniæ, quam quidem appetentes aberrauerunt à fide, & ſemetipſos implicuerunt doloribus multis. Tu autem homo Dei iſta fuge, ſectare autem iuſticiam Et, Theſ. 4. Ne quis ſupergrediatur, neq; circumueniat fratrem in negocio.

CAPVT II.

DE IVSTICIA.

OPeræ precium, nec abs re facturum me eſſe arbitror, ſi doctrinam de ſignificationibus vocis iuſticiæ, & eius diſtinctionibus repetam: Quæ doctrina dilucide à D. Philippo Melanthone propoſita eſt. In diſputationibus Theologicis de iuſticia hominis coram Deo, ſignificat iuſticia remiſſionem peccatorum, ſeu impu-

imputationem iuſticiæ propter Chriſtum: Hæc vocatur iuſticia fidei, & iuſticia Euangelica & iuſticia Chriſtiana coram Deo, eſtq́; prorſus ignota humanæ rationi, & omnibus Ethnicis, ignaris Euangelij Ieſu Chriſti: tantum nota eſt Eccleſiæ ex verbo Dei: de hac dicimus in Symbolo: Credo remiſsionem peccatorum, & de illa ſcriptum eſt in Geneſi, & ad Roma. cap. 4. Credidit Abraham Deo, et reputatum eſt illi ad iuſticiam, Non ſcriptum eſt autem propter illum tantum, reputatum fuiſſe illi, ſed etiam propter nos, quibus imputabitur credentibus in eum, qui excitauit Ieſum Chriſtum Dominum noſtrum à mortuis, qui traditus eſt propter peccata noſtra, & reſurrexit propter iuſtificationem noſtri. Appellatur etiam iuſticia Dei, quia eſt obedientia & ſatisfactio vnigeniti filij Dei, quæ per Dei miſericordiam credentibus imputatur, ſeu quia eſt remiſsio peccatorum donata credentibus à Deo, propter filium Ieſum Chriſtum. Extat autem hæc appellatio Roma. 1. Iuſticia Dei patefit per Euangelium ex fide in fidem. Et Roma. 3. Nunc vero ſine lege iuſticia Dei manifeſtata eſt, comprobata teſtimonio Legis & Prophetarum, Iuſticia vero Dei per fidem Ieſu Chriſti, in omnes, & ſuper

omnes qui credunt. Atq; ratio appellationis explicatur Philip. 3. Arbitror omnia vt ſtercora, vt Chriſtū lucrifaciam, vtq; inueniar in illo, non habens meam iuſticiam ex lege, ſed eam quæ per fidem eſt Chriſti, quæ eſt ex Deo iuſticia ſuper fide. Sciendum autem eſt, quod hæc ſignificatio iuſticiæ, ſeu hæc loquendi forma Euangelica, prorſus diſcernenda eſt ab intellectu vocabuli iuſticiæ, quo in doctrina Ethica vtimur, vbi legaliter de hominum actionibus iuſtis aut iniuſtis diſputamus, eaſq; ſecundum præcepta legis, ac alias honeſtas præceptiones, & leges diſtinguimus, nam in Ethica doctrina Iuſticia ſignificat vtrtutem in hominibus. Eſtque duplex diuiſio iuſticiæ, tradita ab Ariſtotele, quas diuiſiones etiam Philippus retinet, & eleganter explicat in multis locis.

Prima diuiſio eſt, Iuſticia alia nominatur vniuerſalis, alia particularis, Vniuerſalis iuſticia eſt obedientia iuxta omnes leges honeſtas, ad nos pertinentes. Ariſtoteles dicit: 5. Ethicorum Iuſticia vniuerſalis eſt omnium virtutum officia facere, & de ea recitatur verſus.

Iuſticia in ſeſe virtutes continet omnes.

Atq; ſic eam commendat Ariſtoteles, vt dicat, nec Heſperum, nec Luciferum ea formoſiorem

eſſe.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

eſſe. Dicit quoq; iuſticiam vniuerſalem & virtutem idem eſſe, & quidem iuſticiam vniuerſalem non partem aliquam virtutis, ſed totam virtutem eſſe. Differentiam autem in ratione ponit, Quatenus enim inquit, ſpectat ad alios, & debitum officium communi ſocietati præſtat Iuſticia dicitur: ſed quatenus eſt habitus in nobis, dicitur virtus: Sic Ariſtides nominatur iuſtus, quia fecit externa officia omnium virtutum, ſeu quia non habuit externa delicta contra vllam legem.

Paulus vniuerſalem iuſticiã ethicam externarum actionum, qualis illa in hac infirmitate poteſt eſſe in homine, tum ante, tum poſt conuerſionem deſcribit his duobus locis. Sic enim de ſemetipſo ante conuerſionem inquit ad Philip. 3. Iuxta iuſticiam in lege fui irreprehenſibilis, Iterum vero poſt conuerſionem 2. Corinth. 4. Nihil mihi conſcius ſum, addit autem, ſed in hoc non ſum iuſtificatus. Etſi enim vult Deus, vt hæc iuſticia præſtetur, & placet in perſona credente, tamen non eſt perfecta obedientia, qualem lex Dei requirit: Itaq; licet in hac vita ſit pulchrior Heſpero & Lucifero, tamen ſi homo eam opponere velit iudicio Dei, vt per eam ſit coram Deo iuſtus, tunc ſimilis

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

eſt panno menſtruatæ mulieris, quemadmodum dicit Eſaias cap. 64. & ſicut Paulus dicit pro ſtercore æſtimanda eſt.

Iuſticia particularis eſt, quæ ſeruat æqualitatem in non lædendis illis, à quibus non ſumus læſi, & in ordine perſonarum, & in iudicijs, & in contractibus ſuum cuique tribuit: Propriè enim antiqua definitio Simonidis, quam Iureconſulti retinuerunt, ad particularem iuſticiam pertinet, videlicet: Iuſticia eſt conſtans & perpetua voluntas ſuum cuiq; tribuens. Rationem appellationis eam monſtrat Ariſtoteles, quia eſt pars ſeu ſpecies iuſticiæ uniuerſalis.

Secunda diuiſio, Iuſticia particularis eſt, aut commutatiua, aut diſtributiua. Commutatiua eſt, quæ ſeruat æqualitatem in contractibus, & pœnis ſine diſcrimine perſonarum. Diſtributiua eſt, quæ rectè ordinat perſonas, & iuxta gradus etiam officia, reuerentiam, honores et præmia diſtribuit. Et ratio huius diuiſionis eſt: Cum Iuſticia gubernet omnes actiones in ſocietate, quidquid autem agimus cum alijs, ſit aut rerum communicatio, aut perſonarum ordinatio: Idcirco manifeſtum eſt, duas iuſticiæ particularis ſpecies eſſe, quarum altera perſonas ordinat, altera regit rerum communicationem.

Pla-

Plato iuſticiam vniuerſalem argutius definiunt quam Ariſtoteles, quia vidit non ſolum quærendum eſſe, quis ſit ordo homini ad hominem, ſed etiam quis ſit ordo homini ad ſemetipſum. Quem quidem ordinem etiam conſcientia cuiuſq; hominis conſiderat, & iudicat. Itaq; talem definitionem conſtituit, cuius hæc ſumma eſt: Quod iuſticia vniuerſalis ſit conſenſus inferiorum virum in homine cum mente recte iudicante.

CAPVT III.

DE INIVSTICIA.

INiuſticia eaſdem diuiſiones recipit, quas Iuſticia: Primò quidem iniuſticia alia eſt vniuerſalis, alia eſt particularis. Vniuerſalis iniuſticia eſt inobedientia aduerſus omnes leges honeſtas, ad nos pertiuentes: ſicut aliquaudo inuenitur tanta petulantit in aliquibas hominibus vt ſtudioſè in hoc incumbant, ne cui legi diuinæ aut humanæ obtemperent. Ariſtoteles dicit, quod iniuſticia vnierſalis complectitur omnia, quæ legibus aduerſantur, & quod non eſt pars turpitudinis, ſed tota turpitu-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

do, ſicut vniuerſalis Iuſticia non pars virtutis, ſed tota virtus eſt.

Iniuſticia particularis eſt pars ſeu ſpecies vniuerſalis iniuſticiæ, eaque eſt aut commutatiua, aut diſtributiua: vt homicida, fur, adulter, parentibus inobediens, ſeditioſus, non tribuens præmia debita, & ſimiles, etſi multis virtutibus ſint præditi, & multis legibus obtemperent, tamen iniuſti ſunt.

CAPVT IIII.

DE DIFFERENTIA INTER IVSTITIAM COMmutatiuam & Diſtributiuam, quam faciunt proportiones Arithmetica & Geometrica.

MAgna fuit prudentia Ariſtotelis, qui ſagaciſſimè animaduertit, diſſimiles eſſe iuſticiæ ſpecies, Commotatiuam, quæ circa rerum communicationem & compenſationem, atq; Diſtributiuam, quæ circa perſonarũ ordinationes, officiorumq;, honorum ac præmiorum diſtributionem verſatur, cum quidem vtraq;

ad particularem iuſticiam pertineat, & vtraq; gubernet actiones in ſocietate neceſſarias, in quibus agimus cum alijs, eamq; diſsimilitudinem eruditiſsimè per proportiones diſsimiles, Arithmeticam & Geometricam diſtinxit, quarum proportionum ingenioſa accommodatione vtramq; ſpeciem declarauit. Commutatiuam iuſticiam dicit gubernari proportione Arithmetica, quæ eſt ſumma æqualitas ſolarum differentiarum, vt diſpoſitis tribus aut pluribus numeris, vt pote 2. 4. 6. 8. differentiæ æquales ſunt, nam ſicut primus numerus diſtat binario à ſecundo, ſic ſecundus à tertio, tertius à quarto. Hæc æqualitas differentiarũ, quæ ſimpliciter conſtat æqualibus numeris, inter omnes terminos, conuenit ad contractus, quia in contractibus hoc ipſum ſpectatur, vt inter contrahentes ſit æqualitas, vt tantundem habeat emptor, quantum venditor, tantundem locator, quantum conductor, tantundem recipiat, qui mutuum dedit, quantum accepit cui mutuum datum eſt.

Et hæc æqualitas non variatur ſecundum diſcrimina perſonarum, quia ſi tolleretur Arithmetica æqualitas è contractibus, neceſſario vna pars contrahentium exugeretur, & ſic

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

contractuum inæqualitate diſſolueretur ordo ſocietatis humanæ. Vt ſi Ruſtici ciuibus non iuxta æqualitatem Arithmeticæ proportionis, ſed ratione proportionis Geometricæ, hoc eſt, pro quantitate facultatum cuiuſq;, frumenta, boues, oues, ligna, & alias res venderent, Ciues etiam ditiſſimi breui tempore ad inopiam redigerentur: quæ enim Mercenarius ſolido emeret, ea ciui mediocri ſæpè daleros, ditiſſimis aliquot daleris emenda eſſent. Ita nullæ diuitiæ opulentiſſimi Regis ad neceſſarios alimentorum ſumptus ſufficerent, Si Rex & ciuis ſimiles res ementes, non ſecundum Arithmeticam æqualitatem, ſed ſecundum Geometricam proportionem emere deberent, hoc eſt, ſi vlna panni, aut alia res, quam ciuis dalero emit, Regi emenda eſſet tot daleris, quota proportione ipſius diuitiæ eius facultates ſuperant, tunc nullus Rex poſſet ſuam familiam alere.

Acutiſſimè itaq; animaduertit Ariſtoteles, in contractibus commutatiuæ iuſticiæ, ſequendam eſſe æqualitatem proportionis Arithmeticæ, vt emptor à quolibet venditore æqualem recompenſationem accipiat ſine diſcrimine perſonarum.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

De diſtributiua vero Iuſticia inquit Ariſtoteles, quod in ea obſeruari debeat non Arithmeticæ, ſed Geometricæ proportionis æqualitas, hoc eſt, quod ſicut in Geometrica proportione, neglecta numerorum æqualitate, conſideratur æqualitas proportionum, vt ſicut ſe habent duo ad vnum, ita ſe habent, 20. ad 10. Sic in diſtributiua iuſticia neglecta æqualitate illa, qua perſonæ, de quibus deliberatur, aut cum quibus agitur, ſunt ſimiles, hoc eſt, ſimiliter ſunt homines, ſeu vnius ſocietatis ciues, conſideratur qualis ſit æqualitas inter res & perſonas proportionata, iuxta diſcrimina, tum rerum, tum perſonarum.

Vt cum deliberatur cui nam officium Bubulci, aut Conſulis ſit committendum, non ſic debet cogitari, Cicero & Tityrus ſunt vicini, Tityrus præterito anno fuit bubulcus, Ergo, Cicero hoc anno erit Bubulcus. Sic cum deliberatur an Ciceroni ſit committendum officium Imperatoris, ſtultiſſimum eſſet iuxta Arithmeticam proportionem ſeu æqualitatem ita iudicare. Pompeius & Cicero ſunt æquales, quia vterq; eſt ciuis Romanus, Pompeius fuit electus ad Imperatoris officium, Ergo etiam Ciceroni officium Imperatoris eſt demandandum.

Iudici-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

Judicium itaq; in tali deblieratione ſecundum Geometricam proportionem fieri debet, nimirum, ſicut Pompeij ingenium, & dona ſe habent ad officium Imperatoris, ita Ciceronis ingenium & dona naturæ ſe habent ad officium Conſulis, Ergo Pompeius ſit Imperator in bello, Cicero ſit Conſul in vrbe, Sicut Tityrus ſe habet ad bubulci officium, ſic Menalcas ſe habet ad agriculturam. Ergo Tityrus ſit Bubulcus, Menalcas ſit agricola.

Recte autem dictum eſt, Beatas illas eſſe Reſpub. quæ Geometrica proportione gubernantur, hoc eſt, vbi officia mandantur illis perſonis, quæ ad ea ſunt aptæ, & non eliguntur Magiſtratus, iuxta ordinem numerorum, vt hoc anno eſt Cicero Conſul, Ergo ſequente anno erit Conſul eius vicinus, ſiue ſit idoneus, ſiue non ſit.

Cùm talis ſit officiorum diſtributio, non poſſunt Regimina eſſe felicia, ſed neceſſe eſt ea eſſe miſerrima, itaq; Achilles rectè vituperat talem ſtatum, in quo neglecta diſtributiua iuſticia, par honos habetur fortibus & ignauis. Et Theognis dicit: Vbi baiuli imperant, mali ſunt ſuperiores bonis, metuo ne nauem fluctus opprimant. Imò vero quilibet prudens pater-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

paterfamilias intelligit, quod etiam in Oeconomia hæc admonitio de proportione Geometrica obſeruanda ſit, conuenit enim cum ipſa natura, & cum donorum, tàm naturalium, quam etiam ſpiritualium in Eccleſia diſcrimine, Itaq; cum natura, & cum donis Dei pugnant, qui Geometricam proportionem è diſtributiua iuſticia tollunt, ſicut etiam cum natura & ordine æqualitatis à Deo inſtituto ad conſeruationem ſocietatum pugnant, qui tollunt è iuſticia commutatiua æqualitatem Arithmeticam.

CAPVT V.

AN RECTE DIXERIT CICERO, PRIVATA NULLA ESSE NATURA.

CIceronis verba ſunt libro Officiorum 1: Iuſticiæ primum munus eſt, ne cui quis noceat, niſi laceſsitus iniuria, Deinde vt communibus pro communibus vtatur, priuatis autem vt ſuis. Sunt autem priuata nulla natura, ſed aut veteri occupatione, vt qui quondam in vacua venerunt, aut victoria, vt qui bello potiti ſunt, aut lege, pactione, ſorte, ex quo fit vt

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

ager Arpinas Arpinatium dicatur, Tuſculanus Tuſculanorum. Similisq́ eſt priuatarum poſſeßionum deſcriptio: Eo ſi quis plus appetat, violabit ius humanæ ſocietatis.

Sapiens et honeſta oratio eſt, in qua illud tamen reprehenditur, quod nullas res natura eſſe priuatas, omnia verò eſſe communia aſſerit. In qua opinione, etſi non omnino cum Platone conſentit, qui in ſua Repub. non natura tantùm, ſed etiam legibus omnia eſſe communia voluit, etiam vxores & liberos, quod tamen Arcadicis perſuadere haud potuit: Tamen etiam à vero diſſentit, quia nimis generaliter dictum eſt, nulla eſſe priuata natura.

Iureconſulti multo rectius ita res diuidunt, Quaſdam, inquiunt, res natura communes eſſe, vt aer, aqua profluens, mare, lapilli maris. Quaſdam nullius eſſe, vt res ſacræ, Quaſdam vniuerſitatis, vt theatra, Curiæ, Quaſdam ſingulorum, vt res priuatæ. Hæc diſtinctio Iureconſultorum magis quadrat ad regulam, quam omnibus modis teneri neceſſe eſt: Quod diſtinctio dominiorum, hoc eſt, proprietas rerum priuatarum, ſit iuris diuini. Ergo etiam Iuris naturæ, Quia præceptum dicit: Non furtum facies Significat igitur deus ſe velle

velle & ordinaſſe diſtinctionem Dominiorum. Et quidem hoc præcepto tanquam muro ſingulorum domos, poſſeſſiones, & res muniuit. Cogitent itaq; iuniores quod dictum illud Ciceronis correctione opus habeat, & obſeruent Iureconſultorum diſtinctionem, diſcant quoq; explicationem argumentorum, quibus rerum communio ſolet defendi in diſputationibus, quæ ex D. Philippo vna cum breuibus ſolutionibus repetam.

Primum argumentum: Naturalia ſunt immutabilia, communio rerum eſt Iuris naturæ, Ergo, eſt immutabilis. Reſpondeo ad maiorem, Naturalia ſunt immutabilia, ſcilicet noticiæ & præcepta, vt noticia numerorum eſt immutabilis. Sic immutabilia ſunt præcepta moralia, Agnoſce & inuoca verum Deum. Honora parentes. Non occides. Non mœchaberis. Non furtum facies. Non dices falſum teſtimonium. Sed bona vtilia ſunt mutabilia. Quanquam ſic condita eſt natura hominis, vt retineret vitam, ſanitatem corporis, tamen hæc bona propter peccatum poſtea mutata ſunt. Sic facultas communiter vtendi rebus fuiſſet bonum vtile, quod mutatum eſt poſt peccatum propter multas cauſas, quia nunc cauſæ quærendi & fruendi non ſunt ſimiles in omnibus.

Secun-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

Secundum argumentum. Quicquid eſt Chriſti, eſt cohæredum: omnia ſunt Chriſti, Ergo omnia ſunt cohæredum, Non igitur eſt diſtinctio dominiorum, Reſpondeo. Concedo totum Argumentum, ſi ſine ambiguitate intelligatur, ſcilicet maior & concluſio, de Iure ad rem, non de Iure in re, quod accipiemus in reſurrectione, quando noſtra hæreditas declarabitur. Hinc itaq; annexum conſequens non ſequitur, Dominia nulla eſſe, ſeu proprietates nullas eſſe. Quod ſi vero maior intelligitur de Iure ad rem, ambiguitas oſtendit, plus eſſe in concluſione qnam in præmiſsis, quia concluſio de Iure in re loquitur. Similiter reſpondendum eſt ad Auguſtini argumentum.

Quicquid eſt Domini, eſt filiorum Dei.

Sed Domini eſt terra & plenitudo eius, Ergo,

Etiam filiorum Det eſt terra & plenitudo eius.

Itaq; Iure diuino nulla eſt dominiorum diſtinctio.

Tertium argumentum. Tolle Iura Imperatorm, inquit Auguſiinus, & nemo poteſt dicere: hæc vlla mea eſt. Ergo tantum autoritate humana ſunt diſtincta dominia, Reſpondeo. Nego conſequentiam, & ratio eſt, quia pro-

proceditur à non ſufficientibus cauſis. Sola enim autoritas Magiſtratuum nequaquam eſt cauſa principalis, diſtinctionis dominiorum, ſed hoc ſequitur, quod aliquid agat Magiſtratus, ſiquidem eſt miniſter ordinis diuini, in executione vel defenſione, vt in præcæpto, Non occides, Magiſtratus non dat vitam hominibus, ſed eſt miniſter ordinis diuini, defendens vitam, & puniens eos, qui aliis vitam a Deo datam eripiunt. Sic Magiſtratus non dat tibi Ius hæreditatis paternæ tenendæ, ſed hoc ius immediatè à Deo eſt, iuxta dictum: Si filius, Ergo Hæres, Magiſtratus autem miniſter eſt ordinis diuini, in Iudiciis & pœnis, ſi quis tibi velit eripere paternam hæreditatem. Longiſſimè differunt hæc, habere Ius ſeu dominium, & habere defenſorem Magiſtratum. Sic in omnibus contractibus ius a Deo traditur, iuxta præceptum: Non furtum facies. Item, Non facias inæqualitatem in emendo, vendendo, ponderibus: Sed Magiſtratus eſt miniſter Dei ad executionem iſtius Iuris.

Quartnm Argumentum, Amicorum omnia ſunt communia.

Omnes boni ſunt amici inter ſe, Ergo
Bonorum inter ſe omnia ſunt communia

Reſpondeo ad maiorem, Amicorum omnia ſunt communia, ſcilicet virtute, beneficentiæ, non obligatione iuris, ſeu poſſeßione. Cum enim dicitur: Virtute omnia amicorum communia eſſe, intelligitur communicatio rerum communicabilium voluntaria, cum habet probabilem cauſam, ſeu officij rationem, ſine mutatione ordinis diuini & politici & œconomici.

Quintum Argumentum, In Actis Apoſtolorum ſcriptum eſt:

Chriſtianos contuliſſe facultates in commune. Ergo.

Euangelium tollit diſtinctionem dominiorum.

Reſpondeo ad antecedens. Iudicandum eſt legibus non exemplis. Lex diuina ſanxit diſtinctionem dominiorum. Non furtum facies, Nec Euangelium abolet politica, & œconomica ordinata: Neq; exemplum Apoſtolorum eſt lex vniuerſalis, neq; facit legem, quia ea collatio fuit voluntaria, et vtilis illo tempore, quo alioqui non poterant credentes ſuas facultates retinere, ſed ipſis eripiebantur. Et fuit libera collatio, ſicut expreſſe dicit Petrus ad Ananiam, quod ei fuit liberum vel Agrum, vel pecuniam

niam retinere, punituſq́; eſt Ananias propter mendacium, non propterea, quod facultates non contuliſſet in commune.

Sextum argumentum, 2. Corinth. 8. inquit Paulus, vt fiat æqualitas, ſicut ſcriptum eſt: Qui multum, non abundauit, & qui modicum non minus habuit. Ergo tollitur diſtinctio dominiorum, ſi æqualiter licet vti rebus alienis. Reſpondeo ad antecedens, Paulus ipſe oſtendit ſe non mutare ordinem politicum, ſed loqui de voluntaria communicatione, quæ fit virtute, ſcilicet beneficentia. Expreſſe enim inquit: Non quaſi imperans dico, vt vnuſquiſq́; ipſe elegit in corde ſuo, id eſt, volens det, non ex coactione. Et quidem non loquitur de æqualitate poſſeſſionis, ſed de æqualitate diſtributionum, non iuxta proportionem Arithmeticam, vt omnes tantundem dent, ſed iuxta proportionem Geometricam, vt multum habens multum det pauperibus, minus habens pauca det.

Septimum argumentum. Ad Rom. 13. inquit Paulus: Nemini quicquam debeatis, niſi vt inuicem diligatis, Vbi autem non eſt debitum ibi omnia ſunt communia. Reſpondeo, Paulus hoc ipſo dicto confirmat diſtinctionem dominiorum, quia duo tradit præcepta, alterum de obli-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

gatione ciuili, alterum de obligatione naturali, ſeu diuina ac perpetua. Ait ergo primum de obligatione ciuili, nemini quidquam debete, id eſt, ſereuate iura contractuum, date creditoribus, venditoribus, locatoribus ea quæ eis debentur, & ſic vos liberate obligatione ciuili. Interea ſcitote tamen manere obligationem diuinam, & naturalem dilectionis, quæ multa officia poſtulat, de quibus non præcipiunt leges forenſes, ſed lex diuina, quorum officiorum tamen hic modus eſt, de quo dicit Salomon. Fontes tui deriuentur foras, & tu Dominus eorum maneto. Item Paulus, vt non ſit vobis tribulatio. Item, habenda eſt ratio maxime domeſticorum. Altera ſententia: Illa quæ debentur ciuili obligationi præſtanda ſunt, verum naturalis & diuina obligatio manet immota. Eſt autem finis obligationis ciuilis, cum datur id quod ciuili obligationi debetur. Nunquam autem finis eſt obligationis naturalis, quia etiamſi pro tempore officium præſtiteris, tamen manet obligatio perpetua beneuolentiæ in corde, & officiorum, ſi quando ea præſtare poterimus.

Octauum argumentum, Matth. 19. dicit Chriſtus: Si vis perfectus eſſe, vade, vende

quæ

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

quæ habes, & da pauperibus, & veniens ſequere me. Tollitur ergo diſtinctio dominiorum, ſi neceſſe eſt vendere facultates, & diſtribuere eas pauperibus. Reſpondeo ad antecedens, Dictum illud Chriſti ad adoleſcentem eſt ſingularis vocatio, non eſt vniuerſale præceptum vt multa ſunt ſingularia mandata, & ſingulares vocationes. Vt cum Abrahæ præcipitur mactatio filij, cum Moſes vocatur ad educendum populum. Talia ſingularia mandata recte diſcernenda ſunt ab vniuerſalibus præceptis. Nec transferantur ad κακοζηλίας. ſicut multi impij ſecuti ſunt exemplum Abrahæ, & multi non vocati voluerunt liberatores eſſe populi, exemplo Moſi, Dauidis & aliorum. Ita hoc loco vocatur adoleſcens ad miniſterium Euangelij certo modo. Hæc vocatio non ad omnes pertinet, & perfectio eſt, non in deſertione facultatum, ſed in cauſa ſeu particula, quæ additur: ſequere me. Sequuntur autem ſinguli Chriſtiani Chriſtum pro ſua vocatione, vt in alia vocatione ſequitur Chriſtum pius miles, in alia Materfamilias, in alia pius Magiſtratus, in alia Eccleſiæ paſtor.

Secundo de perfectione ſciendum eſt, quia ſæpe hoc vocabulum occurrit, perfectum dici

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

dupliciter, aut ſubſtantia aut qualitate ſeu gradibus. Perfectum ſubſtantia eſt, habens omnes partes integrales, etiamſi partium gradus non ſunt completi: Vt puer eſt perfectus homo ſubſtantia, Sic Paulus ad Philippenſes 3. loquitur. Hoc ſentiamus quotquot perfecti ſumus, id eſt, habentes omnes partes integrales, fidem & bonam conſcientiam, etiamſi nondum obedientia erga legem, omnes gradus habet. Dicatur ſanè perfectum numero partium, non gradibus, Alio modo perfectum dicitur qualitate ſeu gradibus, vt puer etiamſi habet partes integrales omnes, tamen nondum omnibus vti poteſt. Sic de perfectione Paulus in eodem capite loquitur. Non quod comprehenderim & perfectus ſim. In Geneſi cap. 17. dicitur ad Abrahamum: Eſto perfectus, hic in Hæbræa lectione eſt vocabulum Thamim, quod ſignificat perfectionem numero, id eſt, habens omnes partes integrales, & opponitur mutilo, vt ſi ouis claudicet, aut ſit cæca, aut ſcabioſa. Contrariũ eſt huic vocabulo quod Latinus vertit ſine macula, id eſt, ſine mutilatione, vel enormi læſione partis. Sic loquitur Pſalmus 119. Beati immaculati, vbi ponitur idem vocabulum Thamim, quod ſignificat integrum, id eſt, non mutilum ſine enormi

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

læſione etiamſi non ſunt ſummi gradus, vt Abraham eſt perfectus, ſeu iuxta Pſalmum immaculatus, non quia prorſus eſt ſine peccato, ſed quia habet fidem & bonam conſcientiam, ſine Idolatria, ſine impijs opinionibus, ſine ſcelere contra conſcientiam. Sic intelligatur dictum: Eſto perfectus. Item, Noe erat iuſtus & perfectus, id eſt, habens fidem & bonam conſcientiam, ſine idolatria, ſine impijs opinionibus, ſine ſcelere contra conſcientiam. Eodem modo loquitur Lucas cap. 1. Ambulabant in omnibus mandatis ſine reprehenſione. Hæc annotatio de perfectione obſeruanda eſt, tum propter diſputationes, tum etiam vt apud noſmetipſos recte intelligamus hæc dicta, Eſto perfectus. Item, Beati immaculati, & ne conſcientiæ conſolatio turbetur tali argumento.

Immaculati ſunt beati,
Nemo hominum eſt immaculatus, quia omnes ſumus peccatores. Ergo
Nemo hominum eſt beatus.

Dictum autem eſt immaculatum in Pſalmo ſignificare illum, qui habet fidem & bonam conſcientiam, ſine idolatria, ſine impijs opinionibus, & ſine ſcelere contra conſcientiam, etiamſi in gradibus obedientiæ, iuxta legem non eſt perfectus.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

Tertio ſciendum eſt, deſertionem facultatum duplicem eſſe, alia fit ſine mandato Dei, ἐθελοθρησκία. & non eſt cultus Dei. Alia deſertio fit mandato Dei, vt cum Tyranni præcipiunt abijcere veram doctrinam, aut diſcedere à facultatibus. Hic mandatum Dei præcipit potius deſerere facultates. Talis deſertio cum habeat mandatum Dei, eſt opus neceſſarium, & pertinet ad illud dictum: Eſto perfectus, quia hæc obedientia eſt pars integralis, pertinens ad hoc totum, quod nominatur obedientia neceſſaria - ſcilicet habere fidem & bonam conſcientiam. Cæterum iudico ſimpliciſsimam eſſe enarrationem, Si vis perfectus eſſe, id eſt, ſine hypocriſi, oſtende hanc tuam non fucoſam obedientiam hoc modo, ſicut ego te ſingulariter voco.

Nonum Argumentum, Matth. 5. Da omni petenti te, Si neceſſe eſt dare omnibus. Ergo, Nihil manet proprium.

Reſpondeo ad antecedens. Vniuerſalis ibi non ſignificat omnia indiuidua ſpeciei, ſed ſub genere quarumlibet ſpecierum aliqua, vt cum dicitur: Omne animal fuit in arca Noe, id eſt, ſub genere quarumlibet ſpecierum aliquo, Eſt itaq; ſententia dicti: Da amicis & inimi-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

inimicis petentibus, peregrinis & incolis, vera cauſa petentibus, non furacibus ſtellionibus, petacibus impoſtoribus, quos omnes nominat Salomon crudeles. Præterea interpretatio dicti ſumatur ex communi regula: Euangelium non abolet politica & œconomica, congruentia legi Dei. Dicit autem lex: Non furtum facies, ſancit igitur diſtinctionem dominiorum & proprietatum. Et Paulus inquit, præcipe diuitibus, ut ſint κοινωνικοὶ. Et ad Corinth. expreſſe inquit, ſe petere ita, vt ſit voluntaria collatio, non imperata aut coacta, & addit modum, non vt vobis ſit afflictio, alijs ignauia, vel ceſſatio.

Hæc argumenta vna cum ſolutionibus breuiter ex Domino Præceptore Philippo repetiui, vt adoleſcentes non tantum de Ciceronis dicto recte iudicare poßint, ſed etiam vt intelligant explodenda eſſe fanatica deliramenta Anabaptiſtarum, quæ etiam olim ſæpe turbarunt Eccleſiam, videlicet, Neceſſario res in commune conferendas eſſe, ſciantq́; diſtinctionem dominiorum & proprietatum, ſapientia & lege Dei ordinatam eſſe, & Deo placere. Quam ob cauſam vnusquiſq́; ſua cum bona conſcientia tenere prteſt, & ab alieno abſtinere

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

debet, obtemperans legi Dei, & gaudens diuinitus ſua munita eſſe hac lege, Non furtum facies. Vtamur autem rebus noſtris, ſicut Deus præcipit, & ſciamus, hanc propoſitionem veram eſſe. Diſtinctio dominiorum eſt iuris diuini. Item, Iure diuino & naturali propria ſunt legitimæ hæreditates, iuſtæ mercedes, res traditæ per emptionem & donationem &c. In his non dat Ius tenendi tantum humana autoritas, ſed Deus ipſe dedit Ius. Magiſtratus eſt tantum cuſtos, ſeu defenſor, ſeu executor ordinis diuini. Quæri autem ſolet de prima occupatione terræ non habentis Dominum, vel de occupatione rei, quæ in nullius bonis eſt. Sed de his etiam dico, quod dederit Deus ius terram tenendi, non habentem Dominum, ſicut ſcriptum eſt, Gen. 1. ſubijcite terram, dominamini vniuerſis animantibus &c.

CAPVT VI.

DE CONTRACTIBVS.

Cvm certum ſit dominiorum diſtinctionem, ac rerum priuatarum proprietatem, præce-

pto ſeptimo, Non furtum facies, ſancitam eſſe: Et tamen hæc vita talis ſit, vt alij aliorum rebus & laboribus indigeant: Ideo neceſſaria eſt in vita humana rerum & laborum inter homines communicatio, ſicut Ariſtoteles recte dicit, 5. Ethicorum, Reſpub. conſeruantur communicatione, quæ ſi ſemper eſſet gratuita, tunc nulla maneret proprietas, nullum dominium, nullæ res priuatæ. Ideo ſciri debet, quod præceptum ſeptimum etiam honeſtos & neceſſarios contractus ordinat, in quibus ſeruatur iuſticia, ſeu ordinata æqualitas.

Nomen contractus à contrahendo venit, & ſignificat actionem eorum, qui de rerum aut laborum communicatione ſeu permutatione inter ſe contrahunt, ſeu conueniunt. Et ſic definitur. Contractus eſt vltro citroq; obligatio, orta ab expreſſo conſenſu: ſeu eſt legitima pactio, vel expreſſus conſenſus, ex quo oritur obligatio. Vſitate contractus in duo genera diſtinguuntur. Alij appellantur nominati contractus, propterea quod certa nomina propria habent, ſuntq; præcipui nouem: emptio, mutuatio, donatio, permutatio, commodatum, locatio, oppignoratio, ἐμφύτευσις, depoſitum. Alij vocantur Innominati, quia certis nomini-

bus

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

bus proprijs carent, & ad nominatos, quibus aſsimilantur referri poſſunt, tales ſunt quatuor. Primus, Do vt des. Secundus, Do vt facias. Tertius, facio vt facias. Quartus facio vt des. Cum autem plerumq́ contractuum medium ſit pecunia, ideo de illa aliquid dicendum eſt.

CAPVT VII.

DE PECVNIA SEV NVMMIS.

CVm genus humanum pecunia ſeu nummis careret, permutatione contractus facti ſunt & merx pro merce data eſt, ſicut adhuc apud aliquos populos mercaturas permutatione fieri, illi teſtantur, qui mores populorum deſcribunt, aut multas regiones viderunt. Sed cum ex auro & argento numiſmata cudi ceperunt, tunc illa vetus permutationum conſuetudo deſijt, & omnes merces ad monetæ valorem æſtimatæ ſunt, quæ vel a pecudum ſignis, vel ab illa æſtimatione peculij nomen accepit, propterea quod vnuſquiſq́ omnes res ſuas, quæ poſſideret, iuxta pecuniæ valorem æſtimaret, & tantum in bonis habere diceretur, quantum pecu-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

niæ bona ipſius valerent, ſicut nunc eſt vſitatiſsimum, cum de hominis diuitis bonis dicitur: non domorum, agrorum, pecudum numerum, ſed quanti æſtimentur in pecunia indicare.

Sit autem nota erudita Ariſtotelis diſputatio, de nummi ſeu numiſmatum inuentione, & vſu in contractibus, quæ eſt in quinto ethicorum. Dicit in contractibus quaſi ex diametro requiri retributionem iuſtam, qua conſeruantur ciuitates, quia ſi mercator merces, ſutor calceos, piſtor panes, alijs communicaret ſine retributione, hoc eſt, ita vt nihil pro illis reciperet, tunc nemo tam diues eſſet mercator, aut ſutor, aut piſtor, qui annum vnum ciuis manere in ſuo loco poſſet, atque eo modo ciuitates, imo omnes honeſtæ hominum ſocietates interirent. Illa vero retributio, ante pecuniæ ſeu numiſmatum inuentionem ita facta fuit, vt aut merx pro merce, vt pannus pro frumento, aut merx pro labore, aut ſimul merx & labor pro merce & labore redderetur. Vt cum Faber dat forcipem aut ſecurim Sutori pro calceis. Nec ignotum eſt etiam nunc ſæpe tales permutationum retributiones fieri.

AEqua-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

AEqualitas vero retributionis, vt ea eſſet iuſta, Ideo ad proportionem quam non tantum materiarum, ſed etiam laborum collatio monſtrat, redigi eam neceſſe fuit. Nam non ſolum vna res alia eſt melior, ſed vnius quoque artificis opus alio eſt præſtantius. Ideo inquit Ariſtoteles, Omnia quæ permutantur debent inter ſe eſſe aliquo modo comparabilia.

Nummus ergo inuentus eſt, vt quaſi medium ſit, omnia enim nummus metitur, & quorum precium minus ſit, & quorum precium maius ſit, indicat, hoc eſt, cum & res & labores ad valorem nummorum accommodantur, facilimè æqualitas illa inueniri poteſt in contractibus, qua nemini fit iniuria, & ciuitates conſeruantur. Siue enim retributio fit nummis, ſiue aliis rebus ſeu operis, tamen æſtimatio omnis fit ratione nummorum ſeu pecuniæ, cum qua & res & operæ conferuntur, vt inueniatur æqualitas nemini iniuriam faciens: vt ſi Sutor pro boue aut frumento reddere velit calceos, æſtimatio facta ad pecuniam oſtendit, quot calcei bouem aut frumentum æquare poßint, vt is qui bouem, aut frumentum Sutori tradit, rurſus à ſutore iuſtam retributionem accipiat.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

Addit autem Ariſtoteles. Niſi talis fiat æſtimatio, non poſſunt fieri commercia, neq; eſſe poteſt communicatio. Non poteſt autem fieri æſtimatio, niſi res aliquo modo redigantur ad æqualitatem, quare oportet aliquid eſſe, quod metiatur omnia, & ad æqualitatem redigat. Hoc re ipſa eſt indigentia, quæ coniungit indigentes, & cogit alia ab alijs ſumere. Si enim nulla re indigerent homines, aut non vtrinq; aut nulla prorſus fierent commercia, aut non æqualia.

Nummus autem factus eſt ex pacto, vt ſit vice eius, quo alij indigent (ſcilicet, quia nummis neceſſaria omnia comparari poſſunt, quæ alioqui in permutatione reddebantur:) Ideoq; appellatio numiſmatis, non à natura, ſed a lege eſt, & in hominum arbitrio eſt mutare æſtimationem nummi, & prorſus abrogare. Quod autem indigentia coniungat contrahentes, velut vinculum, manifeſtum eſt. Si enim non egerent homines, nulla fieret permutatio, verum cum indiget alius eo quod quiſpiam habet, contrahunt, vt pro vino dant frumentum exportandum, hæc igitur æquari oportet. Quanquam enim in præſentia non egeat venditor, tamen pro fu-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

tura permutatione, cum etiam ipſe indigebit alijs rebus, datur nummus, quaſi vas, quare rectum eſt dato nummo accipere mercem. Etſi hoc quoq; nummus patitur, ut interdum dubia ſit æſtimatio, non enim ſemper tantundem valet, verum plerumq; eadem nummi æſtimatio manet. Ideo oportet omnium rerum certa precia conſtituere, Sic enim poterit & permutatio fieri, & exiſtere communicatio. Nummus igitur, velut menſura, res ipſas metiendo redigit ad æqualitatem. Neq; enim exiſteret communicatio ſine permutatione, neq; permutatio, ſi non fieret æqualitas, neq; æqualitas exiſtere poteſt ſine menſura. Natura autem res non ſunt inter ſe pares, ſed propter indigentiam pares æſtimantur. Neceſſe eſt autem quandam communem rerum menſuram eſſe, de qua neceſſe eſt ut inter ſe prius conuenerint homines. Ideoq; numiſma appellatur, hoc omnia redigit ad æqualitatem, metitur enim omnia.

Hæc Ariſtotelis ſententia eſt de inuentione numiſmatis, ſeu nummi, cuius ſummam breuiter & dilucide recitat Iureconſultus digeſtis de contrahenda emptione lege 1. Quia non ſemper, nec facilè concurrebat, ut cum tu haberes, quod ego deſiderarem, inuicem

ego

ego haberem, quæ tu accipere velles, electa materia eſt, cuius publica & perpetua æſtimatio difficultatibus permutationum ſubueniret. Tantum ſcire de Nummi inuentione vtile eſt, vt cogitetur de cauſa, cur Ariſtoteles nummum ſeu pecuniam appellet mercium menſuram.

Iucundum quoque ſcitu eſt, quæ fuerint veterum numiſmatum formæ. Primum cum precia rerum ære æſtimata ſunt, æs vero non fuit ſignatum, non numero, ſed pondere redditum fut. Poſtea commoditatis gratia inuenta eſt ars monetaria, & à Magiſtratibus ordinatum eſt, vt numiſmata, tam parua quàm magna, ex ære, argento & auro cuderentur, ad certa & conſtituta precia, quæ publicè omnibus nota eſſent.

Scribunt Theſeum in Græcia bouis effigie nummos ſignaſſe. Habuerunt autem Athenienſes etiam noctuas, id eſt, nummos cum noctua in vno latere, & facie Mineruæ in altero latere. Item, Aureos cum mula ac curru. In Latinorum antiquiſſima moneta fuit imago nauis, propterea quod Saturnus naue in Latium venerat, cui ipſi nummi inuentionem aſſcribunt. Eius meminit Ouidius his verſibus:

 Roma-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

At bona poſteritas puppem formauit in ære,
Hoſpitis aduentum teſtificata Dei.

Romani cum initio auri argentiq́; & æris non haberent copiam, permutationibus cum exteris contrahebant. Inter ſe vero intra muros non tantum permutationibus, ſed etiam nummis ex corijs boum factis vtebantur. Poſtea cum æs nacti eſſent, illo non numerato, ſed ponderato debita exoluebant. Demum imitati morem aliorum populorum, & ciuitatum, nummos cudebant pecudum figuris ſignatos, quod etſi Seruio Tullio Sexto Regi aſcribitur, tamen antiquius eſſe cenſeo. Seruio Cæpione & Cneo Sempronio Conſulibus, argenteus nummus Romæ percuſſus eſt, habens in vna parte Ianum bifrontem, in altera Nauem.

Perſæ ſagittarium cudebant in nummis, Corinthij Pegaſum, Argiui Murem, Mytilenæi Sapphus imaginem, Locri Heſperum ſtellam, Dardanij duos gallos, Rigini Leporem & currum, Tarentini Neptuni filium Delphino inſidentem. De Germanis ſcribunt, quod antiquitus habuerint nummos, qui Serrati dicti fuerunt, propterea quod ſerræ figura ſignati eſſent.

Iudæorum Siclus in vno latere virgam

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

Aaronis, in altero calicem cum thure habuit. Poſt mutationem Rom. Reipub. effigies, & nomina Cæſarum monetis impreſſa ſunt, & addita ſunt à quibuſdam etiam alia ſigna ſeu Symbola, quem morem proculdubio ab alijs Regibus acceperunt.

Auguſtus Cæſar Capricorni ſignum, quod ſub eo in lucem editus eſſet, imprimi nummis voluit. Quæ nunc rei monetariæ conſuetudo ſit, omnibus notum eſt.

CAPVT VIII.

DE DISCRIMINE INTER OFFICIA ET CONtractus.

NEceſſaria eſt diſtinctio inter officia & contractus, quæ multis perplexis diſputationibus lucem adfert. Actiones ſecundæ tabulæ œconomicæ & politicæ erga alios homines, in duo genera diſtingui poſſunt, in officia, et in opera debita ex contractibus. Vocantur autem officia omnia opera œconomica & politica, debita obligatione naturali, vt officia parentum erga ſobolem, Magiſtratuum erga ſubditos coniugis

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

erga coniugem, docentium erga diſcentes, amicorum erga amicos, diuitum erga pruperes, ciuium erga ciues, vicini erga vicinum, non debita obligatione ciuili. In talibus etiamſi mutua beneuolentia & gratitudo in omnibus eſſe debebat, tamen dantes officia neceſſe eſt ea præſtare, etiamſi non reddantur vices mutuò debitæ, vt parentes debent ſoboli benefacere, obligatione naturali, hoc eſt, ordine diuinitus ſancito. Sic Magiſtratus debet benefacere populo, etiamſi multi ſint ingrati, ſicut Alexander dicebat: Βασιλικὸν ἐστὶ εὖ ποιοῦντα κακῶς παθεῖν. Semper autem in vocabulo officij ineſt honeſta canſa eius actionis, ſiue viciſsim aliqnid pendatur, ſiue non pendatur, Vt cum diues iuuat inopem, honeſtæ cauſæ ſunt officij, mandanum Dei, miſericordia, caritas.

Contractus autem differunt ab officijs, quod altera perſona in contractu obligatur, non ſolum diuina, & naturali obligatione, ſed etiam ciuili ad mutuam compenſationem, vbi videlicet Magiſtratus cogit reddere compenſationem, aut punit non reddentem.

Sciendum eſt igitur nomen officij communius eſſe nomine contractus. Nam omne opus præceptum in Decalogo officium eſt, Sed opera ex con-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

ex contractu debita, obligatione ciuili debentur: vt in venditione debet venditor rem tradere, & emptor precium reddere debet. Etiamſi autem in quibuſdam mutuis compenſationibus quædam ſimilitudo eſt officij, & contractus, tamen propria ſignificatio contractuum pertinet ad ciuilem obligationem. Vt inter amicos mutuum vinculum eſt, velut in contractibus. Item, inter dantem beneficium & accipientem, Sed hoc vinculum eſt obligatio naturalis, ſeu diuina, non eſt obligatio ciuilis. Ideo etiam non accedit ad eam executio Magiſtratus, niſi ſit violatio atrox, & turbans pacem: Vt ſunt cædes, rapinæ, furta, aut ſimilia ſcelera. Interim vero ſciatur naturalis obligationis violationem, etſi à Magiſtratu non puniatur, tamen à Deo, qui illam conſtituit, puniri, ſicut Salomon dicit de ingratis. Non recedet malum à domo ingrati.

CAPVT IX.

DE VENDITIONE ET EMPTIONE.

Contractum venditionis & emptionis inter Chriſtianos licitum eſſe, docent exempla Sanctorum in ſcriptura ſacra, Et quidem cum ſic à Deo ordinatum ſit, vt alij aliorum rebus indigeant, ipſa indigentia eſt commonefactio de Dei voluntate & approbatione. Prohibitum eſt furtum earum rerum, quibus indigemus, Ergo, conceſſa eſt emptio. Sunt autem venditio & emptio contractus, in quo obligat ſe vendens ad tradendam mercem ementi, atq; ita ad transferendum Dominum & poſſeßionem mercis, pro certo precio, & viciſsim emptor obligat ſe ad dandum precium, & ſicut merx fit ementis, ſic preciū ſit vendentis. Suntq; ſubſtantialia venditionis & emptionis merx, precium, & conſenſus quibus addi poteſt traditio de re corporali.

CAPVT X.

DE MVTVATIONE.

Mvtuum dici inquiunt, quaſi de meo tuum. Eſtq; mutuatio contractus, in quo pecunia vel alia res vtilis, cuius vſus eſt conſumptio, transfertur gratis, officij cauſa in alterum, quo

ad dominium, ſed ita ut alter ſit obligatus, ut poſt aliquot tempus reddat non idem in indiuiduo, ſed tantundem in numero, pondere & menſura. Cum autem de mutuatione tradat Chriſtus expreſſum mandatum (mutuum date nihil inde ſperantes) quod mandatum conuenit cum prohibitionibus uſurarum & fœnoris, quæ ſæpe repetuntur in lege Dei. & tamen viciſſim verum ſit, quod nemo cum damno alterius debeat locupletari: Ideo mutuatio diſcernenda eſt, Altera officioſa, altera nominatur damnoſa.

Mutuatio officioſa eſt, cum honeſtus homo honeſto homini indigenti, ad honeſtas cauſas dat mutuo talem ſummam, qua ſine notabili detrimento ſuo carere poteſt, et conſtituit certum terminū ſolutionis, & accipiens bona fide reddit in termino conſtituto, ut Tobias dat indigenti Gabelo mutuo decem talenta, & recipit ſyngrapha & ille tantundem reddit, nec amplius. Hæc mutuatio pertinet ad genus officiorum & Eleemoſynarum: Et de hac mutuatione ſimpliciter ſeruandum eſt dictum Chriſti. Mutuum date nihil inde ſperantes: quo præcipitur Chriſtianis, ut hoc officium caritatis præſtent indigentibus, ſine captatione lucri aut uſurarum. Eſt enim in hoc mandato incluſa repetitio legum,

quæ prohibent vſuram accipere, vel de pecunia, vel de frumento, vel de alia re quacunq; quæ proximo indigenti mutuata eſt, & ſeueriſsima ſententia damnant eos, qui vſuras accipiunt, & fœnus exercent. Atq; habet mandatum illud etiam rationem naturalem. Officium enim quod volens quis vltro præſtat, ſine ſuo incommodo, nequaquam debet eſſe captatio lucri: dans mutuo volens, ſine ſuo incommodo, ac recipiens ad certum tempus, quantum dederat, vult exiſtimari officioſus, ergo non debet amplius petere, alioqui enim nomen officij transfertur ad inſidias, & auaritiæ prætextum.

Ad hanc officioſam & eleemoſynariam mutuationem congruunt hæc etiam dicta de eleemoſynis 2. Cor. 8. 9. Non vt alijs ſit relaxatio vobis autem anguſtia. Item. Veſtra copia ipſorum ſuccurrat inopiæ, & illorum copia veſtræ ſuccurrat inopiæ, vt ſit æquabilitas. Item. Vnusquisq; ſecundum propoſitum cordis, non ex moleſtia, aut neceſsitate, Hilarem enim a[illegible]em diligit Deus.

Alia eſt mutuatio damnoſa, vt cum Mercator, ab alio petit magnam pecuniam, ſibi mutuo dari, qu[illegible] ille ſine ſuo incommodo carere

non

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

non poteſt, & aut non conſtituitur certum tempus ſolutionis, aut nimis longum conſtituitur. Hic manifeſtum eſt mutuationem alteri damnoſam eſſe: vt autem mutuatio non debet eſſe captatio lucri, ſic etiam danti mutuò non debet eſſe damno, & iniuſtum eſt velle locupletari cum iniuria alterius. In tali itaq; caſu iuſtè petitur intereſſe, hoc eſt, compenſatio damni mediocri æſtimatione, quæ compenſatio damni non eſt vſura. Talis enim mutuatio non pertinet ad genus eleemoſynarum, ſed ad genus contractuum. Itaq; in tali mutuatione poteſt fieri contractus ſecundum leges, ſeu ordinationes boni Magiſtratus, In quo contractu ſeruari debent regulæ contractuum. Ne quid amplius quam conſtitutum eſt vobis exigatis, Lucæ 3. Ne quis ſupergrediatur neq; fraudet fratrem ſuum in negocio, 1. Theſſ. 4. Eſtq; talis mutuatio ſimilis illi generi, de quo lex diuina loquitur, cum concedit vſuras peti à peregrinis. Non eſt enim ibi officij ſeu officioſæ mutuationis ratio. & mutuo accipiens plus petit, quam quantum ſine compenſatione alter ſuſtinere poteſt, Itaque niſi reddatur compenſatio æqua, neceſſe eſt eum, qui mutuo dedit, ad inopiam redigi. Ea iniuſticia pugnat cum Præcepto: Non fur-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

tum facies. Item, Diliges proximum tuum ſicut teipſum. Cum autem petitur compenſatio damni, non ſit illa petitio prætextus ſimulatus auaritiæ, & iniuſtarum vſurarum, & ſit æſtimatio damni, & recompenſationis mediocris reſtricta honeſtis & æquis legibus.

CAPVT XI.

DE VSVRIS.

VSura eſt lucrum, quod vltra ſortem accipitur propter officium mutuationis. Prohibet autem lex diuina petere, & accipere vſuram, quia cum vita ſine mutuis auxilijs eſſe non poßit, vult Deus in commutatione ſeruari æqualitatem ordinatam, quæ talis eſſe debet, ne quis alteri ſit efficax cauſa damni, ſicut dicit Lex: Non furtum facies. Et expreſſæ prohibitiones vſurarum in lege traditæ ſunt. Deut. 23. Non ſumes vſuram a fratre tuo pro pecunia, frugibus, aut alia re quacunq; ab alieno ſumes vſuram, a fratre tuo non ſumes. Leui 25. Non accipias vſuras a fratre, nec amplius quam dediſti. Pſal. 15. Domine quis habitabit in tabernaculo tuo? qui pecuniam ſuam non dat ad vſuram.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

ram. Cum his prohibitionibus coniungenda eſt horum argumentorum conſideratio.

Primo, in mutuatione fit translatio rei, quæ conſumitur vſu, & ſua natura nihil gignit, Sicut Baſilius diſputat de pecunia, Ergo, æqualitas eſt, vt tantundem reddatur, quantum datum eſt, non plus, quia ſi plus redderetur, id accederet pro nihilo, & ſic exhauriretur reddens, ſicut videmus magnis vſuris exhauriri totas gentes, quia pro nihilo redduntur.

Secundo, Nemo debet lucrum accipere ex non ſuo. Res data mutuo deſinit eſſe dantis. Ergo mutuo dans non debet plus repetere quam dedit.

Tertio. Officium debet eſſe gratuitum, mutuatio eſt officium, Ergo debet eſſe gratuita, nec debet eſſe captatio lucri, quia captaretur pro nihilo, cum ſors ſit ſalua, & acciperetur ex alieno. Etſi autem hæc argumenta vera ſunt, et cum diuina lege conſentiunt, quæ intra has metas iubet manere homines, tamen extra eas erumpit hominum cupiditas, & captat ex officio lucrum, poſcendo vſuras. Hanc cupiditatem ſeu auaritiam vetat lex diuina prohibitionibus vſurarum, quæ ad præceptum (Non furtũ facies) pertinent. Accipiens enim vſuras peccat contra hoc præceptũ, quia pro nihilo accipit

lucrum

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

lucrum à proximo. Non dubitemus itaq; fœneratorum immanem auaritiam multarum pœnarum cauſam fuiſſe omnibus temporibus. Ideo homo Chriſtianus vitium illud crudele abominari debet.

Apud Ethnicos legibus conceſſa fuit centeſima, quæ as vſurarum dicitur, hoc eſt, talis vſura, quæ centeſimo menſe æquat ſortem, nimirum cum de centum aureis ſingulis menſibus datur vnus aureus: ſed vt eſt auaritia humana inſatiabilis, ita multi etiam leges de centeſimis violarunt, vt Cicero ſcribit, Salaminios ſoluiſſe Bruto quatuor centeſimas, hoc eſt, ſingulis menſibus quatuor de centum. Excogitatæ ſunt etiam vſuræ vſurarum, cum propter non numeratas vſuras conſtituto die poſtulabantur nouæ vſuræ, & hæ creſcebant vel cumulabantur ſine modo, quemadmodum nunc fit quoq; in vertumnalibus. Sæpe autem reuocata eſt lex de centeſimas, vt à Lucullo in Aſia, vbi ſcribit Plutarchus magnitudine vſurarum ita exhauſtos fuiſſe homines honeſtos, vt vendere filios & filias cogerentur. Cicero legem de centeſima in Cilicia reſtituit, poſtea reſtituerunt eam Iulius & Auguſtus, ſed mitigauit eam Iuſtinianus.

Cente-

Centeſimarum mentio in Eſdra fit lib. 2. cap. 5. vbi Nehemias præcipit reddi vſuras, quas petebant illi, qui Iudæis mutuo dederant frumentum, pecuniam aut alia. Non excuſat aut laudat eos, qui vſuras petebant, ſed hoc onus Iudæos patienter ferre monet, et immoderatam auaritiam fœneratorum proprijs gentium legibus conſtringit. Nos Chriſtiani abhorreamus ab vſuris Ethnicis & Iudaicis, quomodocunq; nominari poſſunt, & cum damnorum iuſtam compenſationem petimus, caueamus, ne contra conſcientiam honeſtum nomen iuſtæ compenſationis & contractus, prætexamus prohibitis vſuris, nec petantur centeſimæ aut triceſimæ, aut vſuræ vſurarum, ſed æſtimatio damni ſit mediocris reſtricta legibus.

CAPVT XII.

DE INTERESSE.

VSitata quæſtio eſt, an ratione eius, quod intereſt, aliquid debeatur, aut peti aliquid in mutuatione poßit. Rectè autem intelligatur vocabulum intereſſe, quod ſignificat compenſationem damni accepti, vel lucri ceſſantis. Nam intereſt eius, qui damnum accepit, illud ſarciri.

Eſtq;

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

Eſtq́ accidens aliorum contractuum. Et naturali iudicio debetur id, quod intereſt, ſiue ſit expreſſe promiſſum, ſiue non ſit, quia dans efficacem cauſam damni alteri, debet illud ſarcire. Duæ ſunt autem partes quæſtionis de intereſſe.

Prior eſt de damno poſt moram. De eo non dubium eſt, quod ratione eius quod intereſt, iuſtum ſit petere compenſationem damni. Vt ſi tibi dedi mutuo viginti daleros, vt redderes Calendis Maij, ſi non reddas, & ego propterea damno afficiar, hic intereſt vt fiat compenſatio. Id intereſſe iure naturali debetur ex præcepto, Non furtum facies.

Altera pars quæſtionis eſt de pactione damni ante moram, vbi vocabulum intereſſe videtur plerunq́ prætexi, ad excuſandas vſuras. Reſponſio autem ſumatur ex cap. 10. de diſcrimine inter mutuationem officioſam & damnoſam. Cum ſine Sophiſtico prætextu mutuatio eſt damnoſa, poteſt peti intereſſe, hoc eſt, compenſatio damni mediocri æſtimatione reſtricta legibus

CAPVT XIII.

DE

DE SOCIETATE IN QVA ALTER PECV- niam, alter operas con- fert.

LEx ciuilis hanc ſocietatem approbat, in qua alter pecuniam confert, & ſaluo capitali petit lucri partem, alter operas confert: verba hæc ſunt: Nam & ita coiri poſſe ſocietatem non dubitatur, vt alter pecuniam conferat, alter non conferat, & tamen lucrum inter eos commune ſit, quia ſæpe opera alicuius pro pecunia valet.

Sed quæſtio eſt: An in ſocietate liceat paciſci, vt nihil ſuſtineat damni, qui pecuniam contulit, ſed habeat ſaluum capitale, etiamſi alter nihil lucratur? Hic contractus vſitatus eſt apud Mercatores. Eſt autem reipſa mutuatio, non ſocietas, vbi hæc pactio fit, vt ſit ſaluum capitale, etiamſi alteri perijt pecunia, ſine ſua culpa. Nam ad ſocietatum naturam pertinet damnorum exæquatio, et hanc ſocietatem, in qua alter nihil debet periculi ſuſtinere, clarè improbat lex ff. de ſocio, vbi Caſſius inquit leoninam ſocietatem eſſe, vbi alter tantū damna ſentit. Ideo autem danti mutuo reddi neceſſe eſt, ſiue culpa, ſiue ſine cul-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

ne culpa mutuum pereat. Quia mutuum fit accipientis et accipienti perit, quod iam ipſius fuerat proprium, nec tollitur ius alterius, qui dederat mutuo. At in vera ſacietate quilibet ſocius manet Dominus, pro proportione, vt cum plures eundem fundum communiter tenent, perit pars cuilibet pro proportione.

CAPVT XIIII.

DE CONDITIONE REVENDENDI.

Solet ſæpe moueri quæſtio, An vera ſit emptio cum venditur fuodus, cum conditione de reuendendo. Simpliciter autem reſpondendum eſt, eſſe veram emptionem, nec naturam contractus mutari hoc onere, quod magis emptori, quam venditori graue eſt. Cumq́ vere ſit emptio, non eſt vſura, quod interea emptor accipit, quia de ſuo fundo accipit. Eſſe autem hanc formam emptionis antiquam & probatum legibus, oſtendit textus de pactis inter emptorem et venditorem lege, ſi fundum, Cuius verba hæc ſunt: Si fundũ parentes tui ea lege vendiderunt, vt ſiue ipſi, ſiue hæredes eorum emptori precium quan-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

quandocunq́, vel intra certa tempora obtuliſſent, reſtitueretur, teq́ parato ſatisfacere conditioni dictæ hæres emptoris non paret, vt contractus fides ſeruetur, actio præſcriptis verbis vel ex vendito tibi datur, habita ratione eorum, quæ poſt oblatam ex pacto quantitatem ex eo fundo ad aduerſarium prouenerunt. Sunt autem tres formæ huius contractus, cui conditio de reuendendo additur. Prima forma in omnibus Imperijs fuit, & eſt vſitatiſsima, cum fundus ea conditione emitur. Secunda forma eſt cum emitur certus reditus in fundo certo. Tertia forma eſt, cum reditus conſtituitur non in fundo certo, ſed in toto cumulo bonorum alicuius, Vt cum emuntur reditus conſtituti in omnibus bonis alicuius Reipub. Facile eſt autem in prima forma oſtendere ſubſtantialia contractus. Fundus eſt merx, precium eſt pecunia, tanto numero data, quantus eſt vſitatus pro fundo ſine fraude. Conſenſus, quo vterq́ ſine fraude volens ſe offert, & quidem emptor onerat ſe non leui incommodo, quod de fundo ceſſurus eſt, cum alter vult redimere.

In ſecunda forma merx eſt ius percipiendi certum reditum ex fundo alterius, vt ſi ſeruitus, actus aut iter per alterius agrum emere-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

tur, nam & ſeruitutes poſſunt emi & vendi. Precium eſt pecunia data tanto numero, quantus pro proportione tali penſione reſpondet. Conſenſus eſt, quia vterq; ſine fraude volens ſe offert. Dixi autem tertiam formam huius contractus eſſe, cum reditus non conſtituitur in certo fundo, ſed in toto cumulo bonorum alicuius, Vt cum emuntur reditus conſtituti in omnibus bonis alicuius Reipub.

In hac tertia forma videtur hoc aduerſari emptioni, quod non videtur eſſe merx certa, cum reditus non conſtitutus eſt in fundo certo, ſed vniuerſaliter in toto facultatum cumulo. Et ſciendum eſt, hic quoq; vere mercem eſſe ius accipiendi reditus, quod cum fundatum eſſe debeat in aliquo corpore, corpus ſunt omnia bona fructificantia Reipub. illius. Nam in his omnibus ſimul conſtitui tale ius poteſt, ſicut in alieno agro toto ſeruitus aliqua conſtitui poteſt, videlicet actus, aut iter. Eſtq; iuſta admonitio Innocentij, qui dicit videndum eſſe in hoc contractu, vt reditus conſtituatur in re, ſeu referatur ad rem, non ad perſonam vendentem. Et addit Innocentius talem contractum non eſſe vſurarium, cum in eo ſint merx & precium, & talia Iura realia licitum ſit vendere. Neq; alia diffi-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

difficnltas in hac forma eſt, niſi quod aliquanto obſcurius eſt hoc, quod dicitur, vniuerſa bona habere rationem corporis, quod ſupra dicebatur, certum fundum in quo certi reditus emuntur habere rationem corporis. Vt cum viginti Medimni in agro certo emuntur, quo pereunte ſimul perit emptori ius ſuum.

In hoc exemplo perſpicuitas eſt, attamen etiam totus cumulus facultatum poteſt ſe habere vt certum corpus, modo vt oneretur pro proportione, & qui accipit reditum, ſuſtineat periculum pro proportione.

Quod autem & tertia forma contractus ſit vera emptio, ſi non deprauetur, oſtendunt hæ rationes.

Prima, pars aliqua certa poteſt onerari ſeruitute, ergo & totus bonorum cumulus ſeruata proportione onerari poteſt, nec eſt ratio diſsimilitudinis.

Secunda ratio ſumitur ex proprietate emptionis, Emptio eſt contractus, quo res pro certo precio obligata alteri, & tradita tranſfertur, quo ad dominium, nec habet emptor ius aut tempus vllum repetendi precium. Si enim repetere pecuniam liceret mutuatio eſſet, non emptio. At in noſtro caſu precium ita transfertur,

vt repetere idem, vel tantundem nunquam liceat. Eſt igitur vera emptio, & vt ſit æqualitas, quæ fons eſt iuſticiæ in contractibus, neceſſe eſt, viciſsim in emptorem ius aliquod translatum eſſe. Hoc argumentum ex ipſa natura emptionis ſumptum, eſt firmum.

In Synodo Conſtantienſi talis quæſtio agitata eſt. Cùm enim diſputaſſent Bohemi, Sacerdotibus non licere proprias poſſeſsiones habere, Vicini etiam hanc quæſtionem mouerunt: Penſiones Eccleſiæ non ſoluendas eſſe, quæ eſſent venditæ à nobilibus, quia emptoribus ſors ſit ſalua, et interea ipſi plus accipiunt: quare vociferabantur penſiones illas vſurarias eſſe, et hoc prætextu conabantur deponere onera. Sed vtrumque recte decretum eſt: Iuſte poſſe proprias poſſeſsiones & penſiones habere Eccleſias & miniſtros Euangelij, quia manifeſta eſt vox filij Dei, Dignus eſt operarius mercede ſua. Merces autem fit propria illius, cui iuſte datur. Item, Nemo militat ſuis ſtipendijs. Item, Templo Hieroſolymitano Deus attribuit Didrachma. Et deinde Cyrus & Artaxerxes certas penſiones attribuerunt. In tali iure habuit Eccleſia proprietatem, et regula tenenda eſt. Pertinet ad miniſtros Euangelij etiam præceptum, Non furtum

tum facies, quod dominia diſtinguit Eccleſiarum & miniſtrorum Euangelij, ſicut & aliorum.

Atq́; edita eſt conſtitutio poſt electionem Martini Quinti, in qua emptiones vſitatæ cum pacto de reuendendo confirmantur, & expreſſe dicitur, re inter eruditos diſputata iudicatum eſſe, eos contractus eſſe legitimas emptiones, non ſimulatas, & præcipitur ne defrandentur emptores. Cum enim precium reuera translatum ſit in venditorem, & emptor non habeat ius retrahendæ pecuniæ, ſicut fit in mutuationibus, neceſſe eſt in emptorem etiam mercem translatam eſſe. Quod autem longo tempore plus accipit, ex ſuo accipit.

CAPVT XV.

DE DONATIONE, PERMVTATIONE ET Accommodato.

DOnatio à dono dicitur: Eſtq́; propriè, quando aliquis alteri quippiam dat, quod iure dare poteſt, ea mente, vt ſtatim illud fiat accipientis, nec vllo caſu ad ſe reuertatur, & propter nullam aliam cauſam quam vt liberalita-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

tem & munificentiam exerceat. Itaq; in capite de liberalitate plura de donatione dicemus.

Permutatio eſt vnius rei certæ pro alia re certa vicaria præſtatio. Vt cum Ruſticus ciui frumentum pro panno reddit.

Commodatum eſt alicuius rei ad aliquem ſpecialem vſum gratuita conceßio.

Differt a precario, quia precarium conceditur ad vſum incertum. A mutatione differt, quia dominium rei commodatæ non transfertur in commodatarium, ſed manet eius qui commodat, Et ſi perit res commodata, non ei qui commodato accepit, ſed ei qui commodato dedit, perit, niſi commodatorij culpa perierit.

CAPVT XVI.

DE LOCATIONE, ET DE DISCRIMINE INTER contractus bonæ fidei & ſtricti Iuris, & de iure hoſpitij.

LOcatio eſt perſonæ vel rei ad vſum facta conceßio, pro pecunia numeranda, de qua con-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

conuenit, Cum dicitur ad vſum, excluditur abuſus & corruptio rei locatæ, Quare conductor ſi quid ſua culpa corrumpit, compenſare debet, etiamſi non eſt expreſſe facta mentio iſtius compenſationis. Numeratur enim locatio inter contractus bonæ ſidei. Prodeſt autem moribus noſſe & conſiderare diſcrimen contractuum bonæ fidei & contractuum ſtricti iuris.

Contractus bonæ fidei ſunt, in quibus aliqua non nuncupata lingua, tamen propter æqualitatem debentur, ſunt autem hi, venditio, emptio, locatio, conductio, depoſitum, ſocietas, commodatum. Vt cum venditor ſciens fefellit emptorem, eſſet inæqualitas, ſi precium daretur pro re inutili, inde vetus dictum eſt: Inter bonos bene agier, id eſt, præſtet homo honeſtus ea, quæ communis ratio iudicat æqualia eſſe, etiamſi non ſunt omnia nuncupata lingua. Ita ſi quid corruptum eſt culpa eius, qui vſus eſt re locata, fiat compenſatio, etiamſi nominatim id non eſt expreſſum, quia res non ad turpem vſum, nec ad corruptionem locata eſt.

Sed contractus ſtricti iuris dicuntur, in quibus tantum ea debentur, quæ ſunt nuncupata lingua, vt in mutuo, quia dans mutuo, cum potuerit hoc officium omittere, nequaquam plus

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

intelligitur velle, aut debere recipere, quam quantum dedit, niſi fuerit damno affectus. Cùm igitur locatio ſit contractus bonæ fidei, conducens non corrumpat res locatas, nec conferat ad turpem vſum, nec defraudet locatores. Ideo res conducentis inuectæ in domum locatam obligatæ ſunt locatori, tanquam pignus, non ſolum propter locationis mercedem ſed etiam ad compenſationem rerum corruptarum.

Verba textus in ff. hæc ſunt, lib. 20. Pomponius ſcribit, non ſolum pro penſionibus, ſed etiam ſi deteriorem habitationem fecerit culpa ſua inquilinus, inuecta & illata pignori erunt obligata. Et in Cod. de locato & conducto dicitur. Certi Iuris eſt, res illatas pignoris iure teneri. Quare etiam cum alij creditores retineri petunt res eorum, qui ipſis debent, tamen locatori res illatæ in domum prius obligatæ ſunt.

Huic Iuri locationis ſimile eſt ius hoſpitij, ſiue gratis communicatum, ſiue pro mercede, Vbi non tantum habitatio conceditur, ſed etiam multa alia officia concurrunt, pro quibus non reddere honeſta officia iniuſtum eſt, ſicut ſcribitur: Non recedet malum à domo ingrati.

Qua-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

Quare antiquitas ſingulare fœdus inter hoſpites eſſe iudicauit, nec violari hoſpitem ab hoſpite voluit, & ſingulari modo puniri ſenſit à Deo excipientis & excepti iniuſticiam.

Expreßi igitur ſunt hi caſus, propter quos expelli conductores poſſunt: Cum conductoris culpa habitatio corrumpitur, quia cum tantum vſus locatus ſit, furti ſimile eſt, plus auferre, videlicet rem ipſam ſiue negligentia quæ culpam habet, ſine malignitate corrumpere. Item, cum conductor turpitudinem exercet in habitatione, quia vſus locatus eſt non abuſus. Et nullus contractus debet eſſe pactio turpitudinis. Horum caſuum regulæ non tantum propter forenſes diſputationes notæ ſint, Sed multo magis propter mores, vt cogitemus de voluntate Dei, qui ſanxit contractus, vt ſint vincula ſocietatis humanæ, & vult in eis exerceri iuſticiam, vt diſcamus quid ſit iuſticia, videlicet æqualitas. Et agnoſcamus ipſum eſſe iuſtum & æqualem. Ideo ſcriptum eſt Leuitici 19. Non facias corruptelam in libra, pondere &c.

CAPVT XVII.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

DE EMPHYTEVSI SEV CONTRACTV Emphyteutico.

COntractus Emphyteuticus eſt obligatio, in qua transferens in alium dominium vtile fundi alicuius, retinet dominium directum, et obligat illum ad fundi culturam, & ad exiguam penſionem dandam habenti directum dominium. Nomen eſt ab ἐμφυτεύω, id eſt, inſero plantulas, qria Emphyteutis debet fundum colere, & meliorem facere. Eſt autem vſitatus contractus, vt plerunq; tenet hoc modo agricola fundos, in quibus tantum habet vtile dominium, pro certa penſione.

Alius eſt contractus huic vicinus feudalis, qui eſt obligatio, in qua transferens in alium fundi dominium vtile, retinet dominium directum, & obligat illum non ad penſionem aliquam, ſed ad militarem perſonæ laborem. Et qui fundum a Domino accipit, vaſallus vſitato nomine dicitur. Eſt autem ea conſtitutio facta à Conſtantino Magno circa annum Chriſti 330. vt prædia ex quib. milites in imperio ſtipendia habebant tranſirent ad hæredes, et fierent propria familiarum, hoc modo, vt Romanus Imperator

retine-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

retineret directum dominium, Milites haberent dominium vtile, & certum militum numerum præberent, atq; ſic militiæ honos in iiſdem familiis continuaretur. Id initium eſt eius moris, qui nunc obſeruatur in feudis, et fuit conſilium Conſtantini ſapiens, vt eo beneficio retineret obligatos honeſtos milites, eoſq; à vagis ſcortationibus ad honeſta coniugia, & ſobolis procreationem, atque ad militarem inſtitutionem alliceret.

CAPVT XVIII.

DE DEPOSITO.

Depoſitum eſt, quod cuſtodiendum alicui datur, vt illud bona fide ſeruet & reddat. Depoſitio non transfert dominium, ideo is apud quem depoſitum aliquid eſt, repoſcenti Domino reſtituere illud debet, & denegans depoſitum, actione iuris, ad redditionem cogi poteſt.

Recitantur autem quatuor caſus, in quibus non eſt reddendum depoſitum.

Primus caſus eſt, cum depoſitum repoſcitur ad manifeſtam pernitiem, de hoc caſu ita ſcribit Cicero Officiorum lib. 3. Ergo & promiſſa non facienda ſemper, neq; ſemper depoſita

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

reddenda ſunt. Si gladium quis apud te ſanæ mentis depoſuerit, repetat inſanus, reddere peccatum ſit, non reddere, officium. Quid ſi is qui apud te pecuniam depoſuerit, bellum inferat patriæ, reddes ne depoſitum? Non credo, facies enim contra Rempub. quæ debet eſſe cariſsima. Sic multa quæ natura videntur honeſta eſſe, temporibus fiunt non honeſta: facere promiſſa, ſtare conuentis, reddere depoſita, commutata vtilitate fiunt non honeſta.

Secundus caſus eſt, ſi deponens poſt depoſitum fuit deportatus, & bona eius publicata ſunt, quia tunc in publicum deferendum eſt depoſitum, non ei, qui depoſuit, reddendum.

Tertius caſus, Quando fur & Dominus ſimul depoſitum poſcunt, tunc enim non furi, ſed Domino reddendum eſt.

Quartus caſus eſt, quando fur depoſuit apud Dominum, cui ſurripuit, vel apud proprietarium. Hi caſus extant lege, bona fide, Digeſtis de depoſito, Sciendum autem eſt atrocius eſſe peccatum furto, cum ille qui bona fide depoſitum accepit, illud fraudulenter retinet. Ideoq; etiam ſapientes Ethnici ſenſerunt, eam fraudem atrociſsimis pœnis a Deo puniri, propterea quod concurrunt grauiſsima ſcelera, fur-

tum,

tum, & bonæ fidei violatio, quæ apud omnes honeſtos homines eandem cum iuramento vim habere debet. Obſeruatione dignum eſt exemplum de Glauco rege Spartano, quod recitat Herodotus lib. 6. Fuit is Glaucus ob iuſticiæ famam toto orbe celebris, ſed auaritiæ prurigine victus in maximas pœnas incidit. Mileſius quiſpiam hoſpes magnam vim pecuniæ apud Glaucum depoſuit, is cum mortuus eſſet, repetiuerunt eius filij depoſitum. Glaucus ſe poſt quatuor menſes reſponſurum eſſe dixit, interim miſit legatum ad Oraculum Delphicum, qui ſciſctiaretur, an liceret iuramento interpoſito depoſitum negare? Vates Pythia conſulta a legato reſpondit, commiſſam periurio fraudem in Nepotes eſſe redundaturam. Redditum eſt autem reſponſum his verſibus. (tempus,

Glaucus Epycidides equidem expedit ad breue
Iurando ſupereſſe, interuertiſſeq; nummos,
Deiora & Euorcũ, quoniam manet exitus idem
Aſt Horci natus ſine nomine, qui manibus, qui
Nullis eſt pedib. rapide aduenit, vſq; adeo, dum
Corripiens omnem perdat prolemq; domumq;,
Cum ſobole Euorci melius ſed poſtea agetur.

Hoc reſponſo accepto pœnituit Glaucum iniuſti propoſiti, itaq; Delphos profectus, ve-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

niam petijt, verum illi Pythia ſecundo reſpondit: Idem eſſe tentare Deum & facere. Glaucus ergo domum reuerſus, Mileſijs quidem iuuenibus pecuniam depoſitam reddidit, Verum non multò poſt cum tota domo & progenie penitus extinctus eſt.

Anno 1541. cum ex Vngaria milites redirent, accidit in oppido quodam, vt miles hoſpitæ traderet crumenam cum pecunia cuſtodiendam, cum ille vult ex hoſpitio diſcedere, repetit depoſitum, hoſpita à marito inſtructa, negat, ſibi quicquam traditum eſſe, inchoantur rixæ, interuenit Maritus, & militem domo eijcit. Ille impatiens iniuriæ educto gladio impetum facit in ianuam, accuſatur de vi, incarcereatur, adfertur à Scabinis ſententia pœnæ capitalis. Significatur captiuo altero die ei moriendum eſſe. Nocte illa venit ad ipſum Diabolus viſibili ſpecie in carcerem, promittit ſe eum liberaturum eſſe, ſi ſe ipſi velit tradere. Miles ille Chriſtianus reſpondet, ſe emptum eſſe ſanguine filij Dei Ieſu Chriſti, cui velit patienter obtemperare, perferendo mortem innocentem, ſi ita voluerit Deus. Diabolus ſpe fruſtratus de milite, ſubiungit, an ſibi hoſpitem iniuſtum illum accuſatorem dare velit. miles

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

miles dicit, ſua non referre, quid ipſi de hoſpite permittat Deus. Tu ergo, inquit Diabolus, cum cras ad iudicium eductus fueris, audita accuſatione hoſpitis, pete tibi aduocatum concedi, id non negabitur, videbis itaq; me in medio populi aſtantem, procera ſtatura, cæruleo pileo, & pluma alba inſignem, me voca, ego tuam cauſam ita agam, vt libereris. Mane ita accidit: Ille itaq; militis aduocatus conſtanter affirmat, crumenam hoſpitæ à milite traditam eſſe, Maritum accuſatorem eius rei eſſe conſcium, omnia agi ex compoſito, vt milite è medio ſublato, ipſi potiantur pecunia, crumenam ſub lecto accuſatoris occultatam eſſe, petit miniſtros publicos mitti, qui crumenam depoſitam in iudicium adſerant. Accuſator hac euidenti narratione rei territus, cum aliud reſpondere non poſſet, deuouet ſe Satanæ auehendum, ſi ita res habeat. Aduocatus ille Infernalis petitionem de miſsione miniſtrorum in rem præſentem repetit, Accuſator vero ſecundo & tertio ſe deuouet, arreptum itaq; capite accuſatorem Aduocatus Diabolus, omnibus ſpectantibus è iudicio auehit. Poſtea crumena ſub lecto inuenta, hoſpita ſcelus, ad quod à marita perſuaſa fuerat, faſſa, miles abſolutus eſt.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

CAPVT XIX.

AN QVÆ PRÆSCRIPTIONE TENENTVR, IVſte teneantur, Et an præſcriptio excuſet conſcientiam.

PRæſcriptio eſt ius tenendi rem aliquam ex tempore congruens, autoritate legum vim capiens, pœnam negligentibus inferens, & litibus finem imponens: cognata eſt vſucapio, quæ etiam eſt acquiſitio dominij per continuationem poſſeßionis temporis ſpacio. Et quamuis ita differant, vt præſcriptio ſit in rebus immobilibus, tamen vulgo ſæpe præſcriptionis nomen pro vtraq; ſpecie vſurpatur. Quatuor autem ad præſcriptionem requiruntur de Iure.

Primum, bona fides, hoc eſt, vt poſſeſſor credat rem poſſeſſam eſſe ſuam, vel credat tradentem eſſe Dominum, aut habere ius diſtrahendi, licet in facto erret.

Secundum, iuſtus titulus, hoc eſt, iuſta cauſa poßidendi, vt hæreditas, emptio vel donatio, vel cauſa ſimilis.

Tertium, Continuatio poſſeßionis, vſq; ad finem præſcriptionis ſine interruptione.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

Quartum, vt res ſit talis, quæ poßit præſcribi, Recitantur enim in legibus aliquæ res, quæ omnino præſcribi non poſſunt. Nunc ad quæſtiones reſpondebo. Non dubium eſt iuſte & cum bona conſcientia teneri res, quæ legitima præſcriptione tenentur. Quia cum lex magis ſit domina rerum noſtrarum, quam vlli priuati domini, et ſit ordinatio diuina, ſequitur eos diuina ordinatione & iuſte fieri dominos, quibus lex res, quas poßident, attribuit. Ideo autem lex conſtituit acquiri dominia per legitimam præſcriptionem, ne in infinitum ſint dominia incerta, & ne lites ſint infinitæ. Sed, vt dixi, ſit in præſcriptione bona fides, hoc eſt, bona conſcientia, quia ſi quis nouit alios eſſe Dominos rerum earum quas poßidet, etiamſi Iudicem allegatione præſcriptionis fallere poteſt, tamen neq; Deum fallere, neq; conſcientiæ vermem illo falſo prætextu interimere poteſt.

CAPVT XX.

DE RESTITVTIONE.

SAEpe citari ſolet regula de reſtitutione, Peccatum non dimittitur, niſi ablatum reſtitua-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

tur. Teneatur autem integrum dictum Auguſtini quod extat Tomo 2. Epiſt. 54. Si res aliena propter quam peccatum eſt, cum reddi poſſit, non redditur, non agitur pœnitentia, ſed fingitur, Si autem non agitur, non remittetur peccatum, niſi ablatum reſtituatur, ſed, vt dixi, cum reſtitui poteſt, plerunq́ enim qui aufert, amittit ſiue alios patiendo malos, ſiue ipſe male viuendo, nec aliud habet vnde reſtituat.

In hoc dicto prudentiſſima admonitio eſt de reſtitutione earum rerum, quas aliquis iniuſtè tenet, quam præcipi ſeptimo præcepto certũ eſt, & in doctrina de pœnitentia expreſſe de ipſa dicitur, Ephe. 4. Qui furatus eſt, non amplius furetur, Et Ezechiel, 33. Si rapinam reddiderit. Ad quem locum Ezechielis, & ad legem de furto, reſpicit Zachæus, cum inquit: Si quem defraudaui, reddam quadruplum. Recte enim dicit Auguſtinus, Eum qui tenet rem iniuſtam, ſcilicet ſciens & volens, & non reſtituit, non agere ſed fingere pœnitentiam. Namq́ in eius corde, neq́ verus dolor eſt de peccato, neq́ vera fides, quæ cum mala conſcientia non eſt coniuncta. Sicut itaq́ rapiens alterius coniugem, manet raptor, donec eam retinet: Quamobrem Abimelecho Regi mandat Deus Gene. 20. reſtitu-

ſtitutionem Saræ, vxoris Abrahæ: (Redde inquit viro vxorem ſuam). Ita tenens rem furto ablatam quoquo modo, tantiſper manet fur, donec eam ſciens & volens retinet. Sed prudenti conſilio addidit Auguſtinus exceptionem impoßibilitatis, nam bonis amißis non poteſt fieri reſtitutio. Itaq; non eſt ei adimenda conſolatio remißionis peccatorum, qui propter inopiam reſtitutionem facere non poteſt. Poſſunt etiam de reſtitutione varij & perplexi accidere caſus, ob immanitatem & moroſitatem illorum, quibus debet fieri reſtitutio, qui caſus poſtulant ἐπιείκειαν, vt in aliquibus arcanis negocijs cauenda ſunt ſcandala, et cauenda eſt infamia, quia famæ iactura maior eſt quam iactura rerum. In talibus itaq; caſibus conſulantur pij & docti paſtores, illiq; ita conſulant, vt & conſcientias oneratas liberent, & tamen ne adducant reſtituere volentes in manifeſtum diſcrimen famæ & vitæ. Iniuſtißimum enim eſſet, ſi ille cui fit reſtitutio, pium reſtitutionis opus in reſtituentis pernitiem vellet conuertere.

Memini, quod vir honeſtus reuocans ſibi in memoriam, ſe aliquando ſocio ſuo mortuo iniuriam feciſſe, itaq; hæredibus eius per concionatorem tantam pecuniam miſit, quanti dam-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

num illud ex ſuis rationibus æſtimaret, ea tamen conditione, vt nomen ſuum taceretur, tantum vt à concionatore diceretur, eam pecuniam à quodam honeſto viro ipſis mitti, qui eam patri ipſorum debuiſſet. Hæredes pecuniam accipere à Concionatore noluerunt, ſed ipſi litem minitabantur, niſi virum, à quo pecunia mittebatur, nominaret, namq́; ſe eum virum in iudicium velle trahere, & neſcio quid minitarentur. Concionator ſollicitus cauſam Superintendenti eius loci aperuit, is vocatis hæredib. in præſentia concionatoris, dixit: Concionatorem non obligari ad viri nominationem, ſi itaq́; pecuniam accipere nollent, ſe eam mox miſſurum ad Diaconos pauperum, vt ad pauperum theſaurum referretur, & huius ſui facti rationem redditurum eſſe, vbicunq́; poſtularetur. Illo audito hæredes accepta pecunia acquieuerunt. Hoc exemplum recito, vt intelligat Lector, in talibus caſibus prudentia opus eſſe, ne reſtituens propter pium opus adducatur in iuſte in extremam pernitiem.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

DE FVRTO.

FVrtum eſt, cum quis res alterius rapit inuito Domino, ſuntq; eius plures ſpecies: qui hominem furatur plagiarius, & crimen, plagium, qui pecus furatur, abigeus, & crimen, abigeatus, qui rem ſacram, ſacrilegus, et crimen ſacrilegium, qui publicam, peculator, & crimen peculatus dicitur, qui rem priuatam clanculum tollit, fur, qui cum manifeſta violentia aufert, latro aut prædo, qui in mari pirata vocatur, qui dolo aut fraude ea quæ ſunt aliorum ad ſe rapiunt, non vno nomine appellantur, nam ſicut fraudes ſunt variæ, ita etiam varia habent nomina, omnia autem hæc peccata vnica voce furti, in præcepto ſeptimo prohibentur: Non facies furtum. Et qui ſine pœnitentia in iſtis peccatis perſeuerant, & moriuntur, illis Apoſtolus Paulus, ſeu potius Spiritus ſanctus per Apoſtolum grauiſſima ſententia ſpem vitæ æternæ adimit, 1. Cor. 6. Fures et rapaces regnum Dei non poſſidebunt. Punit quoq; Deus furta pœnis temporalibus, ſicut ſcriptum eſt: Væ qui ſpolias, quia ſpoliaberis: Et notum eſt dictum Heſiodi: Turpia lucra fuge, nam ſunt æpualia

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

damnis, Cum quo conſentit prouerbialis verſus, ex ipſa experientia ſumptus.

Iniuſtis opibus non gaudet tertius hæres.

Vult etiam Deus vt Magiſtratus, qui eſt cuſtos externæ diſciplinæ, & corporum, ac bonorum noſtrorum, fures coerceat & puniat. In lege Moſaica plagiarijs ſupplicium mortis conſtitutum eſt, Exod. 21. Qui furatus fuerit hominem, & vendiderit eum, conuictus noxæ moriatur. Et Exod. 22. conceditur, vt fur effringens ianuam, ſeu ſuffodiens, in ipſo facto deprehenſus impunè occidatur. In alijs caſibus furti non ſupplicium mortis, ſed pœna duplæ, ſiue quadruplæ, ſiue quintuplæ reſtitutionis, vel venditionis furis, cum reſtituere ob inopiam non poteſt, ordinata eſt. Sic enim dicit lex. Exo. 22. Si quis furatus fuerit bouem aut ouem, & occiderit vel vendiderit, quinq; boues pro vno boue, & quatuor oues pro vna oue reſtituet. Si non habuerit quod pro furto reddat, ipſe venundabitur. Si inuentum fuerit apud eum, quod furatus eſt viuens, ſiue bos, ſiue Aſinus, ſiue ouis, duplum reſtituet. Si quis commendauerit amico pecuniam, aut vas in cuſtodiam, & ab eo qui acceperat, furto ablata fuerint, ſi inuenitur fur, duplum reddet. Prouerb. 6. fit mentio reſtituti-

ſtituti-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

ſtitutionis ſeptuplæ. Non grandis eſt culpa, cum quis furatus fuerit, furatur. n. ut eſurientem impleat animam, deprehenſus quoq; reddet ſeptuplum, et omnem ſubſtantiam domus ſuæ tradet & liberabit ſe.

Hæc manſuetudo fuit legis Moſaicæ, à qua etſi noſtræ leges de pœnis furum diſſentiunt, tamen Iudices huius manſuetudinis conſideratione admoneri debent, ut cum circumſtantiæ oſtendunt, furtum non eſſe enorme aut petulans, & quidem ingenium ſanabile eſſe, adhibeant aliquam mitigationem, ne propter funis precium, ut de aliquibus ſtatutis dicitur, homo ſtranguletur.

Draco antiquus Legiſlator Athenienſium etiam eum, qui olus, aut ſtercus bubulum abſtuliſſet, capitis ſupplicio afficiendum edixit. Itaq; Demades ſolitus fuit dicere, Ipſius leges non atramento ſed humano ſanguine ſcriptas eſſe. Solon vero illam immanitatem legum Draconis mitigauit, eam de furto mitigationem oſtendunt leges Romanæ 12. tabularum, quæ ex Solonis legibus ſumptæ ſunt, vtpote.

Furem, qui in manifeſto furto prehenſus erit, ſi furtum aut noctu faciat, aut inter-

diu,& cum prehenderetur, ſe telo defendat, occidito.

E cæteris manifeſtis furibus liberos verberato, & ei cui luce factum furtum erit, ſi ſe telo non defendat, addicito.

Seruos autem manifeſto furto prehenſos verberibus afficito, & è ſaxo præcipitato.

Pueros impuberes prætoris arbitratu verberato noxamq́ ab his factam ſarciri facito.

Furta quæ per lancem liciumq́ concepta erunt, ſicut manifeſta vindicato.

Tignum alienum furtiuum ædibus, vel vineis ſuis iniunctum, ne quis eximere cogitor, ſed duplum pro eo per actionem de tigno iniuncto præſtare compellitor.

Si tibi furtim arbores cæſæ ſint, agito.

In inſtitutionibus de obligationibus, quæ ex delicto naſcuntur, ita dicit Imperator: pœna manifeſti furti quadrupli eſt, tam ex ſerui quam ex liberi perſona, non manifeſti dupli. Sicut autem Diodotus dicit apud Thucydidem in oratione de æqualitate & ſummo iure: Conſentaneum eſt olim mitiores pœnas ſummorum ſcelerum fuiſſe, quæ cum non deterrerent homines, quo minus delinquerent, ventum eſt ad mortem, quæ tamen et ipſa non deterret à ſceleribus: Ita

etiam

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

etiam de furto accidit, vt creſcente furandi petulantia, & furum multitudine, atrox ſupplicij genus in imperio Romano conſtitueretur. Ea conſtitutio extat in Nouella Friderici, de vſibus feudorum. Si quis quinq; ſolidos (id eſt, aureos Vngaricos) valens, aut plus, fuerit furatus, laqueo ſuſpendatur, ſin minus ſcopis & forcipe excorietur & tundatur. Sed vt dixi, prudens Iudex ex conſideratione circumſtantiaruus mitigationem adhibere debet, admonitus manſuetudine legis Moſaicæ & antiquarum aliarum legum.

De latronum & Piratarum ſupplicijs non opus eſt diſputare, cum de illis omnes honeſtæ gentes omnibus temporibus conſenſerint.

Defraudationes quoquo modo fiant, aut nominentur, etſi ſæpe ſunt ipſis furtis atrociores, tamen non puniuntur publicis ſupplicijs, ſed plerunq; maximi defraudatores maximis honoribus inter homines afficiuntur. Itaq; ſciendum eſt ipſis, niſi agant pœnitentiam, grauiſſima ſupplicia in Inferno parata eſſe: & ſint in conſpectu hæ prohibitiones 1. Theſſa. 4. Ne quis ſupergrediatur, neq; circumueniat fratrem in negotio: quoniam Iudex eſt Dominus de his omnibus. Eccle. 34. panis egentium vita pau-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

perum eſt , qui defraudat illum , homo ſanguinis eſt.

CAPVT XXII.

DE AVARITIA.

AVaritiæ nomen à verbo aueo & ære , per compoſitionem deductum eſt , ut Græci nominis φιλαργυρίας *ſignificationem referret. Eſt autem auaritia iniuſta & inſatiabilis pecuniæ ſeu opum cupiditas , quæ ſimilis eſt ſiti hydropicorum inextinguibili , de qua dicitur in verſu :*

Quo plus ſunt potæ , plus ſitiuntur aquæ.

Sic enim vere etiam de auaritia dicit poeta :

Creſcit amor nummi , quantum ipſa pecunia creſcit.

Apoſtolus Paulus auaritiam ita definit, quod ſit velle diteſcere , hoc eſt , cum quis hoc ſibi propoſuit in animo , quod velit quoquo modo per fas & nefas corradere, rapere, & accumulare opes, defraudationibus, furtis, rapinis, dolis, iniurijs, aut alijs quibuſcunq́ iniuſtis rationibus , & dicit eam omnium malorum eſſe radicem. Sit autem nota integra ſententia Apoſtoli , quæ extat 1. Timoth. 6. qui volunt diteſcere, incidunt in tentationem , & in laqueum ,

&

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

& deſideria multa veſana & noxia, quæ mergunt in interitum & perditionem. Radix enim omnium malorum eſt auaritia, quam quidam appetentes aberrauerunt à fide, & ſeipſos implicuerunt doloribus multis. Idem Apoſtolus, Ephe. 5. appellat auaritiam idolorum ſeruitutem ſeu idolatriam, ſecutus Chriſti concionem in Matt.cap.6. quod nemo ſimul Deo & Mammonæ ſeruire poßit: quæ concio ſemper in auribus & cordibus eorum ſonare debet, qui ad auaritiæ vitium ſunt procliues, vt à tanto tamq́ pernitioſo peccato & crimine abſterreantur.

Perſuadent ſibi auari, quod ſimul & auaritiæ ſtudere & indulgere, atq́ boni Chriſtiani eſſe poßint. Sed clare hoc pernegat filius Dei, inquiens: Nemo poteſt duobus Domini ſeruire, aut enim vnum odio habebit, & alterum diliget, aut huic adhærebit, & alterum negliget. Non poteſtis Deo ſeruire & Mammonæ: addit Chryſoſtomus, Chriſtus enim dicit, da pauperibus, at Mammonas dicit, eripe pauperibus etiam illud, quod habent. Chriſtus dicit: Communica libenter quæ habes, ſed Mammonas dicit, rape etiam illa quæ non habes. Vides repugnantiam, vides bellum,

quo-

quomodo igitur poteſt aliquis vtriq́ obedire? Cedat itaq́ pietati ad Deum ſeruitus auaritiæ ſeu Mammonæ, Cedat veritati filij Dei noſtra falſa perſuaſio, quod vtriq́ & Deo & auaritiæ ſimul ſeruire & velimus & poßimus, qua perſuaſione vana aliud nihil efficimus, quam vt noſmetipſos decipiamus, & multis doloribus implicemus in hac vita, atq́ poſtea in æternam damnationem ſubmergamus, ſicut ſcriptum eſt, Auari regnum Dei non poßidebunt.

Syracides inquit cap. 10. Auaro homine nihil eſt ſceleſtius, nihil iniquius eſt quam amare pecuniam, hic enim & animam ſuam venalem habet. Eius dicti imago horribilis fuit Iudas proditor Chriſti, quem verè eo adduxit auaritia, vt nihil ipſo terra ſceleſtius portauerit, neq́ iniquius: equidem triginta argenteis vnigenitum filium Dei, Dominum ſuum, Redemptorem mundi, ſceleratis Iudæis, & propriam ſuam animam Diabolis vendidit. Horrendum dictum eſt, ſed ſi modo vera fatemur, tale eſt ſcelus in omni auaritia, quotieſcunq́ enim auarus per nefas proximo, quod illius eſt, furatur, toties a Domino in cuius mortem baptizatus eſt, & cuius ſanguine redemptus eſt, turpi & nefaria proditione deficit, atq́ Diabolo ani-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

lo animam ſuam miſeram, imo animam & corpus, pro exiguo lucro vendit, qui ſicut in cor auari Iudæ intrabat, ita in corda auarorum, tanquam in poſſeßionem ſuam iniuſto lucro emptam ſeu oppignoratam immigrat, eisq́; ſpirituali modo obſeßis, pro ſuo libitu ad omnes iniuſticiæ ſpecies, modos, fraudes, dolos, technas, artes, abutitur.

Hinc fit quod auari derident Chriſtum, & omnes eius admonitiones, dehortationes, commonefactiones, comminationes, imo totam doctrinam Chriſti, ſicut Lucæ 16. de auaris Phariſæis ſcriptum eſt. Audiebant hæc omnia Phariſæi, qui erant auari, & deridebant illum. Hinc fit quod auarum hominem nullius ſceleris pudeat, pigeatq́; modo lucri aliquid ex ſcelere ſperet: facit itaq; auaritia negatores Dei, periuros, contemptores verbi Dei, ingratos Deo, & hominibus, proditores patriæ, parentum, propinquorum, dominorum, regionum, vrbium, Religionis, Eccleſiæ, homicidas, latrones, prædones, piratas, fures, vſurarios, defraudatores, mendaces, iniuſtos. Omnia hæc ſcelera monſtrato exiguo lucro perpetrare auſit, in cuius pectore inſatiabilis & inexplebilis auaritiæ vorago fuerit, ſicut vere dicit Auguſtinus: Cum auaritia

alicui

alicui dominatur, ſubiectus malis omnibus demonſtrabitur, quia de auaritia omnia mala oriuntur, & peccatorum omnium ſpinæ proueniunt. Inſatiabilis eſt auaritia, ſemper rapit, & nunquam ſatiatur, nec Deum timet, nec hominem reueretur, nec patri parcit, nec Matrem agnoſcit, nec fratri obtemperat, nec amico fidem ſeruat, viduam opprimit, pupillum inuadit, liberos in ſeruitutem reuocat, teſtimonium falſum profert, res mortui occupat, quæ iſta animarum inſania? amittere vitam, appetere mortem, acquirere aurum, & perdere cœlum? Chryſoſtomus dicit, Auaritiam crudeles homines, & omnis boni ordinis turbatores efficere, auarumq; animam & corpus ſuum Diabolo proſtituere. Itaq; homo Chriſtianus quotidie contra huius abominandi peccati tentationem orare debet cum Dauide, Pſal. 119. Inclina Domine cor meum in teſtimonia tua, & non in auaritiam.

CAPVT XXIII.

CONTINENS PLVRA DICTA SCRIPTVRAE, ET *ſententias quaſdam Philoſophorum contra auaritiam.*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

IN ſacra ſcriptura multæ extant auaritiæ deteſtationes, quæ etiam huius vitæ pœnis, incommodis, & malis deterrent homines ab auaritiæ vitio & malo. Prou. 15. grauiſſime dicitur. Conturbat domum ſuam, qui ſectatur auaritiam. Exiſtimat auarus ſe ædificare rapinis, dolis, alijsq́; iniuſtis acquiſitionibus opum, domum ſuam, ad omnem poſteritatem: Sed accidit ei contrarium, propterea quod cum iniuſtis opibus infert in domum ſuam, & ad hæredes ſuos transmittit Domini maledictionem, de qua dicitur Micheæ 6. Ignis in domo impij theſauri iniquitatis. Vt enim ignis totam domum incendio perdit, Ita iniuſtæ opes illatæ in domum, tandem totam ſubſtantiam, cui miſcentur, conſumunt: ſicut Chryſoſtomus inquit: Sæpe mirabiliter accidit, vt pauxillum iniuſte partum corrumpat & diſſipet multa bona iuſte acquiſita. Nihil itaq́; pernicioſius eſt auaritia. Nam etiamſi ſeram apponas promptuario, ſi fores ferreas, ſi vectem, deniq́; ſi omnia feceris, nihil ages, ſi intus eſt pleonexia prædo violentiſſimus, ipſe omnia eijcere poteſt.

Eadem ſententia eſt in Eccleſiaſte cap. 5. Eſt & alia infirmitas peſſima, quam vidi ſub ſole, diuitiæ conſeruatæ in exitium Domini, pe-

reunt

reuent enim in afflictione peſsima. Generauit filium, qui in ſumma egeſtate erit. Eccleſiaſt. 4. Vir qui feſtinat ditari,& alijs inuidet, ignorat, quod egeſtas ſuperueniet ei. Eccle. 14. Qui aceruat ex animo ſuo iniuſtè, alijs congregat, & de bonis ſuis alius luxuriabatur. Eſa. 5. Væ qui coniungitis domum ad domum, & agrum agro copulatis, vſq; ad terminum loci. Nunquid habitabitis vos ſoli in medio terræ? Eſa. 33. Væ qui ſpolias, nonne & ipſe ſpoliaberis? Abd. 1. Væ illi qui multiplicat non ſua, vſq; quo aggrauat contra ſe denſum lutum. Væ qui congregat auaritiam malam domui ſuæ, vt ſit in excelſo nidus eius, & liberari ſe putat de manu mali. Amos 5. Pro eo quod diripiebatis pauperem, & prædam electam tollebatis ab eo, domos quadro lapide ædificabitis, & non habitabitis in eis, Vineas plantabitis, & non bibetis vinum earum. Plura dicta è ſcriptura Lector quilibet colligere poteſt. Addam etiam aliquas inſignes Philoſophorum ſententias, quibus auaritiæ malum reprehendunt.

Plautus Comœdiam Euclionem, & vetuſtas de Tantalo & Mida figmenta ſeu fabulas ad auaritiæ reprehenſionem compoſuit.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

Ariſtoteles Phyſicorum 2. dicit auaritiam eſſe deſiderium præter naturam. Eſt enim natura paucis contenta, ſicut eleganter à Poeta dicitur: viuitur exiguo melius: ſed auari hominis cupiditas nunquam ſatiatur, Verum vt dicit idem Ariſtoteles politicorum 1. vadit in infinitum.

Cicero ad Heren: lib. 2. ſcribit, quod duæ res ſint, quæ maxime impellunt homines ad maleficium, luxuries et auaritia: et quid mali ac damni afferat auaritia, tum publicis, tum priuatis rebus, id 2. de finibus exponit. Cupiditates, inquit, ſunt inſatiabiles, quæ non modo ſigulos homines, ſed vniuerſas familias euertunt, totam etiam labefactant Rempub. Ex cupiditatibus, odia, diſsidia, diſſenſiones, bella naſcuntur, nec hæc ſeſe ſolum foris iactant, nec tantum in alios cœco impetu incurrunt, Sed intus & iam animis incluſa inter ſe diſsident atq; diſcordant. Idem dicit Liuius de Rerumpub. euerſione lib. 4. Dec. 5. Auaritia & luxuria omnia imperia euertunt. Germani dicunt: Vbermut vnd eigennutz/ verterbet Stedt / Landt vnd Leut.

Grauiter itaq; monet Cicero in Officijs, vt illi qui officia capeſſunt publica, ab auaritia ſint liberi. Caput, inquit, eſt in omni procuratione negotij, vt auaritiæ tollatur vel minima

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

ſuſpitio: fieri enim non poteſt, vt auarus recti ſuum officium faciat, inhians enim lucro, commodis, muneribus, omnem obliuiſcitur pietatem iuſticiam, honeſtatem, virtutem. Quid non mortalia pectora cogis auri ſacra fames? inquit Vergilius 3. AEneid.

Et Sophocles in Antigone, Nulla hominibus velut argentum tam mala res nata eſt: Hoc vrbes expugnat, & facit viros domo extorres, hoc ducit & mutat mentes bonas ad turpia negotia & ſcelera, oſtendit hominibus habere dolos & impietatem noſſe.

Mimi dicta ſunt. Auarus ipſe miſeriæ cauſa eſt ſuæ.
Auarus niſi cum moritur, nihil recte facit,
Auaro quid mali optes, niſi vt viuat diu?
Nulli auarus bonus eſt, in ſe peſſimus.

Diogenes auaros hydropicis comparare ſolebat. Illos enim argento, hos autem aqua plenos, amplius deſiderare in ſui pernitiem. Afflictionis enim vtriſq; eo magis intenduntur, quo largius deſiderata conſequuntur,

Menander.

Auaritia mortalibus eſt maximum malum,
Nam qui ſuis aliena quoq; volunt adÿcere,
Hi ſæpius victi ſua ſpe fruſtrantur,

Ad-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

Adduntq; alienis, quæ prius erant propria.

Idem.

Quicunq; manum auro ſupponit, ille quamuis inficiatur, mala conſilia molitur.

Diphilus.

Accipere ſi non eſſet, nullus foret malus.
Illud eſt auaritia, cum neglecta conſideratione
Iuſti, quauis in re lucro ſeruieris.

Euripides.

Quisquis ambitioſum et auarum ingenium habet,
Nihil ille iuſtum ſapit, neq; cupit,
Difficiliſq; eſt amicis & toti ciuitati.

Antiphanes.

Lucra malè quæſita voluptates quidem pariunt
Breues, longam vero deinde triſticiam.
Ite nunc ô mali homines, parate vobis honorem per vim,
Et corradite diuitias, vndecunq; venantes,
Per fas ſimul atq; nefas,
Deinde ipſarum meſſem infelicem metite.

Lucilius contra auaros.

Cum ſumptus feciſſet in ſomnis auarus Hermon,
Præ nimio dolore ſeipſum ſtrangulauit.

Nicarchus.

Heri ſuſpenſurus ſe Dinarchus Phidon
O Glauce, propter ſex Chalcos non eſt mortuus.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

Tanti enim conſtabat funis, ſed ægrè ferebat
ſumptus,
Aliam forte quærens vilioris precij mortem.
Inſignis hic auaritiæ modus eſt, quod qui
mori propoſuerat,
O Glauce, propter ſex Chalcos non mortuus ſit.

Lucilius.

Hermocrates auarus moriens in Teſtamento
Seipſum rerum ſuarum ſcripſit hæredem.
Decumbebat autem calculans quantum à mor-
bo liberato ſibi dandum eſſet (tans,
Medicis mercedis, & quid conſumeret ægro-
Vt vero inuenit vnicum ſibi reſtare denarium
ſi conualeſceret:
Præſtat mori, dixit, & diriguit.
Iacebat autem nihil habens præter obulum.
At ipſius pecunias libenter diripuerunt hære-

Idem Lucilius. *(des.*

Natam ſibi prolem in mare proiecit Aulus ho-
mo parcus.
Cum calculaſſet impenſas, quas viua inſump-
tura fuiſſet.

Pallades contra Fœneratores.

Diuitias quidem diuitis, ſed animam pauperis
O diues hæredibus, tibi vero pauper. (habes,
Si alia dediſti ad vſuram, alia iam das, alia da-
turus es. *Nun-*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

Nunquam argenti dominus es tui.
O celerrimam vitæ rapinam.
Vir fœnerator temporum vſuras ſignans,
Subito mortuus eſt breui momento temporum,
Dum claudit adhuc digitis vſuras.

Politianus.

AEs habes, audi, quomodo nihil habeas,
Omnia ad vſuram tradis,
Ita tu nihil habes, vt alius habeat.

Qui Rebuſpub. ſeu officijs in communi ſocietate præſunt, obſeruare debent dictum Ciceronis lib.2. Officiorum. Nullum vitium tetrius eſt quam auaritia, præſertim in principibus & Rempub. gubernantibus. Habere enim quæſtui Rempub. non ſolum turpe eſt, ſed etiam ſceleratum & nefarium.

Caligula Imper. poſt immenſas profuſiones ad auaritiam conuerſus cogebat diuites, vt ipſum hæredem in Teſtamentis ſcriberent, Quod cum feciſſent, iuſſit eos interfici, vt mox hæreditate donata potiretur, inquiens, Non decere, vt quis condito teſtamento diu ſit ſuperſtes.

Veſpaſianus Imperator multis virtutibus clarus, ob auaritiam inſignem male audiuit: indixit vectigalia inuſitata omnium viliſſima-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

rum rerum , etiam vrinæ. Cumq; ob illam ſordidam auaritiam à filio Tito eſſet reprehenſus, expectauit tempus , quo vectigal de vrinis afferretur, vocatoq; filio, loculos cum aureis admouit ipſius naribus interrogans nunquid offenderetur fœtore ? illoq; reſpondente , ſe non offendi , atqui inquit , ex lotio hoc vectigal eſt.

Reprehenditur tam ſordida auaritia dicto ironico Poetæ.

Lucri bonus eſt odor ex re qualibet.

Mauritius Imperator,ob auaritiam in maximas calamitates incidit. Caganus Rex Vngarorum ceperat 12. millia Romanorum militum, & ſignificauit Mauritio , ſe captiuos redditurum,ſi pro ſingulis vnus aureus daretur. Mauritius negauit ſe redemptionem facturum eſſe, Iratus itaq; Caganus,iuſsit omnes captiuos trucidari. Horum interitus cum magnis doloribus multos afficeret, ortæ ſunt in reliquis exercitibus ſeditiones,& Phocas Centurio à militibus ad Iſtrum Imperator nominatur. Is Mauritium cum vxore et liberis comprehendi,& interfici iubet. Primum,in conſpectu eius ſunt interfecti duo filij , tres filiæ, & vxor pia Conſtantina, Poſtea ipſi etiam caput præciſum eſt. Cumq; ceruicem lictori feriendam præberet,

dixit:

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

dixit: *Iuſtus es Domine, & rectum iudicium tuum.*

CAPVT XXIIII.

DE MEDITATIONIBVS CONTRA AVARITIAM.

DIxi hominem Chriſtianum debere contra auaritiæ tentationem quotidie dicere precationem Dauidis, Pſal. 119. Inclina Domine cor meum iu teſtimonia tua, & non in auaritiam. Cum ea inuocatione coniungi debent etiam ſequentes meditationes.

Prima meditatio ſit prohibitionum, & commiuationum diuinarum, de pœnis corporalibus & æternis, ſicut recenſui.

Secunda Meditatio ſit promiſſionis bonorum corporalium, ſicut dicit Chriſtus Matt. 6. Nolite ſolliciti eſſe, dicentes, Quid manducabimus, aut quid bibemus, aut quibus veſtiemur. Omnia iſta gentes inquirunt, Nouit enim Pater veſter cœleſtis, quod opus habeatis his omnibus: Quin potius quærite primum regnũ Dei, & iuſticiam eius, & cætera adijcientur vobis.

Et Pſal. 55. dicitur: Iacta curam tuam in Dominum, & ipſe te enutriet.

Illuſtrat autem Chriſtus promiſsionem imaginibus auium, quas Deus ſine cura earum nutrit, & florum, quos ſine labore pulcherrimè veſtit. Quæ imagines etiam in meditatione ſunt repetendæ. Sumus enim Deo cariores auibus et floribus, quia et præſtantiores ſumus creaturæ, & ſanguine filij Dei redempti ſumus.

Epictetus apud Arianum etiam philoſophice, non valde diſsimilem meditationem contra auaritiæ curas proponit. Sic enim argumentatur. Cæſaris ſeruus facit ſuum officium, & non angitur curis auaritiæ, quia habet diuitem Dominum. Ergo, Homo ſciens eſſe Deum, & Deo curæ ſe eſſe, non debet angi curis auaritiæ. Item, Bruta auimalia aluntur à Deo. Ergo, Philoſophus non debet vexari curis auaritiæ de victu.

Tertia meditatio ſit dicti Paulini, 1. Timoth. 6. Eſt quæſtus magnus pietas, cum animo ſua ſorte contento: Nihil enim intulimus in hunc mundum, & nihil efferre poſſumus, ſed habentes alimenta, & quibus tegamur, his contenti ſimus.

Quarta meditatio ſit moleſtiarum, dolo-

rum.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

rum, & periculorum corporalium & ſpiritualium, tum huius temporis, tum futuri, quibus ſe auari, amiſſa fide in Deum, implicant. Sicut eodem capite dicit Apoſtolus: *Qui volunt diteſcere, incidunt in laqueum & deſideria multa væſana & noxia, quæ mergunt in interitum & perditionem. Radix enim omnium malorum eſt auaritia, quam quidam appetentes aberrauerunt à fide, & ſe implicuerunt doloribus multis.*

Quinta meditatio ſit dicti Chriſti Matt. 6. *Nolite theſaurizare vobis theſauros in terra, vbi ærugo & tinea corrumpit, & vbi fures perfodiunt & furantur, ſed theſaurizate vobis theſauros in cœlo, vbi nec ærugo nec tinea corrumpit, & vbi fures non effodiunt nec furantur. Vbi enim theſaurus veſter eſt, ibi & cor veſtrum.*

CAPVT XXV.

DE DVPLICI CVRA.

HOmines ignaui, cum audiunt concionem Chriſti, de vanitate ſollicitudinis noſtræ,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

Matt. 6. atq; dictum Dauidis, Pſal. 127. Vanum eſt vobis ante lucem ſurgere, & ſero cubitum ire, & edere panem doloris, Quia dilectis ſuis dat etiam dormientibus. Cum (inquam) homines ignaui tales ſententias audiunt, prætexunt eas ſuæ ignauiæ ac ſocordiæ, exiſtimantes magnam pietatis partem in eo conſiſtere, vt ſint ocioſi neglectores rei familiaris. Hanc perſuaſionem ignauorum reprehendi neceſſe eſt.

Sciendum eſt itaq; duplicem eſſe curam, ſeu ſollicitudinem. Vna eſt cura diffidentiæ, Altera eſt cura vocationis. Et illa quidem prohibita, hæc vero neceſſaria eſt. Diffidentiæ cura, eſt trepidatio & cruciatus cordis, deſperantis de Dei auxilio, & omnem fiduciam collocantis in propria induſtria & ſolertia acquirendi opes. Talis eſt auarorum hominum cura, quæ vt Paulus dicit, eſt idolatrica, & idcirco primo etiam Decalogi præcepto prohibita eſt.

Vocationis cura eſt ſollicita diligentia, induſtria, & ſedulitas diuinitus ordinata, & præcepta, faciendi labores ſuæ vocationis & officij, in timore & fiducia Dei, iuxta doctrinam Pſalm. Subditus eſto Deo & ſpera in eo.

De hac cura inquit Paulus Rom. 12. Qui præeſt, ſit diligens ſeu ſollicitus. 1. Timoth. 5.

Si

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

Si quis ſuorum & maxime domeſticorum curam non habet, fidem abnegauit, & eſt infideli deterior. Et 1. Theſſ. 4. Obſecro vos fratres, vt in hoc incumbatis, vt quieti ſitis, & agatis res proprias, & operemini manibus veſtris.

Exempli gratia.

Pius Dux exercitus, qualis fuit Ioſua, in ea militiæ vocatione obeunda, debet adhibere neceſſariam diligentiam, & ſollicitudinem, copias militares ducendi, diſtribuendi, collocandi in inſidijs, dimicandi cum hoſte, proſpiciendi ex quibus locis exercitui commeatus commode ſupportari & conuehi, & res frumentaria expediri poßit, explorandi deniq́, vbi ſubſederint & commorentur hoſtes. Hanc curam cum ignauus & ebrioſus militiæ Dux omittit, infideli deterior eſt, & nihil à proditore differt. Sic Pater aut materfamilias abÿciens præ ignauia œconomiæ curam, nihil differt à fure. Et quidem omnis ignaua neglectio officiorum in vocatione culpa eſt latißima, quæ lædit conſcientiam.

CAPVT XXVI.

DE

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

DE LABORE ET OTIO.

THeſſalonicenſibus ita ſcribit Paulus cap. 3. Epiſt. 2. Cum eſſemus apud vos, præcipiebamus vobis, vt ſi quis nollet operari, is nec ederet. Audimus enim quoſdam verſantes inter vos inordinate, nihil operis facientes, ſed curioſe agentes. Illis autem qui ſunt iſtiuſmodi, præcipimus, & obſecramus eos, per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, vt cum quiete operantes ſuum ipſorum panem edant. Et Pſalmo 128. inquit Dauid, ad pium patremfamilias. Labores manuum tuarum manducabis. Beatus es, & bene tibi erit. Sciamus itaq; labores vocationum à Deo ordinatos, præceptos, & ſanctos eſſe, Ignauum vero otium Deo diſplicere, & peccatum eſſe. Eſt autem labor ordinatus neceſſariarum operarum ſedula executio, Sicut Paulus dicit: 1. Theſſa. 4. Obſecro vos fratres, vt in hoc incumbatis, vt quieti ſitis, & proprias res agatis.

Otium ſeu ignauia eſt neceſſariarum operarum neglectio. Sicut itaq; Nazianzenus dicit: Laborem non neceſſarium nequaquam laborem voco, nam non neceſſaria negligenda ſunt. Ita licet

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

licet aliquis non neceſſarÿs laboribus ſe quotidie defatiget, omißis vocationis ſuæ operibus, is quamuis quietus haud ſit, tamen otioſis & ignauis annumeratur, propterea quod eos negligit labores, qui commendati officÿ ſunt proprÿ.

Eſt autem hic morbus inter homines frequens, vt multi magis occupentur non neceſſarÿs, quam neceſſarÿs, ſicut ſolet dici, plura in vita humana fieri ϖάρεργα quam ἔργα, plus eſſe non neceſſariarum occupationum, quam neceſſariarum: quod etiam Senecæ dictum ſignificat, neceſſaria negligimus, quia non neceſſaria agimus.

De parente generis humani ante lapſum ſcribit Moſes, poſitum eum fuiſſe à Domino in Paradiſum voluptatis, vt operaretur, & illum cuſtodiret: fuiſſet itaq; etiam in ſtatu innocentiæ ordinati laboris in vita humana exercitium, quod quidem iucunditate plenum, ſineq; omni moleſtia ac dolore fuiſſet. Poſt lapſum maledictio ob peccatum impoſita, laborem moleſtum difficilemq; fecit. Maledicta inquit Deus ad Adamum, terra in opere tuo, in laboribus comedes ex ea cunctis diebus vitæ tuæ, ſpinas & tribulos germinabit tibi, & comedes

herbas

herbas terræ, in ſudore vultus tui veſceris pane tuo, donec reuertaris in terram, de qua ſumptus es, quia puluis es, & in puluerem reuerteris. Hanc maledictionem omnes in laboribus vocationum experimur. Cum enim omnia facimus, quæ poſſumus, tamen ſimul cum bonis herbis, ſeu fructibus plures creſcunt ſpinæ & tribuli, hoc eſt, moleſtiæ & dolores, quemadmodum Dauid inquit, Pſal. 91. totam vitam humanam eſſe laborem & dolorem. Attamen non ideo labor malus eſt, quia cum dolore & moleſtia eſt coniunctus, ſed ordinatio & exercitatio laboris res eſt bona & ſancta, ſicut Pſalm. 128. clare dicitur: Labores manuum tuarum manducabis, beatus es, & bene tibi erit. Agricola non ideo debet omittere agriculturæ labores, quia ager cum frugibus bonis producit tribulos & ſpinas, ſed debet perſeuerare in operibus vocationis, quæ ſunt ordinata & ſancta, ac debet cum illis coniungere inuocationem, qua petat à Deo benedictionem & felicitatem laboris ſui. Ignaua vero laboris fuga res eſt mala, quia pugnat cum voluntate Dei, qui laborem ordinauit, & præcepit, & cum natura noſtra, quæ ad laborem facta eſt, & eſt cauſa multorum malorum. Syracides inquit, cap. 33. In omnibus operibus tuis præcellens eſto, & ne dede-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

dederis maculam in gloria tua. Otium enim multa vitia docuit.

Salomon dicit: Iacta mane ſemen tuum, & veſperi ne ceſſet manus tua, quia neſcis vtrum hoc aut illud prouenturum ſit, quod ſi vtrumq́, eo melius eſt. Item, Prouerb. 12. Qui fideliter agunt, placent Domino. Maledictus vero eſt, inquit Ieremias cap. 48. qui opus Domini fraudulenter facit. Hæc dicta ad omnium vocationum officia pertinent, quia vult Deus vt vnusquisq́, in ſua vocatione faciat propria, 1. Theſſ. 4. Hanc admonitionem etiam Euangelica concio Chriſti de vinea proponit Matt. 20. Non cogitemus Eccleſiam ſimilem eſſe cœtui hominum ignauorum & epicureorum, indulgentium otio, & voluptatibus. Non ſic res habet. Sed ſimilis eſt Eccleſia vineæ, in qua ſunt labores ſeu operæ ordinatæ, vel vt Paulus dicit præparatæ, vt vnuſquiſq́, ſe pro ſuæ vocationis modo in eis exerceat. Reprehendit enim Deus in Euangelio otioſos, & iubet, vt vadant in vineam, ad præparatos ibi labores, hoc eſt, vt faciant propria.

Ordinationem illam Dei, quod non ad ignauum otium, ſed ad officia et labores vocationum ſumus facti, in noſtra ipſorum natura, hoc eſt, in potentijs animæ, membris corporis & vtrius-

vtriusq; tum animæ, tum corporis viribus conſpicimus: Quicquid enim in nobis eſt, ita creatum eſt, vt ad officia & labores omnia inſtructa & adornata eſſe à creatore appareat, quemadmodum Iob inquit, Quod ſicut auis ad volatum, ita homo ad laborem naſcatur, cap. 5. Deo itaq; & naturæ ſuæ obtemperat, qui viribus animæ & corporis, ingenio & membris, ad ordinata officia & labores vtitur. Repugnat autem Deo & naturæ ſuæ, qui ſe dat ignauiæ & deſidiæ, nec ordinatis officijs ac laboribus animæ & corporis vires, ingenium & membra exercet.

Etiam Ethnici intellexerunt labores officiorum à Deo ordinatos eſſe, ideo ſæpe ab antiquis ſapientibus dictum Epicharmi ludimagiſtri repetitum eſt: Deum omnia hominibus vendere pro laboribus, hoc eſt, dare Deum hominibus cuncta neceſſaria ad hanc vitam, ſed ordinaſſe labores officiorum, vt per eos neceſſaria acquiramus, quemadmodum dat Deus agricolæ fruges, ſed ordinauit labores ſtercorationis, arationis, ſeminationis, occationis, meßis, vt per eos ipſe fruges donatas accipiat. Sicut Prouerb. 12. ſcriptum eſt: Qui operatur terram, ſaturabitur panibus, qui autem ſectatur otium, ſtultißimus

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

tiſsimus eſt. Poetæ & Philoſophi fingunt Cererem, cum donaſſet Triptolemo frumentum, dixiſſe, Αν μὴ καθαρῆς καὶ ἀλέσῃς, οὐ μὴ φαγῆς, niſi repurges & molas, non comedes, hoc eſt, non continget tibi victus niſi adiunxeris tuam induſtriam.

Heſiodus dixit: laborans amatur à Dijs.
Nec eſt dedecori laborare, ſed otiari.
Item, Ante virtutem Dij ſudorem poſuerunt.

AEſchynes.

Laborantem Deus adiuuare ſolet.

Euripides apud Stobæum.

Labor improbus omnia vincit
Tibi dixi ô fili, vt fortunam laboribus
Indages, honorari enim tuum patrem vides.
Nullus eſt qui dum molli vitæ ſtudet,
Gloriam adeptus ſit, ſed laborandum eſt.
Præſtantes. n. & qui faciunt aliquid eximium,
(gnamur,
Honoramus, ac viros in ciuitate nominare di-

Adoleſcentes ſtudijs conſecrati ſæpe meminiſſe debent verſus Poetæ Latini.

Qui ſtudet optatam curſu contingere metam,
Multa tulit, fecitq́; puer, ſudauit & alſit,
Abſtinuit Venere & Baccho.

Otij ac ignauiæ reprehenſiones cum com-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

minationibus pœnarum ſeu malorum quæ ſequuntur, in ſacra ſcriptura plurimæ extant. Semper autem ſit in conſpectu omnibus hominibus, in quacunq; vocatioue collocatis, dictum Hieremiæ: Maledictus qui opus Domini facit fraudulenter. Vt enim Paulus exclamat, 1. Corinth. 9. Væ mihi ſi non Euangelizauero: Ita vnuſquiſq; in ſua vocatione exclamet quotidie, Væ mihi, ſi non fuero fidelis & diligens in meo officio, qualecunq; illud ſit, ſiue Eccleſiaſticum, ſiue politicum, ſiue œconomicum. Quodlibet. n. officium fidelitatem & diligentiam requirit, et de vnoquoq; reddenda eſt ratio Domino.

Vt autem de damno in Eccleſia dicit Chriſtus Mat. 13. Dum dormirent homines, venit inimicus, & superſeminauit Zizania in medio tritici, Ita in omni vitæ conditione, otium & negligentia damnum adfert, & quo ſunt officia excellentiora, eo etiam magis pernitioſa eſt eorum, qui præſunt, deſidia & pigritia. Syracides inquit cap. 33. Otium multa mala docet. Salomon Prou. 10. Egeſtatem operata eſt manus remiſſa. cap. 20. Piger in egeſtate eſt cap. 24. per agrum hominis pigri tranſiui, & per vineam viri ſtulti, & ecce viam repleuerant vrticæ, & operuerant ſuperficiem eius ſpinæ, & ma-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

& materia lapidum deſtructa erat, quod cum vidiſſem, poſui in corde meo, & extemplo didici diſciplinam, vſq; quo piger dormies? quando de ſomno ſurges? parum inquis dormies, modicum dormitabis, pauxillum manus conſeres, vt quieſcas, & veniet tibi quaſi curſor egeſtas tua, & mendicitas quaſi vir armatus. Inſignis eſt admonitio Salomonis ad homines pigros, qua iubet eos formicarum exemplum intueri, earumq; induſtriam imitari, Prouerb. 6. Vade piger ad formicam, & conſidera vias eius, & diſce ſapientiam, quæ cum non habeat ducem, nec præceptorem, nec principem, parat tamen in æſtate cibum, & congregat in meſſe, quod comedat. Ambroſius dixit: Otium eſt puluinar Satanæ. Baſilius, Otium maleficij initium eſt. Atq; ipſa naturæ humanæ conſideratio eius rei aliquam cauſam monſtrat. Eſt enim homo natura animal inquietum, Ideoque fit, vt, ſicut Seneca dicit, nihil agendo male agere diſcamus.

Demoſthenes Orator Ethnicus Otium inſidioſum appellat, propterea quod quaſi per inſidias malis cogitationibus & appetitionibus, voluptatumq; illecebris, incautos illaqueat, &

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

In pernitiem exitiumq́ præcipitat. Alius ex Græcis dixit, Otium dulce malum eſſe. Euripides inquit: Quod idem ſit otioſus, & malus ciuis. Menander, Otioſus ſanus febricitante longè miſerior eſt, vt qui duplo plus inutiliter conſumit.

Scipio, vt eſt apud Ciceronem, dicere ſolitus fuit, ſe nunquam minus eſſe otioſum, quam cum eſſet otioſus. Id ſapientiſsimi viri dictum admonet hominem ingenuum ſemper in otio aliquid agere debere, ne ingenij & corporis vires deſidia pigritiaq́ torpeſcant, aut ne otij ignaui occaſione vitiorum laqueis capiatur. Namq́

Quæritur AEgiſtus quare ſit factus adulter?
In promptu cauſa eſt, deſidioſus erat.

At vero:

Otia ſi tollas periere cupidinis arcus,
Cedit amor rebus, res age tutus eris.

CAPVT XXVII.

DE VITA RVSTICA.

PRimæ & antiquiſsimæ artes humanæ vitæ ad nutritionem inuentæ ſunt agricultura &

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

ra & pecuaria, quas Ruſticæ vitæ appellatione complectimur. Sic enim de Adæ filijs ſcribit Moſes, Abel erat paſtor ouium, & Cam agricola. Has artes non auaritia, ſed neceſsitas ipſa primum docuit. Ideoq; nulla eſt alia iuſtior rei familiaris faciendæ, nulla quietior commodiorq; vitæ agendæ ratio, quam ea quæ ex cultura agrorum pecudumq; victum ſine iniuria quærit, ſicut veriſsimè Cicero Officiorum I. dicit: Omnium rerum, ex quibus aliquid exquiritur, nihil eſt agricultura melius, nihil vberius, nihil dulcius, nihil homine dignius.

Hanc viuendi rationem ſanctos Patres olim ſectatos eſſe ſcriptura teſtatur, fuiſſeq; eam apud alias quoq; gentes in magno honore, antiquæ oſtendunt hiſtoriæ, donec auaritiæ inſatiabilis cupido, inſanaq; admiratio illam infra mercaturam, & multis in locis etiam infra artes mechanicas abiecit, qui quidem contemptus vitæ agreſtis, quæ tanquam mater totum mundum alit, procul dubio à Deo penuria annonæ, cuius res ruſtica penu ac promptuarium eſt punitur. Apud Romanos, vt Cicero in Catone Maiore refert, maximo in honore fuit agricultura, nec puduit Romanos ab aratro vocare ſenatores, Conſules, Dictatores.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

De Q. Cincinnato ſcribit Liuius, eum cum nudus trans Tyberim araret, iuſſu S. P. Q. R. per viatorem ad Dictaturam vocatum eſſe, vt Quintum Mutium Conſulem ab obſidione hoſtium liberaret, quod cum effeciſſet, accepta corona aurea obſidionali, & acto glorioſo triumpho Dictaturam ipſe rurſus depoſuit, & ad agrum reuerſus eſt.

Phryges veteres nullum ſcelus atrocius puniuerunt, quam ſi quis agricolis boues aut inſtrumenta abſtuliſſet, vt agriculturam impediret.

Apud quoſdam populos prohibitum fuit, ne creditores ob debita ſpoliarent ruſticos illis rebus, quarum ad agriculturam vſus eſſet.

De antiqua agricolarum felicitate, quando ſuis bonis frui permiſſi ſunt, recte inquit Vergilius:

O fortunatos nimium, ſua, ſi bona norint agricolas. Eam felicitatem prædicat etiam Horatius hoc carmine.

Beatus ille, qui procul negotiis
Vt priſca gens mortalium,
Paterna rura bobus exercet ſuis,
Solutus omni fœnore,
Non excitatur claſſico miles truci.

Nec horret iratum mare,
Forumq́; vitat, & ſuperba ciuium
Potentiorum limina.

Philemon dicit:

Iuſtiſsima hominibus poſſeſsio eſt ager,
Ea enim quibus eget natura profert abunde,
Triticum, oleum, vinum, mel.
Argentea autem vaſa, atq́; purpura
Ad Tragœdias vſum habet idoneum, non ad vi-

Ariſtophanes. (*tam.*

Dum pacis amans intueor agrum,
Odi ciuitatem, & rus meum deſidero. (*ptum*
Quod nunquam mihi dixit, vade carbones em-
Acetum, obſonium, oleum, non enim opus eſt.
Sed ipſum omnia producebat, nec emendum
erat quicquam.

Phocyllides.

Si opibus indigeas, curam habeto pinguis agri,
Agrum enim ferunt copiæ cornu eſſe.

Amphis,

An non aurea res eſt ſolitudo?
Eſt ſane viuendi pater hominibus ager.
Et ſolus nouit abſcondere paupertatem,
Vrbs autem plane theatrum eſt infelicitate ple-
num.

CAPVT XXVIII.

LIB. VI.

DE RVSTICIS LABORIBVS.

Labores ruſticos egregie deſcripſerunt Heſiodus, Vergilius, Columella, atq; apparet ex illis deſcriptionibus, quod ruſticarum operarum artificium, non minus ingenij, ſolertiæ ac diligentiæ requirit, quam aliorum officiorum in vita humana adminiſtrationes, niſi quod rei ruſticæ cura ob Aſtrologicas & Phyſicas obſeruationes & rationes iucundior multo eſt, & quia certo ordine regitur, qui etſi aliquibus annis paucorum dierum ſpatio aut tardius aut citius recurrit, tamen ſemper vnus ſimiliſq; manit, nec poteſt mutari, multo etiam eſt expeditior & facilior, quam ſunt aliorum officiorum curæ.

Phauorinus dixit: Agriculturam infinitam eſſe, ſeritur enim vt metatur, & metitur vt ſeratur, hoc eſt, laborum in agricultura nullus finis eſt. Hoc non ad agriculturæ vituperationem, ſed laudem accipiendum eſt. Namq; agricolæ labor eſt infinitus, non ſicut linea, quæ in infinitum excurrit, & menſurari nequit, ſed ſicut circulus, cuius linea qua clauditur fine caret, quia in ſemetipſam redit, & figuram per-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

fectiſſimam efficit. Ita vitæ ruſticæ labores circumferuntur in circulum, & quotannis in ſemetipſos redeunt, perfectiſſimamq́ vitæ mundanæ rationem efficiunt, in qua nihil oportet eſſe gibboſum aut hiulcum, nihil tranſpoſitum, nihil immutatum, ſed omnia certo ordine, tanquam vna circumferentiali linea claudi neceſſe eſt. Recte dicit Columella, Res ruſtica ſic eſt, ſi vnam rem ſero feceris, omnia opera ſero facies, vt qui ſero ſeminat, ſero metit. Imò vero talis eſt res ruſtica, ſi vnam rem aut omiſeris, aut negligenter feceris, nulla diligentia in reliquis laborum partibus damnum ſarcire poterit. Vt ſi quis negligenter ſtercorauit, aut arauit, etiamſi copioſe ſeminet, tamen nunquam felice meſſe gaudebit.

Hæc conſideratio de ordine ruſticarum operarum debet admonere homines, vt in aliis etiam ſtudiis laboribusq́ ordinem obſeruent, nihil enim ad res efficiendas recto laborum ordine commodius & vtilius eſt.

CAPVT XXXI.

DE ARTIBVS

DOctoribus ſeu miniſtris Eccleſiæ, qui à Theologiæ ſtudio & profeſſione Theologi nominantur, deberi ſtipendia, atq; cum bona conſcientia accipi, ante demonſtratum eſt.

Nunc itaq; de humanis artibus dicam, earum duo ſunt genera. Primi generis ſunt artes Scholaſticæ, quæ in Scholis traduntur & diſcuntur, nimirum ſeptem illæ artes, quas liberales appellamus, Grammatica, Dialectica, Rhetorica, Muſica, Arithmetica, Geometria, Aſtronomia: Et ſcientiæ ſuperiores, Ethica, cuius pars eſt Iuriſprudentia, & Phyſica, cuius pars eſt Medicina. Etſi autem Scholaſticus præcipuè ideo diſcere debet, vt Deo ſeruiat, & communi ſocietati in Eccleſia vel Repub. ſit vtilis, tamen licet etiam ſimul ad hunc ſcopum ſtudia dirigere, vt artium & ſcientiarum beneficio, ſeu exercitijs, honeſte ſe ſuosq; alere poſſit, obeundo labores officiorum neceſſariorum in Eccleſia, Scholis, Rebuſpub. & communi vita. Non enim dignum eſt reprehenſione, quod illi qui Scholis aut Rebuſpub. aut etiam priuatis hominibus ſeruiunt, ſiue actione cauſarum, ſiue morborum curatione, laborum ſuorum honeſta & iuſta ſtipendia poſtulant & accipiunt. Illi vero laude digni ſunt qui agnoſcentes artium vtilitatem, in eos

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

in eos, qui illarum profeſſione communitatibus ſeruiunt, liberalitatem exercent. Ea enim liberalitas eſt gratitudo erga Deum, cuius dona ſunt artes honeſtæ, & bonæ, in recto vſu, & inuitant adoleſcentes, vt ad diſcendum ſint alacres, & induſtrÿ, ſicut in verſu Poetæ dicitur:

Sint Mecœnates, non deerunt Flacce Marones.

Dionyſius Siculus tyrannus in iuuentute artes Scholaſticas didicerat, cum itaq; è regno in exilium eiectus eſſet, factus eſt ludimagiſter, & artium exercitio ſenectutem ſuſtentauit. Id exemplum ſtudioſi adoleſcentes ſæpe conſiderare debent. Recte enim de his artibus Philoſophus Simonides interrogatus, cur ex incendio patriæ nihil exportaſſet? Reſpondit, ego vero omnia mea mecum porto, ſignificans ſe eruditionis poſſeſſionem reliquis bonis caducis anteferre, & in illa ſe diues vitæ ſubſidium habere repoſitum: quemadmodũ eleganter à Menandro dictum eſt:

Paterna bona tempus interdum facit
Aliena, ſeruans interim corpora. ceſt.
Vnum autem vitæ præſidium in artibus ſitum

Et nota eſt ſententia vulgaris. Artem quæuis terra alit. Studioſi ſæpe legere debent orationem Ciceronis pro Archia.

Caput

CAPVT XXX.

DE ARTIBVS MECHANICIS.

SEcundum genus artium humanarum ſunt Mechanicæ ſeu manuariæ artes, quæ in officinis opificum diſcuntur, Earum magna eſt varietas, ſicut variarum opificum exempla oſtendunt. Solent appellari illiberales, quæ appellatio à Cicerone libro Officiorum 1. nimis inique exponitur, cum inquit: Opifices omnes in ſordida arte verſantur, nec enim quidquam ingenuum habere poteſt officina. Iniquiſsimum illud eſt iudicium, Nam multa præclara ingenia etiam hominum ingenuorum illis artificijs delectantur, & in plurimis laudatiſsimis ciuitatibus ſapientes Senatores & Conſules, ex officinis ad Rerumpublicarum gubernationem eliguntur. Vſitate itaq; illiberalium artium appellatio, non de harum contemptu & deſpectione, ſed de earum cum liberalibus collatione intelligi debet. Sæpe autem in collatione aliquid inferiorem locum ſeu gradum obtinet dignitatis, quod idcirco haud quaquam eſt contemnendum. Sicut enim cuilibet bono ciui, ita etiam cuilibet

arti

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

arti Mechanicæ honeſtæ, etiamſi non in ſummo faſtigio dignitatis collocatur, tamen in ſuo loco honor debetur.

Sic decet nos de illis artificijs quorum vſus in vita humana, & communitatibus neceſſarius & honeſtus eſt iudicare, & qui harum artium exercitijs alijs, pro mercede iuſta, ſeruiunt non ſordide, ſed honeſte victum quærere, & rem familiarem facere iudicandi ſunt. Germani de artibus manuarijs dicere ſolent, Opificium aureum fundum habet.

Præclarum extat Encomium in ſacra ſcriptura eorum opificum, in quibus excellentia artificiorum dona, cum vera pietate ſunt coniuncta, Exod. 35. dicit Moſes ad filios Iſrael: Ecce vocauit Dominus ex nomine Beſeleel filium Vri, filij Hur, de Iuda, impleuitq; eum ſpiritu Dei, ſapientia & intelligentia, & ſcientia, & omni doctrina ad excogitandum & faciendum opus in auro & argento: & ære, & ferro, ſculpendiſq; lapidibus, & opere carpentario, quicquid fabre adinueniri poteſt, dedit in corde eius, Ooliab quoq; filium Achiſamech, de tribu Dan ambos erudiuit ſapientia, vt faciant opera abietarij, polymitarij ac plumarij, de hyacintho ac purpura coccoq; bis

tincto

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

tincto & byſſo, & texant omnia, ac noua quæq; reperiant.

CAPVT XXXI.

DE MERCATVRA.

Cicero mercaturam diuidit in ſordidam & honeſtam, ſordidam appellat eam, quæ tenuis eſt, eorum ſcilicet mercatorum, qui mercantur à mercatoribus, quod ſtatim vendant, quos propolas & inſtitores appellamus. Atque vituperationis rationem addit, quod mercatores tenues nihil proficere poſsint, niſi admodum mentiantur. Honeſtam mercaturam definit, quæ magna & copioſa eſt, multa vndiq; apportans, multisq; ſine vanitate impertiens. Errat Cicero in eo, quod vulgi opinionem ſecutus, differentiam inter ſordidam & honeſtam mercaturam, aliqua ex parte in quantite collocat, cum conſtet, quòd rei quantitas qualitatem eius non mutet, Recte autem illud dicit, quod mendaciorum vanitas mercaturam ſordidam, communicatio rerum ſine vanitate, honeſtam mercaturam efficiant.

Sic itaq; ſentiendum eſt, quod ſicut communicatio rerum neceſſariarum inter homines,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

ita etiam mercatura, quæ eſt illius communi-
cationis medium, eſt neceſſaria, & cum ipſa na-
tura, iureq; ac ordinatione ſocietatis humanæ
congruit. Neceſſarium eſt enim in omni ciuita-
te ſeu ſocietate, vt Ariſtoteles dicit in politi-
cis, aliquid vendi & emi, & qui res neceſſa-
rias ex alijs locis apportant, atq; ſuperfluas
rurſus euehunt, communi hominum ſocietati
ſeruiunt: Efficiunt enim vt quiſq; ijs rebus, qui-
bus indiget, potiri, & vicißim illa quibus abun-
dat, ne corrumpantur, vendere pro iuſto precio
poßit. Hæc officia ſiue in tenui, ſiue in copioſa
mercatura, cum ſine iniuſticia, fraude, dolo, va-
nitate fiunt, non ſunt vituperanda, ſed ſunt ho-
neſta & laude digna.

Cum autem auaritia mortalium faciat, vt
periculoſa multis ſit mercatura, ſicut Syrac. di-
cit: cap. 27. Verti peccatum inter emptorem &
venditorem, ſicut palus fixus inter duos lapi-
des, Et Chryſoſtomus, mercator vix Deo place-
re poteſt. Ideo ſint illis qui mercaturam exer-
cent, ſemper in conſpectu hæ ſententiæ ſacræ
ſcripturæ, Leuit. 19. Nemo decipiat proxi-
mum ſuum: ſtatera iuſta, & æqua ſint ponde-
ra, iuſtus modius, & æquus ſextarius. Quan-
do vendes quippiam ciui tuo, aut emes ab eo,
ne con-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

ne contriſtes fratrem tuum. Deut. 25. Non habebis in ſacculo diuerſa pondera, non erit in domo tua modius maior & minor. Pondus habebis iuſtum & verum, & modius æqualis & verus erit tibi, vt viuas multo tempore ſuper terram, abominatur. n. Dominus eum qui facit hoc, & auerſatur omnem iniuſticiam. Prou. 11. Qui abſcondit frumenta, maledicetur in populo, Benedictio autem ſuper caput vendentium. Prou. 21. Statera doloſa abominatio eſt apud Deum, & pondus æquum voluntas eius. 1. Theſ. 4. Ne quis ſupergrediatur, & circumueniat in negotio fratrem ſuum, quoniam iudex eſt dominus de his omnibus. Quid enim prodeſt homini, inquit Chriſtus Mat. 16 ſi totum mundum lucratus fuerit, animæ vero ſuæ iacturam fecerit, aut quid dabit homo, cuius permutatione redimat animam ſuam.

Apud Comicum veterem Alexin inſignis extat iocus, quo Comicè monet, Magiſtratus debere prouidere, ne mercatorum auaritia ciues ſeu ſubditos exhauriat, ſic enim inquit:

Non extitit præſtantior legiſlator diuite
Ariſtonico, legem enim hoc tempore fert,
Vt piſcariorum quiſquis vendens
Piſcem indicauerit, deinde minore tradiderit.

Quam

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

Quam dixit precio, in carcerem
Is ſtatim abducatur, vt metuentes
AEquo precio vendere velint, aut veſperi
Putidos omnes domum roportent.
Hincq́ fiat, vt & vetula, & ſenex & puellus
Miſſus, omnes commode emant.

Et paulo poſt.

Non extitit poſt Solonem melior vllus
Ariſtonico legislator, nam alias
Multas tulit leges variasq́.
At nunc nouam condidit legem quandum
Auream, ne amplius vendant ſedentes
Piſcarij, ſed perpetuo ſtantes,
Deinde anno proximo ait, ſe ſcripturum, vt pendentes,
Vt celerius dimittant emptores,
E machina quaſi dij ſe mouentes.

CAPVT XXXII.

DE MEDIOCRITATE.

Salomonis precatio eſt Prouerbiorum 30. Duo rogaui te, ne deneges mihi antequam moriar. Vanitatem & verba mendacia longe fac à me, mendicitatem & diuitias, ne

dederis mihi, tribue autem victui meo neceſſaria, ne forte ſatiatus illiciar ad negandum, & dicam quis eſt Dominus? aut egeſtate compulſus furer, & periurem nomen Dei mei. Huius precationis forma oſtendit & monet, quod rogantes nobis dari panem quotidianum, non abundantiam aut ſuperfluitatem, ſed mediocritatem, inter inopiam & abundantiam, petere eaq; contenti eſſe debeamus, ſicut Apoſtolus dicit: Habentes victum, & quibus veſtiamur, his contenti ſimus. Eſt enim quæſtus magnus animus ſua ſorte contentus. Contra vero magna eſt paupertas, ſeu egeſtas, in abundantibus diuitijs, cum animus ſua ſorte non eſt contentus. Ideo etiam Philoſophus rectè dixit:

Quis diues? qui nil cupiat, quis pauper? auarus.

Namq; auaro tam illud deeſt, quod habet, quam illud quod non habet, Ideoq; in proprijs poſſeſſionibus, argento, auro, annona, frumento, quouis Lazaro aut Iro pauperior eſt. Mediocritatem omnes ſapientes mortales maximopere prædicauerunt. Ariſtoteles citat Phocyllidis verſum ſapientiſſimum.

Omnia mediocrib. optima, mediocris volo eſſe in ciuitate.

Plato interrogatus, quantas opes habere con-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

conueniret, dixit, quantæ poſsidenti neq; inſidias pariunt, neq; rerum neceſſariarum inopiam.

Apollodorus inquit: Magna dona fortunæ metum habent. (eſt,

Id quod valde ſplendidum eſt à periculo non ab-
At mediocritas omnibus in rebus eſt tutiſsima,
Ad illud quod ſplendidum eſt, impetum inuidia
Euripides. (facit.

O fili vita & opulentia hominibus
Exigua ac mediocris conuenit,
Nimia vero moles pernitioſa eſt.

Pindarus in Nemæis Oda ſecunda.

Non appeto magnas diuitias habere abſconditas, ſed frui præſentibus, & bene audire, & amicis ſuppeditans benefacere.

Claudianus.

Viuitur exiguo melius, natura beatis
Omnibus eſſe dedit, ſi quis cognouerit vti.

Adoleſcentes auream Odam Horatij, de mediocritate commendare memoriæ debent,

Rectius viues Lycini, neq; altum
Semper vrgendo, neq; dum procellas
Cautus horreſcis nimium premendo
Littus iniquum.
Auream quiſquis mediocritatem
Diligit, tutus, caret obſoleti

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

Sordibus tecti, caret inuidenda
Sobrius aula.

Sæpius ventis agitatur ingens
Pinus & celſæ grauiore caſu
Decidunt turres, feriuntq; ſummos
fulmina montes.

Sperat infeſtis, metuit ſecundis
Alteram ſortem bene præparatum
Pectus, informes hyemes reducit
Iuppiter, idem.

Summouet, non ſi male nunc & olim
Sic erit, quondam cithara tacentem
Suſcitat Muſam, neq; ſemper arcem
Tendit Apollo.

Rebus anguſtis animoſus atq;
Fortis appare, ſapienter idem
Contrahes vento nimium ſecundo
Turgida vela.

Idem in alia Oda.

Viuitur paruo bene cui paternum
Splendet in menſa tenui ſalinum,
Nec leues ſomnos timor aut cupido
Sordibus aufert.

Sunt quoq; hi verſus. Angeli Politiani in ruſtico aurei & memoria digni,

Felix ille animi diuiſq; ſimillimus ipſis

Quem

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

Quem non mendaci reſplendens gloria fuco
Sollicitat, non faſtoſi mala gaudia luxus.
Sed tacitos iubet ire dies, & paupere cultu
Exigit innocuæ tranquilla ſilentia vitæ.

CAPVT XXXIII.

DE PAVPERTATE.

SAlomon dicit in Prouerbijs, cap. 22. Diues & pauper obuiant ſibi, & Deus fecit vtrumq́. Huius dicti cogitatio in tota vita vtilis eſt, vt conſiderantes varietatem humanarum conditionum, ſciamus Dei ordinationem & voluntatem eſſe, vt in ſocietatibus non ſint omnes homines æque diuites, neq́ æque pauperes, ſed vt ſit commixta ſocietas diuitum & pauperum, quæ commixtio quaſi ciuile temperamentum efficit ad politiarum conſeruationem vtile. Ideo Deus autor & ordinator ſocietatum, huius temperamenti etiam autor eſt, ſicut dicitur: Deus fecit vtrumq́. Item, Deus diuitem facit & pauperem. Si enim in ciuitate ſeu communitate omnes pariter eſſent diuites, nemo alteri operarum communicatione ſeruire vel-

let: ſi æque pauperes omnes eſſent, nemo alteri beneficentiæ communicatione opem ferre poſſet. Fecit itaq; Deus temperatam mixtionem, quæ ſapientiſſime ad officiorum et rerum inter homines mutuam communicationem, qua ſocietates retinentur, eſt accommodata.

Hoc ſcientes, cogitemus Deum creatorem diuitum & pauperum, poſtulare, ne pauper diuiti inuideat, neue diues pauperem contemnat, ſed vt quiſq; ipſi in ea quæ obtigit conditione, cum pietate obtemperet: Quæ quidem obedientia Deo in qualibet conditione grata eſt. Non ſolum enim placet Deo diues pius Eleemoſynas diſtribuens, verum æque placet ei pius pauper, qui ſe mercinaria opera ægrè alit, & pius mendicus, qui ante fores ſtipem petit, eleemoſynaſq; accipit, & illam paupertatis crucem fert patienter, ſicut Matth. 5. dicit Chriſtus: Beati pauperes ſpiritu, quoniam illorum eſt regnum cælorum.

Eſt plerunq; cum diuitijs coniunctus faſtus, & pauperum deſpectio, ſed quantum in ea deſpectione peccatum ſit, illud ex allegatæ ſententiæ fonte grauiſſime idem dicit Salomon Prouerb. 17. Qui deſpicit pauperem, probro afficit factorem eius. Sicut inſania eſt, cum homo ſanus ægro-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

ægroto morbum exprobrat, Infirmitas enim virium naturalium morbus eſt, non morum vitium (niſi morbus ſit intemperantia enormi & obſtinata accerſitus) ita recte dicit Demonſthenes in oratione de Corona, ſe eos inſanos iudicare, qui aliꝫs paupertatem tanquam probrum obiꝫciunt, defectus enim fortunæ ſeu diuitiarum paupertas eſt, non defectus virtutis. Nam vt Theognis dicit: Multi mali ſunt diuites, & multi boni ſunt pauperes.

Addenda tamen eſt hæc diſtinctio, quod ſicut morbus enormi petulantia acquiſitus pudorem & probrum adfert, non quia morbus eſt, ſed quia malæ cauſæ, quæ præceßit effectus & ſignum eſt, ita etiam paupertas, luxuria, prodigalitate, ignauia, aut alia ſpontanea malitia accerſita, probro non caret, non quia paupertas eſt, ſed quia enormis & ſpontaneæ malitiæ effectus & ſignum eſt. Ideo Diphilus ait: paupertas non eſt turpis, illa vero quæ propter turpem cauſam accidit, turpis eſt. Et Pericles apud Thucididem. Non eſt deforme pauperem eſſe, ſed nolle laborare, vt paupertatem effugias, deforme eſt.

Quod ad huius vitæ rationes attinet graue

& durum onus eſt paupertas, quæ propter rerum neceſſariarum indigentiam, multa alia incommoda ſecum trahit, omnibus enim modis (inquit Plautus in Rudente) qui pauperes ſunt homines, miſere viuunt. Et Horatius 3 Carminum, paupertas iubet quiduis facere & pati. Iuuenalis Satyr 3.

Nil habet infelix paupertas durius in ſe,
Quam quod ridiculos homines facit.

Item.

Haud facile emergunt quorum virtutibus ob-
Res anguſta domi. (ſtat

Et Ouidius dicit:

Pauper vbiq; iacet.

Idcirco de amore parentum erga liberos ſic ſcribit Plutarchus. Cum paupertatem malorum extremum cenſeamus, hanc non aliter ac grauem & difficilem morbum liberis tradere formidamus. Attamen homo Chriſtianus ita ſentire debet, meliorem multo eſſe paupertatem, quam opes maleficio ac iniuſticia acquiſitas, & hæredibus vtiliorem eſſe honeſtæ paupertatis, quam iniuſtarum diuitiarum hæreditatem ſicut ſcriptum eſt, Prouer. 15. Melius eſt parum cum timore Domini, quam theſauri magni & inſatiabiles. Et Cap. 16. Melius eſt

parum

parum cum Iuſticia, quam multi fructus cum iniquitate.

Et quidem etiam honeſti ac ſapientes Ethnici ita iudicauerunt, paupertatem honeſtam diuitijs maleficio acquiſitis longe anteferendam eſſe. Itaq; laudant exempla eorum, qui cum amplam rem familiarem facere potuiſſent, tamen cum recta conſcientia in re tenui viuere, & liberis pauperem hæreditatem cum honeſta fama relinquere, quam ſtudio acquirendi amplas facultates per fas & nefas, incumbere maluerunt. Lyſander Spartanorum dux præſtantiſſimus tantum non habuit in bonis, vt filiabus dotem daret, cum itaq; mortuo ipſo generi vellent filias eius rurſum dimittere, propterea quod dotem non accepiſſent, à Magiſtratu ratinere eas coacti ſunt. Phocion Athenienſis quinquies & quadragies imperatoria dignitate functus eſt, & tamen ad agrum paternum nullas opes maiores adiecit.

Cum Philippus Macedo magnam vim auri dono ipſi miſiſſet, noluit illud accipere, ne integritatem ſuam venderet. Hortantibus autem Legatis, vt ſi ipſe carere auro poſſet, pro filijs illud acciperet, quibus difficile futurum eſſet, paternam dignitatem in paupertate tueri. Re-

ſpondit, Si filij erunt ſimiles mei, etiam ager ille, qui me ad tantam dignitatem enutriuit, ipſos alet honeſte, ſin diſſimiles erunt, nolo ego illorum luxuriam meis opibus alere.

Ariſtides Athenienſis qui iuſti cognomen adeptus eſt, tantum non reliquit, vt funus honeſte curaretur. Itaq; Reipub. ſumptibus funus ipſius curatum, & filiæ elocatæ ſunt. Idem accidit apud Romanos Scipioni illuſtriſſimo viro, qui in ærarium publicum ingentes opes intulit, domi ſuæ in re tenui vixit. Cum Ariſtidi aliquis exprobraſſet, quod pauper eſſet. Reſpondit, cur non etiam illud exprobras, quod iuſticiam colo? Lucio AEmilio Paulo, cuius rerum geſtarum tabula Romæ publicata fuit, mortuo, non potuit filiabus dos dari, niſi omnibus poſſeſſionibus eius diuenditis. De talibus exemplis recte dicit AEſchines, Paupertatem integritatis ſignum eſſe.

Apud Philoſophos extant aliquot ſapientia dicta, quibus ſe in paupertate conſolati ſunt. Socrates pauper Philoſophus dicebat, paupertatem temperantiam eſſe, quæ eſt virtutum mater, & ſanitatis longæq; vitæ cauſa. Alius Philoſophus dixit: Paupertatem naturæ amicam

cam

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

cam eſſe, quia natura humana pauciſſimis contenta eſt.

Diphilus inquit, Homine paupere nihil eſſe fortunatius, mutationem enim in deteriorem ſtatum non timet. Ideoq; ſecuriore & tranquilliore animo eſt pauper, ſua ſorte contentus, quam quisquam diues auarus, ſicut Iuuenalis dicit: Cantabit vacuus coram Latrone viator.

Anaximenis dictum eſt: Paupertas homines & in artibus præſtantiores, & in rebus ad vitam pertinentibus prudentiores reddit, grauis enim eſt ſapientiæ magiſtra paupertas.

Menander eleganter dicit: Semper cenſentur pauperes Deorum eſſe. Verum homo Chriſtianus multo efficaciores conſolationes debet petere ex ſacra ſcriptura, quas vnicum illud dictum Chriſti complectitur, Mat. 5. Beati pauperes ſpiritu, quoniam illorum eſt regnum cœlorum. Poſſunt autem hiſce doctrinæ locis comprehendi.

Primo cogitent pauperes, quod non caſu, ſed Dei voluntate ſint pauperes, qui, vt dixi, in humana conſociatione alios diuites, alios pauperes facit, vt hoc temperamento ſocietates humanæ conſeruentur.

Secun-

Secundo cogitent, quod neq; diuitiæ, neq; paupertas faciant in Deo προσοπωληψίαν. Non placet Deo diues Abraham, propter diuitias, neq; diſplicet Deo pauper Lazarus propter egeſtatem, ſed uterq; placet Deo fide mediatoris Ieſu Chriſti, qui vtrumq; diuitem facit ſpirituali benedictione, & donatione æternæ, ac cœleſtis hæreditatis.

Tertio itaq; cum corporali paupertate ſeu indigentia conferantur diuitiæ ſpirituales acquiſitæ & donatæ per filium Dei Ieſum Chriſtum, qui cum eſſet diues, factus es propter nos pauper, vt omnes credentes in ipſum ſua paupertate diuites faceret. 2. Corinth. 8. Et quidem diuitiæ illæ non tantum tradentur in reſurrectione mortuorum ad æternam poſſeſsionem, ſed in hac quoq; vita illis fruimur per fidem, ſicut ſcriptum eſt: Pauperes Euangelizantur. Item, Eſurientes impleuit bonis. Et ad Epheſ. inquit Paulus: Benedictus Deus & Pater Domini noſtri Ieſu Chriſti, qui benedixit nos omni benedictione ſpirituali in cœleſtibus in Chriſto, ſicut elegit nos in ipſo, vt adoptaret in filios, per Ieſum Chriſtum, per quem habemus redemptionem, per ſanguinem ipſius, remiſsionem peccatorum, iuxta diuitias gratiæ, de qua

vbertim

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

vbertim nobis impertiuit. in omni ſapientia & prudentia. Et 1. Corinth. 1. Gratias ago Deo meo ſemper pro vobis, per Chriſtum Ieſum, quod in omnibus ditati eſtis per ipſum, in omni ſermone & cognitione, ſicut teſtimonium Chriſti confirmatum eſt in vobis, Ita vt nihil vobis deſit in vllo dono, expectantibus reuelationem Domini noſtri Ieſu Chriſti. Ad hanc collationem pertinent multa ſcripturæ dicta, Mat. 6. Theſaurizate vobis theſauros in cœlo, vbi nec ærugo, nec tinea demolitur, & vbi fures non effodiunt, vbi enim theſaurus eſt, ibi eſt & cor tuum, Pſal. 34. Diuites ad inopiam redigentur, quærentibus autem Dominum non deerit vllum bonum, Pſal. 144. Promptuaria eorum plena, eructantia ex hoc in illud. Beatum dixerunt populum, cui hæc ſunt. Beatus populus, cuius Dominus Deus eius, Ebræo. 11. per fidem Moſes iam grandis renuit vocari filius filiæ Pharaonis, potius eligens ſimul affligi cum populo Dei, quam temporariјs peccati commodis frui, maiores arbitratus diuitias probrum Chriſti, quam AEgyptiorum theſauros, reſpiciebat enim in remunerationem.

Explicata eſt etiam hæc collatio à filio Dei per duo exempla illuſtria. Vnum eſt diuitis

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

epulonis, & pauperis Lazari, Luc. 16. è quibus diues mortuus deſcendit in infernum ad æterna tormenta, Mendicus vero mortuus defertur ab Angelis in ſinum Abrahæ ad æterna gaudia cœlorum, iuxta dictum: Beati pauperes ſpiritu, quoniam ipſorum eſt regnum cœlorum.

Alterum exemplum eſt Lucæ 12. Diues ſtultus confidens opibus, dicit veſperi animæ ſuæ. Anima habes multa bona, repoſita in multos annos, requieſce, comede, bibe, gaude, verum ea nocte ſubito moritur, & caducas illas diuitias miſer relinquit. Huic exemplo addit Chriſtus Epiphonema collationes. Sic eſt qui theſaurizat ſibi, & non eſt erga Deum diues.

Quarto repetant pij pauperes quotidiana meditatione inſignes promiſsiones, ad pauperum conſolationem expreſſe accommodatas, Matt. 5. Beati pauperes ſpiritu, quoniam illorum eſt regnum cœlorum. Pſal. 10. Tibi derelictus eſt pauper, pupillo tu eris adiutor. Eſa. 35. Factus eſt fortitudo pauperi in tribulatione &c. Atq; hac meditatione ſingulariter etiam complectantur promiſsiones ad huius vitæ ſuſtentationem pertinentes, quas oratio Dominica in petitione quotidiani panis comprehendit, iuxta dictum, Mat. 6. Nouit pater cœleſtis veſter, quòd opus

habe-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

habetis his omnibus. *Quærite ergo primum regnum Dei & iuſticiam eius, & cætera adÿcientur vobis.* Promiſit Deus ſe velle neceſſaria adÿcere quærentibus regnum Dei, abunde nè an parce, ſplendide aut tenuitur velit adÿcere, in ipſius paterna voluntate, quæ ſemper noſtrum bonum quærit, etiamſi nos neſcimus, poſitum eſt. Accipientes itaq; cum animi gratitudine quidquid nobis adÿcit, ſimus contenti, & cum Paulo Apoſtolo dicamus, 1. Timot. 6. *Eſt quæſtus magnus pietas cum animo ſua ſorte contento. Nihil enim intulimus in mundum, nec quidquam efferre poſſumus, habentes autem alimenta & veſtes, his contenti ſimus.* Philip. 4. *didici in quibus ſum, his contentus eſſe, Noui & humilis eſſe, & excellere, vbiq; & in omnibus inſtitutus ſum, & ſaturari & eſurire, & abundare, & penuriam pati, omnia poſſum per Chriſtum, qui me corroborat.* Sitq; nota omnibus ſancta admonitio Tobiæ ſenioris, ad filium cap. 4. *Noli timere fili mi, Pauper quidem vitam gerimus, ſed multa bona habebimus, ſi timuerimus Deum, & receſſerimus ab omni peccato, & fecerimus bene.*

Quinto, Intueantur pauperes exemplum Chriſti filÿ Dei, qui cum eſſet diues, propter nos

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

nos pauper factus eſt, adeo quidem, vt non haberet vbi reclinaret caput. Eum itaq; Magiſtrum & autorem fidei noſtræ ferendo paupertatis crucem cum patientia ſequantur.

Sexto etiam vtilitates paupertatis conſiderent, quas Deus per huius crucis exercitium in pijs operatur, quemadmodum in loco de afflictionibus dictum eſt. Atq; hæ conſolationes omnes referantur ad confirmationem fidei in paupertatis cruce, ſicut Rom. 8. ſcriptum eſt. Quis nos ſeparabit à dilectione Dei? num afflictio? num anguſtia? num fames? num nuditus? &c. In his omnibus ſuperamus per eum, qui dilexit nos. Certus ſum enim, quod neq; mors, neq; vita, neq; inſtantia, neq; futura, neq; vlla creatura poterit nos ſeparare à caritate Dei, quæ eſt in Chriſto Ieſu Domino noſtro.

CAPVT XXXIIII.

QVOD PROPTER PAVPERTATEM NEMO DEbeat malas artes ſectari.

Orat

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

ORat Salomon, ne mendicitate prematur, vt non egeſtate compulſus ad furta aut ad periuria animum adijciat, ſignificat itaq; tales tentationes inſidiari pauperibus, quibus ipſi in fide, & timore Dei reſiſtere debent, tenentes in corde conſolationes, quas recitaui, & habentes ſemper in conſpectu præcepta ſeu legem Domini, quæ periuria, furta & omnes malas artes prohibent. Et quidem hoc certo perſuaſum omnibus hominibus eſſe debet, Satius eſſe paupertatem ferre extremam, et fame mori, ſi Deus ita voluerit, quam peccatis, & malis artibus conſcientiam lædere. Fames enim corporis mortem naturalem afferre tantum poteſt: Peccatum vero lædens conſcientiam ad Deum, occidit animam, & corpus morte æterna, niſi ſequatur vera conuerſio. Etſi itaq; laudari ſolet eam ob cauſam paupertas, quod multas artes inueniat & doceat, ſicut à Theocrito dicitur:

Vnica paupertas, Diophantes, ſuſcitat artes.
Ipſa laborandi doctrix ſtudijq; magiſtra.

Et à Xenophonte, Paupertas eſt ſapientia, quæ citra doctorem contingit, etenim quod hic perſuadet oratione, ad hoc illa re ipſa compellit: tamen excipiendæ ſunt omnes artes malæ, & inhoneſtæ, ſeu omnia maleficia. Nullum enim male-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

leficium excuſat paupertas apud Deum, imò verò neq; apud homines: etſi pœnæ grauitatem aliquando mitigat, tamen maleficia non excuſat.

CAPVT XXXV.

DE DVPLICI FACVLTATVM DESERTIONE & de Monachali Paupertate.

PApiſtici inter opera, quæ ipſi propria ſuperſtitione eligunt, collocant monachalem, quam ſpontaneam vocant, paupertatem, eamq; fingunt eſſe perfectionem, propterea quod Christus, Mat. 19. ad adoleſcentem diuitem dicit. Si vis perfectus eſſe, vende omnia quæ habes, & da pauperibus & ſequere me. Non eſt illud præceptum de venditione omnium rerum ſeu poſſeſſionum generale, ſicut ſunt præcepta Decalogi, alioqui nemo Chriſtianus cum bona conſcientia proprium retinere poſſet, & tolleretur diſtinctio dominiorum & proprietas poſſeſſionum, quæ ſeptimo præcepto Decalogi, Non furtum facies, eſt confirmata, & quaſi circumuallata. Neq; vocabulum perfectionis in illo dicto eam

cto eam habet ſignificationem , quæ affingitur à Monachis,nimirum, quod paupertas Monachalis ſit perfecta ſanctitas,aut iuſticia coram Deo quæ interpretatio blaſphema eſt in filium Dei . qui ſolus ſua redemptione nos perfectos fecit , ea perfectione, quæ in iuſticia fidei conſiſtit. Sed Chriſtus perfectionis vocabulum opponit hypocriſi : hoc ipſo dicto vult oſtendere eum Adoleſcentem diuitem eſſe hypocritam , ac ſi quis ad monachum hypocritam diceret gloriantem de perfectione ſua , Si vis perfectus eſſe , etiam clauſtri tui culinam deſere. Recte enim Bernardus Monachorum hypocriſin , quæ eſt in ipſorum electitia paupertate taxat , inquiens : volunt eſſe humiles ſine deſpectu , & pauperes ſine defectu. & diuites ſine labore. Sciendũ itaq; eſt , illam Monachalem paupertatem & ſuperſtitioſam facultatum deſertionem , quam Papiſtici tantopere prædicant , non eſſe à Deo præceptam , ſed hypocriticam eſſe. Imo vero eſſe ſacrilegij ſpeciem , plurimi enim Monachi ideo paupertatem vouent , vt ex paupere culina parentum tranſire poſſint ad diuitem culinam alicuius monaſterij, in quo abliguriant bona Eccleſiæ, quæ debebant eſſe theſauri miniſtrorum Eccleſiæ, atq; Scholarum, & vere pauperum, non autem otioſorum & ignauorum furum.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

Sed alia eſt facultatum deſertio, quæ à Deo omnibus hominibus mandata eſt, videlicet ea, quæ fit in confeßione aut vocatione, vt cum tyranni cogunt, aut Euangelium abijcere, aut cedere è poſſeßione, aut cum vocatus ad Eccleſiam regendam dubitat, vtrum ſubeunda ſint pericula & odia, an potius ſeruiendum ſit rei familiari. In talib. caſibus deſertio laudatur, & eſt opus bonum, ac præceptum. Namq; Euangelij confeßionem, & vocationem ad docendum debemus anteferre omnibus rebus humanis, vitæ et fortunis. Atq; hæc deſertio eſt fructus veræ fidei, & habet inſignem promißionem Matt. 19. Omnis qui reliquerit domum, vel fratres, vel Sorores, aut patrem, aut matrem, aut vxorem aut filios, aut agros, propter nomen meum, centuplum recipiet, & vitam æternam poßidebit. Deq; hac deſertione, inquit Paulus Heb. 10. Direptionem facultatum veſtrarum cum gaudio accepiſtis, ſcientes vos habere in vobis potiorem ſubſtantiam in cœlis & manentem.

CAPVT XXXVI.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

DE IVSTIS DIVITIIS.

BOna eſt ſubſtantia, cui non eſt peccatum in conſcientia, inquit Syracides cap. 13. Non itaq; diuitiæ vituperantur, ſed earum iniuſta acquiſitio, iniqua poſſeßio, & malus vſus culpatur. Iuſtæ diuitiæ ſunt Dei beneficium & donum, ſicut Salomon Prou. 10. dicit; Benedictio Domini diuites facit. Sancti Patriarchæ, Abrahamus, Iſaacus, Iacobus, fuerunt opulenti, neq; illis ad pietatem diuitiæ obfuerunt quicquam, ſed fuerunt exercendæ piæ erga egenos beneficentiæ materia.

Quod itaq; Chriſtus ait, Mat. 19. Facilius eſſe, vt Camelus per foramen acus tranſeat, quam vt diues in regnum cœlorum intret, non ita accipiendum eſt, quod nemo qui diues ſit, ſalutis æternæ hæres fieri poßit: verum de eorum diuitum exemplis intelligi debet, qui ſicut adoleſcens ille, cum quo ibi loquebatur Chriſtus, corda diuitijs affixa habent, quorum quidem inter diuites maximus ſemper eſt numerus. Addit autem Chriſtus conſolationem, quod Deus cui omnia ſunt poßibilia, etiam ex illis diuitibus multos conuertat, vt abiecto Mammonæ

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

idolo, fide vera ſaluentur, cuius conuerſionis exemplum in Zachæo propoſitum eſt, de quo dicit Chriſtus Lucæ 19. Hodie huic domui ſalus contigit. Venit enim filius hominis quærere & ſaluare quod perierat.

Hæc admonitio vtilis eſt propter illos, qui nullo cum diſcrimine diuites omnes damnant, eo quod omnem diuitiarum poſſeßionem exitioſam eſſe exiſtimant, Recte autem ab Auguſtino dictum eſt: Paupertas per ſeipſam non honoratur, Diuitiæ per ſeipſas non damnantur: Sed in Lazaro pietas, in diuite impietas ſuos exitus habuit. Recitatur etiam Philoſophi dictum: Sicut vaſa vini ſaporem mutant, Ita animus & mores poßidentis mutant diuitiarum rationem, tales enim ipſæ ſunt, qualis eſt animus eius, qui poßidet. Si animus bonus eſt, ipſæ quoq; ſunt bonæ, ſi vero malus eſt animus poßidentis, diuitiæ quoq; ſunt malæ. Felix eſt qui ſimul opes & mentem bonam habet, hic enim opibus recte vtitur, alijs fiunt cauſa inhoneſtorum facinorum. Hæc ſententia etſi eſt Philoſophi Ethnici, tamen à Chriſtiano homine accommodari poteſt ad dictum Apoſtoli ad Titum Cap. 1. Omnia munda mundis, pollutis autem & infidelibus nihil eſt mundum,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

ſed impolluta eſt illorum mens & conſcientia.

CAPVT XXXVII.

ERVDITIO DIVITVM.

APoſtolus Paulus ad Timotheum diſcipulum ſcribit, 1. Timot. 6. His qui diuites ſunt in præſenti ſeculo præcipe, ne elato ſint animo, neq; ſpem ponant in diuitijs incertis, ſed in Deo viuente, qui præbet nobis omnia affatim ad fruendum, vt benefaciant, vt diuites ſint operibus bonis, vt faciles ſint ad impertiendum, libenter communicantes, recondentes ſibijpſis fundamentum bonum in poſterum, vt apprehendant vitam æternam. Hoc præceptum Apoſtolicum omnibus præſcriptum eſt, quibus animarum cura in Eccleſia eſt commiſſa, vt illud ſedulo diuitibus proponant, & inculcent. Reſoluam autem præcepti ſententiam in paucas partes doctrinæ neceſſariæ.

Prima eſt, qua Apoſtolus præceptum claudit. Vt diuites ante omnia ſint ſolliciti de fundamento vitæ æternæ, qui eſt Ieſus Chriſtus, fide

vera cordis apprehenſus, in ipſo enim ſunt veræ diuitiæ Chriſtianorum reconditæ, ita vt Chriſtum habens etiam in ſumma paupertate ſit ditiſsimus, & Chriſto carens in maximis diuitijs ſit pauperrimus, miſerrimusq́. Sciant itaq; diuites, non pauperibus tantum, ſed ipſis quoq; dictum eſſe, quod primum ſit quærendum regnum Dei & iuſticia eius. Eſt enim regni cœleſtis theſaurus multo præſtantior, auguſtiorq́; omnibus gazis huius mundi. Ideo ſæpiſsime repetant diuites conſiderationem parabolarum concionis Chriſti, Matth. 13. Simile eſt regnum cœlorum theſauro abſconſo in agro, quem repertum homo abſcondidit, & præ gaudio quod habet ſuper eo, abit, & vendit omnia quæ habet, & emit agrum illum. Rurſum ſimile eſt regnum cœlorum homini negotiatori, quærenti pulchras Margaritas, qui cum inueniſſet vnam precioſam Margaritam, abiens, vendidit omnia quæ poſsidebat, & mercatus eſt eam. Harum itaq; ſimilitudinum quotidianam mediationem repetant omnes diuites, vt corda ad cœleſtis theſauri inquiſitionem & amorem erecta, non opibus terrenis affixa habeant. Quanta enim miſeria ſit ſine Chriſto diuitem eſſe, illud Hiſtoriæ impiorum diuitum Lucæ 12. & 16.

diluci-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

diluciđe oſtendunt. Nunquam enim è memoria deponenda eſt ſententia Chriſti, qua hiſtoriam duodecimi capitis concludit: Sic eſt, qui recondit ſibi, & non eſt erga Deum diues.

Secunda pars Doctrinæ pro diuitibus eſt, Diuitias eſſe donum Dei, qui non caſu, ſed certo conſilio dat alijs maiores, alijs minores facultates, ſicut Salomon dicit: Benedictio Domini diuites facit. Item Deus facit diuitem & pauperem. Agnoſcat itaq; diues Dei beneficentiam, agat gratias Deo pro ſua largitate, Caueat ne diuitiæ ſint rapinæ, furta, ſpolia, contra Dei præcepta acquiſita, Nemo impietate & maleficijs opes quærat, ſed cum inuocatione Dei, ordinatis & honeſtis laboribus & officijs, ſicut oratione Dominica admonemur, quoties hanc petitionem dicimus: panem noſtrum quotidianum da nobis hodie. De ordinatis laboribus dicitur Pſalmo 128. Labores manuum tuarum manducabis, beatus es, & bene tibi erit. Prouerb. 12. Manus ſedula diuitias parat. Pſal. 37. eleganter coniunguntur fidei inuocatio & labor vocationis, iuxta dictum: Ora & labora. Sic enim ibi dicit Dauid: Spera in Deo & fac bonitatem, & inhabita terram, & quære victum honeſte, delectare in Domino, & da-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

bit tibi petitiones cordis tui. Non tantum ſacra ſcriptura admonet maleficijs & fraudibus opes non eſſe quærendas, ſicut antea dixi, ſed illud etiam admonuerunt in doctrina morali ſapientes Philoſophi.

Euripides inquit aqud Stobæum: Iniuſte pecunias ne comparato, ſi vis longo tempore in ædibus tuis manere, nam quæ male parta domi accumulantur, nihil ſalutis habent. Iſocrates Pecuniarum collectiones præter ius quæſitas exiſtimato non diuitias, ſed pericula allaturas eſſe, Heſiodus: Mala lucra æquali damnis

Tertia doctrinæ pars eſt, ne Diuites ſpem ponant in certis diuitijs, ſed in Deo viuente, hoc eſt, ne ex operibus faciant Idolum, grauiſſime enim a Chriſto dictum eſt, Non poteſtis Deo ſeruire et Mammonæ, & a Paulo, Auarus, qui eſt idolatra, Regnum Dei non poſſidebit, Cum itaq; dat dominus diuitias, non affigantur illis corda, ſicut Dauid monet, Diuitiæ ſi affluant, nolite cor apponere Sed habens diuitias vtatur illis tanquam non poſſideat, præterit enim habitus mundi huius 1. Corinth. 7.

Quarta Doctrinæ pars eſt de recto vſu diuitiarum ad neceſſitatem, ad honeſtatem, & ad beneficentiam.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

DE PRIMO DIVITIARVM VSV.

DIuitiarum primus vſus in neceſſarijs ſumptibus conſiſtit, quorum alij ſunt Oeconomici. ſeu priuati ſumptus, quos priuata cuiuſq; vita et Oeconomia requirit. Alij ſunt publici, qui in communitatibus fiunt ad conſeruationem miniſterij Eccleſiaſtici, aut politicæ gubernationis, & pacis & belli tempore. Hos ſumptus neceſſitas exigit, quæ ſi facultas adeſt, excuſationem non admittit. Ad neceſſitatem accedit etiam præceptum, ſicut ſcriptum eſt, *Vos patres educate liberos veſtros.* Ergo parentes debent liberis alimenta. Item Galat. 5. *Si quis ſuorum & maximè domeſticorum curam non habet, fidem abnegauit & infideli deterior eſt.* Gal. 6. *Qui Catechizatur, communicet ei qui ſe Catechizat de omnibus bonis.* Rom. 13. *Reddite omnibus quæ debetis, cui vectigal vectigal, cui tributum tributum.* Item, *Date Cæſari quæ ſunt Cæſaris.* Iniuſtus itaq; eſt, quiſquis aut proprio corpori, aut liberis, familiæq; alimenta neceſſaria, aut Eccleſiæ Reipublicæq; ea, quæ debet, negat, & ſubtrahit, cum habeat, vnde illa

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

dare poßit. Tenacitas illa ſæpe facit homines contra naturam crudeles. Multi enim Euclio-nes, vt nummis ſuis parcant, liberos exponunt, negligunt, & non illis tantum, ſed ſibimetipſis quoq; ſunt cauſa exitij & mortis. Talis itaq; tenacitas reprehenditur in ſcriptura. Inquit enim Salomon in Eccleſiaſte cap. 6. eſt & aliud malum ſub ſole, idq; principatum apud homines obtinuit, Vir cui dedit Deus diuitias, & opes, & honorem, & nihil deeſt animæ ſuæ ex omnibus quæ deſiderat, nec tribuit ei poteſtatem vt comedat ex eo, ſed extraneus quiſquam deuorabit illud. Et Syracides cap. 14. Viro cupido & tenaci ſine ratione eſt ſubſtantia, & homini liuido quid prodeſt aurum? qui ſibi nequam eſt, cui bonus erit? qui ſibi inuidet, nihil eſt illo nequius & hæc redditio eſt malitiæ ipſius. Reprhenditur etiam tenacitas à Philoſophis, & omnibus ſapientibus, ac bonis. Itaq; communi adagio homo tenax canis appellatur, nec tamen illud nomen ſatis conuenit, quia canis etſi alijs inuidet, nec tamen ſibi, nec catulis ſuis inuidet. Plautus in tenacitatis reprehenſionem ſcripſit comœdiam Euclionem, Et apud Terentium ſeruus heri ſui ſenis nimiam parcitatem arguit. Tu quoq; perparce nimium, non laudo. Lucilius de Au-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

de Aulo quodam ſcribit, Quod cum calculaſſet impenſas, quas educatio filij poſtulatura eſſet, filium in mare abiecit. Et de Hermocrate, qui morbo decumbens, cum rationes apud animum ſubduxiſſet, quantum ſi conualeſcere cuperet Myropolæ & Medico dandum eſſet, conſtituit, ſatius eſſe mori, quam tantum pecuniæ perdere.

CAPVT XXXIX.

DE SECVNDO DIVITIARVM VSV.

DAuid Pſal. 104. Et Paulus Act. 14. in alimentorum vſu, couiungunt cum neceſsitate læticiam. Sic in diuitiarum vſu recte etiam cum neceſsitate honeſtatem coniungimus, quæ proprie opponitur ſordibus, & honeſtam læticiam, delectationem, munditiam atq; ornatum conplectitur. Diogenes Cynicus reprehendebat quicquid manifeſtam neceſsitatis rationem excederet, Si quis lautiore cibo veſceretur, ſi quis pulcram tunicam aut annulum aliudq; honeſtum ornamentum geſtaret, ſi quis mutatorias veſtes baberet, Et cum aliquando

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

cerneret puerum manu aquam haurire & bibere, ipſe vaſculum quod diu portauerat abijciebat, ſemetipſum accuſans, quod propter neceßitatem illud tam diu portaſſet, Tale delitium ſi non recte refutetur, poteſt cogitationes animi ſcrupuloſe perturbare, Sapienter dictum eſt à veteribus. Ne quid nimis, quod enim ſatis eſt, inquit Plautus, id ſatis eſt, Nimia omnia ſunt inimica naturæ, & contraria decoro.

Si itaq; nimium eſt, quicquid plane neceſſarium non eſt, difficilima periculoßißimaq; conſtituetur vitæ ratio, Nam illud quod plane neceßarium eſt, ita vt nihil ad neceßitatem deſit, nihil ſupra neceßitatem abundet, definiri à nemine poſſe exiſtimo: & Diogenem ipſum ea in re ſæpe erraſſe arbitror, cum lactucis aut olus cum pane ederet, cur non lactucas ſolas aut olus ſolum ſine pane, aut panem ſine lactucis & oleribus edit? fortaßis natura ipſius alterutro contenta fuiſſet. Cum in dolio ſederet, cur non extra dolium in luto ſedit, fortaßis etiam ita viuere potuiſſet? quomodo itaq; homo etiam frugalißimus eam neceßitatis menſuram inueniet, in qua nihil reprehendi poßit.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

Si veſtes tantum ad neceßitatem, quam natura poſtulat, debent eſſe attemperatæ, Ergo neq; Cæſar, neq; Rex alia veſte vti debet quam mendicus, vterq; enim ſuo ſe tegit pallio, & quantum Cæſaris pallium precioſius eſt mendici pallio, tanto maiore ſe peccato onerat Cæſar, cum pallium illud geſtat. Ergo ne omnes homines in quacunq; ſint conſtituti conditione, vt illud quod nimium eſt in veſtimentis vitent, viliſsima veſtiendi ratione vti debent? Et ſi lex conſtituta ſit, vt viliſsima vtantur, quis nam eam quæ viliſsima ſit, demonſtrare poterit? Nihil enim talibus in rebus tam vile eſt, quo non poßit eſſe aliquid vilius. Repeto itaq; ea, quæ ante dixi, quod ſicut eſcas Deus ad cibum & læticiam ſeu delectationem moderatam donat, ita etiam alia vitæ neceſſaria ad neceßitatem et honeſtatem largiatur.

Eſt autem honeſtas, cum diuitiarum vſus non ad luxum, & ſuperfluitatem abundantem, ſed ad decentem vſum, pro cuiuſq; perſonæ conditione accommodatur, in quo decenti vſu, ſi modus excedatur, tunc illud nimium eſſe dicitur. Etſi itaq; non eſt naturæ neceßitas, vt Cæſar aut Rex pulcriore ſeu meliore veſte vtatur, quam Ruſticus, tamen honeſtas eſt,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

eſt,pertinens ad decorum ordinis à Deo inſtituti in genere humano, quæ quidem honeſtas,cum moderationem obſeruat decentem, nunquam in ſacris literis eſt reprehenſa: Cum autem modum excedit, non tantum in ſacris literis, ſed etiam ab omnibus ſapientibus Ethnicis vituperatur. Nam tunc non amplius honeſtas, ſed luxus dicitur.

Cum autem hominum luxuria faſtuſq; ſæpiſsime limites neceſsitatis honeſtatiſq; tranſgrediantur, Ideo prudentes gubernatores ſolent præſcribere leges de moderatione ſumptuũ: quæ leges ſumptuariæ appellantur. In Hiſtoria Romana multa præclara exempla legum ſumptuariarum inueniuntur, quæ vtinam Chriſtiani maiore ſtudio & grauitate imitarentur. Ex Athenæo apparet ab antiquis prohibitum fuiſſe, ne ad nuptialia conuiuia plures quam triginta conuiuæ admitterentur, & vt in ferculis, ac potu modus adhiberetur legibus præſcriptus. Erantq; conſtituti Gynæconomi, hoc eſt, publici miniſtri, qui eſſent inſpectores ſumptuum, & conuiuas numerarent, eoſq; qui ſuper eſſent abire iuberent.

Eſt autem legum ſumptuariarum maxima vtilitas priuata & publica, ſunt enim cuſto-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

cuſtodes tum priuatarum diuitiarum, tum publicorum ærariorum, quorum Theſauri ex priuatis facultatibus colliguntur, & ſimul cum illis pereunt & euaneſcunt. Mileſij male audiuerunt: quod apud ipſos liceret cuiq; vt vellet indulgere delitijs et ſumptibus, ſicut nunc pleræq; Reſpub. ſunt Mileſiæ.

Sciamus autem falſiſſimam eſſe illorum perſuaſionem, qui exiſtimant, licere cuiq; ſuis rebus vti, ſicut velit, ad delitias gulæ, veſtium, ornamentorum, conuiuiorum, commeſſationum. Haud quaquam illud licet, nam ſicut familiæ intereſt, ne vel patres, vel matres, vel filijfamilias rem familiarem diſperdant, Ita etiam Reipub. intereſt, ne quis facultates ſuas inutilibus ſumptibus dilapidet. Atq; ex hoc fundamento leges ſumptuariæ depromuntur, quod Reip. interſit, vt quisque ſuis rebus recte et frugaliter vtatur. Accedit autem etiam alia vtilitas præſtantior earum legum, quia multa tetra peccata impediunt, quibus Dei ira prouocatur, ad pœnas particulares & vniuerſales, quibus ſæpe totæ familiæ, ſæpe magnæ ciuitates, ſæpe Regiones, Regna, & Imperia perduntur, & euertuntur, Eſt enim Deus, hoſtis luxus & faſtus, Ideoq; hæc peccata ſemper apud omnes

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

gentes puniuit & punit, quemadmodum prophetæ grauiter comminantur, & exemplorum obſeruatio in hiſtorijs oſtendit.

CAPVT XL.

DE FRVGALITATE ET PARSIMONIA.

NOn ſolum quærendæ pecuniæ ratio eſſe debet, ſed etiam collocandæ, quæ perpetuos ſumptus ſuppeditet. Eam rationem docet obſeruatq; Frugalitas, & parſimonia, quæ eſt virtus in ſumptibus neceſſarijs ac honeſtis ſeruans modum, ſeu medium inter nimium & parum, hoc eſt, inter prodigalitatem & auaram tenacitatem, eaq; quæ à neceſſarijs & honeſtis ſumptibus ſuperſunt colligens atq; cuſtodiens. Recte autem dicitur parſimoniam diuitiarum Matrem eſſe, quia rem familiarem conſeruat et auget, iuxta verſum: Adde parum paruo, magnus cumulatur aceruus. De hac inquit Cicero. Non intelligunt homines, quam magnum vectigal ſit parſimonia. Et Menander. Niſi cuſtodieris parua, perdes magna.

Viati-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

Viaticum ad ſenectutem ſemper reconde. *Sciamus non tantum a Philoſophis hanc virtutem prædicari, ſed etiam præceptam eſſe à Deo Chriſtianis, lege Decalogi, Non furtum facies, & mandato Chriſti. Iohan. 6. Colligite fragmenta, ne quid pereat: commendaturq; eius vtilitas a Salomone prouerb. 27. Qui ſeruat ficum, comedit fructus eius. Sic qui ſubſtantiam ſeruat, frui fructibus eius, cum neceſſe eſt, poteſt, qui diſsipat ſubſtantiam, quemadmodum filius prodigus, ille fructum etiam amittit, ſicut qui arborem radicitus euellit.*

Parſimonia itaq; placet Deo, quia eſt ſpecies gratitudinis erga Deum, & Iuſticiæ erga ſemetipſum, & eos quibus de ſubſtantia noſtra alimenta, & beneficia debemus, eſtq; reuerentia erga dona Dei. Sicut enim patri placet, cum filius donis paternis cum gratitudine & reuerentia vtitur, diſplicet vero ſi filius illa cum contemtu abijciat, & pedibus conculcet. Neq; quiſquam eſt, qui non talem ingratitudinem cum iniuria irreuerentiæ coniunctam pœna dignam eſſe iudicet. At vero eodem modo exiſtimemus, placere Deo, & pro gratitudinis parte cenſeri, cum ipſius donis reuerenter vtimur ad frugales vſus, ab ipſo ordinatos

& quæ ſuperſunt reuerenter ſeruamus, non placere illam ingratam irreuerentiam, cum dona ipſius ad vtilitatem propriam, & aliorum data abijciuntur, profunduntur, & flagitioſa luxuria quaſi pedibus conculcantur, ad donatoris ignominiam.

Præterea ſicut profuſio facultatum eſt furtum, quemadmodum poſtea dicemus, ita parſimonia Iuſticiæ et beneficentiæ conſeruatrix eſt. Seruat enim facultates à Deo datas, vt ſuum cuiq; dari poſſit, vt Magiſtratui poſſint dari tributa, & vectigalia, liberis & familiæ dari poſſint neceſſaria, debita poſſint exolui, Eccleſijs & pauperibus indigentibuſq; poſſit ſubueniri. Ideo communi prouerbio dici ſolet, quod ex Seruatio fiat Bonifacius. Adfert frugalitas parſimoniaq; illud quoq; commodum, quod non ſolum, vt dixi, rem familiarem auget, ſed etiam cum maiore quiete vitæq; dulcedine ac ſanitate eſt coniuncta, quam prodigalitas, quæ multas ſecum curas, occupationes non neceſſarias, & inquietas, dolores animi ac conſcientiæ, & corporis infirmitates, atq; tandem paupertatem indiuiduam comitem ſeu aſſeclam trahit.

DE TERTIO VSV DIVITIARVM.

TErtius vſus diuitiarum in liberalitate conſiſtit, cuius ſpecies ſunt, magnificentia & beneficentia. Preclare autem definit liberalitatem Ariſtoteles, quod ſit Virtus animi, honeſtorum ſumptuum miniſtra. Idem inquit: liberalitatis eſt erogare pecuniam in laudabilia, & largiri ad honeſtos ſumptus, & præſto eſſe ad auxilium in aduerſa fortuna, & non accipere, vnde non oportet, Eſt autem & liberalis circa indumenta nitidus, & circa habitationem inſtructus.

Cicero de hoc diuitiarum vſu inquit in Officijs. Res familiaris bene parta, non libidini luxuriæq́, ſed liberalitati, & beneficentiæ parere debet, poſſeq́ liberalitate vti, non ſpoliantem ſe patrimonio, nimirum eſt pecnniæ fructus maximus.

Prima liberalitatis ſpecies Magnificentia eſt, quæ ſupra communem mediocritatem ſplendori aliquid tribuit, Ita hæc virtus non eſt hominum mediocrium, ſed Regum, principum, Magiſtratuum, eorumq́, qui ſtatuum, offi-

ciorúmq; ſplendore, ac ſimul opulentia excellunt. Tales decet eſſe magnificos, ita tamen, vt ſplendor ſuperbia careat, & conditioni ſeu gradui cuiuſq; congruat. Non improbat Deus quod Dauid, Salomon, Ezechias, magnificè regias aulas exornant, quod ſe regio ornatu veſtiunt, quod hoſpites ſplendide excipiunt, quod magnifica dona largiuntur, Sed cum Nabuchodonoſor, Baltaſar, Herodes, & alij ob ſuorum ædificiorum, epularum, veſtium, ſplendorem ſuperbiunt, id vero non ſolum improbat Deus, ſed etiam punit, ſicut exempla illorum demonſtrant. Qod autem de Regibus dico, idem etiam de illis, qui in inferioribus ordinum gradibus poſiti ſunt intelligi debet, ſi ordinis cuiuſq; decorum obſeruetur, cuius transgreßio ſemper eſt vitioſa. Nunquam enim honeſtum laudabileq; illud eſſe poteſt, quod decorum non eſt.

Itaq; reprehenſione digna eſt noſtri temporis deformis & enormis ἀταξία, quod ſine obſeruatione & diſtinctione ordinum, ac graduum, quiſq; quantum poteſt, imo magis quam facultates ferunt, ſuperbo faſtuoſoq; ſplendori ſtudet. Non Agricolæ ciuibus, non ciues Equeſtribus, non Equeſtres Principibus, Regi-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

Regibus, Cæſaribus cedunt ſplendore ædificiorum, veſtium, ornamentorum, conuiuiorum, & ſi quid eſt eiuſmodi. Equidem ille deformis & indecens ſplendor haud quaquam magnificentiæ honeſta appellatione eſt dignus, ſed luxuria eſt, quæ eſt index enormis ſuperbiæ, atq; eſt Cauſa & præſagium magnarum pœnarum & malorum imminentium.

CAPVT XLII.

DE BENEFICENTIA SECVNDA SPECIE *Liberalitatis.*

BEneficentia à benefaciendo, ſeu à beneficijs nomen habet. Eſt enim virtus quæ operarum & facultatum communicatione alijs benefacit, indigentibuſq; ſubuenit. In ſcriptura ſæpe vocatur hæc virtus Miſericordia, eiuſq; officia miſericordiæ opera appellantur. Et eſt vſitata phraſis, facere miſericordiam, quæ ſignificat beneficentiam erga egenos exercere, propterea quod affectus miſericordiæ fons eſt veræ beneficentiæ, nam quæ ſine eo cordis affectu

ſit communicatio, non virtus, ſed hypocritica, & coacta quædam virtutis ſimulatio eſt, quam Christus reprehendit Matth. 6 & paulus 1. Corinth. 9: Vnuſquiſq; inquit, ex propoſito cordis confert, non grauatim aut coacte, hilarem enim datorem diligit Deus.

Omiſſa autem nunc officiorum commemoratione, dicam de ea beneficentiæ parte ſeu ſpecie, quæ facultates indigentibus communicat. Et quia hanc doctrinam propono in Eccleſia, Ideo primum cauſas rationeſq; indicabo, quæ hominem Chriſtianum monere & exhortari debent, vt libenter ſit erga egenos beneficus, & ſicut in Eccleſia loquimur, Eleemoſynas libenter largiatur.

Prima ratio eſt, mandatum Domini, cui omnes obedientiam debemus. Sic Syracides inquit Cap. 29. propter mandatum aſſume pauperem. Dicit autem lex. Dilige proximum tuum ſicut teipſum. Affici ergo proximi neceſſitate, & inopia, illiq; ſubuenire debemus, ſicut ſubueniri nobis in tali neceſſitate cuperemus. Hæc ſententia legis ſæpiſſime inculcatur expreſſis verbis. Eſaiæ 58. Frange eſurienti panem tuum, et egenos vagoſq; induc in domum tuam, cum videris nudum, operi eum, & carnem

tuam ne deſpexeris. Tobiæ 4. De ſubſtantia tua fac Eleemoſynam, & noli auertere faciem ab vllo paupere. Hebræorum 13. Beneficentiæ & communicationis nolite obliuiſci, talibus enim ſacrificijs delectatur Deus. Quod autem proximi noſtri non tantum ſint conſanguinei, affines, amici, vicini, noti, ſed omnes noſtra ope indigentes, etiam ignoti, id Chriſtus tum parabola de ſaucio & Samaritano, tum vniuerſali præcepto, omni petenti dandum eſſe, dilucide explicat. Quamuis verum eſt conſortes & domeſticos fidei alijs gradu propiores eſſe, quam ob cauſam etiam Paulus hos alijs anteponit Galat. 6. Itaq; dum tempus habemus, operemur bonum erga omnes, maxime autem erga domeſticos fidei. Et Rom. 12. Neceſsitatibus ſanctorum communicantes. Vt autem nunquam huius mandati memoria excidat, neq; illud per Chriſtum obliteratum, ſeu deletum eſſe exiſtimemus, vt obedire illi non ſit neceſſe: Ideo commonefactionem dominicæ orationis Chriſtus inſeruit, Ita enim orare docuit: Panem noſtrum quotidianum da nobis hodie. Admonet itaq; ipſa petitionis forma panem, hoc eſt, bona, quæ tibi dat Dominus, non dari ideo, vt tu tantum illis, ſicut Canis

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

inuidus, fruaris, ſed vt ea etiam proximis pro quibus illa ſimul à Domino oratione tua impetraſti, communices, ſicut Eſaias dicit: frange eſurienti panem tuum. Et Salomon Prouerb. 5. fontes tui deriuentur foras, & in plateis aquas tuas diuide.

Secunda Ratio eſt dignitas virtutis, Eſt enim beneficium ſeu Eleemoſyna proximo data ſacrificium, ſicut Syracides Cap. 35. ait. Qui facit miſericordiam offert ſacrificium. Et Paulus Heb. 13. Beneficentiæ, & communicationis nolite obliuiſci, talibus enim ſacrificijs delectatur Deus. Filius Dei dignitatem beneficentiæ erga egenos, ſeu Eleemoſynarum largitionis, ita commendat Matth. 25. vt addi amplius nihil poßit. Expreſſe enim dicit, ſe ad illos, qui hac virtute fidem ſuam declarauerunt, in nouißimo Iudicio dicturum eſſe: Eſuriui & dediſtis mihi cibum, ſitiui & dediſtis mihi potum, nudus frui, & operuiſtis me, hoſpes fui, & collegiſtis me, infirmus fui, & viſitaſtis me, in carcere fui, & veniſtis ad me. Amen dico vobis quatenus feciſtis vni de his fratribus meis minimis, mihi feciſtis. Quid amplius preclarius, magnificentius, auguſtius dici poteſt? Itaq; ſi quem hæc non mouet commendatio, qua perſua-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

perſuaderi ille ratione queat non video. Quod ſi filius Dei nobiſcum nunc conuerſaretur modo illo viſibili , ſicut cum Apoſtolis conuerſatus fuit, quis non exiſtimaret ſe felicem , ſi illum hoſpitio, conuiuioq; excipere, aut veſte, munere, viatico donare poſſet , vt fecerunt Zachæus, Lazarus, Maria, Marta, & multi alij ſancti? At vero ſi ſimilia beneficia præſtare filio Dei deſideras , præſta illa membris ipſius egenis, pauperibus, calamitoſis, miſeris, quos vides errare in plateis , cernis iacentes ante ianuam tuam, audis à te ſtipem in nomine Chriſti , & propter Deum petentes , illis largire , benefac , ſuccurre, & audies in nouiſſimo die à filio Dei, ſibi datum præſtitumq; eſſe , quicquid illis dediſti aut præſtitiſti. At vero vt te excuſes, dicere ſoles, neſcio an Mendicus iſte Eleemoſyna dignus ſit. Si neſcis vel dubitas, non iudica, de occultis enim non iudicat Eccleſia , ſed Dominus. Cogita te in nomine Chriſti, imo vero Chriſto Eleemoſynam tuam dare , quod ſi decipitis , qui in nomine Chriſti Eleemoſynam petit, non te fallit ille, in cuius nomine Eleemoſynam largiris, & qui vt largiaris præcepit, propoſito exemplo patris cæleſtis , in quod intueri filios conuenit, qui Solem ſuum oriri ſinit ſuper

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

bonos & malos, & ſuper iuſtos & iniuſtos, Itaq; recte dicit Auguſtinus, Eleemoſyna etiam ingrato data non perditur. Ariſtoteles dixit, qui homini nequam dat, non dat homini, ſed humanitati. Quanto magis itaq; nos Chriſtiani ſic cogitare debemus. Iterum dicis, ſcriptum eſt Eccleſiaſt. 12. Si benefeceris, ſcito cui benefacias, quid ſi itaq; certo ſciam mendicum eſſe ignauum, & impium ſtellionem? Si illud noſti, habes præceptum Salomonis, quod ſequaris, Prouerb. 5. Ne des facultates tuas crudelibus, hoc eſt impoſtoribus, ſtellionibus, & Harpyijs, & hirudinibus, qui tuis facultatibus abutuntur, & velut ſtryges tibi medullas ac ſanguinem furtim exugunt.

Tertia Ratio eſt promiſsio addita præcepto, Lucæ 6. Date & dabitur vobis, menſuram bonam & confertam & concuſſam, & exundantem, dabunt in ſinum veſtrum. Matth. 10. Quicunq; ad bibendum dederit vni ex puſillis his poculum aquæ frigidæ tantum in nomine Diſcipuli, Amen dico vobis, non perditurus eſt mercedem ſuam. Prouerb. 19. Fœneratur Domino, qui miſeretur pauperis, & viciſsitudinem ſuam reddet ei. Eccleſiaſt. 12. Benefac iuſto & inuenies retributionem magnam, ſi non

ab ip-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

ab ipſo, certe à Domino. Et cap. 7. Eleemoſyna patris non erit in obliuione. Extenditur itaq; promiſſio etiam ad hæredem.

In huius rationis meditatione mouent aliqui quæſtionem, An propter Eleemoſynarum largitionem condonentur peccata, & detur vita æterna, cum Daniel dicat ad Regem cap. 4. Peccata tua Eleemoſynis redime, & iniquitates tuas miſericordijs pauperum. Reſpondeo, Analogia fidei, quæ eſt norma prophetiæ, hoc eſt, interpretationis ſcripturarum, papiſticam expoſitionem non admittit, quod propter Eleemoſynas detur remiſſio peccatorum & vita æterna. Eſt enim immota veritas Apoſtolici argumenti Galat. 2. Si per legem eſt iuſticia, Chriſtus fruſtra mortuus eſt. Itaq; dictum Danielis & ſimilia de condonatione ſeu mitigatione pœnarum corporalium, vel temporalium, intelligi debent. Hanc expoſitionem monſtrat etiam contextus orationis in Daniele, & confirmatur à Dauide Pſal. 41. cuius Pſalmi teſtimonium ſemper in hac diſputatione allegari debet. Beatus vir qui intelligit ſuper egenum & pauperem, in die mala liberabit enim Dominus, Dominus conſeruabit eum, & viuificabit eum, & beatum faciet eum

in ter-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

in terra, & non tradet eum in voluntatem inimicorum ipſius. Dominus opem feret illi ſuper lecto doloris eius.

Quarta Ratio ſumitur à contrario hoc eſt, à turpitudine immiſericordiæ eiuſq; pœnis. Turpis eſt ingratitudo, & inobedientia erga Deum, immiſericordia erga miſeros, ſicut 1. Iohan. 3. ſcriptum eſt. Qui habuerit ſubſtantiam huius mundi, et viderit fratrem ſuum egentem, & clauſerit viſcera ſua ab eo, quomodo charitas Dei manet in eo? Qui enim non diligit fratrem ſuum, quem videt, Deum quem non videt quomodo poteſt diligere? Et hoc præceptum habemus ab eo, vt qui diligit Deum, diligat, & fratrem ſuum. 1. Iohan. 4. De pœnis dicitur prouerb. 21. Qui obturat aurem ſuam ad clamorem pauperis, & ipſe clamabit & non exaudietur. Iacobus inquit cap. 2. Iudicium ſine miſericordia erit ei qui non præſtiterit miſericordiam. Chriſtus Matth. 25. dicet in nouiſsimo iudicio, Diſcedite à me maledicti in ignem æternum, qui paratus eſt Diabolo & Angelis eius, Eſuriui enim & non dediſtis mihi cibum, &c: Amen dico vobis, quatenus non feciſtis vni de minimis his, nec mihi feciſtis. Nota quoq; eſt hiſtoria de pœna diuitis Epulonis, qui

Men-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

Mendicum Lazarum contemnebat, Lucæ 16.

Harum rationum meditatio, non tantum priuatos ad Eleemoſynarum liberalem donationem excitare debet, ſed etiam debet admonere Magiſtratus, vt Gazophylacia pro pauperibus conſtituant, eorumq; curam illis commendent, qui ſint fideles Diaconi pauperum, qua in re conſiderari debent etiam veteris Eccleſiæ exempla.

Præcipuè vero conſideretur hiſtoria, quæ Marci 12. & Lucæ 21. deſcripta eſt: Filius Dei Dominus noſter Ieſus Chriſtus ſedit contra Gazophylacium, ſpectans, quomodo populus æs conferret, cumq; vidiſſet viduam pauperem conferre quadrantem, vocatis Diſcipulis dixit. Amen dico vobis, quod vidua hæc pauper plus miſit, quam omnes miſerunt in Gazophylacium. Nam omnes ex eo quod ipſis ſupererat miſerunt, át hæc è peniuria ſua, omnia quæcunque habuit miſit, totam ſubſtantiam ſuam. Ea hiſtoria oſtendit Deum illa collectione theſauri pauperum delectari, & eſſe inſpectorem contributionum & diſpenſationum.

Caput

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

CAPVT XLIII.

DE MODO ELEEMO-SYNARVM SEV BENEFI-centiæ & Leralitatis.

DE liberalitate & beneficentia pulcherrime dicit Salomon prouerb. 5. Fontes tui deriuentur foras, & in plateis aquas tuas diuide, habeto eas ſolus, nec ſint alieni participes tecum: Id dictum venuſtiſſima figura & proprietatem approbat, præcipitq́; frugalitatem cuſtodientem res proprias, & tamen iubet, vt erogandis Eleemoſynis neceſſarijs benigne iuuentur egentes pro facultatibus. Eſt itaq́; hoc præceptum Oeconomicum vnicuilibet patriſamilias diligenter conſiderandam. De vtraq́; re expreſſe dicit Salomon, videlicet de communicatione: Fontes tui deriuentur foras & in plateis aquas tuas diuide: libenter communica egentibus de fructibus fundi tui, laborum tuorum, de nummis tuis, de pane tuo. De proprietate vero dicit, Tu Dominus maneto fontis tui, & non alij tecum, hoc eſt, communicatio non ſit inordinata profuſio, exhauriens patrimonium, & temetipſum ac tuos ad mendicitatem redigens.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

gens. Eadem eſt doctrina ſeu admonitio Pauli de modo. 2. Corinth. 8. *Quemadmodum voluntas prompta fuit, ita perficiatis ex eo, quod poteſtis, non vt alijs ſit relaxatio, vobis autem anguſtia.*

Ne autem ex hac doctrina de Eleemoſynarum modo accipiatur immiſericordiæ excuſatio, ideo ſit notum præceptum ſenis Tobiæ ad filium. Cap. 4. *Fili ſi multum tibi fuerit, abundanter tribue, ſi autem exiguum, etiam illud exiguum impartiri ſtude. Namq; etiam ille ſacrificium Deo præſtat, & mercedem ſuam non perdit qui calicem aquæ frigidæ communicat:* Ad modi obſeruationem pertinet dictum Salomonis antea citatum Prouerb. 5. *Ne des facultates tuas crudeli.* Vocat autem crudeles, robuſtos, ignauos & petaces ſtelliones, qui cum poßint ſuis laboribus ſe alere, tamen mendicitati ſe dedunt, & Eleemoſynas, quibus alij pauperes & egeni debebant ali, furantur, non ſunt mendici, ſed impoſtores & fures.

CAPVT XLI[illegible]

DE ATMVNITIONE CICERONIS.

T CIcero

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

CIcero liberalitatem beneficentiamq́ apprimè commendat, quod ſit virtus non ſolum vitæ ſocietatiq́ humanæ vtiliſsima, ſed etiam naturæ humanæ maxime accommodata. Attamen quaſdam cautiones præſcribit, quæ ſunt in liberalitatis, beneficentiæq́ exercitio obſeruandæ. Prima cautio eſt, ne obſit benignitas & his ipſis quibus benigne fieri videbitur, & cæteris: vt enim aliarum virtutum, ita etiam benignitatis bonus honeſtuſq́ finis ſpectari debet. Itaq́ et ille qui aliis nocet, vt in alios ſit liberalis, & qui ad malos vſus liberalitatem munificentiamq́ ſciens confert, vtpote, ſi quis ſciens alicui ad luxuriam, vel ad maleficia conficienda liberaliter donet, non beneficus nec liberalis, ſed pernitioſus iudicandus eſt.

Secunda cautio eſt, ne maior ſit benignitas quam facultates, qui enim benigniores eſſe volunt, quam res patitur, primum in eo peccant, quòd ſemetipſos calamitoſos faciunt, & fontem tum neceſſariorum ſumptuum, tum beneficentiæ exhauriunt, vt amplius liberales & benefici eſſe non poſſ[unt]. Quid autem ſtultius eſt, quam id quod libenter fa[c]is, curare vt illud diutius facere non poſsis? D[einde] pe[cc]ant in eo, quod iniuram faciunt proximis: quas enim copias his & ſup-

et ſuppeditari æquius eſt, & relinqui, eas tranſferunt ad alienos. Ineſt autem etiam in tali liberalitate plerunq; cupiditas auferendi per iniuriam, vt ad largiendum ſuppetant copiæ:

Tertia cautio eſt: vt in beneficentia delectus ſit dignitatis, in quo etſi mores erunt ſpectandi eius, in quem beneficium conferetur, & animus erga nos, & communitas ac ſocietas vitæ, atq; ad noſtras vtilitates officia ante collata, tamen reuera calamitate & indigentia dignitas æſtimanda eſt, niſi manifeſta ſcelera indignitatem demonſtrent. Propenſior enim ſemper benignitas eſſe debet in calamitoſos, & nemo negligendus eſt, in quo aliqua ſignificatio virtutis appareat. Poſteriores duas cautiones complectitur Cicero inſigni ſententia Officiorum 2. Non ita claudenda eſt res familiares, vt eam aperire non poſſit benignitas, nec ita reſeranda, vt pateat omnibus, ſequuntur enim largitionem rapinæ, cum enim dando egere ceperint homines, alienis bonis manum inferre conantur.

Quanquam vero omnes homines qui facultates habent, decet beneficentiæ liberalitatiſq; ſtudium, tamen virtus hæc maxime commendat ornatq; Reges, Principes, & omnes

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

illos, qui alijs præſunt cum imperio, quorum Titulus antiquus, quem citat filius Dei Lucæ 22. à benefaciendo ſumptus eſt. Dicti enim ſunt Reges εὐεργέται benefici, quia Regium eſt benefacere. Nunc clementes vocamus, quæ appellatio beneficentiam & manſuetudinem ſimul complectitur.

Cyrus apud Xenophontem iurat per omnes Deos, ſe maiore voluptate affici, cum alios beneficijs afficiat, quam cum ſeipſum ditet. Sic etiam Ariſtoteles inquit: non ſolum pulcrius eſt, beneficio afficere, quam affici, verum etiam iucundius. Nulla enim res perinde parit gaudium, vt Beneficentia. Titus Imperator memor & tituli & officij Regij, nullum diem abire ſinebat, quo non aliquem afficeret beneficio, id cum ſemel eſſet oblitus, veſperi cum gemitu dixit ad aulicos, amici diem hunc perdidi.

Sigiſmundus Imperator inſigniter liberalis fuit: accidit autem cum quodam tempore flumen tranſiret, vt equus, quo vehebatur vrinam in fluuium mitteret. Id videns vnus ex aulicis miniſtris, qui diu fideliter ſeruiuerat, clara voce, Ecce, inquit, equus iſte Domini ſimilis eſt. Imperator cauſam quærit. Reſpondet mini-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

miniſter, ſicut Equus vrinam mittit in locum antea abundantem aquis, ita Imperator ſolet conferre beneficia in eos, qui antea abundant diuitijs, neglectis illis qui egent: intelligit Imperator ſe feſtiue accuſari, quod miniſtri benemeriti rationem nullam habuerit, & voluntatem quidem benefaciendi ipſi nunquam ſibi defuiſſe inquit, ſed ita fieri plerumq; vt fructus beneficentiæ Regum, ac principum, redeant non tam ad eos, quibus ex merito debeantur, quam ad eos, quibus fatum et fortuna magis faueant. Idq; ſe illi reipſa declaraturum eſſe. Non ita multo poſt otium nactus Imperator, duas pixides magnitudine pares implet, vnam auro, alteram plumbo, æquali pondere, has miniſtro illi proponit, & vt vtram velit accipiat iubet. Miniſter vnam accipit, quæ cum aperitur, plumbum apparet. Tunc Imperator ad Miniſtrum ait. Agnoſcis ergo mihi non voluntatem benefaciendi, ſed tibi fortunam defuiſſe. Arguta fuit hæc Sigiſmundi ad excuſationem inuentio, ſed melius feciſſet, ſi miniſtri bene meriti aduerſam fortunam iudicio correxiſſet. Sicut Ariſtoteles admonet, quod donatio largitioq; iudicij delectu facienda ſit.

CAPVT XLV.

DE PRODIGALITATE.

DVo, vt inquit Cicero, ſunt largorum genera, quorum alteri ſunt liberales, alteri prodigi, Liberales, qui ſuis facultatibus aut captos à prædonibus redimunt, aut æs alienum ſuſcipiunt amicorum, aut in filiarum collocatione adiuuant, aut opitulantur vel in re quærenda, vel augenda.

Prodigi, qui in epulis & viſcerationibus, & gladiatorum muneribus, ludorum venationumq́ apparatu pecunias profundunt in eas res, quarum memoriam aut breuem aut nullam ſint relicturi omnino. Definitio illa exemplis oſtendit prodigalitatem eſſe profuſionem facultatum, & pecuniarum, in quoſcunq́ ſumptus, quos neq́ neceſſitas, neque honeſtas exigit. Vt autem frugalitas eſt ſpecies gratitudinis ad Deum, propterea quod donis Dei reuerenter vtitur: Ita prodigalitas ſpecies eſt ingratitudinis, quia eſt contemptus & abiectio donorum Dei, ac ſi filius aureum nummum à Patre datum petulanter abijciat. Ideoq́ punitur à Deo paupertate, & alijs pœnis, ſicut ſcriptum eſt Pro-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

Prouerb. 21. Qui diligit epulas, in egeſtate erit. Qui amat vinum & pinguia non ditabitur.

Pythagoras videns iuuenem prodigum, heus, inquit, miſer, non deſines confeſtim continuoq́; tibi durum paupertatis carcerem præparare? Repeto autem, quæ antea dixi de legibus ſumptuarijs, quibus prodigorum petulantia & luxuria coerceri à Magiſtratibus debet: Prodigus enim non vnum committit furtum, ſed multa, furatur ſibimetipſi alimenta ad ſenectutem alendam neceſſaria, furatur vxori, liberis, hæredibus alimenta & hæreditatem, furatur pauperibus & egenis Eleemoſinas, quas ipſis de bonis ſuis debet obligatione diuina. Furatur Eccleſiæ ſeu Eccleſiaſtico miniſterio, & Reipu. ſeu Magiſtratui legitimas contributiones. Hæc furandi petulantia debet coerceri à Magiſtratibus, quia Reipublicæ intereſt, vt ciues bona ſua non dilapident, ſed ad neceſſarios & honeſtos vſus & conferant & conſeruent, quos Xenophon ita diſtribuit: nimirum vt poſſimus ſacrificare, hoc eſt, vt nos loquimur, conſeruare miniſterium Eccleſiaſticum. Secundo, vt poſſimus iuuare ſtatum publicum. ſiquidem Reipub. diuitiæ ſunt facultates pri-

natorum, Tertio, vt nobis, liberis, Amicis & egenis poßimus prodeſſe. Hos vſus diuitiarum è communi vita & ſocietate tollunt prodigi, propterea quòd petulanti opum profuſione fontem horum vſuum exhauriunt & exiccant. Ideo Diogenes cum ab alijs tres obulos peteret, à prodigo minam, id eſt, decem coronatos petebat, interrogatus de cauſa reſpondit, quia ab alijs me iterum accepturum ſpero, à te vero poſt hac nunquam amplius accipiam.

Sic itaq; exiſtimandum eſt, quod prodigi ſint pernitioſi humanæ vitæ, ſocietatisq; hoſtes, quorum petulantia & luxuries ſi legibus ſumptuarijs contineri non poteſt, alijs pœnis reprimenda, & corrigenda eſt. Iubent autem leges, vt prodigis qui ſunt inſanabiles, interdicatur bonis, & dentur curatores, ne propter ipſorum luxuriam reſpub: liberi, hæredes, omneſq; quorum intereſt, detrimentum enorme patiantur. Diphilus recitat Corinthiorum legem contra prodigos, cuius exemplum vtinam omnes Reſpub: imitarentur. Sic autem inquit:

Hoc optime lege cautum eſt hic apud Corinthios, vt ſi quem obſonare ſemper ſplendide
Videmus, hunc rogemus vnde
Viuat, & quid faciat, & ſi facultates habet.

Qua-

Quarum reditus expenſas ſoluere queant,
Bonis ſuis eum perfrui permittimus.
Sin autem ſupra ſubſtantiam ſuam ſumptuoſus
Prohibemus illi ne id faciat amplius, (*fuerit,*
Quod ſi non paret, plectitur mulcta.
Si is qui nihil habet ſumptuoſe vixerit,
Tortori eum tradunt, per Herculem,
Non enim abſq; aliquo malo viuere licet
Talem ſcias, ſed neceſſe eſt eum
Aut prædari noctu, aut parietes perfodere,
Aut cum his, qui talia patrant commertium habere.
Aut in foro Sycophantam agere, aut teſtem a-
Tale hominũ genus expurgamus (*gere falſum.*
Et recte quidem per Iouem.

Magiſtratus qui prodigis licentiam concedunt, faciunt ſe participes, tum peccatorum, tum pœnarum: Ideoq; exempla oſtendunt, quod propter talem licentiam ſæpe florentes ciuitates, Reſpub: & Regna ſunt euerſa:

Apitij Romani enormam prodigalitatem deſcribit Martialis his verſibus,
Dederas Apiti bis trecenties ventri,
Sed adhuc ſupererat centies tibi laxum,
Hoc tu grauatus ne ſitim & famem ferres,
Summa venenum potione duxiſti.

Quos verſus ſic interpretatur Budæus, Apitio ſexcenties ſeſtertium, id eſt, quindecies centena aureorum coronatorum millia inexplebili ingluuie helluatus, cum poſſes adhuc ducentis & quinquaginta millibus (quos centies laxum appellat) vitam lauto & eleganti victu producere, tamen venenum miſer hauſiſti, ne patrimonio tanto ſuper eſſes, quod iam iam te deſerturum videbatur. Extat apud Martialem etiam elegans diſtichon de Cinnæ cuiusdam luxu.

Nam tu dum metuis, ne quid poſt fata relin- (quas,
Hauſiſti patrias luxurioſus opes.

CAPVT XLVI.

DE MVNERIBVS ET DONIS.

GRæcorum prouerbia ſunt: Amicorum omnia ſunt communia: Item da aliquid, & accipe aliquid: quæ de donatione munerum vltro citroq; in amicitijs loquuntur. Cum enim Amicorum dona beneuoli & grati animi indicia ſint, Idcirco mutua illa donorum permutatio amicitiarum conſeruationem adiuuat.

Non

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

Non itaq; reprehendenda eſt munerum inter amicos mutua donatio, ſi ſit moderata, Sed Candidum quendam ſordidum hominem reprehendit Martialis, qui cum auide acciperet dona amicorum, nulli tamen viciſsim aliquid donabat:

Das nihil, & dicis, Candide, κοινὰ φίλων.

Neq; illud reprehendendum eſt, cum illi qui opera conſilioue officium, beneficiumq́; præſtitit, viciſsim gratitudinis ergo donum redditur. Ea enim gratitudinis ſignificatio, & decet ingenuum hominem, & illis quoq; qui minime expetunt dona, eſt grata, ſtudiumq; benefaciendi mira quadam gratitudinis delectatione excitat. Neq; culpandus eſt, qui amicum offenſum dono reconciliat, quo ſignificatur & offenſionis pœnitentiæ, & reconciliationis deſiderium. Afferunt autem ſecum dona ſingularem quandam ad placandam animos virtutem, quemadmodum poeta inquit.

Munera crede mihi placant homineſq; Deoſq;,
Placatur donis Iuppiter ipſe datis.

Scriptum quoq; eſt prouerb. 21. Munus extinguat iras, & donum indignationem maximam. Recitatur in Geneſi Cap. 33. Iacobi Patriarchæ exemplum, qui rediens in patriam

ex pe-

ex peregrinatione, quam propter iram & minas fratris Eſaui ſuſceperat, præmiſit munera ad fratrem, vt ipſius offenſum animum rurſus placaret, iramq́ ſedaret.

At vero cum corrumpendi gratia dantur & accipiuntur munera, vterq́ contra iuſticiam peccat. Vt cum proditori datur munus, vt patriam prodat, aut Iudici, vt iniuſtam ſententiam pronunciet, aut teſti, vt falſum teſtimonium dicat, aut virgini, vt pudicitiam proſtituat, non tantum iniuſte faciunt, qui donis ad perpetranda flagitia corrumpuntur, ſed etiam illi, qui alios ſuis donis ad ſcelerum perpetrationem allicinnt, perſuadent, inuitant.

Recte itaq́ in legibus non ſolum Iudicibus acceptio munerum, ſed etiam litigatoribus munerum donatio prohibita eſt. Quamobrem vſitato calumniæ iuramento hæc clauſula inſeritur, quod litigator nemini aliquid promiſerit vel dederit, vel in poſterū permittere aut dare velit, niſi his quibus iura hoc permittunt. Nullum autem crimen magis dedecorat Magiſtratum & Iudicem, magisq́ Iuſticiæ adminiſtrationi noxium eſt, quam δωροφαγία, quæ eſt auiditas accipiendi munera, quam irritant illi, qui

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

qui munera iudicibus offerunt, ſicut ſitim irritat, qui febricitanti poculum monſtrat. Fieri vero non poteſt, ut δωροφαγὸς *iuſte agat, quandoquidem, ſicut Magnes ferrum, ita munus auari Iudicis cor animumq́ attrahit, ut etiamſi minime ſibi propoſuerit, tamen quaſi captiuus ſeu toxico faſcinatus cogatur aliter dicere & facere, quam propriæ conſcientiæ iudicium dictat.*

Qui itaq; ſibi perſuadent, quod & munera accipere, & integrum ad iudicia animum ſeruare queant, illi magis propriæ perſuaſioni quam ſacræ ſcripturæ credunt, quæ hac perſuaſione mendacij arguitur. Sic enim inquit in ſcriptura Dominus cordium & rerum cognitor. Exodi. 23. Deut. 16. Non accipies munera, quia munera excæcant oculos iuſtorum, & ſubuertunt verba iuſtorum. Eccleſiaſt. 20. Xenia & dona excæcant oculos Iudicum, & quaſi murus in ore auertunt correctiones eorum Prouerb. 22. victoriam & honorem acquiret, qui dat munera, animam autem aufert acquirentis. Oderint itaq; Magiſtratus & Idices δωροφαγίαν, *& ſæpiſsime de grauiſsimis comminationibus cogitent, Eſaiæ 5. Væ qui iuſtificatis impium pro muneribus, & iuſticiam iuſti auf*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

fertis ab eo. Iob. 15. Ignis deuorabit tabernacula eorum, qui munera libenter accipiunt. Reprehenditur filiorum Eli δωροφαγία *1. Reg. 6. quam ſecuta eſt horribilis vindicta Dei. Samuelis vero integritas deſcripta eſt 1. Reg. 12. cuius gloriationem bonæ conſcientiæ tanquam ſpeculum, in quod intueantur, proponere ſibi omnes Iudices debent. Sic autem ibi ſcribitur: Dixit Samuel ad vniuerſum Iſrael. Ecce præſto ſum, loquimini de me coram Domino, & coram Chriſto eius, vtrum bouem cuiusquam acceperim, aut aſinum, ſi aliquem calumniatus ſum, ſi oppreßi aliquem, ſi de manu cuiusquam munera accepi, & contemnam illud hodie, & reſtituam vobis. Et dixerunt, Non es calumniatus nos, neq; oppreßiſti, neq; tuliſti de manu alicuius quippiam. Dixitq; ad eos: Teſtis eſt Dominus aduerſus vos, & teſtis Chriſtus eius in die hac, quia non inueneritis in manu mea quippiam. Et dixerunt, teſtis.*

Vtinam omnes Iudices, haberent tale tum propriæ conſcientiæ, tum eorum quibus præſunt teſtimonium. Qui vero hoc teſtimonium contemnunt, ipſimet ſibi pœnas accerſunt, ſicut Filij Eli.

Obſer-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

Obſeruatione quoq; digna eſt Ciceronis ſententia in 4. Verrina. Omnium rerum turpiſſimum, maximeq; nefarium eſt, ob rem iudicatam pecuniam accipere, precio habere addictam fidem & religionem.

Item, Sempronij Gracchi gloriatio apud Gellium non eſt diſſimilis Samuelis gloriationi. Ita, inquit, verſatus ſum in prouincijs, vt nemo poſſit vere dicere, aſſem vel eo plus in muneribus me accepiſſe, aut mea opera quenquam ſumptum feciſſe: Tunc cum Roma profectus ſum Zonas quas plenas argenti extuli, eas è prouincia inanes retuli. Alij vini amphoras, quas domo extulerant, argenti plenas retulerunt.

Lycurgus obijciente quodam, quod ſe pecunia à calumnia redemiſſet, bene habet, inquit, Viri Athenienſes, quandoquidem tot annos in Repub. verſatum dediſſe me, non accepiſſe pecuniam, criminantur obiectores.

Alcamenes interrogatus, cur à Meſſenijs oblata munera non accepiſſet? Reſpondit: Quoniam ſi accepiſſem, cum legibus pacem non habuiſſem.

Cimon Athenienſis Rhiſacem Perſam, qui à Rege defecerat, cum patrocinio ſuo vti vellet, pa-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

let, pateras duas offerentem, vnam aureorum, alteram argenteorum nummorum plenam: iratus repulit dicens, ſe mercenarium non eſſe, ſi vera ſua vellet vti amicitia, domum munera illa referret.

Cum Cyrus mitteret ſtipendia militibus, Callicratidi ſeorſum xenia miſit, ipſe vero ſtipendium quidem accepit, Xenia vero Regi remiſit, negans ſibi cum ipſo priuatam habendam eſſe amicitiam, ſed quam haberet publicam cum Lacedæmonijs omnibus, eandem illi ſecum quoq; intercedere.

Artaxerxes Perſarum Rex, miſit Diomedontem cum muneribus ad Epaminundam Thebanum, verum ipſe legato acerbè obiurgato, quod ſui corrumpendi cauſa tantum iter ſuſcepiſſet, dixit, Sibi pecunia opus non eſſe, quod ſi in re aliqua honeſta opera ſua poſtularetur, ſemper ſine præmio ſe facturum eſſe, quod deceret. Si vero inhoneſti quid poſtularetur, totius orbis aurum id à ſe non eſſe impetraturum.

CAPVT XLVII.

DE HOSTIVM DONIS.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

HOmerus narrat Ilia: 7. Hectorem & Aiacem hoſtes, inita amicitia, dona inter ſe permutaſſe, atq; Hectorem Aiaci gladium donaſſe, Aiacem Hectori baltheum: Deindi pariter vtriq; munus fuiſſe exitio, ſiquidem Aiax victus ab Vlyſſe, cognitiſq; illis, quæ per inſaniam dixerat & fecerat, eo gladio mortem ſibi conſciuit. Hector per occaſionem balthei occiſus eſt ab Achille, iuxta muros Troianos, Quare Teucer opud Sophoclem in Aiace exclamat.

Videte propter Deum fortunam duorum
 virorum.
Hector quidem eodem illo, quem ab Aiace dono acceperat,
Baltheo, lacer ab equeſtri curru
Raptatus eſt, vſq; donec exhalauit animam.
Aiax vero enſem ab illo donatum habens,
Eo ipſo concidit lethali affectus vulnere.
An non Erinnys hunc fabrefecit gladium?
Et illum baltheum ſæuus Pluto opifex.

In eadem Tragœdia etiam ipſe Aiax, poſtquam mori decreuit, de enſe ſuo ab Hectore donato his verbis conqueritur.

Ego ab illo die, quo hunc accepi gladium
Dono ab Hectore, viro inimiciſſimo,
Omnem apud Achiuos effudi gratiam.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

Et verum eſt, quod vulgo fertur prouerbium: Hoſtium dona non dona, nec vtilia ſunt, ἐχθρῶν ἄδωρα δῶρα κ᾽ οὐκ ὀνήσιμα.

Recitantur etiam a Poetis aliæ tres fabulæ de hoſtium donis, nimirum de pyxide Pandoræ, quæ omne genus calamitatum attulit hominibus. De veſte, qua Medea nouam nuptam Iaſonis donauit. Et de veſte, quam Deianira miſit Herculi. Quibus fabulis admonent, hoſtium dona cauenda eſſe, et cum accipiuntur, accipienda eſſe caute, & prudenter. Nam artus & neruus ſapientiæ eſt, non facile credere. Atq; diffidente ſapientia ſæpe nihil in humana vita eſt vtilius, vt in Tragœdia dicitur.

CAPVT XLVIII.

DE HOSPITALITATE.

AD beneficentiam pertinet hoſpitalitas, qua peregrinos & hoſpites, præcipue propter vere doctrinæ profeſſionem exulantes, vera beneuolentia & officijs hoſpitalibus complectimur. Eam virtutem commendat Chriſtus Matt. 25. Hoſpes eram & accepiſtis me. Atq; Apoſtolus

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

lus Paulus Rom. 12. *Hoſpitalitatem colite* Heb. 13. *Hoſpitalitatis ne ſitis immemores, per hanc enim quidam angelos hoſpitio exceperunt, ſicuti Abraham, Loth &c:* Item, Petrus 1. Pet. 4. *Hoſpitales ſitis erga vos mutuo ſine murmure.* Recitantur etiam in ſcriptura hoſpitalitatis ſanctorum exempla, vt pote. Abrahæ Geneſ. 18. Lothi, Geneſ 19. Viduæ Sareptanæ 3, Reg. 17. Sunamitidis 4. Reg. 4. Et deſcribuntur in illis hiſtorijs inſignia hoſpitalitatis præmia, quibus Deus officia hoſpitalitatis compenſauit.

Auguſtinus præclare dicit: *Diſce Chriſtiane exhibere hoſpitalitatem, ne forte, cui domum clauſeris, cui humanitatem negaueris, ipſe ſit Deus.* Inhoſpitalitatem exprobrabit impijs filius Dei in nouiſſimo die, ſicut Matth. 25. inquit, *hoſpes eram & non collegiſtis me. Amen dico vobis, quidquid non feciſtis vni ex minoribus iſtis, nec mihi feciſtis.*

Eſt res indigniſſima, ab Ethnicis Chriſtianos vinci hoſpitalitatis virtute, & officijs. Namq; omnes gentes honeſtæ fuerunt huius virtutis ſtudioſiſſimæ, ſenſeruntq; Iouem ſingulari quadam prouidentia benefacere illis, qui eſſent hoſpitales, & punire inhoſpitales,

V 2 tueriq;

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

tueriq́ hoſpitalitatis iura, quibus hoſpites inter ſe tanquam unius familiæ ſocij deuinctos ſe eſſe ſentiebant, Itaq́ ſi quis hoſpitalitatis iura violaſſet, id crimen non minus exiſtimabatur atrox, quam ſi patraſſet parricidium aut proditionem patriæ.

CAPVT XLIX.

DE GRATITVDINE ET INGRATITUDINE.

BEneficentiæ liberalitatiq́ reſpondere debet gratitudo eorum, qui beneficijs ſunt affecti, χάρις γὰρ ἀντὶ χάριτος ἐχθέτω inquit Euripides. Et Cicero dicit, nullum officium referenda gratia magis neceſſarium eſſe, Atq́ omnes beneficij immemores oderunt, eamq́ iniuriam in deterrenda liberalitate ſibi etiam fieri, eumq́ qui faciat, communem hoſtem tenuiorum putant. Plura autem tum de gratitudine, tum de contrario ingratitudinis vicio dicta ſunt lib. 4 cap. 30.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

DE ÆRE ALIE-NO.

SApiens dictum eſt: Felix qui nihil debet. Quo admonentur homines, vt æs alienum tanquam miſeriam caueant. Miſer enim eſt, qui ea quæ poßidet alijs debet. Miſerrimus eſt, qui animam debet, hoc eſt, cuius debita maiora ſunt quam poſſeßiones. Is enim animam debere dicitur, quia cum bonis ſuis debita ſoluere non poßit, ſemetipſum ad perpetuam ſeruitutem creditoribus debet. Cum itaq; tanta ſit in ære alieno infelicitas, et calamitas, at vero vix quiſquam ex negotiatorum genere ita res ſuas inſtituere poßit, vt ab ære alieno ſit liber: Ideo in negotiatione hæ cautiones obſeruandæ ſunt. Prima, Ne quis plus pecuniæ in negotiationem conferat, quam habet in bonis. Secunda, ne temere pro alijs ſpondeat, memor dicti. Sponde, noxa preſto eſt. Conſentit admonitio Salomonis prouerb. 22. Noli eſſe cum his, qui defigunt manus ſuas, & qui vades ſe offerunt pro debitis. Si enim non habes vnde reſtituas, quid cauſæ eſt, vt tollat operimentum de cubili tuo? Et cap. 6. Fili, fili, ſi ſpoponderis pro amico tuo, defixiſti apud extraneum animā tuam, illaqueatus

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

verbis oris tui, & captus es proprijs ſermonibus, fac ergo quod dico fili mi, & temetipſum libera, quia incidiſti in manum proximi tui, diſcurre, feſtina, ſuſcita amicum tuum, ne dederis ſomnum oculis tuis, nec dormitent palpebræ tuæ, eruere quaſi damula de manu, & quaſi auis de manu aucupis. Tertia cautio eſt, ne maiores ſumptus quis faciat, quam quantos certum lucrum ſuſtinere poteſt. Quod enim in dubio adhuc eſt lucrum, in bonis computandum non eſt. Has cautiones ſi quis obſeruauerit, haud facile ſe ære alieno ita grauabit, vt non poßit ſe ſine difficultate liberare. Si quis verò cautiones illas negliget, non mirum fuerit, ſi tantum æris alieni contraxerit, vt non ſit ſoluendo. Quæ quidem temeritas non ſolum furti ſpeciem habet, ſed aliquando etiam quaſdam furti ſpecies turpitudine & atrocitate delicti excedit, nimirum, cum defraudandi alios dolum, propoſitumque coniunctum habet. Adeo enim mali perfidique ſunt multi, vt cum ſciant, ſe nunquam exoluere debita ſua poſſe: tamen indies magis magiſque verſutijs, deceptionibus, fraude, doloque debita cumulant, vt quam plurimos ſecum in perniciem paupertatemque adducant. Hos peiores eſſe furibus illis, qui ſuſpendio puniuntur,

nemo

nemo eſt, qui non exiſtimet. Ideoq; in illos quoq; Magiſtratus animaduertere debebat: Cum alijs autem qui ſine deſtinata malitia, fraude, aut dolo, æris alieni calamitate oppreßi ſunt, non tantum creditores, ſed etiam Magiſtratus humaniter & benigne agere debent, imo iuuare eos debet quiſq; Chriſtianus remittendo, donando, alijſq; officijs, vt durißima illa calamitate, quantum fieri poteſt, liberentur. Ea officia pertinent ad opera Miſericordiæ. Et Ariſtoteles ea inter liberalitatis officia ponit.

CAPVT LI.

DE INDVCIIS QVINQVENNALIBVS, QVAS vulgus quinquennellas vocat.

HVmanißima lex eſt de quinquennalibus inducijs, quæ aliquando, licet raro, conceduntur illis, qui per aduerſam fortunam in eam inciderunt calamitatem, vt æs alienum habeant maius, quam exoluere poßint, abſq; vili & miſerabili diſtractione bonorum ſuorum. Iniuſtißimum autem eſt, quod impoſtores hoc be

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

neficio legum & Magiſtratus abutuntur, ad corradendas opes, per creditorum fraudulentas deceptiones, ſicut ſæpenumero in emporijs accidit. Contra illam impoſturam præcipiunt leges, vt qui inducias quinqennales ſibi à principe concedi petit, probet ſe ſine ſuo ſcelere per aduerſam fortunam ad tantam deueniſſe paupertatem, vt creditoribus fidem ſeruare nequeat, & vt eas petat intra decennium. Cum itaq; perſona petens inducias eſt honeſta, beneficio digna & induſtria, ita vt ſit ſpes, quod tempore induciarum rem ſuam rurſum augere poßit: & creditorum eſt ea conditio, vt debitorum ſolutionem queant expectare, Tunc hoc beneficium ſeu priuilegium graui delibeıatione conceditur, Ita tamen, vt ſi debitor poſt impetrationem induciarum noua nomina fecerit, ea priuilegio induciarum non intelligantur.

Caput

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

DE ALIIS PECCATIS CONTRA SEPTIMVM præceptum.

DOli, fraudes, impoſturæ, iniuriæ, quibus alij aliorum bona ad ſe iniuſte attrahunt, ſunt multiplices, ſicut eſt humana nequitia ad malas artes ingenioſa & audax. Cum itaq; omnes ſpecies enumerari & numerari haud poſſint, Ideo ſatis eſt illud ſcire, omnes prohibitas eſſe præcepto ſeptimo: Non furtum facies. Et comminationes de pœnis huic præcepto additas omnes illas ſpecies complecti.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

DOCTRINÆ ETHICÆ, SEV MORALIS DE PRAECEPTO Octauo Decalogi.

CAPVT PRIMVM.

DE SVMMA OCTAVI PRAECEPTI.

PRAECETVM Decalogi octauum, *Non dicas falſum teſtimonium contra proximum tuum*, *præcipit veritatem & candorem in omni vita, in doctrinis, in Iudicijs, in contractibus, pactis, teſtimonijs, ſermonibus, actionibus, & prohibet mendacia, ſophiſmata, calumnias, criminationes, falſas ſuſpitiones. obtrectationes, conuicia, falſa teſtimonia, falſa iudicia, inſidioſas ſimulationes, & diſſimulationes ſeu occultationes in moribus, & actionibus, ſimilesq́; impoſturas, quibus & concordiæ, vnitati, tranquillitati Eccleſiæ, & Rerumpub: & hominum ſaluti, vitæ, honori, famæ, & bonis nocetur.*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

DE VERITATIS SIGNIFICAtione.

VEritas aliquando ſignificat idem, quod verum, hoc eſt, noticiam veram, ſeu doctrinam, ſeu ſententiam, ſeu ſermonem verum. Imo ipſam conſenſionem noticiæ, doctrinæ aut ſermonis cum rebus. In dicto Rom. 1. Gentes veritatem tenent captiuam in iniuſticia, ſignificat veritas noticiam veram. In dictis Pſal. 117. veritas Domini manet in æternum. Iohan. 17. Sermo tuus veritas eſt. Iohan. 18. Ego ad hoc natus ſum & ad hoc veni in mundum vt teſtimonium perhibeam veritati: In his, inquam, dictis ſignificat veritas doctrinam veram. Simili ſignificatione etiam ab alijs ſcriptoribus vſurpatur. Euripides dicit: oratio veritatis ſimplex eſt. Terentius, veritas odium parit. Cicero, Tantam ſemper potentiam veritas habuit, vt nullis machinis aut cuius quam hominis ingenio aut arte ſubuerti potuerit: In illis locis veritas ſermonem verum cum rebus conſentientem ſignificat. Aliquando veritas eſt vir-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

eſt virtutis nomen, quæ inclinat voluntatem hominis, ut veras doctrinas, veras ſententias, veros ſermones amet, & amplectatur, & ipſemet quoq; ſtudeat vera docere & dicere, conſtantiamq́; dictorum præſtare, & fugere inſidioſas occultationes, ſimulationes & mendacia, in tota vita, in ſermonibus & in moribus.

CAPVT III.

DE VERITATIS INQVISITIONE.

APud Ciceronem duæ extant grauiſſimæ ſapientiſſimæq; ſententiæ, Officiorum lib. 1. Prima, Inprimis hominis propria eſt veri inquiſitio atq; inueſtigatio: Hæc ſententia ex lege naturæ ſumpta eſt, imo eſt lex naturæ, cuius talis eſt demonſtratio: Homo conditus eſt, ut agnoſcat Deum, intueatur creaturas, agnoſcat & conſeruet diſcrimen inter honeſta & turpia, ſecundum noticias impreſſas. Talis agnitio eſt veritas, quia veritas eſt cognitio rei cuiusq;, ſicut eſt. Ergo homo conditus eſt ad veritatem, ſeu

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

ſeu ad veritatis agnitionem, indagationem, inquiſitionem, conſeruationem.

Secunda ſententia Ciceronis eſt: Omnes artes in veri inueſtigatione verſantur: qua ſententia, quantum eius à Philoſopho fieri potuit, docet, quomodo in hac infirmitate, & caligine humana ſit quærenda ſeu inueſtiganda veritas, nimirum per ſtudia bonarum artium. & eius ſtudij, imo omnium artium regulam tradit vtiliſsimam & vniuerſalem, nimirum: Artes debent eſſe inueſtigationes veritatis, & ſtudioſi artium ad veritatis inquiſitionem debent dirigere ſtudia: artes non debent eſſe ſophiſticæ præſtigiæ aut fallaciæ, neq; ideo diſci debent, vt ſint inſtrumenta præſtigiarum, & ſophiſticarum deceptionum.

Cum autem omnium artium dignitati & veritati longiſsime anteponenda ſit doctrina ſacræ ſcripturæ diuinitus reuelatæ, Ideo antequam de alijs artibus & de cauſis certitudinis, ſeu veritatis earum dicam, prius de ſacra ſcriptura dicendum eſt, quem locum, cum in ſecundo libro de primæ Tabulæ præceptis breuitatis gratia omiſerim, creſcente præter inſtitutum ſub manibus opere, hic inſeram.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

CAPVT IIII.

DE APPELLATIONE SACRAE SCRIPturæ.

Libri Scripturæ diuinitus reuelatæ appellantur Biblia, propter excellentiam, quia nullum extat ſcriptum excellentius, præſtantius, diuinius, magisq; verum, certum, vtile ac neceſſarium. In his enim libris reuelatur ſapientia diuina, ignota omnibus Philoſophis, de Dei eſſentia, & voluntate, de origine creaturarum, de operibus Dei, de lapſu hominum, ſeu de peccato, de promiſsione, miſsione, incarnatione, paſsione, morte, reſurrectione filij Dei pro genere humano, de peccatorum remiſsione, de collectione, conſeruatione, & gubernatione Eccleſiæ, de propria doctrina & vero cultu Dei in Eccleſia, de veris conſolationibus non tantum contra ærumnas huius vitæ, ſed etiam contra peccatum, Diabolum, condemnationem, & mortem æternam, de reſurrectione piorum ad vitam æternam, & impiorum æterna condemnatione.

Appellantur etiam libri ſancti, ſeu ſacra vel ſancta ſcriptura, propter tres præcipue ratio-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

rationes. Primo quidem propter Autorem Deum, quo nihil eſt ſanctius. Loquitur enim in ſcriptura ſacra Deus pater, Deus filius, et Deus Spiritus ſanctus. Et ſcriptores librorum Biblicorum, non ex propria voluntate, aut ſpeculationibus, commentati ſunt vel ſcripſerunt, ſicut ſcripta Philoſophorum, Platonis, Ariſtotelis, Ciceronis, Plinij, Senecæ, aut aliorum, ſunt commentationes humanarum ſpeculationum, humanæq; rationis & ſapientiæ. Sed quæ in libris Biblicis ſcripta ſunt, ea ſunt dictamina Spiritus ſancti, qui interno afflatu Prophetis, Apoſtolis, Euangeliſtis, ſcripturam horum librorum dictauit, ſicut præceptor in Schola diſcipulis ſua voce dictare ſolet. Quamobrem etiam quæ Diſcipuli ſcribendo excipiunt, ea præceptoris à quo dictata ſunt, nomen & autoritatem præſe ferunt.

Ita de autore ſacræ ſcripturæ, ſeu librorum biblicorum loquuntur hæc dicta, 2. Reg. 23. Hæc ſunt nouiſſima verba Dauidis: Dixit Dauid filius Iſai, dixit vir certificatus de Meſſia Dei Iacob, de quo cecinit dulces Pſalmos Iſraelis: Spiritus Domini locutus eſt per me & ſermo eius per linguam meam. Zachariæ 3. Verba quæ miſit Dominus Deus exercituum in

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

um in Spiritu ſancto ſuo per manum Prophetarum priorum 1. Pet. 1. Credentes exultatis læticia ineffabili & glorificata, reportantes finem fidei veſtræ ſalutem animarum veſtrarum, de qua ſalute requiſiuerunt & ſcrutati ſunt Prophetæ, qui de futura in vobis gratia prophetauerunt, ſcrutantes in quod, vel quale tempus ſignificaret in eis Spiritus Chriſti prænuncians eas, quæ in Chriſto ſunt paßiones, & poſteriores glorias, quibus reuelatum eſt, quia non ſibimetipſis, vobis autem miniſtrabant ea, quæ nunc annunciata ſunt vobis, per eos, qui per Spiritum ſanctum de cœlo miſſum Euangelizauerunt vobis, in quæ & Angeli ſpectare deſiderant. 2. Pet. 1. Habemus firmiorem Propheticum ſermonem, cui attendentes bene facitis, tanquam lucernæ in loco caliginoſo, donec dies illuceſcat, & Lucifer oriatur in cordibus veſtris. Hoc primum intelligentes quod omnis Prophetia ſcripturæ, propria interpretatione non fit, non enim voluntate humana allata eſt olim Prophetia, ſed à Spiritu ſancto impulſi locuti ſunt ſancti Dei homines. 2. Timoth. 3. Omnis ſcriptura diuinitus inſpirata vtilis eſt ad docendum, ad arguendum, ad corripiendum, ad erudiendum in Iu-

ſticia,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

ſticia, vt perfectus ſit homo Dei, ad omne bonum opus inſtructus.

De Apoſtolis notiſsimæ ſunt omnibus promiſsiones & Spiritus ſancti donatio, quare Eccleſia recte ſentit, ipſam appellationem Apoſtolicæ vocationis hanc ſignificationem in ſe continere, quod doctrina ab Apoſtolis prædicata, & ſcripta, ſit doctrina diuina, à Spiritu ſancto inſpirata, ſeu dictata, æque ſicut Prophetarum doctrina. Scriptum autem eſt de Apoſtolis Acto.2. Repleti ſunt omnes Spiritu ſancto, ceperuntq; loqui varijs linguis, pro vt Spiritus ſanctus dabat illis eloqui. Et Iohannes inquit 1. Iohan. 4. Nos ex Deo ſumus, qui nouit Deum audit nos. Paulus ad Gal. 1. Notum facio vobis fratres Euangelium, quod Euangelizatum eſt à me, quod non eſt ſecundum hominem, neq; enim ego ab homine accepi illud, neq; didici, ſed per reuelationem Ieſu Chriſti. Rom. 15. Non audeo aliquid loqui eorum, quæ per me non efficit Chriſtus, vt obediant gentes in verbo et factis, in virtute ſignorum, & prodigiornm, in virtute Spiritus ſancti. 1. Corinth. 2. Nobis reuelauit Deus per ſpiritum ſuum, Spiritus enim omnia ſcrutatur, etiam profunda Dei, quis enim ſcit hominum, quæ ſunt hominis, niſi

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

ſpiritus hominis qui in ipſo eſt? Ita & quæ Dei ſunt, nemo nouit niſi Spiritus Dei. Nos autem non Spiritum huius mundi accepimus, ſed Spiritum qui ex Deo eſt, vt ſciamus quæ a Deo donata ſunt nobis, quæ & loquimur, non verbis quæ docet humana ſapientia, ſed quæ docet Spiritus. I. Corinth. II. Accepi a Domino, quod tradidi vobis:

Hæc itaq; prima ratio eſt appellationis, quæ poſtulat & requirit ab omnibus hominibus obedientiam, reuerentiam, & aſſenſionem fidei, certo ſtatuentis ſacram ſcripturam non eſſe ſermonem incertum, dubium, aut falſum, ſed vt paulus dicit, ſermonem fidelem, certum, indubitatum, hoc eſt, veriſſimum. Imo ſermonem ſanctum, cuius autoritas eſt ſacroſancta & inuiolata. Admonet enim hæc ratio, cum ea reuerentia legendam, audiendam, & fide accipiendam eſſe ſacram ſcripturam Biblicam, ac ſi Deus nobiſcum viſibili forma loquatur, ſicut cum Moſe, & ſicut Chriſtus cum ſuis Diſcipulis locutus eſt. Quam admonitionem ſæpe repetunt Prophetæ in ſuis concionibus. Sic dicit Dominus, Dominus locutus eſt. Eſtq; cogitatio huius admonitionis, quod ſcriptura ſancta eſt ſermo Dei, valde neceſſaria, quia inde ſequitur,

tur, quod is qui ſcripturæ non credit, Deum mendacij arguit. Ideoq; Chryſoſtomus dicit. Quando Deus aliquid pronunciat, dictis ipſius non contradicendum, ſed credendum eſt potius. Conſequitur et illud, quod non debeat homo veritatem ſanctæ ſcripturæ metiri regulis aut demonſtrationibus Philoſophicis. Nam debet eius autoritas omnibus hominibus eſſe ſacroſancta, de cuius veritate dubitare nefanda impietas eſt.

Id admonet Paulus in loco præallegato, 1. Corinth. 2. vbi hæc notabilia verba adduntur, Spiritualibus ſpiritualia comparantes. Animalis enim hnmo non percipit ea, quæ ſunt Spiritus Dei, ſtulticia enim eſt illi, & non poteſt intelligere. Quia ſpiritualiter examinantur, hoc eſt, Doctrina ſeu ſcriptura ſancti Spiritus, in libris Biblicis non debet examinari Philoſophice ſecundum demonſtrationes Philoſophicas, ſed debet ei ſine omni dubitatione fides adhiberi, iuxta Regulas ſpirituales, Deus dixit, & facta ſunt, Item, verbum Domini manet in æternum, Item, Non eſt impoſſibile apud Deum omne verbum. Item, Credo in Deum patrem omnipotentem. Hæc fides, vt Hieronymus inquit, firmiſſime debet ſtatuere, & credere,

neminem Prophetarum & Apoſtolorum, qui ſcripſerunt ſacram ſcripturam impulſi à Spiritu ſancto aliquid ſcribendo erraſſe.

Secunda ratio ſanctæ appellationis ſumitur ab ipſa materia, ſiquidem ſcriptura Biblica eſt ſanctum Dei verbum, ſancta doctrina diuinitus reuelata, de cognitione ſanctiſſimæ eſſentiæ & voluntatis & operum Dei, ſancta doctrina legis & Euangelij, de ſancta Religione, cultu Dei, pœnitentia, ſanctis Articulis fidei, ſancta Eccleſia Dei, eiuſq; collectione, gubernatione, conſeruetione, deq; eius Redemptione, & ſaluatione, per incarnationem & mortem filij Dei, & ſanctificatione per regenerationem Spiritus ſancti. Tota hæc materia librorum Biblicorum ſiue ipſam doctrinam, ſiue hiſtorias, & exempla ſpectes, eſt ſanctiſſima. Itaq; hæc cogitatio de ſcripturæ ſanctitate admonere etiam nos debet, vt ad eius lectionem, auditionem, meditationem, pias & ſanctas mentes, ac cogitationes, per inuocationem auxilij & gratiæ Spiritus ſancti afferamus, & cum ſancta reuerentia, ſine prophanis & impuris cogitationibus, in lectione Bibliorum verſemur, cogitantes ſanctam ſcripturam non eſſe tractandam illotis manibus, hoc eſt, impuris, prophanis

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

& immundis cogitationibus, non eſt enim ſcripta porcis aut canibus, vt eam conculcent aut lacerent, ſicut dicitur Matth. 7. Nolite ſanctum dare canibus, neq; mittatis margaritas veſtras ante porcos, ne forte conculcent eas pedibus ſuis & canes conuerſi dirumpant vos.

Tertia appellationis Ratio ſumitur à virtute ſanctificante, & viuificante. Nam ſola ſancta ſcriptura Biblica continet eam doctrinam, per quam Deus nos ſanctificat, & viuificat donatione remiſsionis peccatorum, vitæ ęternæ, & Spiritus ſancti, qui per verbum & ſacramenta efficaciter regenerat nos, efficiens in nobis fidem purificantem corda noſtra, & alios ſanctos effectus, ſeu fructus. De hac virtute ſacræ ſcripturæ dicitur Iohan. 17. Sanctifica eos in veritate, ſermo tuus veritas eſt. Iohan. 15. Vos mundi eſtis propter ſermonem quem locutus ſum vobis. Rom. 1. Euangelium eſt potentia Dei ad ſalutem omni credenti. Rom. 10. Fides ex auditu eſt, auditus per verbum Dei, Galat. 3. Ex auditu fidei accepiſtis Spiritum ſanctum. Acto. 10. Loquente adhuc Petro verba hæc, cecidit Spiritus ſanctus ſuper omnes qui audiebant verbum. Iacob. 1. voluntarie genuit nos verbo verita-

tis, vt ſimus primitiæ creaturæ ſuæ, Ideo abijcientes omnem immunditiam, & abundantiam malitiæ, in manſuetudine ſuſcipite in vobis plantatum verbum, quod poteſt ſaluare animas veſtras. Iſtæ ſunt tres rationes præcipuæ, cur libri Biblici appellantur ſcriptura ſancta, de quibus homo pius ſæpe cogitare debet.

CAPVT V.

DE TESTIMONIIS SEV ARGVMENTIS CERtitudinis ſacræ ſcripturæ.

VNa eſt cauſa & firmiſſimum Argumentum certitudinis verbi Dei, ſeu ſacræ ſcripturæ, nempe Deus ipſe, qui fallere & mentiri nequit, quia eſt ipſa veritas, & ſermo eius veritas eſt. Iohan. 17. Sermo tuus veritas eſt. Iohan. 14. Ego ſum via, veritas & vita. Iohan. 16. Spiritus veritatis docebit vos omnem veritatem. Quare homo pius ſine omni hæſitatione, et dubitatione, aſſentiri ſacræ ſcripturæ debet: & ſicut in Philoſophorum ſcholis dicitur, contra negantem principia non eſſe diſputandum, propterea quod tollens ſeu negans princi-

principia, non pugnat cum argumentis, ſeu cum arte, ſed cum ipſa natura: Ita multo magis Chriſtiani abhorrere debent ab omnibus ſpiritibus, qui veritatem ſeu certitudinem ſacræ ſcripturæ, in dubium vocant, quia omnium principiorum primum, & ſupremum principium eſt, Deum eſſe verum. Qui contra hoc principium principiorum diſputant, prorſus audiendi non ſunt, propterea quod ſunt athei, cum ipſo Deo pugnantes, & facientes Deum mendacem, imo Deum negantes, ſicut. Pſal. 14. ſcriptum eſt, Dixit inſipiens in corde ſuo, non eſt Deus:

Quia autem, proh dolor, omnibus temporibus aliqui ſunt athei, & blaſphemi deriſores diuinæ ſcripturæ, quales fuerunt Iulianus Apoſtata Imp: Alexander, & Clemens pontifices: Ideo prodeſt in conſpectu habere quædam euidentia teſtimonia, ſeu argumenta, quæ mentes hominum confirmant, vt huic doctrinæ, quæ in ſcriptura proponitur, aſſentiantur.

Sit itaq; primum teſtimonium, ſeu argumentum, Antiquitas. Erudite enim a Tertulliano dictum eſt, primum quodq; veriſsimum eſſe. Non dubium eſt, ideo Deum condidiſſe, & hactenus ſeruaſſe, & vſq; ad finem mundi ſeruaturum eſſe humanum genus, vt eſſet & ſit

Eccleſia, in qua vera ipſius Noticia, & vera doctrina luceret & luceat. Sic neq; dubium eſt, inde ab initio generis humani veram doctrinam religionis extitiſſe in Eccleſia, de vera cognitione eſſentiæ & voluntatis Dei, de Iuſtificatione hominis, de fide, de vera inuocatione, & de veris cultibus Dei. Non enim nunc & heri tantum, ſed perpetuo vera fuerunt, ſunt & erunt dicta hæc: Deum nemo vidit vnquam, filius qui eſt in ſinu patris ipſe enarrauit. Item fruſtra colunt me doctrinis hominum.

Nulla autem doctrina religionis eſt antiquior, quam ea, quæ in ſcriptura Biblica præſcripta eſt, ſicut teſtatur exordium libri Moſi, & tota doctrinæ Biblicæ ſeries, atq; concordantia per ſcripta Prophetarum, Euangeliſtarum & Apoſtolorum. Reliquæ omnes doctrinæ præ ſe ferentes Religionis ſpeciem, & tamen à doctrina Biblicæ ſcripturæ diſcrepantes, ſunt nouæ, excogitatæ ab hominibus, & inter ſe varijs modis diſſonantes: id quod luce meridiana clarius demonſtrant idolatricæ doctrinæ ethnicorum de multitudine & Genealogijs deorum, Item veterum pſeudoprophetarum, Phariſæorum, Sadducæorum & recen-

tium

tium Iudæorum, Turcarum, Papiſtarum, et omnium hæreticorum doctrinæ.

Debemus autem quotidie gratias agere Deo, quoties Moſen legimus, quod certo conſilio voluit Deus vt ille diuinus ſcriptor, cum prima & antiquiſsima doctrina, etiam primas & antiquiſsimas hiſtorias, à creatione & exordio mundi, vna cum exactiſsima chronologia, ſeu computatione annorum coniungeret, vt ipſa computatio annorum in obſeruatione hiſtorica, ſimul etiam de antiquitate doctrinæ admoneret.

Inter ethnicas hiſtorias nullæ certam ſeriem longius producunt, quam hiſtoriæ Græcæ. Atqui exiſtimant Græci, res longe antiquiſsimas eſſe expeditionē Argonauticam Iaſonis, ac ſociorum, & bellum Troianum. Sed computatio annorum oſtendit, Argonauticam expeditionem non eſſe antiquiorem hiſtoria Iairi, iudicis Iſraelitarum, & Troiam captam eſſe, quando Abdon iudicare cepit Iſraelem, hoc eſt, anno ab exitu ex AEgypto 330. At Moſes certa ſerie & computatione Chronologia numerat ante bellum Troianum annos bis mille, ſeptingentos et octuaginta tres, et ante expeditionem Argonauticam amplius quam annos bis mille & ſeptingentos.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

Eſt quoq; illud obſeruatione dignum, quod multæ narrationes aliarum gentium ſuffragantur hiſtorijs Moſis, propterea quod haud obſcurè oſtendunt, priora & antiquiora eſſe monumenta Eccleſiæ. Manſit diluuij nomen apud Græcos, manſerunt nomina Iapeti, Ionis & alia multa: ſed quomodo ſeruatum ſit genus humanum in diluuio, unde ſit ortus Iapetus, quis fuerit Ion pater Ionicæ gentis, nemo eorum narrat, niſi Moſes. Celebratiſsimum eſt apud gentes nomen Hammonis, quem Arabes & AEgyptij errore coluerunt. At ex ſola Moſis hiſtoria facile iudicari poteſt, eas gentes ortas ab Hamo, Noæ filio degenere, retinuiſſe nominis memoriam in idolatrico cultu, qualis fuit mos Ethnicarum gentium. Hæc annotatio de antiquitate hiſtoriarum, quæ à Moſe a creatione uſq; mundi deſcriptæ, & cum doctrina Eccleſiæ coniunctæ ſunt, valde utilis eſt.

Et quamuis ad autoritatem ſcriptorum Moſaicorum ſufficere debet autoritas Spiritus ſancti, & commendatio Ieſu Chriſti, filij Dei, citantis libros Moſis, quamuis etiam extat teſtimonium de Prophetia Enoch in Epiſtola Iudæ, quæ oſtendit Eccleſiam, etiam ante Moſen habuiſſe

hauiſſe deſcriptam doctrinam & hiſtorias, nec omnino reijcienda eſt Ioſephi narratio, Adamum duas tabulas lapideas collocaſſe, inq; illis ſcripſiſſe creationem mundi, lapſum ſuum, & promiſsionem de Meſsia: tamen ſimul etiam ſucceſsio patrum conſideretur, quæ oſtendit, quomodo hæc ipſa doctrina, vna cum hiſtoriarum ſerie, quæ extant in libris Moſis, quaſi per manus tradita ſit.

Auus Moſis Cahad circiter 35. annos vixit cum patriarcha Iacob, qui fuit annorum 50. cum moreretur Sem, qui in diluuio ſeruatus eſt, vna cum patre Noha in arca. Nohæ vero pater Lamech cum primo parente Adamo vixit annos 56. auus Nohæ Mathuſalem vixit cum Adamo annos 253. Hæc obſeruatio non minus iucunda eſt quam vtilis.

Secundum teſtimonium ſeu argumentum certitudinis, ſunt diuina miracula, addita huic doctrinæ, quæ in ſacra ſcriptura traditur, & exhibita illi populo, qui fuit eius doctrinæ et ſcripturæ cuſtos. Quod autem miracula diuina ſint teſtimonia doctrinæ, id non ſemel repetitur, & Marci vltimo expreſſe ſcriptum eſt: Apoſtoli egreſsi prædicauerunt Domino cooperante, & ſermonem confirmante per ſigna ſub-

ſequen-

ſequentia, & Heb. 2. Quæ ſcilicet ſalus cum per Dominum primum enunciata eſſet, ab eis qui audiuerunt, certo perlata eſt ad nos, conteſtante Deo ſignis & portentis, & varijs virtutibus, & Spiritus ſancti diſtributionibus, iuxta ipſius voluntatem.

Quamuis autem verum eſt, totum mundum eſſe Theatrum miraculorum Dei apud omnes gentes, ſiue curſum cœli & ſyderum, ſiue conſeruationem ſpecierum in animalibus & plantis, ſiue ipſam vitam & actiones animæ ac corporis in homine, ſiue Oeconomiarum & politiarum conſeruationes, mutationes, incrementa & decrementa, ſiue bonorum defenſiones, & liberationes, & ſceleratorum pœnas conſideres: deinde quamuis etiam verum eſt, Diabolos quoq; ad Idolomaniarum conſtabilitionem facere miracula mendacia, ſeu miraculorum præſtigias, quod & Chriſtus Matth. 24. & Paulus 2. Theſſ. 2. affirmat, & experientia teſtatur: tamen habet Eccleſia ſemper ſua propria miracula, quæ certis notis & ſignis ab alijs miraculis diſcerni poſſunt, ſicut alibi de diſcrimine miraculorum dicitur. Et in his multa ſunt inimitabilia Diabolis, quorum ſimilia nunquam ſunt facta, neq;

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

ſient vnquam apud alias gentes, ſicut Iohan. 9, dicitur: à ſeculo non eſt auditum, quod quis aperuerit oculos cæci nati. Et magi AEgyptij cum amplius non poſſent miracula Moſis & Aaronis imitari, coram Pharaone faſſi ſunt, ea virtute Dei effici.

Eius generis miracula ſunt, aſſumptio Enoch & Eliæ in cœlum. Seruatio Nohe in Diluuio, Fœcundatio effœtarum, & ſterilium Mulierum, ſtatio Solis & Lunæ, regreſſus Solis, multa miracula eductionis ex AEgypto, Eclipſis ſolis in plenilunio, reſuſcitationes mortuorum, partus virginis, et omnia miracula Chriſti, tum quæ facta ſunt in ipſius conceptione, natiuitate, morte, & reſurrectione, tum quæ fecit ipſo tempore diſpenſationis, oſtendens gloriam ſuam, confirmans ſuam miſſionem, & doctrinam, & demonſtrans per ſe regnum Dei ad nos veniſſe, ſicut inquit Matth. 12. Si ego in Spiritu Dei eijcio dæmonia, Ergo peruenit ad vos Reguum Dei, Item miracula quæ ſunt facta in manifeſta miſſione Spiritus ſancti, Act. 2. Talia Exempla non ſunt alibi facta, ſed tantum in Eccleſia cuſtodiente doctrinam ſacræ ſcripturæ Biblicæ, ſicut Pſal. 147. ſcriptum eſt, Non fecit taliter omni nationi & iudicia

dicia ſua non manifeſtauit eis. Sunt itaq; teſtimonia confirmantia eam doctrinam, quæ in ſacra ſcriptura librorum Biblicorum traditur.

Tertium Argumentum ſunt prædictiones propheticæ, ſeu vaticinia, & euentus cum illis congruentes, prædictiones, inquam, non tantum promiſsionum, de Meſsiæ miſsione in carnem, quas omnes ad minutiſsimum apicem vſq; impletas eſſe, Euangeliſtarum & Apoſtolorum ſcripta teſtantur, ſed etiam aliæ prædictiones de cruce, perſecutionibus, defenſionibus, liberationibus Eccleſiæ, de pœnis, vt de diluuio, de captiuitate Babylonica, & alijs. Item de vaſtationibus regionum, rerumpub: de mutationibus imperiorum, Regnorum, Monarchiarum, & de alijs rebus, quæ omnes ſunt impletæ, & adhuc implentur vſq; ad finem mundi.

Quartum Argumentum ſeu teſtimonium eſt ipſum genus doctrinæ. Neceſſe eſt fateri in nulla doctrina Ethnicorum tradi certam doctrinam de Deo, de creatione mundi, de origine hominis, de cauſa peccati, miſeriarum, mortis. Sic quoq; fateri neceſſe eſt, nullos Philoſophos tradidiſſe integram doctrinam legis, Atqui de Euangelica doctrina & conſolatione, de remiſsione peccatorum, propter filium Dei, de vita

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

vita æterna, omnibusq́ beneficijs per Chriſtum nobis acquiſitis, prorſus muti ſunt & tacent omnes Philoſophorum libri.

Admirantur quidem ſæpe Philoſophi fabricam & gubernationem mundi, aliquando etiam aliquid tanquam per ſomnium dicunt de Deo, de immortalitate animæ, de pœnis poſt hanc vitam, quæ vt Iuſtinus Martyr inquit, mutuati ſunt à Prophetis, tanquam ſemina veritatis, ſed nihil certi de his rebus aut ipſi ſciunt, aut alios docent, quarum agnitionem homini eſſe neceſſariam etiam ipſa cognoſcendi ſeu ſciendi cupiditas admonet: quare aſſentiamur doctrinæ ſacræ ſcripturæ, in qua tale genus doctrinæ traditur, quod nulla ſapientia humana inuenire potuit, & cuius certitudinem ac veritatem percipimus in ipſa conſideratione, in ipſis rebus, in ipſa experientia, deniq; in efficacia, ſiue cum per legem terremur, ſiue cum per Euangelij conſolationem erigimur.

Quintum Argumentum ſeu teſtimonium eſt miraculoſa & perpetua conſeruatio doctrinæ biblicæ, per ſeriem Doctorum in Eccleſia, iuxta dictum Zachariæ 7. de miſſione Prophetarum: verba quæ miſit Dominus Deus exer-

citũum

cituum per manus Prophetarum priorum. Item Heb. 1. Multifarie multisq́ modis olim Deus loquens patribus in Prophetis, nouiſsime in diebus illis locutus eſt nobis in filio. Epheſ. 4. Et ipſe dedit quosdam Apoſtolos, alios Prophetas, alios Euangeliſtas, alios paſtores, & doctores, ad conſummationem ſanctorum in opus miniſterij, in ædificationem corporis Chriſti, donec occurramus omnes in vnitatem fidei, & agnitionis filij Dei, in virum perfectum, in menſuram ætatis plenitudinis Chriſti, vt iam non ſimus paruuli fluctuantes, & circumferamur à vento doctrinæ in aſtutia, ad circumuentionem. Huius Argumenti meditatio complectitur magnam confirmationem, quia oſtendit, neceſſe eſſe eam perpetuam conſeruationem vnius & vniformis doctrinæ in tantis tumultibus, ruinis, & furoribus mundi, & in innumerabilium errorum colluuijs vere eſſe opus Dei, congruens ad regulam: Verbum Domini manet in æternum. In alijs omnibus religionibus Ethnicis multiplices fuerunt & confuſiones, & mutationes: ſola hæc, & vnica doctrina in ſua puritate ab Adam vſq́ ad nos conſeruata eſt, Dei beneficio, & ſic conſeruabitur deinceps vſq́ ad

finem

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

finem mundi, iuxta immutabile dictum: Verbum Domini manet in æternum.

Multa ſunt quæ bonam mentem delectare poſſunt, ſi ſeriem conſideret doctorum Eccleſiæ ab Adam vſq;. Adamum audiuerunt multis annis Seth, Enos, Kenan, Mahalaleel, Iared, Henoch, Mathuſalem. Lamech pater Nohæ, Enos filium Seth et alios audiuit Noha. Hunc poſt diluuium poſteri audiuerunt annos 350 Nohæ ſucceſſit filius Sem, qui dictus eſt Melchiſedech, quem audiuerunt Abraham, Iſaac & Iacob, hunc audiuerunt filij ipſius, inter quos fuit Ioſeph, qui hanc doctrinam etiam AEgyptijs tradidit, eumq́; audiuit Cahad Auus Moſis, per Moſen doctrina mirifice illuſtrata eſt, & addita ſunt diuinitus miracula & teſtimonia manifeſta. Moſen audiuerunt Ioſue, Eleazar, Phinees, et alij & conſtitutum eſt collegium Sacerdotum ad tuendam doctrinam, et libri certi commendati ſunt. Et quanquam ſæpe poſtea in ſacerdotibus et Regibus aliquibus magna fuit et negligentia, et impietas: tamen Deus excitauit ſubinde inſtauratores puræ doctrinæ, vt Samuelem, cuius auditores fuerunt Nathan, Gad, Dauid, hos ſecutus eſt Abdias Silonites, deinde Elias, Eliſæus, Eſaias, Ieremias, Ezechiel, Daniel, Eſdras,

Nehemias, Machabæi, Simeon, Baptiſta, & ipſe filius Dei, Dominus noſter Ieſus Chriſtus, Apoſtoli, & horum diſcipuli. Et quanquam ſecutæ ſunt non ſolum multæ & atroces perſecutiones, ſed etiam multiplices corruptelæ & hæreſes, tamen miſericors Deus mirabiliter hanc doctrinam huiuſq; doctrinæ libros incorruptos conſeruauit. Et ſemper dedit confeſſores, conſeruatores inſtauratores doctrinæ vſq; ad noſtra tempora, quibus excitauit ſanctum Prophetam Lutherum, eiq; adiunxit collegas Philippum, Pomeranum, Ionam, Crucigerum, Regium, & alios. Neq; dubitemus hanc doctrinam incorruptam vſq; ad finem mundi manſuram eſſe iuxta dictum, Verbum Domini manet in æternum. Cum hoc Argumento de conſeruatione doctrinæ coniungenda eſt conſideratio miraculoſæ conſeruationis Eccleſiæ, ſeu eius populi, qui fuit huius doctrinæ cuſtos, qui & ſi alias fuit & erit maior, alias minor, tamen ſemper fuit & erit aliqua Eccleſia, quæ hanc doctrinam incorruptam retinuit et retinebit, ſicut in diluuio Eccleſia animarum octo in Arca, & tempore Eliæ, & natiuitatis Chriſti Eccleſia aliqua, quantumuis exigua, hanc doctrinam incorruptam & puram retinuit.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

Sextum Argumentum ſeu teſtimonium eſt confeſſorum huius doctrinæ conſtantia, quæ dupliciter confirmat alios: primum, quia miraculum eſt, qua Deus oſtendit ſe robur addere infirmis, retinentibus hanc doctrinam in cordibus, contra terrores, & ſupplicia, & præſentiam ſuam declarat: ſicut multi martyres, & confeſſores in ipſis perſecutionibus, & ſupplicijs mirabiliter liberati ſunt, ut Daniel & ſocij, multi quoque mirandas res effecerunt. Deinde quia celſitudo animorum in his, qui ſupplicia placide ſuſtinent, oſtendit Euangelium eſſe in ipſis efficax, & eſſe ſemen Dei, ut Iohannes nominat, quo inchoantur æterna vita, Iuſticia & læticia.

Septimum Argumentum ſeu teſtimonium eſt Spiritus ſancti teſtimonium in omnibus credentibus, qui fide amplectuntur hanc doctrinam, præſcriptam in Biblicis libris, videlicet fiducia, conſolatio, & læticia in corde, acquieſcens in Deo, & in veritate promiſſionum, quæ extant in his libris, quam fiduciam, conſolationem & læticiam accendit Spiritus ſanctus per huius ſcripturæ verba & doctrinam, & qua vincuntur non ſolum anxietates, dolores, & ærumnæ huius vitæ, ſed etiam terrores mortis.

condemnationis, & inferni, imo vero ipſa mors, condemnatio, diabolus, & infernus. Quæ fiducia, conſolatio & læticia eſt ſenſus & experientia dicti Chriſti: verba quæ ego loquor, Spiritus ſunt & vita. Item Apoſtolici dicti, Euangelium eſt potentia Dei ad ſalutem omni credenti. Hoc teſtimonium cum ſit obſignatio diuina, per Spiritum ſanctum ſingulorum credentium cordibus impreſſa, igitur magnifaciendum eſt, & reuerenter ſæpe multumq; cogitanda ſunt dicta, quæ de hac obſignatione loquuntur. Iohan. 3. inquit Baptiſta. Qui acceperit doctrinam Chriſti, obſignauit, quod Deus verax eſt. Iohan. 5. ſcriptum eſt. Qui credit in filium Dei, habet teſtimonium in ſe. Rom. 8. Accepiſtis Spiritum adoptionis filiorum Dei, in quo clamamus abba pater. Ipſe enim Spiritus teſtimonium reddit Spiritui noſtro, quod ſimus filij Dei. Epheſ. 1. Cum audiuiſſetis verbum veritatis, Euangelium ſalutis veſtræ, in quo credentes obſignati eſtis ſpiritu promiſſionis ſancto, qui eſt pignus hæreditatis noſtræ in redemptionem veritatis, in laudem gloriæ ipſius.

Octauum teſtimonium ſeu Argumentum ſumitur à pœnis hæreticorum, qui hanc doctrinam corruperunt, & à pœnis hoſtium Eccleſiæ, qui

qui hanc doctrinam, & populum huius doctrinæ cuſtodem perſecuti ſunt. Vtrorumq; pœnæ ſunt teſtimonia, doctrinam Biblicam eſſe verbum Dei, cuius defenſor eſt Deus. Hæc argumenta ſeu teſtimonia ſæpe cogitanda ſunt, vt ea opponamus Epicureis & atheis, qui blaſphemas calumnias expuunt contra ſacram ſcripturam, quales fuerunt Iulianus Apoſtata, et Symmachus ſenator Romanus, quem refutauit Ambroſius, & fuerunt, ſunt, et erunt omnibus temporibus ſimilia Diaboli membra.

CAPVT VI.

DE DISCRIMINE SCRIPTVRAE SEV DOctrinæ Biblicæ, & Philoſophiæ.

PAulus inquit Colloſ. 2. videte, ne quis vos deprædetur per Philoſophiam, & inanem deceptionem, ſecundum traditionem hominum, iuxta elementa mundi, & non ſecundum Chriſtum. Multi non recte intelligentes hoc dictum, prorſus damnauerunt ſtudia Philoſophica, & lectionem Librorum, qui à Philoſophis ſcripti

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

ſunt: verum Paulus non damnat doctrinam ſeu ſcientiam, collectam ex principijs diuinitus inſitis, ex lege naturæ, ex demonſtrationibus, experientia, conſideratione operum Dei, atq; exemplis diuinæ prouidentiæ & gubernationis. Sicut non damnat Arithmeticam, ita neq; alias artes bonas damnat, habentes demonſtrationes diuinitus monſtratas in natura: Sed monet abuſum cauendum eſſe, & præcipue illum abuſum, cum in doctrina fidei quæruntur demonſtrationes Philoſophicæ, quas ratio intelligit, ſicut in doctrinis Geometricis, aut Phyſicis.

Nec dubium eſt multos hac fallacia à veritate ſacræ ſcripturæ abduci in errores, & impediri, ne credant ſcripturæ, ſicut 1. Corinth. 1. ſcriptum eſt: Græci ſapientiam quærunt. Et de platone narratur, Cum vidiſſet in AEgypto libros Moſis, & legiſſet deſcriptionem creationis, dixiſſe eum: Moſes multa ſcribit, ſed nihil probat, hoc eſt, non adfert probationes Philoſophicas ſeu demonſtrationes, quas intelligit ratio.

Itaq; admonet Paulus obſeruandum et tenendum eſſe diſcrimen inter doctrinam ſacræ ſcripturæ & Philoſophiam, neq; genera doctrinarum confundenda eſſe, neq; articulos aut doctrinam fidei, quæ in ſacra ſcriptura Biblica tra-

ea traditur, ad demonſtrationes ſeu regulas Philoſophicas eſſe reſtringendam, ſeu accommodandam, ſeu ſecundum illas eſſe examinandam, quia vt 1. Corinth. 2. dicitur, *Animalis homo non percipit ea, quæ ſunt Spiritus Dei, ſtulticia enim ſunt illi, et non poteſt intelligere, quia ſpiritualiter examinantur ſeu dijudicantur, Et fides noſtra non conſiſtit in in ſapientia hominum, ſed in virtute Dei.*

Obſeruato diſcrimine non ſolum non nocet, ſed etiam vtilis eſt homini Chriſtiano ſobria & recta cognitio veræ Philoſophiæ, & artium Philoſophicarum, quæ & viam ac rationem dicendi, et docendi tradunt, ac monſtrant veſtigia aliqua ſeu argumenta cognitionis, prouidentiæ, gubernationis, & bonitatis Dei in conſideratione creaturarum, legis naturæ, principiorum, exemplorum in experientia.

Prodeſt etiam conſiderare errores, qui ſunt in Philoſophicis doctrinis, vt ſint exempla humanæ imbecillitatis, & ſtulticiæ in ſcrutatione articulorum & myſteriorum fidei, admonentia, quod alia ſapientia reuelata à Deo, in ſacra ſcriptura, de illis myſterijs rationi incognitis, quærenda & amplectenda ſit. Ideo eleganter à Baſilio dictum eſt: vtile eſſe

Chriſtianis legere Philoſophorum et Poetarum ſcripta, quia cum eadem dicunt, prodeſt conſenſus, cum dicunt diuerſa, prodeſt collatio: verba Baſilij ſunt. Quamobrem ſi noſtrorum ſermonum ac gentilium vlla eſt conuenientia, & nobis illorum valde confert noticia, ſin minus, eas ſaltem ſimul conferendo, et differentiam diſcere licebit, cum ad melioris optionem atq; delectum non parum faciat comparatio, vt inferiora ſæpe collata ſunt potioribus ornamento. Citat etiam Baſilius exempla Moſis & Danielis, quos philoſophica doctrina excelluiſſe inquit.

Extant ſimiles loci de vtilitate ſtudiorum Philoſophicorum, ſi ſint ſobria, apud Nazianzenum, Tertullianum et alios. Auguſtinus quoq; inſignem regulam tradit de recto vſu Philoſophiæ, libro 2. de doctrina Chriſtiana. Sicut inquit, Iſrahelitæ Idola et vaſa aurea et argentea AEgyptiorum auferunt, & ad iuſtos ac Deo placentes vſus conferunt, ſic Chriſtiani philoſophiam & diſciplinas liberales, quæ in Ethnicorum libris extant, non prorſus relinquere debent, quod Ethnici eis impie abutebantur, ſed ad iuſtum prædicandi Euangelij vſum debent transferre.

Quomodo vero hæc doctrinarum genera

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

differunt: Stolidum, impium, & blaſphemum eſt iudicium Numerij, qui apud Epiphanium inquit. Quid eſt Plato, niſi Moſes Attice loquens? Talia iudicia, quæ Philoſophiam cum Theologica doctrina ſacræ ſcripturæ confundunt, ſunt abominanda. Ideo ſemper ſint in conſpectu manifeſta diſcrimina doctrinarum, quorum hæc ſunt præcipua.

Vnum diſcrimen poſitum eſt in reuelatione, ſicut Baptiſta inquit, Deum nemo vidit vnquam, filius vnigenitus qui eſt in ſinu patris ipſe enarrauit. Et Chriſtus Matth. 16. Beatus es Simon, filius Ionæ, quia caro & ſanguis non reuelauit tibi, ſed pater meus, qui eſt in cœlis. 2. Pet. 1. ſcriptum eſt, non humana voluntate allata eſt olim prophetia, ſed à Spiritu Dei impulſi locuti ſunt ſancti Dei homines. Act. 2. Spiritus ſanctus ſedit ſuper ſingulos eorum, ac repleti ſunt omnes Spiritu ſancto, ceperuntq́ loqui varijs linguis, pro vt Spiritus ille dabat eloqui. 1 Corinth. 2. loquimur ſapientiam Dei in myſterio, quæ eſt recondita, quam præfinierat Deus ante ſecula in gloriam noſtram, quam nemo principum huius ſeculi cognouit, quoniam ſi cognouiſſent, haudquaquam Dominum gloriæ crucifixiſſent, ſicut ſcriptum

eſt. Quod oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis aſcendit, quæ præparauit Deus diligentibus illum. Nobis autem reuelauit Deus per Spiritum ſuum, Spiritus enim omnia ſcrutatur, etiam profunditates Dei, quis enim bnminum nouit ea, quæ ſunt hominis, niſi Spiritus hominis qui in ipſo eſt? Sic etiam quæ Dei ſunt, nemo nouit, niſi Spiritus Dei. Nos autem non Spiritum huius mundi accepimus, ſed Spiritum qui ex Deo eſt, vt ſciamus, quæ a Deo donata ſunt nobis, quæ & loquimur, non verbis, quæ docet humana ſapientia, ſed quæ docet Spiritus, ſpiritualibus ſpiritualia comparantes. Animalis enim homo uon percipit ea, quæ ſunt Spiritus Dei, ſtulticia enim eſt illi, & non poteſt intelligere, quia ſpiritualiter examinantur. Spiritualis autem omnia iudicat, ipſe autem a nemine iudicatur. Quis enim cognouit ſenſum Domini aut quis inſtruit eum? &c. Nos autem ſenſum Chriſti habemus. Plura teſtimonia huc pertinentia in præcedente capite recitata ſunt. Eſt itaq; hoc primum diſcrimen valde illuſtre, & conſpicuum, quod Philoſophia eſt ſapientia, cognitio, & doctrina rationis humanæ, extructa ex reliquijs principiorum naturalium, & legis naturæ,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

naturæ, & ex accurata conſideratione & inquiſitione opificij mundani, & creaturarum ac earum virium, motuum, actionum, conſeruationis & gubernationis, nec non exemplorum, quæ in experientia & vita occurrunt, & accidunt. Sed doctrina ſacræ ſcripturæ eſt Sapientia reuelata diuinitus ſpeciali modo per vnigenitum filium Dei & per Spiritum ſanctum.

Secundum diſcrimen eſt in rebus ipſis, etſi enim in aliquibus partibus doctrina legis eſt aliquomodo quædam conſonantia, vt in doctrina legis de externa diſciplina, ſeu moribus, ſæpe eadem præcepta traduntur in ſcriptura & in Philoſophorum ac Poetarum libris, tamen toto genere differt Biblica doctrina a Philoſophia, & differentia in omnibus partibus conſideranda eſt.

Philoſophia Euangelij doctrinam & promiſſionis myſterium prorſus ignorat, & quamuis Philoſophia eſt aliqua pars doctrinæ legis, tamen in præcipuis partibus errat multipliciter, & in illis partibus, in quibus eſt aliquaconſonantia cum ſcriptura, eſt mutila & imperfecta, Vtrumq; exemplis declarandum eſt.

Paulus

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

Paulus Rom. 1. de gentibus dicit: Quod habeant aliquam noticiam naturalem de Deo, quam Deus creator manifeſtauit eis, hoc eſt, indidit rationi, ſeu menti humanæ, & oſtendit opificio mundi, ordine, conſeruatione & gubernatione creaturarum, ideoq; confirmatur aliquo modo illorum operum Dei conſideratione: Idem admonent Philoſophorum ſaniorum, vt Socratis, Platonis, Ciceronis & ſimilium ſententiæ ſeu diſputationes de Deo. Et Plato quidem aliquid dicit, cum definit, Deum eſſe mentem æternam, cauſam boni in natura. Sed tamen hæc ipſa tum cognitio, tum Definitio Dei, valde manca & imperfecta eſt, quia minime monſtrat, quis ſit verus Deus, videliter pater Domini noſtri Ieſu Chriſti, cum filio vnigenito, incarnato, paſſo & reſuſcitato, & cum Spiirtu ſancto vnus Deus.

Itaq; Philoſophica cognitio & definitio eſt imperfecta cognitio & definitio Dei ignoti, ſicut in ara Athenienſi ſcriptum fuit. Quemadmodum enim Chriſtus de Samaritanis inquit, eos adorare quod neſciunt: ita de Philoſophis recte dicitur, eos definire quod neſciunt, cum Deum definiunt, & diſputare de eo, quod neſciunt, quando de Deo diſputant, imo co-

gitare

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

gitare de eo, quod neſciunt, quando de Deo cogitant.

Deinde Plato & omnes Philoſophi in ſua Philoſophia de Deo, multipliciter errant, fingentes multitudinem & genealogias Deorum. Sicut autem error ſemper eſt fœcundus, & error errorem gignit, ita hi errores Philoſophorum poſtea innumerabiles alios errores, de operibus Dei, de creatione, de creaturarum conſeruatione, de gubernatione, & ſimilibus pepererunt, qui errores omnes recitari breui narratione non poſſunt.

De lege quoq; dicit Paulus Rom. 2. Cum gentes quæ legem non habent, natura quæ legis ſunt faciunt, eæ legem non habentes ſibÿpſis ſunt lex, oſtendentes opus legis ſcriptum in cordibus ſuis, ſimul atteſtante conſcientia ipſorum, & cogitationibus inter ſe accuſantibus aut etiam excuſantibus. Ex hoc fundamento ſcilicet aliqua noticia naturali legis, conſequitur aliquo modo quædam conſonantia Philoſophicæ doctrinæ, cum doctrina biblica, in explicatione legis.

Imò ipſa vera Philoſophia moralis eſt aliqua pars legis diuinæ, quatenus ea natura nota eſt. Et eam conſonantiam oſtendit collatio præce-

præceptorum moralium ex vtroq; genere doctrinæ. Sed tamen in hac quoq; parte Philoſophica doctrina valde imperfecta eſt: præcipit quidem Philoſophia moralis de externa diſciplina, & gubernatione morum, ac moderatione aliqua affectuum, & reprehendit ac damnat vitioſas actiones, pugnantes cum regulis ac præceptis honeſtæ diſciplinæ, Item affectuum vitioſorum contumaciam & dominationem arguit, ſed veras, præcipuas, principales & proprias virtntes primæ tabulæ, maximeq; primi præcepti, quæ in omnibus alijs virtutibus & actionibus prælucere debent, Philoſophia non docet. Item, ignorat hæc dicta, Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo &c. Item Fructus ſpiritus ſunt caritas, gaudium, pax, lenitas, benignitas, bonitas, fides, manſuetudo, temperantia. Item, Quicquid non eſt ex fide, peccatum eſt. Item omnia ad gloriam Dei facite, &c.

Quare in doctrina de cauſa efficiente, formali & finali virtutum, omittit Philoſophia id quod eſt præcipuum. Et ſicut non intelligunt Philophi legem Dei requirere integritatem naturæ humanæ, quemadmodum primum creata eſt, ſeu conformitatem perfectam

cum voluntate Dei in omnibus actionibus, iuxta interiores & exteriores potentias, vires, ſenſus, membra, Ita neq; intelligunt lege Dei damnari non tantum externa delicta actionum, & contumaciam vitioſorum affectuum, ſed etiam prauitatem, deformitatem, corruptionem, malitiam, hærentem in ipſa natura ab Adam propagata, & naſcentem nobiſcum, vna cum omnibus fructibus malæ concupiſcentiæ in omnibus viribus, potentijs, ſenſibus, actionibus. Hic magnus eſt defectus in ipſa morali Philoſophia: deinde accedunt alij errores, de fine hominis, de ſummo bono, de ratione eligente optimum, de beatitudine, Religione, & cultu diuino, & multis alijs materijs, quæ ſine cognitione ſcripturæ ſanctæ explicari haud quanquam poſſunt. Talia exempla ſæpe cogitanda ſunt, vt hæc genera doctrinarum, Philoſophiam ac ſacram ſcripturam non confundamus, ſed recte diſcernamus.

Et poſſent addi plura exempla, vtpote de Creatione, de prouidentia, de cauſis miſeriarum in humana vita, de conſtitutionibus, conſeruationibus, & mutationibus imperiorum, de pœnis tum vniuerſalibus, tum particularibus, & ſingularibus, de conſolationibus

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

in ærumnis, & de aliȷs rebus, de quibus ſæpe aliquid dicunt Philoſophi, ſed non omnia, neq; integre, & ſæpe valde errant. Semper autem ſit in conſpectu præcipuum diſcrimen quod doctrina Euangeliȷ, prorſus eſt ignota rationi, & omnibus Philoſophis verſantibus tantum in Philoſophiæ ſtudiȷs, ſed eſt omnino arcana ſapientia Dei, per filium unigentium, & Spiritum ſanctum reuelata, de illis rebus, quas humani ſenſus non capiunt, & ratio humana non intelligit, videlicet de omnibus articulis fidei noſtræ, de cognitione veri Dei, eſſentiæ & voluntatis ipſius, de miſericordia & dilectione Dei erga nos propter unigenitum filium Dei, Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum. deq; eiuſdem filiȷ unigeniti promiſſione, donatione, incarnatione, obedientia, paſſione, morte, reſurrectione, aſcenſione in cælum, beneficiȷs, meritis, de promiſſione, & donatione Spiritus ſancti, de iuſtificatione fidei, de remiſſione peccatorum, de Eccleſiæ collectione, & ſanctificatione, de vera inuocatione, & veris cultibus Dei in Eccleſia, de veris conſolationibus Eccleſiæ, de Sacramentis, de reſurrectione mortuorum, de vita æterna. De his rebus nihil nouit Philoſophia, ſed omnino pertinent ad aliud

genus

genus doctrinæ, videlicet ad doctrinam Euangelij, in ſacra ſcriptura reuelatam & propoſitam diuinitus.

Obſeruatione dignum eſt quod Plato ſummus Philoſophus fatetur, ſe de maximis rebus, vtpote de fine hominis, de animæ immortalitate cogitantem, fluctibus cogitationum agitari. Et quod dicit non eſſe ſtabilem aſſenſionem de fine hominis, ſed aſſenſionem varie agitatam, vt cum res in vndis motis conſpectæ nequaquam ſe oculis ſtabiliter offerunt. Et quod de Philoſophicis conſolationibus inquit, eas eſſe meras nugas, hoc eſt, vanas eſſe.

CAPVT VII.

DE INTERPRETATIONE SCRIPTURÆ.

SEmper fuerunt certamina & diſputationes de interpretatione ſcripturæ, & de iudicijs interpretationum. Monachi quadruplicem finxerunt modum interpretandi ſcripturam, quos vocant quatuor ſcripturæ ſenſus, Literalem, Tropologicum, ſeu moralem, Allegoricum, &

latum ſedenti, prior taceat. Poteſtis enim omnes ſingulatim prophetare, vt omnes diſcant & omnes conſolationem accipiant, & Spiritus Prophetarum Prophetis ſubiectus eſt. Demum contra figmentum de Enthuſiaſmo ſæpe repetantur admonitiones de ſcrutatione, auditione, lectione, & meditatione verbi Dei, & firmiter tenenda eſt ſententia, ſpiritum ſanctum non dari contemptoribus verbi, Sacramentorum, & miniſterij Euangelici, neq; in talibus efficacem eſſe.

Porro Apoſtolus Paulus tradit diuinam regulam de interpretatione ſcripturæ, vt ſit interpretatio analoga fidei, Rom. 12. hoc eſt, congruat cum fundamento, ſeu verbo Dei & ſymbolis ſeu Articulis fidei, & inquirat veram cognitionem Dei, & filij eius Ieſu Chriſti, cui tota ſcriptura teſtimonium perhibet, quod remiſsionem peccatorum accipiant per nomen eius, omnes qui credunt in eum. Non debet interpretatio aberrare à norma verbi Dei, ſed huic immotæ & æternæ normæ ſemper ſit conſentanea. Sunt enim immotæ & vniuerſales Regulæ in Eccleſia. Qui loquitur, loquatur vt ſermones Dei. Item, Spiritus ſanctus glorificabit Chriſtum Iohan. 16. Hæ Regulæ ſint

lucerna

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

lucerna lucens in omni interpretatione, ſiue ſimplici, ſiue allegorica. Quæcunq; enim interpretatio ab his regulis diſcrepat, ea eſt falſa, & propterea cauenda eſt, iuxta uniuerſalia præcepta: cauete a falſis Prophetis, Item, Si quis aliud Euangelium docuerit, anathema ſit. Item, Si quis hanc doctrinam non adfert, eum non recipiatis.

Ad has regulas addit Paulus utiliſſimam & plane neceſſariam admonitionem, de ſenſu ſeu intellectu ſcripturæ 2. Corinth. 1. Non alia vobis ſcribimus, quam quæ legitis & agnoſcitis. Hoc dicto admonet Paulus ſermonem ſacræ ſcripturæ non eſſe incertum, ambiguum, et non intellectum ſermonem, ſicut ſunt oracula et ænigmata, ſermones incerti, obſcuri, & ambigui. Tali ſermone non utitur filius Dei, aut Spiritus ſanctus in ſcriptura, ideo certa eſt ſignificatio verborum, & phraſium, & allegoriarum, nec debet eſſe in Eccleſia licentia ludendi ambiguis interpretationibus, & transformationibus, ſicut immoderate luſit allegorijs Origenes, & qui ipſum ſecuti ſunt. Quamobrem etiam ex vetuſtioribus multi iſtam licentiam reprehenderunt, inter quos fuit Epiphanius, cuius extat inſigne

& grauiſſimum dictum, neceſſarium ad ſcripturæ interpretationem. Sic enim inquit: verba Dei non omnia indigent allegorijs, ſed ſicut ſe habent, indigent autem ſpeculatione & ſenſu, ad ſciendam cuiuſlibet rei ſubſtantiam. Hæc ſunt Epiphanij verba. Manifeſtum eſt legis moralis ſermonem proprium & perſpicuum eſſe, ſunt quoq; proprio ſermone traditæ Euangelij promiſſiones, ſic de omnibus Articulis fidei ſentire neceſſe eſt. In quibuſdam materijs, & ſi ſunt picturæ, & allegoriæ, quæ aliud ſignificant, tamen etiam verborum proprietas recte intelligatur, & ea intellecta accommodatio conſentiat cum norma ſeu Analogia fidei. Ait autem Epiphanius ſpeculatione opus eſſe, id eſt, conſideratione phraſium, figurarum, collatione locorum ſcripturæ, cogitatione circumſtantiarum, definitionibus, diſtinctionibus & recta conſequentia in argumentis. Ad hanc ſpeculationem pertinet donum & ſtudium cognitionis linguarum. Item cognitio neceſſariarum artium, Grammaticæ, Dialecticæ etc. Deinde ſenſu quoq; opus eſſe inquit, hoc eſt, experientia in vera pœnitentia, & conſolatione, Nam illa experientia in ipſo ſenſu oſtendit, quid ſignificent vocabula, & quid ſint Vita, Mors, Dolor,

Dolor, Timor, Cnnſolatio, Lætitia, Fides, Spes, Dilectio &c. Sit autem vt ſenſus, ita etiam ſpeculationis exercitium examen ſpirituale, vt vocat Apoſtolus 1. Corinth. 2. Eo enim ſenſu ſunt intelligendæ ſcripturæ, quo ſunt ſcriptæ, inquit Barnardus: quare vt de ſcriptione, ita etiam de interpretatione intelligendum eſt illud Pauli dictum. Nos non ſpiritum huius mundi accepimus, ſed ſpiritum qui ex Deo eſt, vt ſciamus quæ à Deo donata ſunt nobis, quæ & loquimur, non doctis humanæ ſapientiæ verbis, ſed doctrina Spiritus, ſpiritualibus ſpiritualia comparantes. Animalis enim homo non percipit ea quæ ſunt Spiritus Dei, ſtulticia eſt enim illi, & non poteſt intelligere, quia ſpiritualiter examinantur.

Porro omnis interpretatio ſcripturæ debet ſeruire ædificationi, ſicut vniuerſaliter de donis & miniſteriis dicitur. Epheſ. 4. dedit alios Apoſtolos, alios Prophetas, alios Euangeliſtas, alios paſtores ac doctores, ad inſtaurationem, in opus adminiſtrationis, in ædificationem corporis Chriſti, donec perueniamus omnes in vnitatem fidei, & agnitionis Dei. Et 1. Cor. 14. Quoties conuenitis, vnuſquiſq; veſtrum canticum habet, doctrinam habet, linguam

habet, reuelationem habet, interpretationem habet, omnia ad ædificationem fiant.

Et præcipua capita, ad quæ omnis interpretatio dirigenda eſt, annotat Paulus, vbi de vtilitate, ſeu vſibus ſacræ ſcripturæ diſſerit. Rom. 15. Quæcunq; præſcripta ſunt, ad noſtram doctrinam præſcripta ſunt, vt per patientiam & conſolationem ſcripturarum ſpem habeamus. Et 2. Timoth. 3. Omnis ſcriptura diuinitus inſpirata, eſt vtilis ad doctrinam, ad redargutionem, ad correctionem, ad inſtitutionem, quæ eſt in iuſticia, vt integer ſit homo Dei, ad omne bonum opus apparatus.

CAPVT VIII.

CONTRA PYRRHONIORVM ET ACADEMICOrum errorem, quod nihil ſit in rerum natura, & in artibus certum & verum.

Epictetus Stoicus recte exagitat Pyrrhonios & Academicos, tollentes ex rerum natura, &

ra, & ex artibus veritatem, & certitudinem, docenteſq́ nihil certo debere affirmari, de quacunq́ re, ſed aſſenſionem de rebus omnibus ſuſpendendam eſſe, quia omnia incerta & dubia ſint. Quanta enim ſit non quidem abſurditas tantum, ſed etiam inſania in illa Academicorum doctrina, id exempla oſtendunt. Quis enim hominum tam ſtupidæ mentis eſt, qui non iudicet inſanum eſſe, ſi quis has propoſitiones neget eſſe certas & veras: Ignis eſt calidus, Glacies eſt frigida, Nix eſt alba, ſplendente Sole dies eſt: at non puduit Academicos illas propoſitiones vt alias omnes in dubium vocare.

Eleganter autem dicit Epictetus, ſe, ſi Academici alicuius ſeruus eſſet, tali eum ratione aut ad laqueum adigere, aut ab inſania abducere velle. Si Dominus iuberet oleum in balneum adferre, allaturum ſe ſtercus aut aliam rem fœtidam, ſi poſtularet Dominus panem, allaturum ſe lapidem, & expoſtulanti Domino reſponſurum eſſe, Nullam eſſe certitudinem, an oleum oleum, an panis panis, An vero ſtercus oleum & lapis panis ſit. Grauiſſimeq́ addit, illudunt nobis Academici, cum illis quæ natura dedit vtantur

omnibus, & tamen verbis ea tollant. Cum frigent, accedunt ad ignem, & tamen negant hanc propoſitionem certo veram eſſe, Ignis eſt calidus: cum eſuriunt, non lapidem ſed panem poſtulant, Cum ſitiunt, non poſtulant arenam aut cineres, ſed aquam, aut vinum, & tamen negant certo ſciri, an panis ſit panis, an aqua ſit aqua, an vinum vinum ſit.

Horum puerilium exemplorum conſideratio monſtrat facilimam & euidentem rationem refutandi furores Pyrrhoniorum & Academicorum, quibus deletur præſtantiſsimum donum Dei, ſcilicet veritas, peruertitur & negatur tota rerum natura, euertuntur omnes artes bonæ, quæ ſunt præſidia vitæ, & obruitur agnitio Dei, quæ quantulacunq; eſt in natura hominis, illuſtranda & confirmanda eſt veris argumentis, non eſt extinguenda. Sed nos omiſsis furoribus illis, ad ipſam rem ſeu doctrinam de veritate & certitudine artium Philoſophicarum, & rerum in natura accedemus.

Tria ſunt propoſitionum genera in omnibus artibus, & in tota vita. Aliquæ ſunt certo veræ, Aliquæ ſunt incertæ ſeu dubiæ. Aliquæ ſunt falſæ. Certo veræ propoſitiones ſunt, quæ cum rebus, quas ſignificant conſentiunt.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

ſentiunt, & quibus recte cognitis, mens aſſentiri cogitur, vel propter euidentiam, vel propter demonſtrationem, vel propter vniuerſalem experientiam, vel propter teſtimonia non fallentia, vt Deus eſt, Deus eſt bonus, Ignis eſt calidus, Glacies eſt frigida, Sol mouetur, Terra perpetuo conſiſtit &c.

Incertæ ſeu dubiæ propoſitiones ſunt, de quibus recte cognitis, aſſenſio ſuſpenditur, aut etiamſi propter concinnitatem magis inclinamus in vnam partem, tamen languida eſt aſſenſio, vt Ariſtotelici tradunt in viſione oculum intus recipere colorum ſpecies in obiectis per medium perſpicuum. Hæc propoſitio etſi eſt probabilis, tamen quia caret euidenti demonſtratione, ideo dicitur incerta, & dubia, atq; aſſenſio ipſius ſine vitio ſuſpenditur, donec alia ſententia melioribus rationibus probetur, nimirum quod viſio fiat radijs ex oculis emiſsis & obiectum ferientibus, ac comprehendentibus.

Falſæ propoſitiones ſunt, quæ non congruunt cum rebus, quas ſignificant. Inter has aliæ ſunt manifeſte falſæ, Vt Ignis eſt frigidus, Glacies eſt calida: aliæ habent ſpeciem veri, ideoq; à multis cum magno applauſu accipiuntur, vt Epicurea ſententia, quod voluptas ſit ſum-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

ſummum bonum, etſi eſt falſa, tamen multi ſophiſticis argumentis decipiuntur, vt hanc falſam propoſitionem pro vera amplectantur.

Eſt autem vera eruditio, & vera ſapientia, poſſe in omnibus artibus, & in tota vita, has propoſitiones, nimirum veras, dubias, & falſas recte ab inuicem diſcernere, certa tenere, falſa reijcere, & de dubijs argumenta in vtramq; partem recte examinare. Et quia Deus, vt eſt verax, ita vult etiam vt rationales creaturæ ad ipſius imaginem conditæ veritatem in ſcientijs, artibus, & omnibus rebus ament, inquirant, amplectantur & teneant, Ideoq; ipſemet tradidit, præſcripſitq; in artibus & tota rerum natura certa principia, & regulas iudicandi, ſeu diſcernendi, quæ vera aut falſa ſunt.

CAPVT IX.

DE CAVSIS CERTITVDINIS IN ARTIBVS Philoſophicis & rerum natura.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

STOICI tria κριτήρια doctrinarum conſtituerunt, quæ ſunt normæ iudicij & certitudinis in Philoſophia, & omnibus artibus, ac ſcientijs, de quibus lux humani ingenij iudicat: Experientiam vniuerſalem, Principia nobiſcum naſcentia, & ordinem bonæ conſequentiæ, quibus recte additur quartum, quod Philoſophis ignotum fuit, nimirum teſtimonia ſacræ ſcripturæ, de qnibus primo loco dicam.

Multa in artibus & doctrinis Philoſophicis, imo in tota rerum natura, & vita, iudicantur ex teſtimonijs Biblicis, quorum veritas eſt certiſsima. In Phyſica doctrina omnes Philoſophi errant de mundi & creaturarum fabrica, & origine, ſola ſcriptura ſacra docet veram mundi & omnium creaturarum cauſam, originem, & conditionem. De perennitate fluminum varie diſputatur à Philoſophis, ſed certa ſententia recitatur à Salomone in Eccleſiaſte Cap. I. Omnia flumina intrant in mare, & mare non redundat, ad locum vnde exeunt, flumina reuertuntur, vt iterum fluant. Non tantum noſtra ætate, ſed etiam olim mota eſt diſputatio de motu terræ, & Solis conſiſtentia, ſed certam veritatem

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

tatem ibidem monſtrat Salomon, Terra inquit in æternum ſtat, Sol oritur & occidit, & ad locum ſuum reuertitur, ibique renaſcens gyrat per meridiem, & flectitur ad Aquilonem, luſtrans vniuerſa in circuitu. Cum itaq; Philoſophus de talibus rebus diſputat, eam reuerentiam ſacræ ſcripturæ, hoc eſt, ipſo Deo autori, exhibere debet, vt in certitudine teſtimoniorum ſcripturæ acquieſcat, nec contrarias ſententias aut amplectatur aut defendat, ſicut dicitur in præcepto octauo. Non dices falſum teſtimonium.

In Ethica doctrina Lex Dei certiſſima eſt veritatis regula. Itaque in Ethicis diſputationibus illud ſine omni dubio verum & certum eſt, & eſt amplectendum, quod cum Decalogo, aut ſententia aliqua ſcripturæ congruit. Quamobrem recte faciunt Iureconſulti, quod in allegationibus iuris primum locum tribuunt teſtimonijs ſacræ ſcripturæ, vt cum de fœnore diſputatur, probibitiones, quæ extant in verbo Dei omnibus humanis legibus & conſtitutionibus anteferuntur. Eſt enim certiſſima regula, Deo diſplicere, iniuſtum eſſe, peccatum eſſe, & nulla lege concedi debere, quicquid lege Dei probibitum eſt.

In de-

In deliberationibus & conſultationibus, de actionibus in tota vita hoc κριτήριον expreſſe omnibus hominibus præſcripſit Deus, Ioſuæ 1. Cuſtodi & fac omnem legem, quam præcepit tibi Moſes ſeruus meus, ne declines ab ea ad dextram vel ad ſiniſtram, vt intelligas cuncta quæ agis, non recedat volumen legis huius ab ore tuo, ſed meditaberis in eo diebus & noctibus, vt cuſtodias, & facias omnia, quæ ſcripta ſunt in eo, tunc diriges viam tuam, & intelliges eam. Quiſquis in deliberationibus hoc κριτήριον, ſeu hanc regulam ſequitur, ille certo nouit, quod actiones iuſtas, rectas & Deo placentes eligat.

Nunc ad Stoicorum κριτήρια accedo, inter quæ primo recenſeri ſolet experientia ſenſuum, ſeu experientia vniuerſalis, quando ſcilicet de illis, quæ ſenſu percipiuntur, omnes ſani eodem modo iudicant. Namq; Deus ita nos creauit, vt ſenſibus res percipiamus, & vt omnes, qui ſumus ſanæ mentis ſimiliter iudicemus de rebus ſenſibus perceptis. Certum eſt eſſe in cœlo Solem, Lunam, & ſtellas, quia oculis noſtris illa lumina conſpicimus in cœlo: Certum eſt moueri cœlum, quia circumuolutionem videmus. Certum eſt,

eſſe

eſſe terram, eſſe aquam, in terra eſſe beſtias, arbores, berbas, in aqua piſces, quia has res videmus, & tangimus: certum eſt animalia edere vocem, homines loqui, quia voces & ſermones auribus percipimus: Ita certum eſt Solis radios calefacere, ignem vrere, aquam humectare, glaciem frigidam eſſe, mel dulce eſſe, Abſynthium eſſe amarum, fœminas parere, mares non parere, in vita animantium eſſe ſenſum & motum, Mortem eſſe deſtructionem ſenſus & motus, vinum & piper calefaciendi, opium frigefaciendi virtutem habere, Cicutam & venena interficere homines, talia ſunt certa, quia hæc ita eſſe, ſenſus noſtri percipiunt, & omnes ſani homines hæc ita eſſe iudicant, moti vniuerſali experientia. Traduntur autem duæ eruditæ regulæ de experientia vniuerſali.

Prima, cum talis natura rerum condita ſit, qualem ſenſibus percipimus, opus Dei tale eſſe affirmandum eſt. Vt quia ſentimus in igne calorem, in aqua humiditatem, in ſaccaro dulcedinem, in abſynthio amaritudinem, affirmandum eſt, Ignem eſſe calidum, aquam eſſe humidam, Saccarum eſſe dulce, Abſynthium eſſe amarum, quia Deus has res ita fecit, ſeu creauit.

Secunda

Secunda regula eſt: Vniuerſalis experientia ideo vera eſt & certa, Quia dato oppoſito ſequitur naturæ deſtructio. Negare enim vniuerſalem experientiam, eſt negare naturæ ordinem a Deo conditum. Negare ignem eſſe calidum, aquam eſſe humidam, eſt negare ignem ignem, aquam aquam eſſe.

Secundum κριτήριον *ſunt noticiæ nobiſcum naſcentes, quæ* κοιναὶ ἔννοιαι *id eſt, communes ſententiæ, quia ſunt omnibus per ſe notæ, & principia appellantur, quia ſunt prima ſemina diuinitus inſita, quibus omnes ſani propter naturalem noticiam, & propter euidentiam ſine alia confirmatione aſſentiuntur Hæ ſententiæ ſunt certo veræ, quia ſunt lux inſita mentibus diuinitus, & dato oppoſito ſequeretur naturæ & omnium artium deſtructio: vt ſi in Ethicis hæc ſententia deleatur: delicta turbantia ſocietatem humanam ſunt punienda, funditus interiret ſocietas humana. Si hæc ſententia deleatur in Phyſicis, ſeu in arte medica, contraria contrarijs curantur, tota ars deſtruetur. Si numerorum noticia deleatur, ſequetur infinita confuſio rerum & actionum. Sit igitur infixum animis, principia, hoc eſt, naturales noticias congruere*

cum mente diuina, & transfuſas eſſe diuinitus in homines, ac propterea veras & immotas eſſe, & eſſe rectrices vitæ, & ex eis artes extrui, ac in qualibet arte ita inquiri veritatem, & acquiri veram eruditionem, ſi diſcentes hos fontes quærant, & ad hæc exordia ſeu principia reuocare præcepta ſtudeant, imo in communi vita præluceant quoq; hæ ſententiæ actionibus & gubernent conſilia.

Tertium κριτήριον eſt intellectus ordinis in Syllogiſmo, ſeu in argumentatione recte coagmentatis membris, vocaturque vſitate demonſtratio. Hoc κριτήριον erudite additur ſuperioribus, quia concluſiones quæ bona conſequentia ſequuntur ex certis propoſitionibus, vel natura, vel per experientiam notis, tam ſunt certæ, quam ipſæ propoſitiones, ſicut dicitur in Regula: Ex vero nil niſi verum ſequitur in bona conſequentia. Et quidem cum in vita non ſatis ſit noſſe ſimplices propoſitiones, vt ſunt principia & ſententiæ per experientiam notæ, ideo Deus etiam hanc lucem addidit, vt mens humana componat, iungat conuenientia, & diſtrahat ea quæ non conueniunt, & in ea collatione plura inueniat, antea nondum animaduerſa. Ac ne

aberre-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

aberremus, ſimul Deus monſtrauit ordinem, & metas, quas in tali compoſitione ſeruari neceſſe eſt. Hæ metæ vocantur Syllogiſmi recte facti, & quia inter primos ſunt Syllogiſmi Arithmetici, in his perſpicuitatem conſequentiæ conſideremus. Natura notæ ſunt proportiones, in harum collatione vero Syllogiſmi ordine poſitis tribus numeris quantum ſequi neceſſe eſt.

Vna libra ceræ valet drachma vna,
Hic ſunt libræ decem, Ergo
Decem drachmæ erunt precium.

Hic ordo eſt primæ figuræ ſillogiſmorum, ſi dextre accommodes, nam maior pro vniuerſali ponitur. Quælibet libra valet vna drachma, vel, quot ſunt libræ, tot ſunt drachmæ, vt autem proportio, quæ naturali luce mentis iudicari poteſt, oſtendit conſequentiam in talibus Syllogiſmis Arithmeticis valere & immotam eſſe: Ita in cæteris Syllogiſmis valere conſequentiam & immotam eſſe conſpicitur ex demonſtrationibus, non procul accerſitis, ſed obuijs & euidentibus, de quibus in Dialectica dicitur, & quarum euidentia ſciamus munitam eſſe certitudinem in ratiocinando. Cum igitur demonſtrationes figurarum in Dialectica ſint illuſtres

& perſpicuæ, vſitate dicitur etiam ordinem in Syllogiſmis natura notum eſſe.

CAPVT X.

DE DIFFERENTIIS PRINCIPIORVM.

PRrimum diſcrimen principiorum ſumitur ex materia, Alia ſunt ſpeculabilia, alia Practica. Speculabilia principia vocantur noticiæ naturales ſeu propoſitiones natura notæ, ex quibus Phyſicæ aut Mathematicæ doctrinæ extruuntur, Vt totum eſt maius qualibet ſua parte. Item, Quæ ſunt vni æqualia, inter ſe ſunt æqualia. Item, vnius corporis ſimplicis vnicus eſt motus naturalis.

Practica principia vocantur noticiæ naturales ſeu propoſitiones natura notæ, quæ regunt hominum mores, Vt: natura humana intelligit diſcrimen honeſtorum et turpium diuinitus inſitum mentibus, intelligit Deo obediendum eſſe in faciendis honeſtis, & vitanda turpitudine. Homo conditus eſt ad ſocietatem. Conueniens eſt homini tueri ſocietatem, colenda iuſticia. Conueniens eſt turbantem iniuſte ſocietatem reprime-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

primere. Hæ & ſimiles propoſitiones, quæ mores regunt, dicuntur vſitatè Practica principia, quod eò diligentius conſiderandum eſt, quia cum de lege naturæ dicitur: hinc ſumitur vera & illuſtris deſcriptio.

Lex naturæ eſt noticia principiorum Practicorum & concluſionum, quæ ex illis bona conſequentia ducuntur, diuinitus inſita mentib. humanis, primum de agnitione Dei, & obedientia Deo debita, Poſtea de moribus ciuilibus, qui referendi ſunt ad hunc finem, vt Deus celebretur. Apud Ciceronem lib. 1. de legibus extat talis definitio: Lex eſt ratio ſumma inſita in natura, quæ iubet ea, quæ facienda ſunt, prohibetq́ contraria.

Secundum principiorum diſcrimen hoc eſt: Principiorum alia aliis illuſtriora, aut etiam priora ſunt. Geometræ prima & maxime illuſtria principia vocant κοῖνας ἐννοίας καὶ ἀξιώματα, Poſtea ponunt theſes, hypotheſes, & poſtulata. Philoſophia moralis ex Phyſica aſſumit hanc propoſitionem: Natura hominis condita eſt ad certum finem, id in Phyſicis demonſtratur, non confirmatur in philoſophia morali, ſed recipitur tanquam hypotheſis, id eſt, firma propoſitio aliunde aſſumpta, vt ſit inchoatio

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

atio doctrinæ moralis. Vt autem principia Arithmetica & Geometrica, & demonſtrationes inde factæ, firmæ & immotæ ſunt, ita ſciamus reuera principia Practica, & demonſtrationes inde factas, firmas & immotas eſſe.

Sicut aſſenſus firmus & perpetuus eſt, quo aſſentior huic propoſitioni, Bis quatuor ſunt octo, ita firmo aſſenſu amplecti homines oportebat hanc propoſitionem, Non faciendum eſt furtum. Sed in hac caligine minus illam diuinam lucem conſpicimus, & praui affectus languefaciunt aſſenſionem in practicis materijs. Ideo Cynici ſuſtulerunt principia practica, & demonſtrationes practicas, qui dixerunt, Nihil eſſe in natura iuſtum, ſed tantum opinione. Quod cum & falſum ſit, & contumelioſum aduerſus Deum, monendi ſunt ſtudioſi, ut vim horum principiorum, & harum demonſtrationum recte conſiderent, & aſſenſionem confirment cum veris rationibus, tum vero etiam teſtimonijs voce Dei traditis.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

DE ARTIBVS DICENDI ET PRIMVM de Grammatica.

IN Scholis tres artes dicendi traduntur, Grammatica, Dialectica, Rhetorica, quarum vnus finis eſt, nimirum veritas in ſermonibus, ſiue in narrationibus, ſiue in negotijs, ſiue in Iudicijs, ſiue in doctrinis, iuxta regulam, Matth. 10. Sit ſermo veſter eſt eſt, non non, quod vltra hæc adiungitur, à malo eſt. Ad Grammaticam refero ſingularum linguarum veram cognitionem, hoc eſt, verum intellectum & vſum ſermonis, vocabulorum, phraſium, & figurarum in qualibet lingua. Hoc ſtudium decet omnes homines, & præcepto octauo mandatum eſt, vt in qualibet lingua proprie, perſpicue & ſine inſidioſa ambiguitate loquantur de rebus, & ſicut prouerbo dicitur: Scapha ſcapham, Ficum ficum nominent: non ludant obſcuris & dubijs ænigmatibus, nihil certi ſignificantibus, hoc eſt, aut negantibus, aut affirmantibus, quales deluſiones fuerunt in Delphicis reſponſis.

Aio te AEacida Romanos vincere poſſe.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

Item, Pyrrhus Halim tranſiens magnum perdet Imperium. Tales deluſiones ſeu ambigui ſermones, nec affirmationes, nec negationes, ſed inſidioſæ & fraudulentæ ſunt deceptiones, quæ cum præcepto octauo pugnant, Non dices falſum teſtimonium.

Deinde illis qui alios docent, hoc ſtudium eſt neceſſarium, vt eas linguas diſcant, quæ ad illarum doctrinarum noticiam, quas profitentur, pertinent, ne ignoratione linguarum decepti, à veris ſententijs aberrent, & falſa pro veris doceant. Hoc ſtudium indagandi veritatem, ex cognitione fontium, ſeu linguarum, in omnibus artibus & doctrinis requiritur præcepto octauo.

Sic præter vernaculam linguam Theologo neceſſoria eſt cognitio linguarum: Hebrææ, Græcæ & Latinæ, vt libros Propheticos & Apoſtolicos, Hebraicè & Græcè ſcriptos, & orthodoxorum patrum, qui partim Græco, partim latino ſermone ſcripti ſunt, recte intelligat, & interpretetur. Iureconſulto ad verum legum intellectum, & interpretationem, in primis opus eſt Latinæ linguæ, & phraſium, quibus Cicero & alij Oratores veteres vſi ſunt cognitione. Medico vtriuſq; linguæ,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

Græcæ & Latinæ noticia omnino eſt neceſſaria, ne errore exiguo unius vocabuli deceptus hominem, quem ſanandum accepit, interficiat, & contra utrumq; præceptum quintum & octauum peccet. Quia autem non ſolum varia, ſed etiam periculoſa eſt varietas appellationum, & ſententiarum apud Medicos, de herbis & alijs rebus, quarum uſus eſt in medicatione, Ideo Magiſtratus qui ſunt corporum & bonorum tutores, deberent in eam curam incumbere, ut Synodus peritorum mediocrum conuocaretur, qui unam certam nomenclaturam plantarum, & rerum ſimplicium, atque unam compoſitionum formam, & ponderum regulam conſtituerent, ne rixis & diſſenſionibus & erroribus medicorum multis vita eriperetur.

CAPVT XII.

DE DIALECTICA.

PRopriè ad octauum præceptum pertinet Dialectica, quæ eſt ars inquirendi veritatem in omnibus ſcientijs, & Cicerone teſte lib.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

3. de finibus, ideo inter virtutes numerata eſt à Stoicis, quod habeat rationem, ne cui falſo aſſentiamur, neue vnquam captioſa probabilitate fallamur, eaque quæ de bonis & malis diceremus, tenere tueriq; poſſimus. Plato 7. Dialogo de Republica dicit, Hanc artem ſolam eſſe participem rerum verarum, & legem ſtatuendam eſſe admonet, qua iubeantur diſcentes hanc artem potiſſimum diſcere. In Parmenide Socrates adoleſcentem aſpirantem ad altiores artes ſine Dialectices cognitione his verbis alloquitur. Pulcherrimus profecto impetus eſt, quo incitatus es ad optimas artes, ſed retrahe te, & magis in Dialectica exerce, dum iuuenis es, id niſi feceris, veritas te effugiet. Diſcernatur autem ars Dialectica à Sophiſtica, quæ pugnat cum præcepto octauo, propterea quod falſas ſententias inſidioſe ornat, & incautis obtrudit. Recte itaq; de illa dicitur a Salomone: qui ſophiſticè loquitur odio dignus eſt.

CAPVT XIII.

DE RHETORICA.

SApiens-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

SApienter & recte dictum eſt: eloquentia eſt Deo grata dicere. Eſt autem Deo grata veritas. Itaque ars Rhetorica ſeu oratoria ideo eſt diſcenda, vt de rebus veris perſpicuè, ſapienter, & ornate dicatur, et vt vi orationis homines perſuadeantur, vt veris ſententijs aſſentiantur, Rhetorica non debet eſſe ſycophantica aut adulatoria ars quemadmodum propter abuſū appellatur in Gorgia Platonis. Quintilianus eleganter dicit, bonum Oratorem eſſe non poſſe, niſi idem ſit vir bonus, quod Cato velut ex Oraculo protulerit, Oratorem eſſe virum bonum dicendi peritum. Stoici vt Dialecticæ ſcientiam & vſum, ita etiam eloquentiam virtutem eſſe dixerunt ſapientiæ ſpeciem, quia vt Ariſtoteles inquit: Rhetorica docet iuſta perſuadere & contraria fugere. Extat inſignis locus apud Ciceronem tertio de Oratore, qui momoria dignus eſt: Quo maior eſt vis, inquit, eloquentiæ, hoc eſt magis probitate iungenda, ſummaq; prudentia, quarum virtutum expertibus, ſi dicendi copiam tradiderimus, non eos quidem Oratores effecerimus, ſed furentibus quædam arma dederimus. Nihil autem tam eſt inhumanum (ait idem Cicero 2. Officiorum) quam eloquentiam ad ſalutem homi-

num

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

num & conſeruationem datam, ad bonorum peſtem permitiemq́; conuertere.

In Eccleſia cum eloquentia confertur ad ædificationem & explicationem vtilis doctrinæ, & verarum ſententiarum, maximam adfert vtilitatem, ſed cum homines impij eloquentiæ dono ad hæreſes, & Eccleſiarum turbationes abutuntur, id maximum & pernitioſiſſimum vitium eſt. Noti ſunt Adoleſcentibus verſus Vergilij, in quibus vtrumq́; dicit: Oratorem bonum ſimul etiam virum bonum eſſe oportere, quia Menandro teſte, mores dicentis perſuadent non oratio, & talis Oratoris boni incomparabilem in ſocietate & Rebuſpublicis vtilitatem eſſe.

Ac veluti magno in populo cum ſæpe coorta
  eſt
Seditio, ſæuitq́; animis ignobile vulgus,
Iamq́; faces & ſaxa volant, furor arma miniſtrat,
Tunc pietate grauem & meritis ſi forte virum
  quem
Conſpexere, ſilent, arrectisq́; auribus aſtant.
Ille regit dictis animos & pectora mulcet.

Caput

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

DE MVSICA.

MVſica canendi ars eſt, quæ voces ac ſonos certis numerorum & menſurarum proportionibus moderatur, & quidem ipſa ſuauitas & vis Muſices oſtendit hanc artem naturæ humanæ congruere, & ex veris principijs proportionum naturæ conuenientibus eſſe extructam. Eſſe enim in Muſica admirabilem quandam virtutem, ad mouendum animos hominum, & afficiendum corda & ſenſus omnes ſentimus. Eadem dicta ardentibus in animos & corda hominum penetrant, magisq; afficiunt additis harmonijs muſicis, quam ſi tantum pronuncientur. Indigniſſima vero res eſt, quod leues homines tam inſigni, dulci & efficaci ad mouendum animos arte abututur ad nugas & obſcœnitates, cuius ſi vſus tantum ad res pias, bonas, honeſtas, & vtiles conuerteretur, maximam ſui admirationem & amorem concitaret. Præclare à Platone ſcriptum eſt in Timæo. Cum nihil tam cognatum ſit mentibus noſtris, quam numeri atq; voces, quibus & excitamur & incendimur, & lenimur, & langueſcimus, & ad hilaritatem, & ad triſticiam

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

ſticiam ſæpe deducimur. Non eſt hominis liberaliter inſtituti tantum ad voluptatem, rationis expertem, Muſicam referre, ſed concentu animum perturbatum reuocare ad tranquillitatem, cuius rei gratia hoc donum à Muſis hominum generi datum eſt.

Ariſtoteles 8. politicorum ait eſſe aliquas naturales recreationes defeſſæ naturæ, inter quas etiam Muſicæ harmoniæ ſunt, & has non ſolum adferre voluptatem, ſed etiam multa docere, vt tota vetuſtas cantilenis hiſtorias, & multas vtiles commonefactiones complexa fuit, Et Homerus idcirco fingit Achillem ludentem Cithara more veterum, accinere cantilenas de antiquorum Heroum rebus geſtis, & virtutibus, tum etiam efficere Muſicam ait mitiores & magis compoſitos mores, ſicut Horatius de Orphei Muſica ſcribit.

Sylueſtres homines ſacer interpresq́; Deorum
Cœdibus, & victu fœdo deterruit Orpheus.
Dictus ob hoc lenire Tygres rapidoſq́; leones.

Imo etiam Muſicam dicit habere quandam ſingularem vim ad ſubitam affectuum moderationem, ſicut Orpheus iratos Duces Argonautas lyra ſua ad tranquillitatem reuocauit. Maxima accedit dignitas arti Muſicæ ex commendatione Spiritus ſancti

tus ſancti in ſacra ſcriptura, quæ & vocalem & inſtrumentalem Muſicam commendat. Conſiderentur hæ phraſes Spiritus ſancti 1. Paralip. 25. Prophetare in Citharis, & Pſalterijs, & Cymbalis. 2. Paralip. 7. Hymnos Dauidis per manus canere. Suffocato Pharaone Iſraelitæ Epinicion cecinerunt Domino, non voce tantum, ſed etiam inſtrumentis Exod. 15.

David canens Cithara Pſalmos ſeu hymnos, Spiritum malum à Saule fugauit, ſicut ſcriptum eſt, 1. Regum 16. Quandocunque ſpiritus Domini malus arripiebat Saulem, Dauid tollebat Citharam, & percutiebat manu ſua, & refocillabatur Saul, & lenius habebat, recedebat enim ab eo Spiritus malus. Atq; Dauid regnum adeptus ordinauit ad cultum Dei cantores, & organa Muſica, Pſalmosq; ad eum vſum compoſuit, id quod Pſalmorum aliquorum tituli commonſtrant. Et noti ſunt vltimi Pſalmi verba, Laudate Dominum in ſono tubæ, Laudate eum in Pſalterio & Cithara, Laudate eum in Tympano & Choro, Laudate eum in Chordis & Organo, Laudate eum in Cymbalis, bene ſonantibus, laudate eũ in

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

Cymbalis iubilationis, omnis ſpiritus laudet Dominum, Alleluia. Noſtraq; ætate ſanctus Propheta Lutherus ea in re cum maxima laude, & Eccleſiæ vtilitate Dauidem ſecutus eſt, ſicut liber Pſalmorum ſeu Hymnorum Lutheri teſtatur.

In Epiſtola ad Epheſios extat expreſſum mandatum de vero vſu Muſices, quod omnibus pijs notum eſſe debet: Nolite inebriari vino, in quo eſt luxuria, ſed impleamini Spiritu ſancto, loquentes vobismetipſis in Pſalmis & Hymnis, & canticis ſpiritualibus, cantantes & pſallentes in cordibus veſtris. Domino gratias agentes ſemper pro omnibus, in nomine Domini noſtri Ieſu Chriſti. Adſcribam pauca inſignia Patrum dicta de Muſices laude.

Baſilius in prooemio Pſalterij: Pſalmi cum concinna quadam delectatione & voluptate mentem ſalutari doctrina & ſapientia imbuunt, Cum enim videret Spiritus ſanctus, diſſiculter genus humanum poſſe ad pietatem, & virtutem flecti, propterea quod neglecta viuendi ratione, ad voluptatem prono feratur impetu, melodiæ oblectationem doctrinæ præceptis commiſcuit, vt vna cum ſuauitate & dulcedine rerum bonarum & vtilium doctrina

animis

animis illaberetur, iuxta ſapientium medicorum conſuetudinem, qui auſteriora pharmaca ægrotantibus præbentes melle oram calicis illiniunt, propter hanc igitur cauſam concinna hæc Pſalmorum carmina nobis excogitata ſunt, vt ætate & virtute iuuenes ſua quidem opinione canerent, reuera autem animos erudirent. Nemo enim ex ignaua multitudine Apoſtolicum aut Propheticum præceptum facili memoria complectens, ex templo domum diſcedit. Sed Pſalmorum Oracula, & domi cum voluptate canunt, & in foro ſecum circumferunt, & multi prorſus iracundia effrenati, poſtquam Pſalmorum cantu mulcentur, feris ac temerarijs animi motibus ſopitis, ſedati ac tranquilli domum redeunt.

Pſalmus animis tranquillitatem adfert, & ſedans turbulentos cogitationum fluctus, pacem in cordibus gubernat, mollit animi aſperitatem, refrenata intemperantia ad modeſtiam & ſobrietatem hominem flectit, conciliat amicitiam, coniungit diſſentientes, Inimicos reconciliat, quis enim eum iudicauerit amplius hoſtem eſſe, cum quo vna voce Deum compellauit? Proinde præſtantiſſimum bonum, mutuam videlicet dilectionem Pſalmodia præbet.

dum concentum veluti vinculum quoddam, ad coniungendos animos adhibet, & in vnius chori conuentu totam Eccleſiam coagmentat. Pſalmi Dæmones fugant, Angelorum auxilia aduocant, pellunt timores nocturnos, mitigant labores diurnos, Infantes defendunt, viris ornamento ſunt, ſenibus ſolatium præbent, Mulieres decenter ornant, ſolitudines habitatoribus replent, cœtus hominum ad modeſtiam aſſueſaciunt, Inſipientes primis rudimentis inſtituunt, proficientibus acceſsionem addunt, perfectos confirmant.

Pſalmi communes Eccleſiæ vox ſunt, dies feſtos illuſtrant, eam quæ ſecundum Deum eſt, triſticiam efficiunt. Nam ex lapideo corde poſſunt lachrymas euocare, Pſalmos canere munus angelicum eſt, cœleſte πολίτευμα ſpirituale θυμίαμα. O ſapientiſsimi præceptoris conſilium, qui canendo nos vtilia diſcere voluit. Itaq; firmius præcepta animis infiguntur, nihil enim quod cogendo diſcitur, diu animis inhæret. Quod vero cum ſuaui delectatione ſubit, multo firmius inſidet, & radices agit. Quid enim non ex Pſalmis diſces, inde firmam animi magnitudinem petes, hinc veram iuſticiam, modeſtiam, grauitatem, perfectam,

pru-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

prudentiam, veram pœnitentiæ rationem, patientiam, & nihil non bonorum hauries.

Hinc perfecta Theologia eſt, prædictio aduentus Chriſti in carnem, comminatio extremi iudicij, ſpes reſurrectionis, metus pœnarum, promiſsiones gloriæ, myſteriorum reuelationes, omnia hæc tanquam in amplo aliquo, & communi penu, in libris Pſalmorum recondita ſunt.

Auguſtinus lib. 9. confeſsionum cap. 6. Non ſatiabar illis diebus dulcedine mirabili, conſiderare altitudinem conſilij tui, ſuper ſalutem generis humani, Quantum fleui in Hymnis & canticis tuis, ſuaue ſonantis Eccleſiæ tuæ vocibus commotus acriter: Voces illæ influebant auribus meis, & eliquebatur veritas tua in cor meum & exinde æſtuabat affectus pietatis, & currebant lacrimæ, & bene mihi erat cum eis. Cap. 7. Cum Iuſtina Valentiniani regis pueri mater Ambroſium perſequeretur Hæreſis ſuæ cauſa, qua fuerat ſeducta ab Arrianis, excubabat pia plebs in Eccleſia mori parata cum Epiſcopo ſuo, Ibi mater mea ancilla tua, ſollicitudinis & vigiliarum primas partes tenens orationibus viuebat. Nos adhuc frigidi à calore Spiritus tui excitabamur, ta-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

men ciuitate attonita atque turbata, tunc Hymni & Pſalmi, vt canerentur ſecundum morem Orientalium partium, ne populus mœrore & tædio contabeſceret, inſtitutum eſt. Ex illo in hodiernum diem retentum, multis iam ac pene omnibus gregibus tuis etiam per cætera orbis imitantibus.

CAPVT XV.

DE ARITHMETICA, GEOMETRIA ET Aſtronomia.

INter Philoſophicas doctrinas certiſſima eſt euidentia artium Mathematicarum, cum propter euidentiam principiorum ſpeculabilium, tum propter immotam & immutabilem demonſtrationum certitudinem, quibus nemo qui ſanæ mentis eſt, poteſt contradicere, ad cuius rei teſtimonium vel vnicus Euclidis liber poſſet ſufficere, ſed in re manifeſta non ero prolixus.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

DE DOCTRINIS PHYSICIS AD QVAS ETIam Medica ars pertinet.

DVbitarunt multi, an ſit certa veritas in doctrinis Phyſicis, propterea quod in illis artibus magna eſt artificum diſſenſio, & opinionum varietas: multos etiam mouet dictum vſitatum in Scholis, Mathematicus verſatur circa verum, Phyſicus circa prope verum. Sciant autem ſtudioſi, quod ſicut a Deo in rebus naturalibus ordo, et vires creatæ, illæque ad certos fines, & vſus deſtinatæ ſunt: Ita vere Dei voluntatem eſſe, vt in creaturarum conſideratione aſpiciamus Dei veſtigia & opera, & res nobis vtiles ad vitam tuendam quæramus. Et quanquam in hac noſtra imbecillitate ingeniorum multa ignoramus de vera arte, quæ ignorantia gignit varias opiniones, tamen non ideo tota ars ſeu doctrina tanquam incerta eſt contemnenda, aut abijcienda, ſed magis incumbendum eſt, vt ex principijs artis, & ex vniuerſali experientia magis magiſq; veritas & certitudo indies inquiratur. Paulus Ro-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

ma. 1. inquit per conſiderationem operum Dei in creatione mundi, ſeu creaturis intelligi inuiſibilia Dei, quo encomio artium, etiam Phyſicas conſiderationes complectitur, ſicut eſt in verſu:

Præſentemq; docet vna vel herba Deum.

Et 2. Reg. 4. Prædicat ſcriptura in Salomone, excellentem Phyſices cognitionem, quod diſputauerit de lignis à Cedro vſq; ad Hyſſopum, quæ egreditur de pariete, & de omnibus iumentis, volucribus, reptilibus & piſcibus.

Medica ars illuſtri commendatione ornatur, Eccleſiaſt. 38. Honora medicum propter neceßitatem, etenim illum creauit altißimus, à Deo eſt enim omnis medela, & à Rege accipiet donationem, Altißimus creauit de terra medicinam, & vir ſapiens non abhorrebit illam. Hæc teſtimonia non recitarentur in ſcriptura, ſi nulla eſſet certitudo harum doctrinarum, Et quidem, ipſi ſenſus noſtri, de certitudine & veritate iudicare poſſunt. Ignem eſſe calidum, calorem ignis ab aqua extingui, Mel dulce eſſe, abſynthium eſſe amarum, glycyrrizam mederi tußi, nemo ſanus negat, propterea quod ipſi ſenſus & experientia hæc vera & certa eſſe teſtantur, Cum itaq; vera Phyſica nihil aliud

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

ſit quam conſideratio rerum naturalium, quales à Deo ſunt creatæ: & medica ars ſit Phyſices vſus ad conſeruationem corporum accommodatus, ſicut Deus ordinauit, iuxta dictum Eccleſiaſtici: Altiſsimus creauit medicinam, ideo ab eorum clamoribus abhorreamus, qui has artes ſycophantice vituperant, peccant enim illi contra præceptum octauum: Non dices falſum teſtimonium, & non tantum artibus, ſed Deo creatori, ipſiq́ naturæ rerum iniuriam faciunt, & homines malitioſe ſpoliant vtilitatibus, quas ex his artibus capere debent. Olim Socratis hoſtes inter cætera crimina ei obiecerunt, quod naturæ inquiſitionem aſpernaretur, & phyſicen improbaret, ideo quod ſtudia hominum ad diſputationes de moribus traduceret, ſed Xenophon hanc calumniam grauiſsime refutat, demonſtrans Socratem non abduxiſſe homines à Phyſicis, ſed ad Phyſices ſtudia adiunxiſſe doctrinam de moribus, quæ eſt neceſſaria omnibus hominibus, & ſicut vitæ humanæ, ita etiam omnium aliarum artium ornamentum eſt.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

CAPVT XVII.

DE PHILOSOPHIA MORALI SEV ETHICA & Iuriſprudentia, quæ eſt pars Ethices.

PHiloſophia moralis ad quam pertinet doctrina legum, eſt pars legis diuinæ: eſt enim ipſa lex naturæ, ab ingenioſiſſimis hominibus animaduerſa & explicata doctrinæ ordine ac ſententijs certis. Conſtat autem legem naturæ eſſe legem Dei, de his virtutibus, quas ratio intelligit. Hæc magna laus eſt Philoſophiæ moralis & legum, atque manifeſta demonſtratio eſt certitudinis & veritatis quæ eſt in doctrina Ethica, & honeſtis legibus.

Sed ſciendum eſt, Philoſophiam moralem eſſe, non omnes omnium opiniones, ſed certas noticias, quæ ſunt demonſtrationes, aut earum membra, id eſt, principia vel concluſiones: ſic etiam leges eſſe, non quorumcunq; hominum placita, ſed ſententias veras & honeſtas, ex lege naturæ extructas, à lege & natura non diſcrepantes, accommodatas ad circumſtantias locorum,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

locorum, temporum & perſonarum, ſicut recte dici ſolet: de ſubſtantia legis eſt, non repugnare legi naturæ. Item, Pugnantia cum natura non habent vim legum. Itaq; vituperantes doctrinam Ethicam, & legalem, peccant contra octauum præceptum, Non dices falſum teſtimonium. Sæpe autem cogitentur vtilitates Philoſophiæ moralis, vt ad eius ſtudium & amorem animi excitentur. Idcirco eas breuiter & ordine recitabo, ſicut erudite à D. Philippo Melanthone ſunt collectæ.

Primo, vtilis eſt collatio cum Euangelio & lege Dei, ac illuſtrat genera doctrinæ: Tenendum enim eſt diſcrimen legis & Euangelij, & ſciendum eſt, Ethicam doctrinam eſſe partem legis diuinæ de ciuilibus moribus.

Secunda vtilitas, Quia Ethica doctrina pars eſt legis naturæ, & quia Deus vult legem naturæ cognoſci, certe hæ diſputationes proſunt, quæ per ſigna & demonſtrationes colligunt leges naturæ, & ordinem monſtrant.

Tertia, Cum velit Deus legibus magiſtratuum regi ciuiles mores, etiam hanc doctrinam approbat, quæ legum fons eſt.

Quarta, cum diſcunt homines erudita ratione metiri officia, fiunt mores mitiores.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

Quinta, hæ diſputationes ſunt exempla methodi.

Sexta, Etiam in Eccleſia in diſputationibus de ciuilibus officijs, & moribus multa ſumuntur ex hac doctrina, videlicet ex lege naturæ, vt cum de contractibus, de officijs magiſtratuum, de virtutibus pleriſq́, de legibus humanis diſſeritur. Et maiori dexteritate explicare tales materias poſſunt, qui recte inſtituti ſunt in hac Philoſophia.

Septima, Plurimum refert tenere diſcrimina virtutum, affectuum, temperamentorum, inclinationum. habituum.

Octaua, In dicendo & ſcribendo hæc doctrina ſuppeditat multa egregia lumina, ſæpe enim incurrunt negotia ex locis huius artis.

Nona, Vtile eſt obſeruare, quæ noticiæ nobiſcum naſcuntur, vt numerorum, menſurarum, ordinis, ſed multo præſtantiores ſunt noticiæ morales, quæ monſtrant Deum, & oſtendunt diſcrimen honeſtorum & turpium.

Decima, Et harum noticiarum conſideratio admonet nos, ex quanta dignitate deciderint homines. Transfuderat Deus imaginem ſuam, noticiam Dei, & diſcrimen honeſtorum & turpium in mentes humanas, tanquam in

ſpecu-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

ſpeculum, & fulſiſſent hæ noticiæ multo clarius & voluntas flagraſſet amore Dei, & omnibus virtutibus ornata fuiſſet, ſi natura hominum manſiſſet incorrupta. Nunc vero ſunt obſcuræ noticiæ, manent tamen & ſunt teſtimonia, quod ſit Deus, quod ſit prouidentia, etiamſi corda non obtemperant.

Vndecima, Ergo hæc conſideratio legis naturæ in mente hominis euidens teſtimonium eſt, quod monet eſſe Deum, & eſſe prouidentiam, Quare confirmat pias ſententias in his, qui recte inſtituti ſunt.

Duodecima, Eſt etiam teſtificatio de doctrina Religionis, quia Philoſophia cernit infirmitatem in hominis natura, & fatetur ſe cauſam tantæ calamitatis non videre. Ideo cum diuina doctrina cauſam oſtendit, & offert remedia, agnoſcendum eſt ſuperius doctrinæ genus.

Decimatertia, Vna eſt vera Philoſophia, quæ intra metas demonſtrationum verſatur, nec ludit ſophiſmatibus, Ac Ariſtoteles cum ſit amans methodi, pleraq; rectius dicit, quam cæteri Philoſophi, Magna eſt autem vtilitas videre vbi errent Sectæ. Hæc collatio magis illuſtrat legem naturæ, & clarius oſtendit morbos humanos. Deniq; Cyclopica ſtoliditas & arro-

gantia

gantia eſt, aſpernari doctrinam hanc, quæ legum & hiſtoriarum lumen eſt, ac ſplendidiſſimum ornamentum eloquentiæ, & regula plurimarum actionum in vita.

CAPVT XVIII.

AN SIT IVDICANDVM IVXTA IVS ſcriptum, an ſecundum æquitatem.

IVdicia ſunt ordinata, vt recte & iuſte iudicetur. Et iudex id ſibi ſtudio habere debet, vt audita vtraq; parte, cauſaq; cognita, iuſtam & veram ſententiam pronunciet, nec in ſententia falſum dicat. Itaq; ad conſcientiam iudicis pertinet, vt huius quæſtionis explicationem teneat, An ſit iudicandum ſecundum ius ſcriptum, an vero ſecundum æquitatem. Eius itaq; quæſtionis eruditam explicationem repetam ex Ethicis Domini Philippi Melanthonis, cuius hæc ſunt verba: Duæ ſunt quæſtiones.

Prior, An ſatius ſit in Rebuſpub. vti ſcripto ac certo iure, an permittere magiſtratibus, vt res iudicent iuxta naturalem æquitatem cogitatam

gitatam ſine ſcripta lege, ſicut multæ gentes barbaricæ nullas habent ſcriptas aut certas leges. De hac quæſtione copioſe diſputat Ariſtoteles 3. politicorum, & pronunciat, ſatius eſſe vti ſcripto ac certo iure, quia incertæ opiniones facile pariunt diſcordias. Vbi autem non eſt ſcriptum ius, ibi ſæpe accidere poteſt, vt alijs iudicibus aliud videatur. Ac præſertim potentibus, & principibus opus eſt legibus graui autoritate ſcriptis, Non .n. volunt priuatis iudicum opinionibus, ſed legum oraculis cedere. Item, Ius ſcriptum frenat affectus iudicum, Ideo Ariſtoteles tradidit ſententiam digniſſimam memoria, de ſcripti Iuris dignitate. Qui legem iubet præeſſe, Deo & legibus imperium tribuit, Qui autem hominem iubet præeſſe, præficit beluam, nam cupiditas & iracundia deprauant etiam optimos viros, Lex autem mens eſt ſine cupiditatibus. Hanc ſententiam meminerint ſtudioſi, vt magis ament ius ſcriptum, Etſi enim legum vincula ægrè patiuntur homines tyrannici, tamen ita ſtatuendum eſt, ſatius eſſe vti ſcriptis legibus, nec concedendam eſſe licentiam imperitis vituperandi ius ſcriptum. Nam & Deus ſuæ politiæ tradidit ſcriptas leges, & Attica & Romana Reſpub. vſu compererunt,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

runt, non poſſe retineri pacem ſine ſcripto iure, ſed hæc euidens eſt utilitas, ideo de prima quæſtione non addo longiorem diſputationem.

Secunda quæſtio eſt, vtrum, vbi extat ius ſcriptum, Iudex potius iuxta ſcriptum, aut iuxta æquitatem, hoc eſt, rationem priuatam, omiſſo ſcripto iure pronunciare debeat. De hac quæſtione ſunt prolixæ diſputationes, de rigore & æquitate, ſed trado ſimplicem, planam & veram regulam. Regulariter ex ſcripto iure pronunciandum eſt, præſertim in ijs caſibus, de quibus lex principaliter loquitur, Vt enim Magiſtratui, ſic ſcriptæ legi debetur obedientia, ergo non licet diſcedere a ſcripto iure. Item, Iudicis ſententia habet autoritatem, non quia priuata cogitatio eſt, ſed quia legis vox eſt, Ergo Iudex debet legem ſequi, non priuatas opiniones, nec pugnat æquitas cum ſcripto iure, nam in illis caſibus, de quibus Lex principaliter loquitur, grauiſſima deliberatione legiſlator deprehendit id eſſe æquiſſimum, quod conſtituit, Ideo recte inquit textus, Codice de Iudicijs. Placuit in omnibus rebus præcipuam eſſe iuſticiæ, æquitatiſq́ ſcriptæ, quam ſtricti Iuris rationem.

Hic

Hic textus vetat à ſcripto diſcedi, & monet illud ipſum, quod ſcriptum eſt, æquitatem eſſe. Sed hic obÿcitur: at Ariſtoteles vocat æquitatem mitigationem legis, non ſcriptam: Reſpondeo. Ariſtoteles generaliter æquitatem vocat mitigationem legis, ſiue ſcriptam, ſiue non ſcriptam, vt enim nunc plurimæ mitigationes extant ſcriptæ in ipſis legum textibus, & in commentarÿs interpretum. Sic Athenis mitigabantur leges, declarabantur, inflectebantur, aut exaſperabantur decretis, quæ ipſi vocant ψηφίσματα. *Idem accidit in omnibus Rebuſpub. Lex eſt, vt is qui interfecit hominem, capitali pœna afficiatur. Huic legi textus ipſe addit mitigationem in caſuali homicidio, & Doctores plurima mitigant. Quod autem ſcriptæ mitigationes ſequendæ ſunt, manifeſtum eſt, quia ſunt leges, & habent vim legum. Conſenſus enim Doctorum vim legis habere cenſendus eſt, cum non ſolum honeſta & graui ratione nitatur, ſed etiam autoritate, quæ profeſſoribus conceſſa eſt. Sed illud quæritur, an æquitas non ſcripta ſequenda ſit, ſicut indocti ſæpe contendunt. Hic iterum reſpondeo, vt ſupra, regulariter anteferendum eſt Ius ſcriptum, nec ab eo diſce-*

dendum eſt in caſu, de quo principaliter loquitur.

Quid enim attineret ſcribi leges, ſi cuilibet priuato arbitrio liceret pronunciare de quocunque caſu, ſpreta lege. Talis barbarica licentia indigna eſt bene moratis hominibus. Sed incidant interdum caſus, de quibus lex non principaliter loquitur, ac honeſta ratio flagitat moderationem propter aliquam circumſtantiam perſpicuam. Hic etiamſi deeſt ſcripta æquitas, tamen iudex adhibere debet mitigationem, vt lex de fure ſtrangulando loquitur principaliter de eo, qui atroci conſilio fecit furtum, non loquitur principaliter de homine modeſto, impulſo fame ad furandum, Hunc igitur puniet Iudex mitius, habetq́ locum æquitas in tali caſu, nec diſſentit à ſcripto, quia ſcriptum de alio caſu principaliter loquitur. Ita Milo fuerat abſoluendus, non enim fecerat initium pugnæ, etſi poſtea modum defenſionis exceßit, quia non occidit Clodium in continenti, ſed tamen vir fortis toties petitus armis à Clodio, cum iam depugnaſſet pro vita, iuſtißimam cauſam habuit doloris & iræ, habuit igitur excuſationem valde probabilem. Quanquam autem hoc modo Ariſtoteles legum mitigationem docet,

ret, & inquit leges ſicut regulam plumbeam ad caſus nonnihil inflectendas eſſe, tamen modus eſt eius rei, videlicet vbi eſt perſpicua & probabilis ratio, ideo Imperator in obſcuris materijs iuſsit legum & æquitatis dijudicationem ad ſe referri.

CAPVT XIX.

DE VARIETATE LEGVM CIVIlium.

APud Platonem Hippias diſputat, iuſtum non eſſe idem vbiq; quia in peregrinatione compererit in diuerſis politijs eſſe diuerſas leges, Et hæc quidem ita eſſe, negari haud poteſt, quia exempla ſunt manifeſta, Anglicæ, Danicæ, Polonicæ leges, in multis non concordant cum legibus Imperij Romani, & cum Gallicis legibus, & in vno Imperio ſæpe ciuitatum municipalia ſtatuta ſunt diuerſa. Cum autem verum ſit vnum & ſimplex, & plus vno verum eſſe non poſsit, non abs re eſt, quod Hippias mouet illam diſputationem: An iuſtum poſſit eſſe diuerſum & mutabile. Cum qua etiam

hæ cognatæ quæſtiones ſunt coniunctæ: An in illa varietate ſeu diuerſitate poßit eſſe veritas legum, ſeu ſententiarum quæ pronunciantur ſecundum leges, & an Iudex ſecundum ſuæ iuris dictionis leges pronuncians de cauſis, poſſit cum bona conſcientia eſſe certus, quod vere & recte pronunciet, nec peccet contra præceptum octauum, Non dices falſum teſtimonium.

Explicationem harum quæſtionum eſſe conſcientijs vtilem & pertinere ad Legum & Iudiciorum autoritatem, & reuerentiam, nemo non intelligit. Sic autem reſpondeo, Fons & fundamentum omnium boneſtarum bonarumq́; legum, eſt Decalogus, & Lex naturæ. Hoc fundamentum eſt immutabile, ſicut recte reſpondet Hippiæ Socrates: ſunt leges quædam non ſcriptæ, communes omnibus hominibus, quas Deus ipſe generi humano tradidit. Itaq; in hoc fundamento Decalogi & legis naturæ, omnes honeſtæ leges omnium gentium vbiq; locorum, conſentire & concordare debent, ſicut recte dici ſolet. De ſubſtantia legis eſt, non repugnare legi naturæ. Ergo reuera lex non eſt, quæ Decalogo aut legi naturæ repugnat.

Quæ autem eſt legum varietas, ea non in funda-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

fundamento eſt, ſed in accommodatione ad circumſtantias, facta a viris ſapientibus, propter graues & probabiles cauſas. Sic ſapienter dicit Epictetus: Notio notioni non repugnat, ſed diuerſitas eſt in accommodatione. Ei autem accommodationi per leges Magiſtratuum confirmatæ & promulgatæ debetur reuerentia & obedientia, propter autoritatem, qua Deus ornauit Magiſtratum ſeu politicam poteſtatem, & Imperia, ſicut ſcriptum eſt Roma. 13. Omnis anima poteſtatibus ſupereminentibus ſubdita ſit, non eſt enim poteſtas niſi a Deo, quæ vero ſunt poteſtates, à Deo ordinatæ ſunt, Itaque quiſquis reſiſtit poteſtati, Dei ordinationi reſiſtit.

Hoc dictum non tantum de perſonis loquitur, ſed ſimul de ipſa gubernatione, quæ regitur legibus, quibus poteſtas debet eſſe armata, Itaq; omnium gentium leges honeſtas diuina autoritate approbat, & confirmat, mandatq; Chriſtianis, vt earum politiarum honeſtis legibus, in quibus viuunt, obtemperent.

Etſi itaq; ad iudicem ſæpe cauſæ deferuntur, de quibus diuerſorum populorum diuerſæ ſunt leges, Imo de quibus forenſes leges Moſaicæ, quæ ſunt ab ipſo Deo Iudæis præ-

ſcriptæ, à legibus loci, in quo habitat Iudex, diſcrepant: tamen ſciat iudex ſententiam iuxta ſuæ iuris dictiouis leges dicendam eſſe, eamq; cum bona conſcientia ut veram & iuſtam pronunciet, & litigantes ſciant ſe tali ſententiæ iuxta leges loci prolatæ, obedientiæ reuerentiam debere propter Dei mandatum, & ordinationem: Omnis anima poteſtatibus ſupereminentibus ſubdita ſit.

Quod ſi vero ſint leges, aut promulgentur edicta, cum Decalogo & lege naturæ pugnantia, teneant iudices immutabilem regulam: Oportet Deo magis obedire quam hominibus. Item, Date Cæſari quæ ſunt Cæſaris, & Deo quæ ſunt Dei, Cum qua regula conſentit ſapientiſſima oratio Antigonæs ad Creontem apud Sophoclem.

Neq; poſſe tantum putaui tua edicta,
Vt non ſcriptas, & certas Deorum
Leges poſſit mortalis violare.
Non enim nunc & heri, ſed ſemper valent,
Et nullus ſcit unde editæ ſint,
Has ego non debui metu cuiusquam violare.
Sciebam enim me morituram eſſe.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

DE RECTO VSV LINGVAE SEV SERMONIS.

Cicero dicit hominem à brutis animantibus diſcerni ratione & oratione. Id à Philòſopho rectè dictum eſt, etſi Theologus de diſcrimine hoc ex ſcriptura ſacra profundius diſſerere poteſt, Agnoſcenda ſunt autem reuerenter hæc Dei beneficia, ſeu dona in nobis, Ratio & oratio. Nunc de oratione dicam, cuius inſtrumentum eſt lingua admirabile membrum, quod dominatur in tota vita humana, & gubernat omnes ſocietates, Eccleſiaſticas, politicas, Scholaſticas, Oeconomicas, regit omnia negotia, priuata & publica, Itaque & bonorum & malorum multorum eſt cauſa. De illa ita ſcribit Iacobus, cap. 3. Si quis in ſermone non labitur, hic perfectus eſt vir, poteſt enim freno circumducere totum corpus, Ecce autem equis frena in ora mittimus, vt pareant nobis, & totum corpus illorum agitamus, Ecce naues cum magnæ ſint, & à ventis validis moueantur, circumaguntur à minimo gubernaculo, quocunque impe-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

tus dirigentis voluerit, ita & lingua modicum quidem membrum eſt, & magna efficit. Ecce exiguus ignis quam magnam ſyluam incendit. & lingua velut ignis eſt, & ſumma iniquitatis. Lingua conſtituitur in membris noſtris, quæ maculat totum corpus, & inflammat rotam natiuitatis noſtræ, inflammata à gehenna.

Omnis enim natura beſtiarum, & volucrum, & ſerpentum, & cæterorum domatur, & domita eſt a natura humana, linguam autem nullus hominum domare poteſt, inquietum malum, plenum veneno malifero: per ipſam benedicimus Deo, & patri, & per ipſam maledicimus hominibus, qui ad imaginem & ſimilitudinem Dei facti ſunt, ex eodem ore procedit benedictio & maledictio: Non oportet fratres mei hæc ita fieri. Nunquid fons de eodem foramine emittit dulcem & amaram aquam? Nunquid poteſt fratres mei ficus oliuas facere, aut vitis ficus? Sic neque fons pariter dulcem & amaram aquam gignit.

Hæc de lingua humana ſunt veriſſima, & cum ipſa rerum experientia conſentiunt. Linguæ enim recto bonoque vſu omnia in vita humana conficiuntur bona, docentur homines

mines in Eccleſia, in Scholis, gubernantur homines, reguntur conſilia & deliberationes in omnibus ſocietatibus & regiminibus, efficiuntur omnia officia, iubentur bona, prohibentur mala, conficiuntur omnia negotia, vtilia & neceſſaria in vita. Sed ſi ad malum vſum lingua conferatur, nullum eſt vel venenum, vel telum nocentius. Itaq; iuuentus ab ineunte ætate ita adſuefacienda eſt, vt lingua rectè vtatur, quia vt Chriſtus inquit: Mortales de omni verbo otioſo reddituri ſunt rationem in die iudicij. Sitq; de ea aſſuefactione notum Pſalmi 33. dictum, quod Petrus repetit 3. capite Epiſtolæ 2. Venite filij, audite me, timorem Domini docebo vos. Quis eſt homo, qui vult vitam, diligit dies videre bonos? Prohibe linguam tuam à malo, & labia tua ne loquantur dolum. Diuerte à malo, & fac bonum, inquire pacem, perſequere eam.

Vt autem in promptu ſint ſtudioſis adoleſcentibus inſignes ſententiæ, tum de bono, tum de malo vſu linguæ, idcirco aliquot recitabo. Prouerbio. 12. de fructu oris ſui vnuſquiſq; replebitur bonis. Prouerb. 13. Qui cuſtodit os ſuum, cuſtodit animam ſuam. Prouerb. 17. Qui moderatur ſermones ſuos, doctus

& prudens eſt, qui autem inconſideratus eſt ad
loquendum, ſentiet mala, ſtultus quoq; ſi tacue-
rit, ſapiens reputabitur & ſi compreſſerit labia
ſua intelligens. Prouerb. 18 Os ſtulti contri-
tio eius, & labia ipſius ruina animæ eius, Mors
et vita in manibus linguæ, qui diligunt eam, co-
medent fructus eius. Pronerb. 21. Qui cuſto-
dit os ſuum, & linguam ſuam, cuſtodit ab an-
guſtijs animam ſuam. Pronerb. 25. Sicut
vrbs patens, & abſq; murorum ambitu, ita
vir, qui non poteſt in loquendo cobibere Spiri-
tum ſuum. Item, mala aurea in lectis argen-
teis, qui loquitur verbum in tempore ſuo.
Item, Lingua fallax non amat veritatem,
& os lubricum operatur ruinas, Eccleſiaſt.
5. Si eſt tibi intellectus, reſponde proximo, ſin
autem ſit manus tua ſuper os tuum, ne capiaris
in verbo indiſciplinato & confundaris. Ho-
nor & gloria in ſermone ſenſati, lingua vero
imprudentis ſubuerſio eſt ipſius. Eccleſiaſt. 9.
Terribilis eſt in ciuitate homo linguoſus, &
temerarius in verbo ſuo odibilis eſt. Eccleſ. 12
Quis dabit ori meo cuſtodiam, & ſuper labia
mea ſignaculum certum, vt non cadam in ipſis,
& lingua mea non perdat me. Eccleſiaſt 14.
Beatus vir, qui non eſt lapſus verbo ex ore
ſuo.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

ſuo. Eccleſ. 21. Labia imprudentium ſtulta narrabunt, verba autem prudentium ſtatera ponderabunter. In ore fatuorum cor illorum, & in corde ſapientium os illorum. Eccleſi. 23. Indiſciplinatæ loquelæ non aſſueſcat os tuum, eſt enim in illa verbum peccati. Eccliſia. 28. Aurum tuum & argentum tuum confla, & verbis tuis facito ſtateram, & frenos ori tuo rectos, & attende ne forte labaris in lingua, & cadas in conſpectu inimicorum inſidiantium tibi, & ſit caſus tuus inſanabilis in mortem. Eccle. 37. qui ſophiſticè loquitur, odibilis eſt. Ecclèſia. 51. Dominus dedit mihi linguam, & in ipſo laudabo eum. Matth. 5. Sit ſermo veſter, Eſt eſt, Non non, quod enim his abundantius eſt, à malo eſt. Matth. 15. Non quod intrat in os coinquinat hominem, ſed quod procedit ex ore hoc coinquinat hominem. Ephe. 4: Deponentes mendacium loquimini veritatem, vnuſquiſq; cum proximo ſuo, Omnis ſermo ſpurcus ex ore veſtro non procedat, ſed ſi quis bonus eſt ad ædificationem vt det gratiam audientibus. 1. Corinth. 15. Nolite ſeduci, corrumpunt bonos mores colloquia praua. Iacob. 1. Si quis putat ſe religioſum eſſe, non refrenans linguam ſuam, huius vana eſt reli-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

gio. Sint etiam nota aliqua Philoſophorum dicta.

Pindarus cuidam tribuens heroicas laudes dicit eum fuiſſe ἄνδρα ᾽ευθύγλωσσον. id eſt, habentem linguam rectam in loquendo & conſulendo.

Theognis inquit, Mens bona & lingua bona in paucis hominibus ſunt.

Euripides in Iphigenia Tau. Egregia res eſt lingua, cum fides adeſt.

Idem in Oreſte.

Quando facundus oratione male ſentiens
Perſuadet vulgo, eſt magnum malum morbi,
Quicunq; autem prudenter conſulunt recta ſemper, Etiamſi non ſtatim, tamen poſtea ſunt
vtiles vrbi.
Principem oportet ſic conſiderare videntem,
Nam ſimile periculum eſt dicenti orationem, & principi.

Idem in Iphigenia Aulidenſi.

Es argutus, lingua arguta odioſum malum eſt.

Idem in Bacchis.

Effrenati oris, & enormis inſaniæ
Finis eſt infortunium,
Tranquilla autem vita & prudentia
Stabilis manet, & firmat domum.

Idem

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

Idem in Oreſte de Tentalo.

Petulantem habebat linguam turpiſſimum morbum.

Theocritus de Cupidine inquit, quod habeat inſidioſam mentem, & blandam loquelam.

Cicero, Malo indiſertam prudentiam, quam ſtulticiam loquacem.

CAPVT XXI.

SENTENTIÆ DE VERITATE.

Recitabo quaſdam inſignes ſententias de veritate, tum ex ſacra ſcriptura, & patribus Eccleſiaſticis, tum ex Philoſophis, vt eas intueantur adoleſcentes, illarumq́ meditatione ad amorem & inquiſitionem, & ſtudium veritatis exuſcitentur. Et primum ex ſacra ſcriptura. Mandatum vniuerſale proponitur Zachariæ 8. pertinens ad omnes homines, Veritatem & pacem diligite.

Primum autem hoc mandatum præcipit, vt diligamus & inquiramus veritatem cœleſtis doctrinæ, diuinitus reuelatæ, cuius liber eſt ſacra ſcriptura Biblica, in qua æternus

Deus & pater per filium vnigentium Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, et per Spiritum ſanctum nobiſcum loquitur. Teneantur itaq́ hæc dicta: Iohan. 17. inquit Chriſtus, pater ſanctifica eos in veritate, ſermo tuus veritas eſt. Iohan. 14. Ego ſum via, veritas & vita. Iohan. 18. Ego in hoc veni in mundum, vt teſtimonium perhibeam veritati. Iohan. 8. Si vos manſeritis in ſermone meo, vere diſcipuli mei eſtis, & cognoſcetis veritatem, & veritas liberabit vos, Iohan. 16. Cum venerit Spiritus veritatis, ducet vos in omnem veritatem, hoc eſt, docebit vos omnem veritatem. Pſalm. 117. ſcriptum eſt. Veritas Domini manet in æternum. Pſal. 119. Omnia mandata tua veritas, & principium verborum tuorum veritas. Roma 3. Eſt autem Deus verax, omnis autem homo mendax. Sciamus vero ad inquiſitionem, ſtudium et agnitionem veritatis doctrinæ cœleſtis, ante omnia opus eſſe inuocatione Dei. Idcirco ipſe quoq́ filius Dei pro nobis orauit, Iohan. 17. vt pater Eccleſiam in veritate verbi ſui ſanctificet, cum qua oratione pontificis noſtri, etiam noſtras preces quotidie coniungere debemus, ſicut facit Dauid Pſalm. 25. Deduc me in veritate tua, & doce me, quia tu es De-

es Deus ſalutis meæ. Pſalm. 19. Ne auferas ab ore meo verbum veritatis.

Secundo præcipit mandatum in Zacharia, vt in omnibus alijs artibus, ſcientijs, doctrinis, ſermonibus, negotijs, contractibus, actionibus, veritatem ſeruemus & colamus, quia vt Pſal. 30. dicitur: Dominus veritatem requirit. Et ad Epheſ. 4. hoc præceptum expreſſe ponitur, Deponentes mendacium, loquimini veritatem vnuſquiſq; cum proximo ſuo. Sunt etiam hæc inſignia Patrum Eccleſiaſticorum dicta de veritate.

Auguſtinus lib. 6. confeſſionum: ſolus Deus veritatis doctor eſt. Idem de Chriſtiana doctrina Chriſtiana. Veritati non præiudicat antiquitas. Idem, Si de veritate ſumitur ſcandalum, vtilius permittitur naſci ſcandalum, quam veritas relinquatur. Idem, Veritas dulcis, & amara eſt. Idem, Veritatem etſi ſplendor orationis ornat, non tamen facit. Idem Veritate vinci bonum eſt. Idem ſermone 99. de tempore, Veritas magis elucet impugnata. Idem, Epiſtola 48. contra veritatem cognitam dimicare, idolatriam ſuperat. Sumptum eſt hoc dictum ex 4. capite Eccleſiaſtici. Ne contradicas verbo veritatis vllo modo.

Tertul.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

Tertullianus, Veritas nihil erubeſcit, niſi abſcondi.

Chryſoſtomus, Veritas Sole ſplendidior eſt.

Hieronymus, Tantus ſit in te veritatis amor, vt quicquid dixeris, iuratum putes.

Quandoquidem etiam ratio intelligit, nihil magis decere humanam excellentiam, aut naturæ ipſi magis congruere, quam veritatem, quæ eſt conſonantia agnitionis & ſermonis, cum rebus ipſis, quamobrem Ambroſius dicit: Naturam veritatis magiſtram eſſe. Ideo multæ inſignes veritatis commendationes apud ſapientes Philoſophos, & Poetas extant, ex quibus aliquas, quæ ſunt maxime illuſtres, enumerabo.

Olympias inquit apud Stobæum: Veritas cœli ciuis eſt, & ſola fruitur Deorom conuictu.

Pindarus, Veritas principia magnæ virtutis promouet.

Bacchilides, Hominum virtus & ſapientia veritas eſt.

Sophocles in Philoctete, Boni viri eſt verum dicere.

Euripides in Phœniſsis, Oratio veritatis ſimplex eſt.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

Et non habet opus multis hinc inde interpretationibus,
Res ipſas per ſe dicit. mala vero cauſa (cis.
Languens in ſeſe, habet opus accuratis pharma-

Pythagoras, Tunc rem ſimilem Deo faciunt homines, cum veritatem exercent.

Polemon, Multo ſuauius eſt vera dicere, quam audire.

Appollonius. Mendacium illiberale eſt, veritas generoſa.

Plato 5. de legibus.

Veritas ſane tum Dijs, tum hominibus, ad omnia bona dux eſt: Huius quilibet qui fœlix, & beatus futurus eſt ab initio ſtatim particeps ſit oportet, vt quam plurimum temporis verax in vita degat, Sic enim fide dignus erit. Indignus autem qui mendacium ſponte eligit, demens qui inuitus, ex quibus neutrum optandum eſt, Amicis enim deſtituitur, quisquis fide indignus fuerit.

Socrates apud Platonem 6. de Repub.

Familiarius ſapientiæ nihil, quam veritas reperitur.

Ibidem, Diſcendi cupidum neceſſe eſt ſtatim à pueritia veritatem omnem ſummopere affectare.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

Ibidem, Pergamus ad hæc, repetentes quod ſupra induximus, qualem eſſe natura oporteat eum, qui honeſtus ſit bonus q́; futurus, Dux autem eius in primis erit veritas, quam ſequi omnino, ac paßim debet, aut ſi vanus ſit, vere quoq; expers Philoſophiæ ſit oportet.

Cicero 1. Officiorum, In primis hominis propria eſt veri inquiſitio, atq; inueſtigatio.

Ibidem, Omnes artes in veri inueſtigatione verſantur. Simile eſt dictum Auguſtini. Lex omnium artium ipſa veritas.

Cicero pro Cluentio, Multorum improbitate depreſſa veritas emergit, & innocentiæ defenſio intercluſa reſpirat.

Ibidem, Eſt interdum ita perſpicua veritas, vt eam infirmare nulla res poßit. Interdum tamen eſt adbibenda vis veritati, vt eruatur.

Cicero in Vatinium, Tantam ſemper potentiam veritas habuit, vt nullis machinis, aut cuiusquam hominis ingenio aut arte ſubuerti potuerit, & licet in cauſa nullum patronum aut defenſorem obtineat: tamen per ſe ipſa defenditur. Eadem eſt ſententia dicti 3. Eſdræ 3. Forte vinum, fortior Rex, fortiores mulieres, ſuper omnia vincit veritas.

Et

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

Et dicti Socratis in Gorgia Platonis. Quod verum eſt, refelli nunquam poteſt.

CAPVT XXII.

DE SAPIENTIA ET PRVDENTIA.

CIcero in primo virtutum gradu coniungit ſapientiam & prudentiam, quas in perſpicientia, indagatione & inuentione veri ponit. Vt enim, inquit, maxime quis perſpicit quid in re quaq; veriſſimum ſit, quiq; & acutiſſime & celerrime poteſt, & videre, & explicare rationem, is prudentiſſimus, & ſapientiſſimimus rite haberi ſolet. In Scholis diſtinguitur. Sapientiam definiunt Scholæ eſſe rerum diuinarum bnmanarumq; ſcientiam: prudentiam vero eſſe ſcientiam rerum bonarum & vtilium, vel iuxta Ariſtotelem, rationem eſſe rectam eorum quæ agenda ſunt. Definitio illa ſapientiæ in ſola Philoſophia nimis eſt glorioſa, in Scholis Chriſtianorum vera eſt. Etſi enim lex naturæ & conſideratio creaturarum aliquid de rebus diuinis doceant, quod etiam Paulus admonet Rom. 1. Tamen id

aliquid valde exiguum, obſcurum, mancum, imperfectum, & ferme nihil eſt, nulla eſt enim vera ſapientia ſeu rerum diuinarum ſcientia, ſine cognitione verbi Dei, ſicut egregie diſputatur a Paulo 1. Corinth. 1. & 2. vbi diſertè inquit: Non cognouit mundus per ſapientiam Deum, & affirmat omnem rationis humanæ ſapientiam, ſine fidei doctrina, eſſe ſtulticiam. Addo etiam nullam eſſe veram prudentiam, ſine pietate, cuius fundamentum eſt vera noticia Dei, & verbi ipſius, ac fides verbo Dei aſſentiens & nitens.

Cum vero in ſcriptura frequentiſſimus ſit vſus vocis ſapientiæ, non ineptè a Theologo ita diſtingui poteſt, quod alia ſit ſapientia Euangelij, & fidei Chriſtianæ, de qua dicitur 1. Corinth. 1. Prædicamus Chriſtum crucifixum, Dei potentiam & Dei ſapientiam. Item, Chriſtus Ieſus factus eſt nobis a Deo ſapientia. Et, loquimur ſapientiam inter perfectos. Sapientiam autem non ſeculi huius, neq; principum ſeculi huius, qui abolentur, ſed loquimur ſapientiam Dei in myſterio, quæ eſt recondita, quam præfinierat Deus ante ſecula, in gloriam noſtram, quam nemo principum huius ſeculi cognouit. Alia vero ſit ſapientia ſeu prudentia

legis,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

legis, quæ mores & actiones, totamq; vitam Chriſtianorum gubernat, vt conſilia, mores, actiones legi conſentiant & Deo placeant. Atq; hæc Euangelicam illam fidei ſapientiam ſemper præſupponit, vt loquuntur Scholæ, propterea quod ſine fide Deo placere nihil poteſt, & quicquid ſine fide fit, peccatum eſt. Itaq; in omni doctrina, deliberatione, actione, vita tota, mens intueatur has de ſapientia regulas ſeu ſententias. Pſalm. 119. Lucerna pedibus meis verbum tuum, & lumen ſemitis meis. Item, Declaratio ſermonum tuorum illuminat, & dat intellectum paruulis. Item, Sapientiorem me facis inimicis meis præcepto tuo, quia in æternum meus theſaurus eſt. Doctior ſum omnibus docentibus me, quia teſtimonia tua ſunt diſertio mea. Plus intelligo quam ſeniores, quia mandata tua cuſtodio. Prouerb. 1. Timor Domini eſt initium ſapientiæ, Iob 28. Ecce timor Domini ipſa eſt ſapientia, & recedere à malo intelligentia. Deut. 4. Hæc eſt veſtra ſapientia, & intellectus coram populis, vt audientes vniuerſi præcepta hæc dicant: En populus ſapiens, & intelligens, gens magna, non eſt alia natio tam grandis, quæ habeat Deos appropinquantes ſibi, ſicut Deus adeſt cunctis obſecratio-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

nibus noſtris. Ioſuæ 1. Confortare & eſto robuſtus valde, vt cuſtodias & facias omnem legem, quam præcepit tibi Moſes ſeruus meus, ne declines ab ea ad dexteram, vel ad ſiniſtram, vt intelligas cuncta, quæ agis, Non recedat volumen legis huius ab ore tuo, ſed meditaberis in eo diebus ac noctibus, vt cuſtodias & facias omnia quæ ſcripta ſunt in eo, tunc diriges viam tuam, & intelliges eam. Nunc quoq; Philoſophica quædam dicta de ſapientia & prudentia addam.

Horatius lib. 1. Epiſtolarum:

Ad ſummum ſapiens vno minor eſt Ioue, diues,
Liber, honoratus, pulcer Rex deniq; regum.

AEſchylus, Qui vtilia nouit, non qui multa nouit ſapiens eſt.

Sophocles, Non latis dorſis præditi viri tutiſsimi ſunt.
Sed qui recte ſapiunt, illi vbiq; vincunt.
Cæterum ingens lateribus bos, a parua tamen
Scutica rectus, viam ingreditur.

Phocyllides:

Ratio homini telum eſt acutius ferro.
Deus enim vnicuiq; animali arma dedit: aëream naturam

Aui-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

Auibus, magnam celeritatem, roburq́; leonibus,
Tauris autem ſponte nata cornua, & aculeos apibus ingenitum telum largitus eſt.
At hominibus propugnaculo eſt ratio.
Eis vero optima ratio diuinitus inſpiratæ ſapientiæ.
Vir ſapiens robuſto præſtantior eſt.
Sapientia gubernat agros, & ciuitates & Naues.
Heſiodus:
Optimus ille quidem eſt, qui ſibi cuncta proſpicit.
Sapiens, quæ in poſterum quoq; & in finem meliora ſunt.
Bonus autem & ille eſt, qui recte dicenti paret
At qui nec ipſe ſibi ſapit, nec audita vlterius
Animo verba complectitur, is prorſus inutilis vir eſt.

Pythagoras, Conſule ante opus ne quid ſtulte committas.
Fac ea quæ tibi nihil obſunt, & ante factum delibera.

Iſocrates, Fortitudo cum prudentia quidem iuuat, ſine ipſa vero magis lædit homines.

Architas Pythagoricus, Vir prudens hoc maxime pacto naſcitur, Primum nactus ſit

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

oportet ingenium ſolers, memor & laborioſum. Deinde ſtatim à puero animum exerceat, ratiocinetur, circa Mathemata, exactas ſpeculationes, et rectam Philoſophiam verſetur. Poſtea de Dijs et legibus, et vitiis hominum experientiam adipiſcatur. Duo enim ſunt, quæ prudentis habitum giguunt, quorum alterum eſt, vt mens diſciplinis, & cognitione ſit munita. Alterum ſpectacula & negotia multa, quæ partim ipſummet vnumquenq; ſpectaſſe oportet, partim alio modo percepiſſe.

Menander.

Ne hoc deſpicias, an iunior dicam,
Sed an viri prudentis verba proferam,
Odi ſapientem, qui ſibi non ſapit.

Euripides apud Stobæum.

Non caret damno,
Mentem ineſſe ſapientibus, quæ nimium ſapit.

Faciunt enim, vt eſt apud Terentium, næ intelligendo. Vt nihil intelligant.

Eadem eſt ſententia verſus Latini,
Crede mihi ſapere eſt, non nimium ſapere.

Terentius in Adelphis, O Demea iſtuc eſt ſapere, non quod ante pedes eſt modo videre, ſed etiam illa, quæ futura ſunt, proſpicere.

Cicero, Non eſt ſapientis dicere, non putaram.

CAPVT XXIII.

DE FIDE ETHICA.

FIdem non quidem Chriſtianam, ſed Ethicam definit Cicero lib. I. Officiorum, quod ſit dictorum conuentorumq́ conſtantia & veritas, deducitq́ nomen a fio & dico, quia fiat quod dictum eſt, eamq́ virtutem iuſticiæ fundamentum eſſe dicit, quo dicto ita illam laudat, vt vix quidquam laudis amplius poßit addi, Si enim fundamentum iuſticiæ eſt fides, certe etiam omnium ciuilium actionum, negotiorum, ſocietatum eſt fundamentum & vinculum, qua abrogata, vt ſapienter inquit Liuius, Omnis humana ſocietas tollitur, Namq́ quod anima eſt in homine, hoc fides eſt in humanis ſocietatibus, Itaq́ perfidia ſocietatum mors, ac deſtructio eſt. Quamobrem tam ſancte colendam, præſtandamque fidem eſſe præceperunt ſapientes, vt etiam hoſti ſit ſeruanda.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

Antiqui finxerunt fidem Deam eſſe, eiq́ templa extruxerunt, vt ipſa religione ad virtutis huius amorem cultumq́ incitarentur homines, quam Ouidius omnibus alijs ſacrificijs præfert. Non boue mactato cœleſtia numina gaudent,

Sed quæ præſtanda eſt, & ſine teſte, fide.

Silius Italicus dicit: Fidem regno præferendam eſſe.

Nec rumpite fœdera pacis.

Nec regnis præferte fidem.

Liuius, Famæ ac fidei damna maiora ſunt omni æſtimatione.

Mimus, fidem qui perdidit, perdere vltra nihil poteſt, Traduntur autem paucæ exceptiones, quando fides promiſſorum ſine ſcelere violari poßit.

Prima exceptio, Si promiſſum eſt noxium Eccleſiæ, patriæ, ciuitati, in qua viuis, aut alijs innocentibus hominibus, vel ſi eſt contra bonos mores, hoc eſt, turpe & inhoneſtum: nam ſicut iuramentum, ita fides conuentorum non debet eſſe vinculum iniquitatis, Itaq́ recte & ſapienter dictum eſt, In iniuſtis pactis reſcinde fidem. Item, pacta quæ contra bonos mores fiunt, rata eſſe non debent. Et valet excuſatio, te non eo animo & voluntate promiſiſſe, vt Eccleſiam, patriam, ciuitatem tuam læderes, aut innocen-

nocentibus hominibus iniuriam faceres, aut turpe quid perpetrares.

Secunda, Si promiſſum eſt inutile, aut noxium ei, cui facta eſt promiſsio, vt ſi cui promiſiſti venenum aut gladium, & ille ſemetipſum eo necare velit.

Tertia, Si eius, cui facta eſt promiſsio, conditio ita mutata fuerit, vt ſine euidenti periculo ſeruari promiſsio haud poſsit, vt ſi furioſus gladium repetat, quem apud te ſanus ita depoſuit, vt promitteres te repetenti redditurum eſſe, vel ſi ebrius pecuniam à te repetat, vt eam perdat & conſumat alea, aut belluatione, quam ſobrius apud te depoſuit, vt ſeruaretur.

Quartam exceptionem ita tradit Cicero lib. 1. Officiorum, contra officium eſt maius damnum anteferre minori, vt ſi conſtitueris te cuipiam aduocatum in rem præſentem eſſe venturum, atq; interim grauiter ægrotare filius ceperit, non ſit contra officium, non facere quod dixeris, magisq; ille cui promiſſum ſit, ab officio diſcedat, qui ſe deſtitutum queratur.

Hæc exceptio oſtendit multas honeſtas excuſationes, in quotidiana vita, quando videlicet maior neceſsitas minori, ſuperior reuerentia obe-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

tia obedientiæ inferiori præferenda eſt. Sed caueri debet, ne talis excuſatio ſophiſticè prætendatur malitiæ. Non enim ſemper valet regula Ciceronis, Promiſſa ſeruanda non eſſe, ſi tibi plus noceant, quam illi proſint, cui promiſeris.

Quinta exceptio etiam traditur a Cicerone: illis, inquit, promiſsis ſtandum non eſſe, quis non videt? quæ coactus quis metu, aut deceptus dolo, promiſerit, quæ quidem pleraq; iure prætorio liberantur, nonnulla legibus.

CAPVT XXIIII.

DE SIMPLICITATE, INGENVITATE ET candore.

AD veritatem pertinet ſimplicitas, quæ alio nomine ingenuitas, vel candor nuncupatur. Eſt enim hæc virtus, veritas in tota vita, quæ facit vt in doctrinis dicamus aperte ſine inuolucris & ambagibus noſtram ſententiam, & in Conſilijs, Colloquijs, conuerſationibus, actionibus, tum verbis, tum vultu, ſine hypocriſi, & ſine inſidioſa occultatione, ſimulatione, diſsimulatione, ſignificemus quæ ſit noſtra mens & voluntas, vtque de aliornm verbis & factis, propter probabiles rationes, ſine ma-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

ne malignis ſuſpitionibus dextre iudicemus, nec ſiniſtra aut calumnioſa interpretatione, probabiliter dicta aut facta, deprauemus, neue propter leues ſuſpitiones, diffidentiam, liuorem, maleuolentiam & odium, aduerſus alios concipiamus. In ſumma eſt rectitudo quædam lucens in tota vita, dictis, factis, iudicijs, conſilijs, & in omni conſuetudine, oſtendens nos ſerio & bono ſtudio, & conſcientia omnia agere & dicere.

De hac virtute concionatur Chriſtus, Matthæi 10. Eſtote prudentes vt ſerpentes, & ſimplices ſicut columbæ. Et Matth. 6. Si oculus tuus ſimplex fuerit, totum corpus lucidum erit. 2. Cor. 1. Gloriatio noſtra hæc eſt, teſtimonium conſcientiæ noſtræ, quod in ſimplicitate cordis, & ſinceritate Dei, & non in ſapientia carnali, ſed in gratia Dei conuerſati ſumus in hoc mundo. Matth. 7. Nolite iudicare, & non iudicabimini. Roman. 14. Tu quis es, qui iudicas alienum ſeruum, Domino ſuo ſtat aut cadit. Vnusquiſq; noſtrum pro ſe rationem reddet Deo, non ergo amplius inuicem iudicemus, ſed hoc iudicate magis, ne ponatis offendiculum fratri, nec ſcandalum. Homerus ſimplicitatem ſeu ingenuitatem Achillis prædicat, qui ait ſe odiſſe, vt mortem illos, qui aliud corde ſentiunt, & aliud ore dicunt, quos ſcri-

ptura

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

ptura homines duplici corde appellat, Eccleſiaſtic. 2. Væ duplici corde & labijs ſceleſtis & manibus maleſacientibus, & peccatori terram ingredienti duabus vijs.

CAPVT XXV.

DE CONSTANTIA.

COnſtantia eſt perſeuerentia in vera & recta ſententia, ſiue in doctrina, ſiue in conſilijs, ſiue in iudicijs. Eam perquam eſſe neceſſariam in Eccleſia & Rebuſpub. omnes ſani intelligunt.

De hac itaq; in Religionis ſeu fidei doctrina ſæpe repetantur præcepta, 2. Timoth. 3. Tu permane in his, quæ didiciſti, & credita ſunt tibi, ſciens à quo didiceris. Item, Depoſitum ſerua. Apocalyp. 1. Eſto fidelis vſq; ad mortem. Matthæi 10. Qui perſeuerauerit vſq; ad finem, hic ſaluus erit.

In ciuili vita conſtantiam conſiliorum, dictorum & actionum omnes ſapientes laudant, leuitatem & inconſtantiam vituperant, ſed cauendum eſt, ne pulchrum conſtantiæ nomen,

ſiue

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

ſiue in Eccleſia, ſiue in ciuili conuerſatione, negotijs, vita, tribuatur pertinaciæ: Sicut ſæpe vitia imponunt hominibus virtutum prætextu ſeu ſpecie, & ſæpe nomina virtutum vitijs tribuuntur, ſicut eſt in Diſticho:

Et mala ſunt vicina bonis, errore ſub illo
Virtus pro vitio nomina ſæpe tulit.

Eſt autem pertinacia, obſtinate perſeuerare in falſa opinione, iniuſta vel crudeli ſententia, malo conſilio, inutili actione.

Talia ſunt multorum hominum ingenia, vt contra conſcientiam ſemel conceptum errorem defendere, pronunciatam ſententiam exequi, in conſilio dicto perſiſtere, in opere cepto pergere pertinaciter velint, etiamſi ipſa rei euidentia, aut alijs manifeſtis demonſtrationibus, vel probabilibus rationibus, de errore, iniuſticia, inutilitate, conuincantur: Imo etiamſi cernant, quod ſua pertinacia Eccleſiam, Rempublicam, ſeq; ac ſuos in pericula & exitia præcipitent: Illud nimirum ſibi perſuaſum habentes, nullum eſſe ignominiam maiorem, quam ab eo quod ſemel placuit, rurſus deſiſtere: Cum non ignominia, ſed maxima virtus & laus ſit audire veriora, meliora, ſaniora, vtiliora, & illis auditis, & cognitis aſſentiri.

tiri. Nemo enim ſe tam ſapientem exiſtimare debet, vt non poßit errare, labi, decipi.

Nathan Propheta primum approbat conſilium Dauidis, de ædificatione Templi, 1. Parali. 17. ſed cum noctu à Deo eſſet admonitus, poſtridie ad Dauidem dicit: Hæc dicit Dominus: Tu non ædificabis mihi domum. Si quis hanc mutationem Prophetæ vitio vertat, & leuitati aſcribat, nimium certe impius eſt.

Athenienſes ſuadente Cleone decretum fecerant de occidendis omnibus Mytilenæis, qui eſſent puberes, & miſſo mandato præceperant Pacheti executionem crudelis ſententiæ. Sed altera die, etſi Cleon pertinaciter contenderet, decretum non eſſe mutandum, tamen vicit grauißima Diodoti oratio, qua proſuaſit, & obtinuit decreti pridiani mutationem, effecitq; vt emiſſo mitiore mandato multi innocentes homines ſeruarentur. Et hæc Athenienſium ſapiens, humana & æqua decreti crudelis mutatio laude ac imitatione digna eſt.

CAPVT XXVI.

DE

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

DE DOCILITATE.

Docentium virtus eſt, vt vera doceant, ſicut Ariſtoteles inquit: *Docentes alios mentiri non debent.* At diſcentium virtus eſt docilitas, quæ eſt vera docentes placide audire, & veris ſententijs cognitis, ſine pertinaci ſtudio contradicendi, & ſine petulanti ſuſpenſione aſſenſus, quæ vocatur Academica ἐποχὴ aſſentiri. Hæc virtus in diſcentibus requirit ſtudium cognoſcendæ, & amorem amplectendæ veritatis, non tantum in doctrina cœleſtis, ſed in omnibus artibus & ſcientijs, præcipiturq́ hæc virtus, Prouerbio 18. Non ceſſes audire fili doctrinam, & capit. 22. Fili mi, inclina aurem tuam, & audi verba ſapientium, appone autem cor ad doctrinam. Eccleſiaſt. 5. Eſto manſuetus ad audiendum verbum Dei, vt intelligas, Cap. 6. Si inclinaueris aurem tuam, excipies doctrinam, & ſi dilexeris audire, adipiſceris ſcientiam, In multitudine Presbyterorum prudentium conſiſte, & ſapientiæ illorum ex corde coniungere, vt omnem narrationem Dei poßis audire, & prouerbia laudis non fugiant à te, ſi videris

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

viderís ſenſatum euigila ad eum, & limina forium eius atteret pes tuus. Cogitatum tuum habe in præceptis Dei, & in mandatis eius maxime aſſiduus eſto. Et ipſe dabit tibi cor, & concupiſcentia ſapientiæ dabitur tibi.

Petulantiam & pertinaciam coutradicendi veræ doctrinæ reprehendit Syracides cap. 4. Ne contradicas verbo veritatis vllo modo, & de mendacio ineruditionis tuæ confundere. Sæpe autem docilis iuuentus cogitet de dicto, quod Epicteto Philoſopho tribuitur, quo aſſiduitas diſcendi commendatur.

Sciendum eſt, inquit, Doctrinam non agere radices in animis, niſi quis eadem quotidie, & dicat ipſe, & audiat, & ſimul ad vſum in vita accommodet. Cognatum eſt Platonis dictum, Epiſt. 2. Etiam cum ſæpe doctrina eadem repetitur, & ſæpe auditur multis annis, vix tamen vt aurum perpurgatur cum magnis exercitijs. In Scholis vſitatus verſiculus eſt:

Lectio lecta placet, decies repetita placebit.

CAPVT XXVII.

DE

DE TACITVRNITATE.

Taciturnitas virtus eſt, regens linguam, ne indulgeat loquacitati, garrulitati, futilitati, neue inconſiderate arcana, & quæ dicere non licet, effutiat.

Pythagoras adoleſcentes, quos in Scholam recipiebat, quinquennij ſilentio ad taciturnitatem aſſuefaciebat, præcipuè propter duas cauſas, tum ne loquacitate alter alterum impediret, & ſic perderent ſtudendi tempus, Tum vt per illam diſciplinam aſſuefierent, non niſi de rebus neceſſarijs, & de his quidem conſiderate dicere, & rebus tacendis ſilentia præſtare. Magnæ enim ſapientiæ eſt, vt Plutarchus inquit de liberorum educatione, tempeſtiuum ſilentium, & omni ſermone præſtantius. Et Simonides dicere ſolitus fuit, Nunquam ſe pœnituiſſe quod tacuiſſet, ſed ſæpe quod eſſet locutus, quæ ſententia hoc verſu comprehenſa eſt: Nam nulli tacuiſſe nocet, nocet eſſe locutum.

Dicitur etiam apud Stobæum, multis hominibus Pharmacum malorum eſt taciturnitas.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

Ambroſius 1. Officiorum, quam multos, ait, vidi loquendo in peccatum incidiſſe, vix quenquam tacendo. Quinq; autem ſunt taciturnitatis officia.

Primum pertinet ad decorum perſonarum, ſicut Syracides adoleſcentibus præcipit, cap. 32. Adoleſcens loquere in tua cauſa vix cum neceſſe fuerit, ſi bis interrogatus fueris, habeat caput reſponſum tuum, in multis eſto quaſi inſcius, & audi tacens, ſimul & quærens, in medio magnatorum loqui non præſumas, & vbi ſunt ſenes, non multum loquaris.

De Mulieribus inquit Ariſtoteles politicorum 1. Silentium mulieri ornamentum præſtat.

Secundum taciturnitatis officium eſt, ſermones modeſte moderari, hoc eſt, cauere garrulitatem, ſcurrilitatem & leuitatem in ſermone, quia de omni verbo otioſo reddenda eſt ratio in die iudicij, Matthæi 12. In multiloquio autem non deeſt peccatum, Prouer. 10. Eſtq; odibilis, qui ad loquendum procax eſt. Eccleſiaſt. 21. Sit itaque de moderatione ſeu modeſtia ſermonis notum Salomonis dictum, Prouerb. 17. Qui moderatur ſermones doctus eſt, & prudens, qui autem incon-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

inconſideratus eſt ad loquendum, ſentiet mala. Atque ad hanc modeſtiam etiam eiuſdem Salomonis præceptum, in Eccleſiaſte 11. capite pertinet. Priuſquam audias, ne reſpondeas, nec verbo dicentem interpelles.

Tertium officium eſt obſeruare tempus & oportunitatem loquendi, inquit enim Eccleſiaſtes cap. 3. Eſt tempus tacendi, & eſt tempus loquendi: Et cap. 14. Eſt tacens non habens tempus loquelæ, & eſt tacens ſciens tempus aptum, Homo ſapiens tacebit vſq; ad tempus.

Euripides quoq; ait in Oreſte: Eſt vbi ſilentium ſermone melius eſt, & eſt vbi ſermo ſilentio. Et Demetrius Phaleræus apud Stobæum, Obſigna verba ſilentio, ſilentium autem occaſione.

Quartum officium eſt arcana,et quæ concredita ſunt non reuelare, ſicut pulchre ab Ouidio ſcriptum eſt, 2. de Arte.

Eximia eſt virtus, præſtare ſilentia rebus,
At contra grauis eſt culpa tacenda loqui.

Et ab Horatio lib. 1. Epiſtolarum.

Arcanum nunquam ſcrutaberis vllius vnquam,
Commiſſumq; teges & vino tortus & ira.

Huic officio tanta virtus ineſt, vt ſine ſcelere etiam quis negare poßit ea ſe ſcire, quæ non neſcit, ſicut hoc ſapiens præceptum bis repetitur apud Terentium: Tu ſi ſapis, quod ſcis neſcias. Vt ſi Legatus ſeu Conſiliarius de arcanis Domini ſui, quæ ipſi concredita ſunt, ab alio interrogetur, ille rectè facit, ſi ea ſe neſcire reſpondeat: Conſiliarius enim, & legatus, multa nouit Domino ſuo, & ſibi, quæ pro aliis non nouit. Itaq; talis negatio non eſt mendatium, ſed taciturnitas. Ita etiam ipſe filius Dei, Marci 13. dicit, ſe neſcire diem Iudicij, quia non ad hoc miſſus erat à patre, vt eum diem hominibus reuelaret.

In humanis cauſis non longe à proditione abeſt arcanorum, quæ concredita ſunt reuelatio. Itaq; in Eccleſiaſtica diſciplina grauiter ſunt puniti, & quidem omnibus temporibus animaduerſione digni ſunt, qui illa, quæ ab agentibus pœnitentiam in confeſſionibus dicta ſunt, propalant. Et in Rebuſpub. ſi quis conſiliarius arcana Principis, aut ciuitatis manifeſtet, punitur tanquam periurus & proditor.

Vtinam etiam pœnæ in eos conſtitutæ

eſſent, qui amicitiarum arcana produnt, vix enim quicquam in humanis ſocietatibus eſt pernitioſius illis hominibus, qui ſunt pleni rimarm, & hac atq; illac perfluunt, quos cauendos eſſe grauiter præcepit Salomon, Prou. 20. Ei qui reuelat myſteria, & ambulat fraudulenter, ne commiſcearis. Et Siracides cap. 19. Amico & inimico tuo noli narrare ſenſum tuum. Micheæ 7. Ab ea quæ dormit in ſinu tuo, cuſtodi clauſtrum oris tui. Extat quoq; talis admonitio apud Horatium, lib. 1. Epiſtolarum:

Quid de quoq; viro, & cui dicas ſæpe: videto,
Percunctatorem fugito, nam garrulus idem eſt,
Nec retinent patulæ commiſſa fideliter aures,
Et ſemel emiſſum volat irreuocabile verbum.

Idem Satyra 4. lib. 1.

Fingere qui non viſa poteſt, commiſſa tacere,
Qui nequit, hic niger eſt, hunc tu Romane caueto.

Senecæ præceptum in Hippolyto ad hanc rem, vt arcana tegantur, valde vtile eſt, Alium ſilere quod voles, ipſe prius ſile.

Euripides cuidam opprobranti graueolentiam oris, multa nimirum inquit, in illo occulta computruerunt, ſignificans ſe poſſe contine-

re arcana, ſolent enim res in occulto congeſtæ computreſcere.

Quintum officium huius virtutis eſt abſtinere a delationibus, obtrectationibus, maledicentia, de quo officio ſuis locis dicetur. Semper autem ſit in conſpectu adoleſcentibus præceptum ſapientis, de taciturnitate: Digito compeſce labellum.

CAPVT XXVIII.

DE MENDACIO.

POſtquam de virtutibus præcipuis octaui præcepti dixi, addenda eſt commonefactio etiam de vitijs ſeu peccatis, quæ octauo præcepto prohibentur. Eſtq; omnium iſtorum viciorum commune genus mendacium, quod eſt primum, quilibet error in doctrina de Deo & religione, Secundo quilibet error in artibus, pugnans cum manifeſtis principijs & demonſtrationibus. Tertio falſa iudicia, & poſtremo uniuerſaliter quælibet deceptio ad fallendum nocen-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

nocendumq́; comparata. Paulus inquit ad Epheſ. 4. cap. Depoſito mendacio loquamini veritatem quisq́; proximo ſuo quoniam ſumus inuicem membra, Collo. 3. Ne mentiamini alius aduerſus alium. Leuitici 19. Dicit Dominus. Non mentiemini, nec decipiet vnusquisq́; proximum ſuum, non periurabis in nomine meo. Sapienter etiam dicit Plato de legibus. Nemo dijs inuocatis mendacium dicat aut dicipiat, aut adulterare verbo vel re quicquam audent, niſi Deo velit odio eſſe, cui primum odio eſt, qui falſo Iurans Deos paruipendit. Deinde qui coram maioribus ſe mentitur.

CAPVT XXIX.

DE VSITATA MENDACIORVM DIſtinctione.

LEuitici 19. ſcriptum eſt, non mentiemini, nec decipiat vnuſquiſq́ proximum ſuum, non eris calumniator, nec ſuſurro in populo. Hoc dictum proprie pertinet ad octauum præceptum, quo damnantur vniuerſaliter omnia mendacia, quæ fiunt iniuſta voluntate nocendi.

Sed in dictis & factis ſunt etiam quædam figuræ, quæ & ſi ſunt ſimiles mendacijs tamen toto genere à mendacijs in octauo præcepto prohibitis differunt. Vt AEgyptij obſtetrices mendacio excuſant ſe, cur non interficiant infantes Hebræorum. Rahab mendacio defendit exploratores, & ſcriptura teſtatur Deum præmia reddidiſſe pro his officijs. Dauid ſimulat ſe habere morbum, cum ad Regem inimicum veniſſet: Iudith fallit Holofernem, & Medici ſæpe ægrotos fallunt, vt eos iuuent. Propter huiuſmodi dicta & facta in ſcripuris & communi vita, diſcernuntur mendacia. Diſtinguuntur autem in tres ſpecies vſitate.

Prima, pernitioſa mendacia ſunt, quæ fiunt cum iuiuſta voluntate nocendi, vt cum alij falſo accuſantur, aut decipiuntur. In Scholis talis traditur definitio. Pernitioſa mendacia ſunt, quæ ex malignitate cordis procedunt, & qui-

bus fallitur proximus in ipſius pernitiem. Ad hanc ſpeciem refero etiam adulatorum mendacia.

Alia ſpecies eſt figura ſeu Ironia, cum videlicet propter honeſtam & iuſtam cauſam aliquid occultatur, aut etiam figurate aliud dicitur aut oſtenditur. Quæ occultatio per ſe in honeſtis & iuſtis cauſis non eſt mendacium. Chriſtus colloquens cum duobus diſcipulis, etiamſi non ita ſe oſtendit, vt mox agnoſcatur, tamen non negat ſe eſſe eum qui erat. Tales occultationes, quæ adhibentur in illis rebus, quas dicere non neceſſe eſt, nec mendacia, nec peccata ſunt, & plerumq; adhibentur propter aliquam vtilitatem.

Vbi vero manifeſtatio ſpontanea peccatum eſſet, ibi conceſſæ ſunt figuræ, quæ tegant negotia, Vt Rahab peccaſſet, ſi vltro prodidiſſet exploratores. Et Mulier 2. Reg. 17. peccaſſet, ſi vltro prodidiſſet nuncios Dauidis. In talibus caſibus licet vti ironijs, tunc enim figuræ illæ, non ſunt proprie mendacia. Nam mendacium proprie eſt deprauatio eius, quod dici debet. Sed Rahab in iſto caſu interrogata eſt, de eiuſmodi negotio, quod non debebat dicere. In Scholis vocatur officium menda-

cium, cum occultatione veritatis impeditur peccatum, & ſeruitur alterius commodo, qui alioqui iniuſtam vim paſſurus eſſet. Exo. 1. inſigniter prædicatur timor Dei in AEgyptijs obſtetricibus, quæ nolebant interficere Hæbræorum infantes, ſicut Pharao mandauerat, & ſe officioſo mendatio excuſabant, dicentes: Non ſunt Hebrææ ſicut AEgyptiæ mulieres, ipſæ enim obſtetricandi ſcientiam habent, & priuſquam veniamus, pariunt.

Hinc facile poſſunt diſcerni mendacia, quæ nullam habent excuſationem ab ironijs, quæ habent excuſationem, ſi conſideretur, an id quod dici debet, occultetur vel deprauetur. Sic aduerſus hoſtem licet vti occultatione noſtrorum conſiliorum, & figura aliqua, ſed eatenus ne violentur pacta. Nam pactorum et Iuriſiurandi religio iure diuino ſeruanda eſt. Ideo etiam fides hoſti data ſeruari debet: ſed præter pacta & iusiurandum vti occultatione conſiliorum, vel aliqua figura conceſſum eſt. Sic occultare licet innocentem, quem Tyrannus aliquis quærit, vt eum adficiat ſupplicio, quia in tali caſu manifeſtatio ſpontanea peccatum eſt. Conſtituta ergo definitione, quid ſit mentiri, facilis erit diiudicatio, vbi ſint excuſabi-

les

les figuræ. Eſt enim mentiri non ſolum occultatio, ſed deprauatio contra conſcientiam, de ea re, quam dici oportuit.

Addunt tertiam ſpeciem, Iocoſum, vt poemata, Apologos, ſalſe dicta, ſed hæc nequaquam mendacia, potius autem picturæ eius ſunt, quod ſentimus, id, vt ſit illuſtrius, proponimus in exemplis quibuſdam propter ſimilitutinem naturarum adhibitis. Vt lupus eſt imago Tyranni, Vulpecula eſt imago hominis circumſpecti & aſtuti. Ad hoc genus pertinent omnis generis ſalſe dicta, in quotidiana vita, quibus vtimur ad admonendos homines, quale illud eſt Philippi de Iudice, qui faciem pinexerat fucis, Hunc abdicare iuſsit officium, inquiens, Fucatum non vere iudicare.

In Scholis traditur hæc definitio, Iocoſum mendacium eſt, quod non nocendi, ſed delectandi, ſæpe etiam monendi & docendi cauſa fingitur. Auguſtinus de iocoſis mendacijs ſcribit, quod nunquam ſint putata mendacia. Habent enim euidentiſsimam, ex pronunciatione, atque ipſo pronunciantis affectu ſignificationem animi nequaquam fallentis, & ſi non vera enunciantis.

Quar-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

Quartum genus addunt, mendacium quod non ex malitia & ſtudio nocendi proximo, ſed ex timore & imbecillitate prouenit, & tamen omnino culpa non caret, diciq; poteſt mendacium timiditatis.

Poteſt etiam quintum genus addi, ignorantiæ mendacium, de quo ita ſcribit Auguſtinus. Poteſt falſum dicere non mentiens, ſi putat ita eſſe, vt dicit, quamuis non ita ſit. Item, Quisquis hoc enunciat, quod vel creditum animo, vel opinatum tenet, etiamſi falſum ſit, non mentitur. Incognitum enim habet pro cognito. Quapropter ille mentitur, qui aliud habet in animo, & aliud verbis, vel quibus libet ſignificationibus enunciat. Vnde etiam duplex cor dicitur eſſe mentientis, id eſt, duplex cogitatio, Vna rei, quam veram eſſe ſcit vel putat, & non profert, Altera eius rei, quam pro iſta profert ſciens falſam eſſe. De talibus mendacijs ignorantiæ iudicandum eſt, iuxta diſcrimen duplicis ignorantiæ: iuris ſcilicet & facti, ſeu ſimplicis & affectatæ, hoc eſt, eius quæ excuſari poteſt, & eius quæ excuſari non poteſt. Hæreticus exiſtimans ſuam opinionem eſſe veram, & ſic alium fallens excuſari non poteſt.

Sextum

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

Sextum genus etiam poteſt addi, mendacium petulans, quod non quidem nocendi ſtudio fit, ſed impia & praua conſuetudine, aſſuefactione, & libidine mentiendi. Durandi verba notanda ſunt: Si per mendacium intendatur alterius nocumentum, ſic eſt pernitioſum, ſi autem intendatur aliquod bonum, aut illud eſt delectabile, tunc eſt mendacium iocoſum, vel eſt bonum vtile, & ſic eſt mendacium officioſum, per quod intenditur iuuamentum alterius vel remotio nocumenti.

Hæc mendaciorum diſtinctio ſæpe in grauiſſimis diſputationibus vtilis eſt. De officioſo mendacio extant etiam apud Philoſophos quædam dicta obſeruatione digna.

Diphilus ait: Ego exiſtimo mendacium ſalutis gratia prolatum, nihil afferre mali.

Menander, Melius eſt eligere mendacium, quam veritatem pernitioſam.

Euſebius apud Stobæum. In ciuitate mentiri, nulla lex vſquam concedere cuiquam debet, niſi veritatis ſtudioſo & prudenti viro, qui quo tempore quoque modo natura mendacij non ſoleat obeſſe, intelligat, & neceſſariæ commoditatis ſecuturæ cauſa mendacium faciat.

Idem,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

Idem, Mens veritatem amplectitur, & ſemper cum ipſa verſatur, ſed quamuis in rebus ſuis alieniſſima ſit à mendacio, interdum tamen commiſcens bono mendacium; ad hominum hoc indigentium vtilitatem profert, qui quidem ſuæ ipſorum commoditatis cauſa decipiendi ſunt ab eo, tunc enim ſolum, & nunquam alias, quo nouit oportunum eſſe tempus, mens abhorrens interim ab omnibus alijs mendacijs, tale quoddam mendacium introducit, in diuerſam & vtiliſſimam ſpeciem immutatum, arte ſapientiaq; mentis, rem malam commode vſurpantis.

CAPVT XXX.

DE AVGVSTINI SENTENTIA.

AVguſtinus aliquibus in locis prorſus damnat omnia mendacia, cuiuſcunq; generis ſint, Inquit enim Epiſtola 8. Mentiri non licet, nec pro Dei laude, Et libro de mendacio cap. 8. Mendaciorum genera multa ſunt, quæ quidem omnia vniuerſaliter odiſſe debemus, nullum eſt enim mendacium, quod non ſit contra-

rium

rium veritati, Nam ſicut lux & tenebræ, pietas & impietas, iuſticia & iniquitas, peccatum & recte factum, ſanitas & imbecillitas, vita & mors, ita inter ſe ſunt veritas mendaciumq́; contraria. Vnde quanto amamus iſtam, tanto illud odiſſe debemus. Sed in Auguſtini ſententia hoc obſeruandam eſt, quod ille officioſa & iocoſa mendacia non vult appellari mendacia.

Quæ enim in Scholis officioſa mendacia appellantur, illa ipſe occultationes nominat. Et cap. 10. de mendacio diſerte inquit: Non eſt hoc occultare veritatem, quod eſt proferre mendacium, quamuis enim omnis, qui mentitur, velit celare quod verum eſt, non tamen omnis qui vult celare quod verum eſt, mentitur.

Item, Non eſt mendacium, cum ſilendo verum abſconditur, ſed cum loquendo promitur falſum. Itaque iuxta Auguſtini ſententiam, non ſunt mendacia officioſæ occultationes & diſsimulationes, cum in dictis & actionibus occultantur ea, in quibus non eſt neceſſaria confeſsio, imo aliis noceret, quos debemus tegere aduerſus iniuſtam vim. Sicut cum Rahab occultat exploratores, & dicit eos abiuiſſe,

uiſſe, Ioſuæ cap. 2. Et Michal ponit ſtatuam in lectum, & reſpondet militibus Saulis Dauidem ægrotare.

Ad talia exempla ſolet accommodari regula Canoniſtarum, Non dolum committit, qui fraudem excludit, Vt Michal non committit dolum, ſed probabili ratione occultat verum, quia manifeſtatio non erat neceſſaria, imo peccaſſet, ſi manifeſtaſſet maritum Dauidem, quem debebat defendere.

De iocis etiam expreſſe ſcribit Auguſtinus cap. 3. de mendacio, Quod nunquam ſint putata mendacia, quia habent euidentiſſimam ex pronunciatione atque ipſo iocantis affectu ſignificationem animi, nequaquam fallentis, etſi non vera enunciantis. Super Pſalmum tamen quintum etiam ipſe Auguſtinus hac diſtinctione vtitur. Duo inquit ſunt omnino genera mendaciorum, in quibus non magna culpa eſt, cum aut iocamur, aut vt proximis proſimus, mentimur. Illud primum iocando ideo non eſt pernitioſiſſimum, quia non fallit. Nouit enim ille cui dicitur, ioci cauſa eſſe dictum. Secundum autem ideo mitius eſt, quia retinet nonnunquam beneuolentiam. Illud vero quod non habet du-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

bet duplex cor, nec mendacium quidem dicendum eſt.

In libro de mendacio, capite 14. recenſet octo genera hoc modo:

Primum eſt capitale, quod fit in doctrina religionis.

Secundum quod nulli prodeſt, & alicui obeſt.

Tertium, Quod ita prodeſt alteri, vt obſit alteri, quamuis non ad immunditiem obſit corporalem.

Quartum, Quod fit ſola mentiendi fallendique libidine, quod merum mendacium eſt.

Quintum, Quod fit placendi cupiditate, & ſuauiloquio,

Sextum, Quod nulli obeſt & prodeſt alicui.

Septimum, Quod & nulli obeſt & prodeſt alicui, excepto, ſi Iudex interrogat.

Octauum, Quod nulli obeſt, & ad hoc prodeſt, vt ab immundicia corporali aliquem tueatur.

CAPVT XXXI.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

DE HÆRETICIS.

ETſi hæreſeos peccatum proprie ad primam Decalogi tabulam pertinet, Eſt enim error in Articulis fidei: Tamen quia Hæretici plerumque id ſtudent, vt errore concepto etiam alios imbuant & ſeducant, ideo etiam ad pernitioſa mendacia octauo præcepto prohibita referri poteſt. Sicut Auguſtinus inter octo genera mendaciorum, Primum ponit mendacium in doctrina Religionis. Nullum eſt enim pernitioſius mendacium proximo, quam cum falſa doctrina abducitur a ſimplicitate fidei, in hæreſin ſeu errorem, & à ſpe vitæ æternæ in æternam condemnationem & mortem. De hoc mendacio præcipue & principaliter loquitur Chriſtus, Iohan. 8. vbi de Diabolo dicit: Diabolus homicida erat ab initio, & in veritate non ſtetit, quia non eſt veritas in eo, cum loquitur mendacium, ex proprijs loquitur, quia mendax eſt, & eius rei pater. Mendacia Hæreticorum, quibus Eccleſias turbant & ſimplices Chriſtianos ſeducunt, in ſex claſſes poſſunt diſtribui.

Pri-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

Prima claſsis eſt eorum, qui de Deo, de tribus perſonis diuinitatis, de filio Dei, eiuſq; incarnatione, de Spiritu ſancto, de inuocatione Dei, falſas doctrinas ſpargunt, vt Ebion, Cerinthus, Marcion, Baſilides, Arius, Samoſatenus, Seruetus & alij.

Secunda claſsis eſt eorum, qui doctrinam Euangelij de meritis Ieſu Chriſti, de remiſsione peccatorum, de gratuita iuſtificatione per fidem in Chriſtum, de gratuita donatione vitæ æternæ per miſericordiam Dei, propter Chriſtum deprauant.

Tertia claſsis eſt eorum, qui doctrinam de peccato & corruptione humanæ naturæ deprauant, Vt Pelagius negabat peccatum originis, docebat naturam naſci integram, & vires arbitrij humani integras eſſe.

Ad hanc claſſem errorum de peccato, pertinet etiam nouus error Flacij Illyrici, qui nunc ſcriptis ſuis obſtinatè & contentioſe ſpargit, quod peccatum ſit ſubſtantia in homine, ſub quo errore plures alij pernicioſiſsimi errores teguntur, quod vt lector intelligat, ideo perbreuem commonefactionem addam.

Primo, Si peccatum eſt pars ſubſtantiæ humanæ, creata à Diabolo, tunc duo ſunt

creatores, ſicut Marcion, Cerdon & Manichæi dixerunt: Vnus bonus creator bonæ ſubſtantiæ, & alter malus creator ſubſtantiæ malæ.

Secundo, Si peccatum eſt pars ſubſtantiæ humanæ, tunc filius Dei, Dominus noſter IESVS CHRISTVS, non aſſumpſit totam ſubſtantiam humanam, & ſi peccatum eſt ipſa anima rationalis, tunc filius Dei factus eſt homo, ſine anima rationali, quemadmodum Apollinaris docuit. Eſt enim veriſſimum, quod Chriſtus humanam naturam ſine peccato aſſumpſit, Ergo eam partem ſubſtantiæ humanæ, quam Illyricus peccatum eſſe dicit, nequaqam aſſumpſit.

Tertio, Quod ſi filius Dei non aſſumpſit totam ſubſtantiam humanam. Ergo neq; pro tota ſubſtantia noſtra ſatisfecit, nec totam ſubſtantiam noſtram redemit. Et quidem certe non venit filius Dei in muudum, vt opera Diaboli ſaluaret, ſed vt opera Diaboli deſtrueret. Quod ſi itaq; aliqua pars ſubſtantiæ noſtræ, aut ipſa noſtra anima rationalis eſt opus Diaboli. Ergo illa pars noſtræ ſubſtantiæ nequaquam à filio Dei redempta eſt, & nequaquam erit hæres æternæ vitæ.

Quar-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

Quarto arguit itaque Illyricus ſcripturam ſacram mendacij, quæ toti homini promittit vitam æternam, tollit veram conſolationem Euangelij, quæ enim manet conſolatio: ſi ſcias vnam tui partem in æternum arſuram eſſe in gehenna? Quod ſi ita futurum eſſet, nullum poſſet eſſe verum & perfectum gaudium vitæ cœleſtis, patiente enim vna parte, totus homo patitur, ſicut vnius dentis paßio totum hominem dolore adficit, & nulli læticiæ veræ locum concedit. In ſumma itaque quærit Diabolus per illud mendacium Illyrici, vt totam doctrinam Biblicam in dubium vocet, & Alcorano Mahometico æquiparet, & miſeris hominibus omnem Euangelij conſolationem furetur.

Quarta claßis eſt Antinomorum, qui legis prædicationem & doctrinam, de neceßitate nouæ obedientiæ ex Eccleſia abijciunt.

Quinta claßis eſt eorum, qui doctrinam de Sacramentis corrumpunt, quales ſunt Anabaptiſtæ & Sacramentarij.

Sexta claßis eſt Enthuſiaſtarum, qui miniſterium verbi & Sacramentorum contemnunt, docentq; violentos afflatus & raptus expectandos eſſe. Ad has ſex claſſes præcipui

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

hæreticorum errores & mendacia referri poſſunt.

CAPVT XXXII.

DE MENDACIIS SEV ERRORIBVS præcipuis in doctrinis Philoſophorum.

VNiuerſales & communes omnium Philoſophorum ignorantium doctrinam diuinitus reuelatam errores ſunt in doctrina de eſſentia & voluntate Dei, ſicut ſcriptum eſt, Iohan. 1. Deum nemo vidit vnquam, vnigenitus Filius, qui eſt in ſinu patris, ipſe enarrauit nobis. Iohan 4. Vos adoratis, quod neſcitis. 1. Corinth. 1. Non cognouit mundus per ſapientiam Deum. 1. Corinth. 2. Animalis homo non percipit ea, quæ ſunt ſpiritus Dei, ſtulticia enim illi ſunt, & non poteſt agnoſcere. Deinde habet alia Secta Philoſophorum alios peculiares errores

Sunt autem quatuor Sectæ maxime celebratæ, quarum monumenta adhuc extant, vel Græca vel Latina. Ariſtotelica ſeu Peripateti-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

patetica, Epicurea, Stoica & Academica, de quibus eruditißimum iudicium Domini Philippi recitabo, & tamen pauca quædam ex alijs autoribus addam.

Ariſtotelica recte diſtribuit genera doctrinarum, Dialecticen, Phyſicen & Ethicen, & Dialecticen habet veram, incorruptam & integram, qua laude haud dubie omnibus alijs ſectis antecellit, in alijs partibus multa extruit ex demonſtrationibus, & minus hallucinatur quam cæteræ.

Galenus etiam inquit, in hac minus eſſe errorum, quam in cæteris. Errat autem de mundi æternitate, quem ſemper fuiſſe imaginatur, vt ipſam mentem primam cauſam & motricem. Videtur enim Ariſtoteli abſurdum, Primam cauſam infinitis ſeculis retro ocioſam cogitare. Sed de hoc articulo ſequamur doctrinam à Deo illuſtribus teſtimonijs traditam, vt de cæteris Articulis, quos Deus patefecit.

Epicurea plena eſt horribilium furorum, Primum Dialecticen omnino prætermiſit, propterea quod (vt Laertius refert) Philoſophia ſimplicibus & proprijs rerum vocabulis, ſine ratiocinationibus comprehendi poßit. In Phyſicis componit mundum ex atomis, & ſom-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

niat ſubinde alios mundos naſci, & alios interire, fingit vacuum per omnia corpora ſparſum eſſe, ſicut Lucretius inquit: Namq; eſt in rebus inane. Remouet ab vniuerſitate rerum duas præcipuas cauſas, Efficientem & finalem. Negat eſſe Deum, & affirmat omnia ſine prouidentia diuina tantum caſu nata eſſe, & caſu fieri. Stellas ridicule fingit non eſſe durabilia corpora, ſed quotidie nouos halitus accendi & deflagrare, qui ſpeciem Solis, & aliarum ſtellarum efficiant.

Animas hominum affirmat interire cum corporibus, prorſus vt pecudum vita extinguitur, quem horribilem errorem recitat Seneca in Troade his verſibus:

Vt calidus fumus ab ignibus
Vaneſcit ſpacium per breue ſordidus,
Vt nubes grauidas quas modo vidimus,
Arctoi Boreæ diſsipat impetus:
Sic hic quo regimur ſpiritus effluet,
Poſt mortem nihil eſt, ipſaq; mors nihil.

Idem.

Quæris quo iaceas poſt obitum loco?
Quo non nata iacent.
Tempus nos auidum deuorat & chaos,

Mors

Mors indiuidua eſt noxia corpori,
Nec parcens animæ.

In Ethicis finem humanæ naturæ affirmat eſſe voluptatem, hoc eſt, vacare cruciatu, inde cum anteferat voluptatem virtuti, multa falſa ſequuntur.

Epictetus in Arriano lib. 2. cap. 20. ſcribit: Epicurum docuiſſe religionem eſſe commentum Sophiſtarum & Legumlatorum, ad terrendos homines excogitatum. Doctrinam Platonis, quod mundus à Deo factus ſit, Velleius Epicureus ita deriſit, vt eſt apud Ciceronem lib. I. de natura Deorum, Quæ molitio, quæ ferramenta, qui vectes, quæ machinæ, qui miniſtri tanti muneris fuerunt? id eſt, Deus non habuit inſtrumenta & miniſtros ad magni mundi ædificationem. Ergo non potuit Deus mundum facere. Nos ad hanc Epicuream & blaſphemam obiectionem reſpondemus in Symbolo: Credo in Deum patrem omnipotentem, creatorem cœli & terræ.

Vt autem recte intelligatur, quæ fuerit Epicuri ſententia de voluptate, Ideo addam Volaterrani breuem narrationem de ipſo. Epicurus, inquit, ſummus voluptatum aſſertor victu frugali, & modeſto contentus, aqua

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

& polenta, aut pane hordeaceo victum quæſiuit, contraq́ paupertatem, inuictum animum geſſit, non quod voluptates auerſaretur, ſed quod in tenui victu plus ſe voluptatis experiri dicebat.

Stoica Secta Dialecticen ſpinoſam & inextricabilem habuit, quæ multa non vere cohærentia inerudite coaceruauit, vnde falſas opiniones extruxit. In Phyſicis & Ethicis errat pariter, Primum quod omnia fieri neceſſario contendit, tum quæ in materia gignuntur, tum quæ fiunt à voluntatibus hominum, bona & mala, Scelera Neronis ait neceſſario fieri, alligat Deum ad cauſas ſecundas, & negat eum aliter poſſe agere, quam vt cauſæ ſecunde feruntur, quam connexionem cauſarum vocat Fatum. Impiam ſententiam de Stoico fato recitat Seneca in Oedip. his verſibus:

Fatis agimur, cedite fatis,
Non ſollicitæ poſſunt curæ
Mutare rati ſtamina fuſi.
Quicquid patimur mortale genus,
Quicquid facimus venit ex alto.
Seruatq́ ſuæ decreta colus
Lacheſis.

Et pau

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

Et paulo poſt.

Non illa Deo vertiſſe licet,
Quæ connexa ſuis currunt cauſis,
It cuiq; ratus prece non vlla,
Mobilis ordo.

Animas hominum ait ignem eſſe durantem aliquot ſeculis, poſtquam diſceſſerunt a corporibus, ſed tamen poſtea diſsipari & extingui, vt alios fumos. Errat multipliciter de affectibus hominum, quos contendit opiniones eſſe, & ex natura tolli poſſe, & omnes eſſe vitioſos. Ludit ambiguitate vocabulorum, cum negat res conuenientes naturæ, vitam, ſanitatem, cibum, potum, bona eſſe, & econtra res deſtruentes naturam, mortem, morbos, penuriam cibi, potus, mala eſſe: Stellas ali dicit vaporibus terræ, & Oceani, & Lunam facit maiorem terra,

Academici veteres erant ſectatores Platonis, dicti ab Academia, id eſt, a loco ab Athenis mille paſſus diſtante, vbi natus fuit, & docuit Plato. Sed Academici recentiores, cum viderent magnas eſſe diſſenſiones aliarum Sectarum, & animaduerterent quaſdam partes in Phyſicis, vt de Mundi initio de fluminum perennitate, & alia quædam non ſatis compre-

bendi

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

hendi acie humani ingenij, addidit falſam hyperbolen, omnia incerta eſſe, quod etiam ad numeros & κοίνας ἐννοίας in Geometria tranſtulit, quarum certitudinem varijs præſtigijs ſophiſmatum labefactare conata eſt.

Tradidit autem Deus Arithmeticen, Geometriam, Phyſica quædam & Ethica, vt gubernent multas vitæ partes, & ſint adminicula in doctrina cœleſti, ac vult harum doctrinarum firmam & immotam eſſe certitudinem, vult nos diſcrimina numerorum noſſe, vt cum audimus tres perſonas, Patrem, Filium, & Spiritum ſanctum, eſſe vnũ Deum, non cogitemus innumerabiles Deos, vult nos certo noſſe aliud eſſe vitam, aliud mortem, aliud motũ, aliud quietem. Vult Deus nobis has ſententias certas & immotas eſſe, Non occides hominem innocentem, Nec polluito te inceſtis libidinibus. Pugnat igitur Academia recentior non ſolum cum communi iudicio rationis, & cum vitæ ordine, ſed etiam cum Deo, quia in vniuerſum tollit certitudinem. Hæc de Sectis moneri Adoleſcentes vtile eſt, ne veras & receptas ſententias, quas docet communis Ariſtotelica doctrina faſtidiant, & amore nouitatis ad-

tis admirentur & amplectantur prodigioſas opiniones.

CAPVT XXXIII.

DE SOPHISTICA.

Sophiſtarum nomen olim honorificum fuit. Sic enim appellati ſunt optimi Dialectici & Rhetores, & præcipuè illi, qui has artes profitebantur & docebant: ſed poſtea hominum aſtutia, ambitione & auaritia, nomen hoc odioſum factum eſt, propterea quod Sophiſtæ omiſſo ſimplicis veritatis ſtudio ad cauillatoriam artem ludendi, decipiendi, fallendi, & falſas opiniones, doctrinas, cauſas, defendendi ſpecioſis argumentis, animum applicuerunt, vt ſapientiæ & eruditionis opinionem apud imperitam plebem ſibi conciliarent, omniaq; in dubium vocarent, ſicut Lucianus & Cornelius Agrippa, & vt patrocinio iniuſtarum cauſarum quæſtum facerent. De Arceſila Philoſopho cauillatore ſeu ſophiſta ſcribitur, quod cum ſe nihil ſcire diceret, neq; alios ſcire quid-

quam

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

quam pateretur, Omnes Philoſophos ſophiſmatibus turbauit.

Socratis tempore maximam cauillatorum ſophiſticorum copiam fuiſſe conſtat, qui veras ſententias contentioſe oppugnabant, quibus Socrates tanquam Hercules aliquis oppoſitus fuit vt illorum veſaniam redargueret, id quod Platonis Dialogi etiam teſtantur, quibus ipſe præceptoris ſui Socratis diſputationes contra eius ætatis ſophiſtas complexus eſt. Ante noſtram ætatem omnes Scholæ Theologicæ redundarunt ſophiſticis diſputationibus Thomæ Scoti & Monachorum, quibus veritas ſacræ ſcripturæ prorſus obtenebrata fuit, ſed excitauit benignus Deus reuerendos Patres & Dominos, Doctorem Martinum Lutherum & Philippum Melanthonem, per quos doctrinam ſalutis æternæ ab illis ſophiſticis tenebris repurgauit

Nunc vero multi vani & ambitioſi homines, iterum ſtudent præcipuos doctrinæ articulos, qui Dei beneficio ſunt luce meridiana clariores, conquiſitis & malitioſe excogitatis cauillationibus rurſum tenebris inuoluere, quorum petulantiam vt Deus coherceat, ſedulo orandum eſt.

De

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

De Sophiſtica forenſi peruertendi ius & iuſticam, ſicut omnibus temporibus, omnes boni conqueſti ſunt, ita & hodie conquerun- tur, & durabit illa querela, donec hic malus mundus durabit. Et quidem Deus grauiter minatur illis, qui in foro & iudicijs Sophiſti- cam exercent, ſiue iudices, ſiue actores, ſiue Ad- uocati.

Adoleſcentes ſtudioſi ſimplicem verita- tem in doctrinis, artibus, totaq; vita amare, Sophiſtarum inſidioſas fallacias cauere, & à Sophiſtices ſtudio abhorrere debent, cogitantes ſæpe de dicto Syracidæ, cap. 37. Qui Sophiſti- cè loquitur, odibilis eſt. Et Eſa. 5. Væ qui dici- tis malum bonum, & bonum malum ponentes tenebras lucem, & lucem tenebras, ponentes amarum in dulce, & dulce in amarum.

Euripides in Andromache grauiſſime So phiſticen Spartanorum reprehendit, O digniſ- ſimi, inquit, odio Spartani & execrandi ab om- nibus hominibus, doloſi, mendaciorum archi- tecti, inſidioſi, flexiloquas ambeges captan- tes, aliud loquentes, aliud ſen- tientes, male pereatis.

Caput

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

CAPVT XXXIIII.

DE CALVMNIA.

CAlumnia proprie vocatur aut maligna deprauatio vel interpretatio legis, ſeu facti, per ſe boni, aut falſa accuſatio ſeu criminatio plauſibili fuco & prætexu ornata, aut temerarium & iniuſtum iudicium, quo contra conſcientiam Iudex calumnioſæ accuſationi adſentiens, aut negligens fraudulenter accuſatæ partis auditionem vel excuſationes, innocentem condemnat.

Lycurgus contra Leocratem, inquit: Omnes ſcitis, eos qui calumniari ſtudent ſumere materias, vbi falſa & pauſibili criminatione accendere odia poßint. Grauißime probibet Dominus calumniandi ſtudium Leuitici 10. Non facias calumniam proximo tuo. Lucæ 3. Neminem concutiatis, neq; calumniam faciatis. Et Syracides inquit, cap. 16. A tribus timuit cor meum, & a quarto facies mea metuit: delaturam ciuitatis & collectionem populi, & calumniam mendacem. Hæc dicta etſi de om-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

de omnibus calumniarum ſpeciebus intelligenda ſunt, tamen præcipuè loquuntur de calumnioſis criminationibus, accuſationibus & iudicijs, quibus optimi quiq; miſere cruciantur, & ſæpe opprimuntur, vt Socrates, Miltiades, Alcibiades, Themiſtocles, & multi alij boni viri oppreßi ſunt, & de quibus calumnijs Eccleſiaſtes inquit cap. 7. Calumnia conturbat ſapientem, & frangit robur cordis eius. Super quæ verba ſcribit Gregorius Neocæſarienſis, Eſt & alia miſeria in humanis, ſummum inquam hoc malum, calumnia, quæ ſapientum maxime animabus inſidiatur, generoſam ac denſam illam virtutum ſyluam extirpare molitur.

Menander dicit: Falſa calumnia vitam labefactat.

Item, Calumniator eſt in vrbe atrox lupus.

Cleanthes:

Nihil fere tam eſt malignum, quam calumnia,
Hæc enim vbi clam aliquem à ſe perſuaſum decepit,
Odium excitat aduerſus eum, qui nihil eſt meritus.

Ioſippus, Omnem beneuolentiam & naturam frangit calumnia.

Herodotus lib. 7. Calumnia eſt res grauiſſima, in qua duo ſunt, qui iniuriam faciunt, vnus qui adficitur, Calumniator enim iniuriam facit, non præſentem accuſans: Et ſimiliter qui accuſanti fidem habet, antequam vere rem cognoſcat: qui autem abeſt iniuriam patitur tum à calumniatore, tum ab illo qui ipſum, aures calumnianti præbens, pro malo reputat.

Thucydides, Non decet calumnias neque aliis narrare, neq; audiendo ſuſcipere.

Socrates apud Platonem in Apologia, Non Melitus, inquit, neque Anytus me periment, ſed multorum calumnia & inuidia, quæ multos alios quoque peremit hactenus, & vt arbitror perimet. Sed de exemplis poſtea dicam, prius enim eruditiſſimam orationem Luciani de calumnia recitabo, quæ omnibus hominibus, & præſertim illis, qui in aliquo officio gubernationis verſantur, debet eſſe quam notiſſima. Monet enim non temere eſſe credendum calumniæ, atque grauiſſime tum calumniatores, tum illos qui calumniatoribus aures præbent & fidem adhibent reprehendit.

Caput

LVCIANI ORATIO DE CALVM nia.

PErnitioſa res ignorantia eſt, & varijs modis noxia mortalibus, non ſolum communi hominum vitæ tenebras quaſdam offundere, ac veri cognitionem obliterare ſolita, ſed priuatas quoque ſingulorum rationes miſcens ac perturbans, quo fit, vt perinde, atque qui in tenebris errant, imo haud aliter quam cæci, iam huc, iam illuc, impingamus, Quod haud procul nobis & ante pedes ſitum eſt, non videmus, formido eſt his capi, à quibus etiam quam longiſſime abſumus, Deniq; in rebus humanis nihil tam fauſte fœliciterq; agitur quod non error aliquis interpellet.

Hinc ſunt innumeræ illæ Tragicæ clades, fata Labdacidarum ac Pelopidarum, Aliæ item aliorum calamitates, fere etiam quicquid malorum ſcœnæ ac pulpita clamant, ab ignorantia ceu tragico Deo compoſitum proficiſcitur. Illa vero cum alias poteſt plurimum, tum noxia eſt immodice, ſi quando in calumnias familiares, & mutua inter ſe amicorum crimina incidit,

quibus ſolent & inteſtinis diſsidijs res domeſticæ, & odijs ciuilibus vrbes funditus euerti. In natos ſæuire parentes, nati parentibus inſidiari, frater fratri, amans amanti, amicus item ab amico diuelli, turbari demum omnia calumniæ vafricia. Itaque quo pacto caueri facile poſsit, & qualis nam ſit calumnia, vnde originem trahat, quantum fere efficiat, hac oratione velut in tabella depingam.

Porro quam eius imaginem ſubijciam, Apelli Epheſio pictori acceptam refero dicatam. Cum is apud Ptolomæum Regem coniurationis, quæ in Tyro autore Theodota facta eſt inſimulatus eſſet, quanquam ne Tyrum viderat vnquam, neque Theodotum nouerat, niſi quantum fama accepit, eum Ptolomæi præfectum Phœnicem adminiſtrare. Verum Antiphilus quidam artis gratiæq; Apellææ æmulus illum apud Regem coniurationis Tyriæ reum fecit, cum Theodota principe factionis viſum familialiter congredi, conuiuari, ſecreto item & in auriculam inter conuiuandum colloqui, paulo poſt & defeciſſe Tyrum & Peluſium Apellis conſilio occupatum eſſe. Tum Ptolemæus præter modum, cum & alias non ſatis animi compos eſſet, aſſentatione inſuper Tyranni-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

rannica fractus, adeo excanduit, adeo admiratione calumniæ percitus eſt, vt coniecturis, quæ cauſæ fidem aut facerent, aut minuerent, neglectis, non animaduerterit calumniatorem Antiphilum Appellææ artis æmulum eſſe, dein fortuna minori Apellem, quam vt Peluſium prodere poſſet.

Hunc item beneficijs regijs plus cæteris pictoribus auctum, neque interim percontatus, num aliquando ille in Tyrios nauigaſſet, quin ſtatim plectendus videbatur, Regiam tumultu inſolito Rex perturbat, Apellem perfidum, ingratum, reum violatæ maieſtatis, Inſidiatorem, coniuratum clamat. Ac niſi quiſpiam è ſocijs coniurationis, qui capti tenebantur, & audax Antiphili ſcelus ſtomachatus & infelicis Apellis miſertus, nihil ei commune cum ſeditioſis fuiſſe probaſſet, dubio procul Tyriorum malorum pœnam capite multatus ſoluiſſet, etiam nihil ſibi male conſcius. Ptolemæus igitur collecto animo ſententiam mutauit, Apellem donauit talentis centum, addito in ſeruitutem Antiphilo calumniatore: Apelles contra periculi memor tali eſt imagine calumniam vltus: Ad dexteram conſidet quiſpiam auribus prælongis inſignis,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

qualis fere illæ Midæ feruntur, Manum porrigit procul accedenti calumniæ, circumſtant eum mulierculæ duæ, ignorantia ni fallor, ac ſuſpicio. Adit aliunde propera calumnia eximie compta, vultu ipſo & geſtu corporis efferam rabiem & iram æſtuanti conceptam pectore præ ſe ferens, ſiniſtra facem tenens flammiuomam, Dextera ſecum Adoleſcentem capillis prehenſum, manus ad ſuperos tendentem, obteſtantemq; immortalium Deorum fidem rapit. Anteit vir pallidus in ſpeciem impurus, acie oculorum minime habeti, cæterum plane illis ſimilis, qui ſontico aliquo morbo contabuerunt, hinc facile conijcias liuorem eſſe, quin & Mulierculæ aliquot calumniam ſequuntur comites, quarum eſt munus dominam hortari, inſtruere, comere, interpres picturæ aiebat inſidias ac fallaciam eſſe. A tergo lugubri habitu, pullata laceraque pœnitentia ſubſequitur, quæ capite in tergum deflexo cum lacrymis ac pudore procul venientem veritatem excipit.

Hac Apelles tabula caſus ſuos luſit, iam & nos, ſi videtur, Epheſij pictoris exemplo recenſeamus calumniæ rationes. Principio nobis effigienda eſt & explicanda finitione

qua-

quadam, quæ vice Iconis fuerit. Eſt enim calumnia delatio ementita odio, clam reo calumniatori credita, delato ad reſpondendum ac refellendum non admiſſo: quæ definitio perſonis, perinde atq; Comicum argumentum, tribus conſtat: delatore, delato & auditore calumniæ, ſingulorum partibus defungamur hanc acturi fabulam. Omnium ſi lubet primum producamus in medinm actus principem, & quaſi præſultorem autorem calumniæ. Is quidem quam minime bonus vir ſit, ignorat nemo. Neque enim quiſquam vir bonus amico damnum dare cauſatur. Nam boni viri eſt hominum ſibi animos conciliare, ſtudio benemerendi de amicis, neutiquam inimicis criminandis, vnde haud incommode colliges, iniuſtum, ſceleratum, impium, in ſumma, pernitioſum rebus communibus calumniatorem eſſe. Nam quis eſt, cui non videtur in vniuerſum iuſticiæ penſum æqualitas, & quod aiunt, ne quid nimis. Inæqualitas item, & quod nimium eſt iniuſticiæ. Qui vero clanculum abſentem inſectatur, æqualitatis metas egreditur, quippe auditorem ſibi totum aſſerit, aures eius anteuertit, obſtruit, & inuias reſponſuro, calumnijs refertas efficit. Ea ſane ex-

trema eſt iniuria, vel optimorum legumlatorum iudicio, Solonis & Draconis, qui iureiurando Senatum Athenienſem adſtrinxere, vt pari benignitate gratiaque tam reum quam actorem iudex audiat, dum alterius cauſam honeſtiorem intelligat. Sceleſtum & crudele iudicium eſſe, ſi quid ſtatuatur antea, quam cum accuſatione comparata ſit defenſio, Ad hæc ſibi male propitios Deos reddunt iudices iſti, qui cum accuſanti aures libere indulſerint, reo denegant, aut præſtigijs capti delatorijs muſſitantes condemnant.

Tantum a iuſto, æquo, bono, legibus, & iureiurando Senatus bene conſtitutæ ciuitatis calumnia diſcrepat. Iam ſi cui dubiæ fidei legum conditores videntur quorum decreta commonent, iuſticia, non ſtudio partium iudicare, is longe optimi poetæ impendio ſcitam ſententiam, imo vero legem ſacroſanctam audiat.

Nec niſi librato dirimat ſententia litem,
Parte quid ex vtraq; queant, examine cauſæ.

Nimirum vates intelligebat, ex omnibus nullam eſſe, neq; grauiorem, neq; audaciorem iniuriam, quam indicta cauſa quenquam mortalium damnare, id vero ex omni parte calumni-

ator

ator molitur, vti cum furore ac vecordia hominis, coram quo res agitur, indefenſum reum committat, defenſurum partes ſuas clancularia ſectione arceat.

Adeo enim hoc hominum genus obnoxium eſt formidini, adeo nihil audet palam, ſed perinde atq; qui ex inſidijs transuerſi hoſtem inuadunt, ex abdito alicunde ſpecu iaculantur, vt non ſit, qui contra vel mittere telum, vel manu contendere poſsit, hoſtiſq; ignarus aduerſarij fraudiſq; inſcius pereat. Quod profectò minimè fallax inditium eſt, in calumnia nihil eſſe veri, nihil ſani prorſus, nam qui accuſaturus quempiam, ſibi conſcius eſt veri, procul dubio & palam audet aduerſarium inceſſere, corrigere, cogere, purgantem crimen ferre: Vt in bello qui iuſta acie vincere hoſtem palam poteſt, turpe ducit aſtu & inſidijs tentare. At hoc genus homines in aulis Regijs ſpectare plurimos datur, optimatum fauorem hiſce artibus ambientes, Vbi ſcilicet & inuidiæ crebræ & auaræ ſuſpitiones, & aſſentandi, criminandique occaſio multiplex in promptu eſt. Siquidem ibi quo pluribus plura ſpes oſtentat, eo neceſſe eſt maiore inuidia, ſæuioribus odijs, æmulatione callidiori certa-

ri. Illic videas licet, quam acres alter in alterum oculos defigat, qua cura obſeruet veluti ſingulari certamine congreſſuros, ſi quid vſpiam in alterius corpore forte fortuna nudum, aut male munitum conſpiciat qnod ferire feliciter poßit.

Ita ſtudio cuiquam eſt, cum ipſe primus eſſe cupit, vt proximum deijciat, exturbet, conuellat, proculcet. Hic ſi quis eſt vir frugi, temere euertitur, illuditur, deniq; ignominioſe exterminatur. Contra, qui aſſentandi paulo peritior eſt, & habitiore ad mentiendum igenio, probatur, ſuperat, Sane omnino iuxta Homeri carmen eſt huius certaminis alea.

Vndiq; communi ſæuitur Marte, pariq;
Victusq; victorq; cadunt fato.

Alium ſubinde alius alia via aggreditur, vt fere fieri ſolet, ſicubi de magnis agitur commodis, ſed per calumnias iter eſt vt compendiarium, ita minime ſecurum. Principia inuidiæ hærent inter ſpemq; metumque fluctuanti, Exitus nihil non miſerabile, tragicum, calamitoſum habet, cæterum quadruplatoris ipſius quoq; ſtudium nequaquam facile eſt ſimplexue, quanquam ita fortaſſe vi-

ſe videatur, ſed arte multiplici, ſolertia peculiari, indefeſſa deniq; & accurata diligentia opus habet. Neq; enim noxia fuerit calumnia, niſi in ſpeciem ſimilia vero narret, neq; temere cunctarum alioqui rerum Dominam veritatem ſuperauerit, niſi auditorem argumentoſa & probabili actione, in ſumma, mille modis fallat. Porro defertur is plerumq;, qui honore quodam alijs præſtat, nempe ijs inuidioſus, qui ſpe illius fruſtrati ſunt. Quo fit, vt omnium telis affectetur ceu obex, qui viam aſſequendæ dignitatis alijs intercluſerit. Seq; primos tum ſinguli fore confidunt, ſi ſublimem iſtum loco demoliti ſint, & ab amicis abalienarint. Tale quiddam in gymnico curſu fieri conſueuit, vbi ſi quis eſt curſor ingenuus, ſtatim ruptis carceribus primas affectans, & animum ad ſtadij metas adijciens, ſpe victoriæ è robore ſuo concepta, neq; ſequenti incommodat, neq; omnino laboris huiuſce ſocijs quicquam ſtruit remoræ. Contra qui malitioſus, imbellis, eneruis contendit curſu cum alijs, deſperatis viribus in fraudem intentus agitur, atq; in vniuerſum vnicum hoc ſpectat, quo currentem occupet, impediat, ac intercludat, & ni ſuccedat actus, non eſt vt vllo alio modo vincere poßit. Haud aliter in ambi-

endis

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

endis magnatum amicitijs accidit, vbi ſi quis feliciter anteuertit, in medias labitur continuo inſidias, & incautus ab æmulis captus diſcerpitur. Hi deinde amari, coli, amici videri incipiunt, vel ob id vnum, quod bonis incommodant. Iam vti probabilem & dignam fide calumniam faciant, non quod fortuito caſus oſtendit, prehenſant, ſed in hoc toti ſunt, vt accurato delectu obſeruent, ne quid abſonum aut alienum à cauſæ fide incidat. Adeo rationes eius quem criminantur vniuerſas in peiorem trahunt partem, ſuſpectas reddunt, quo fidem addant accuſationi. Medicum inſimulant veneficij, magnificum ciuem affectatæ Tyrannidis, Tyrannum proditionis, Interdum auditoris affectus ſua calumnijs diſcrimina ſuppeditat, cum quo ſi veteratores iſti & nugiuendi ſuas technas comparent, apte illuditur. Quod ſi auditorem Zelotypum norint, annuit, inquiunt, ille vxori tuæ inter epulas, & defixis in eam oculis alto ſuſpiria pectore duxit. Vxor viciſſim ſuaue quiddam & amatorium, alia item, quæ ad ſuſpicionem adulterij faciunt. Sin Poeticæ ſtudioſus ea ſibi arte præter modum placeat, Philoxeno, aiunt, carmen tuum non probatur, hiulcum, lege ſolutum cenſetur. Ad Religioſum: en ille

en ille de pietate, deq; dijs male ſentit, ſacra deteſtatur, prouidentiam vniuerſi gubernatricem pernegat. Tum auditor ceu œſtro in auriculam immiſſio, excandeſcit, vt pro re conijcere licet, amicum ab ſe impos animi re ipſa nondum contentè cognita, miſſum facit. Talia fere ſunt, quæ ab impuris iſtis confinguntur videlicet ad irritandos audientium animos maxime accommodata. Tum qua parte ſinguli præſtant, eam potiſsimum iaculis ſuis obnoxiam illi faciunt, ne quod auditor ſubita interturbatus ira vero cognoſcendo collocet ocium, deinde ſeſe purgaturo non fiat hominis copia, quem criminis admiratio ſpecieſq; veri occuparunt. Etenim dici non poteſt, quàm inſtructa ſit, quantumq; valeat calumniæ facies, ſi quando cum cupiditatibus auditoris conflictatur. Quondam apud Ptolemæum, cui Dionyſio cognomen fuit, quiſpiam Demetrium Platonicum accuſauerat, quod in Bacchanalibus aquam biberet, ſoluſq; omnium muliebribus non veſtiretur, de quo, niſi accerſitus ad regem mane palam vino libaſſet, & inſtita muliebri amictus ad numeros Dithyrambicos cimbalorumq; modos ſaliſſet, plane actum erat, quod & Regium exemplum non eſſet imitatus,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

tatus, et aſpernaretur Dionyſiorum molliciem. Apud Alexandrum grauiſsimi criminis reus fiebat, qui colere & adorare Hephestiona nollet, nam poſteaquam is è viuis exceſsit, amore victus Alexander, effuſo animo ad reliquam funeris magnificentiam additum voluit, vt mortuus inter Deos Hephestion haberetur, continuo ei templa ciuitates pleraq; dicarunt, delubra condiderunt, aras, ſacra, ferias, nouo Deo ſanxerunt: Iusiurandum omnium religioſiſſimum Hephestionis nomine fuit, capitale erat, ſi quis hac parte vel contaretur, vel neglectim coleret: Hic Euiratus affectus, hæc veſania fuit aſſentatoribus occaſio accendendi inflammandiq; regis. Narrabantur inſomnia, viſa Hephestionis vmbræ prædicabantur illius reſponſa, deniq; aræ & ſacra dicata ſunt familiari, & malorum vindici Deo, proinde cum his Alexander initio mire oblectaretur, tandem ita captus eſt, vt fidem quoq; adhiberet, gloriareturq; quod non modo dijs genitus eſſet, ſed deos quoq; ipſe faceret. Quo tempore quantum putamus amicorum Alexandri afflixit Hephestionis diuinitas? Si quibus non videretur commune nomen venerari, accuſabantur, deportabantur, gratia regia excidebant. Tum Agathocles

Sami-

Samius, qui primos aliquandiu ordines àpud Alexandrum duxerat, magnis item à rege honoribus auctus, parum abfuit, quin cum leonibus committeretur, criminatus, quod illachrymaſſet præteriens Hephæſtionis ſepulchrum, verum Perdicca hominem ſeruauit, Deos omnes, ipſumq; Hepheſtiona iuratus, eum ſibi in venatione augusta ſpecie, Deum clare viſum, mandaſſe, vt Alexandro diceret, parcendum eſſe Agathocli, qui non hoc lachrymaſſet, quod aut vana ſibi Hepheſtionis diuinitas videretur, aut mortem miſeratus eſſet communem, ſed priſtinæ conſuetudinis, & mutui amoris memoria permotum eſſe. Sic igitur affecto Alexandro locus aſſentationi & calumniæ aptiſſimus fuit. Nam perinde atq; oppugnaturi vrbes, non qua probe munitæ ſunt alto, præcipiti, ac ſolido mœnium opere, hoſtes inuadunt, ſed vbi ſentiunt quam minime defendi, muniri, muros acceſſu faciles collapſos, hac omnibus viribus certatim contendunt, qua citra difficultatem irruere, ac potiri rebus queant: Ita qui criminandis alijs deſudant, quod in auditoris animo languidum, fragile, facile ſubactu vident, in eam partem traducunt, coguntq; machinas ſuas. Demum quando inſultus hoſtiles nemo perſentit, nedum

dum non obnititur, expugnant. Iam intra muros cuncta igni ferroq́ deuaſtant, excidunt, populantur. Qualia vero ſimile eſt capto & in ſeruitutem redacto animo fieri. Arma ſunt iſtis aduerſus abſentem fallacia, mendacium, periurium, ſupplicium, impudentia, deniq́ innumeræ impoſturæ, ac malitioſæ cautiones. Omnium maxime præſens, & longe efficaciſſima aſſentatio, calumniæ congnata, imo ſoror: Quippe nemo hominum tam generoſo eſt pectore, etiam adamantino ſeptus muro, qui cum calumniæ concedat, non idem aſſentatione vincatur. Hæc foris recti Iudicij ceu fundamenta ſuffodit, ac ſubruit, intus coniurati cum hoſtibus proditores irruentes adiuuant, manus porrigunt, portas aperiunt, & modis omnibus connituntur, vt auſcultatorem calumnia ſibi ſeruum faciant. Sunt antem proditores, de quibus dico, nouandi cupido, natura humanis ingenijs conſita, præſentium item faſtidium, ſequax eorum animus, quorum admiratione capitur. Neſcio enim qui fiat, vt omnes amore ſui immodico admiratio furtim rapiat, & ſuſpicionibus illectet: Quoſdam equidem comperi ſtudio calumniæ adeo ſuaviter titillari auriculas, vt ſi pennis confri-

ces. Proinde talibus adiuti ſocijs, calumniatores cum irruerint, cuncta pro viribus euertunt. nec magno emitur victoria, vbi nemo repugnat, nemo vim tormentorum ſuſtinet, aut iaculis iacula mutat, ſed qui auſcultat, ipſe ſeſe ſponte ſua in manus hoſtium dedit. Interim ignarus inſidiarnm, qui accuſatur. Nam haud aliter qui deferuntur, atque qui captis vrbibus pereunt, dormientes trucidantur. Et quod eſt in primis miſerabile, neſcius ſe reum haberi, neque cuiuſquam ſibi ſceleris conſcius amico candide congreditur, familiariter compellat, facitque pro more, iam ante vndique circumuentus inſidijs miſer. Tum ille, ſi homo ingenuus eſt, & liber, confidenſque, frangit iram & effundit animum, defenſionem recipit, agnoſcitque ſe fruſtra aduerſus amicum exacerbatum fuiſſe. Sin autem eſt indole ſeruili, & male maſcula, audit quidem, & ſummis arridet labris, verum odit, & clanculum dentibus frendet, ac, vt inquit Poeta, extruit iræ fundamenta, quo ego homine profectò nihil iniuſtius, nihil tetrius exiſtimo; qui admorſo labro bilem intus alit, odiumq́; intra ſe conceptum auget, aliud in pectore clauſum, aliud in lingua expromptum habet, agitque læta & amica facie

tragœdiam meram, & nihil non triſte patientem. Id ille maxime patitur, cum ſimili delator vecordia apud eum, cui parat inſidias, odium muſſando diſsimulauit, effecitq; vt amicus ei videretur. Tum enim ne vox quidem delati, nedum defenſio audiri ſolet, tantum fidei calumniæ facit concepta de illorum amicitia opinio, His quanto ſatius erat perpendere, inter amiciſsimos non raro clam alijs graues ſimultatum cauſas intercedere. Sæpenumero item, quorum ſeſe reum calumniator fieri metuit, ſocium inſimulat, vt quem anteuerterit accuſando, ſuſpitione culpæ ac crimine elabatur, atq; ideo fere fit, vt quibus nos putent amicos tantum, inimicos nunquam calumniemur. Nam actioni quæ ipſa ſeſe præ ſe ferens actoris odium prodit, fidei nihil eſſe poteſt. verum quos vulgo amicos æſtimant, aggredimur ceu auſcultatori ſpecimen fidei noſtræ daturi, vbi ſua ipſius cauſa, commoda, ſalutemq; familiarium amicorum neglexiſſe videmur. Eſt & genus aliorum, quibus tametſi comperitur falſo criminatum apud ſe amicum, tamen cum credidiſſe pudet, neq; aſpicere illum, neq; in gratiam redire audent, perinde ac ſi ipſi ſint iniuria affecti, quod alienam iniuriam non proſpexerint. Pro-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

inde multa ſunt humanæ vitæ mala, ex eo quod promiſcue, ac ſine diſcrimine calumnijs creditur, quale eſt quod apud poetam ait Antia.

Bellerophontem occide, aut Præte peribis,
Qui mihi conatus præſigne auferre pudoris
Fœminei decus.

Cum ipſa prior adoleſcentem ad concubitum ſollicitaſſet contempta in hoc periculum induxit, vt cum chimæra pugna congreſſo parum abfuerit, quin victrice beſtia occumberet. Tanta pœna luenda fuit caſtitas, pudorq́; iuuenilis, quem hoſpiti coniunx adultera ſuſpectum fecerat. Simile quiddam Phædra priuignũ calumniata effecit, vt filij caput pater Theſeus execratum beluis marinis deuoueret, quanquam, ô ſuperi, nihil prorſus deliquiſſet. At inquiet quiſpiam, an non dignus eſt fide nonnunquam vir, cæterum bonis moribus, & recto ciuiliq́; iudicio præditus, qui alterum accuſat, non licet tali auſcultemus, modo reliquis ſibi malis artibus temperarit? Age inquam, eſt ne alius Ariſtide iuſtior, ille tamen aduerſatus Themiſtocli, contra eum populi animos excitauit, inuidia gloriæ popularis, vt aiunt, vellicatus, alias vir bonus Ariſtides, verum homo erat, nec

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

felle carebat, ſolebatq; amare alios, alios odiſſe, iam ſi verum eſt, quod de Palamede ferunt, ſapientiſsimus quidem Achiuorum, ac ad alias res gerendas accommodus, inuidia flagrans, inſidias paraſſe fertur cognato amico, ad hæc eiuſdem belli ſocio, Adeo naturæ humanæ familiare eſt, hoc errore labi, Porro quorſum attinebat & Socratem recenſere, inſimulatum apud populum Athenienſem ſeditionis & impietatis? Quid Themiſtoclem, aut Miltiadem tot partis victorijs, ſuſpitione proditionis notatos? Sunt enim exempla innumera, & vulgo iam pleraq; non ignota. Quid igitur faciet vir prudens in re ambigua? Sanè opinor, quod Homerus in Syrenum fabula docet, pernitioſas talium ſermonum delicias nauigio prætereat, obturet aures, nec paſsim aperiat, affectui cuipiam obnoxijs. Sed ianitore ſedulo ac fido adhibito, ratione videlicet, ac iudicio animi, recta dicentes recluſis foribus excipiat, inutiles nugas obdito peſſulo arceat. Nempe ridiculum fuerit datum ædibus ianitorem officio non defungi, aures mentemq; vulgo patere. Poſteaquam ergo tale quiddam calumniarum audieris, tute apud animum tuum rem ipſam perpende, nihil attinet qualis

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

ſit qui accuſat, nihil ad rem faciunt alieni mores, nihil accuſationis acrimonia. Quin eo maiore cura rem diſcute, quo inſtructior venit delator. Neq; item credere conuenit iudicio & exiſtimationi alterius, imo accuſantis odio, ſed ſuum veri examen apud nos accurate ſeruandum eſt, ſuæ item calumniatoris inuidentiæ partes dandæ. Deniq; quod vtrinq; argumenta ſuaſerint, ſtatuendum. Tum vel odiſſe, vel amare quem diligenter explorauimus, licet. Priuſquam id factum ſit, calumniæ concedere in primo ſtatim congreſſu, hercle nimis quam puerile eſt, & indignum viro, longeq; à iuſticia ſemotum. At vero horum omnium cauſa vna eſt ignorantia, tenebræq; illæ, quibus ſua cuiuſq; hominis rationes moresq; obuoluuntur. Iam ſi deorum quiſpiam vitæ noſtræ lumen afferat, futurum eſt, vt euaneſcat calumnia, fugiatq; in altum barathrum, nec vſquam in humanis locum inueniat, reddita nobis luce omnium vitæ ſtudiorum, veritatis beneficio. Hæc Luciani oratio crebra accurataq; lectione digna eſt.

CAPVT XXXVI.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

DE CRIMINATIONIBVS, ET OBTRECTATIONIBUS.

ADeo ſunt cognata vitia, calumnia, criminatio, detractio, vix vt diſcerni poßint, magis autem reſpicit calumnia ad accuſationis fraudem, criminatio, obtrectatio, detractio, ad famæ denigrationem. Non itaq; miretur lector, ſi quæ de vno vicio dicuntur aut allegantur, reliquis etiam conueniant. Vulgaria dicta ſunt: Omnis detractor ſeu criminator eſt triplex homicida, primo enim occidit animam ſuam, ſeu ſemetipſum, Secundo eum, qui ipſi fidem adhibet, tertio, illum cui detrahit. Item, detractor habet Diabolum in lingua, auditor in aure, aſſentiens, hoc eſt, ille qui detrectationibus delectatur, in corde. Hæc vulgaria dicta à ſapientißimis hominibus ſunt propoſita, vt à teterrimo criminationis & obtrectationis vitio abſterrerent. Sed nos Chriſtiani conſideremus præcipue ſententias ſcripturæ ſacræ, quibus Spiritus ſanctus eius peccati turpitudinem depingit, & ab illo nos dehortatur. Eccleſiaſtici 5. Non appelleris ſuſurro in vita tua & lingua

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

lingua tua ne confundaris, ſuper furem enim eſt confuſio & pœnitentia, & deuotatio peſſima ſuper bilinguem, ſuſurratori autem odium & inimicitia & contumelia.

Eccleſiaſtici 18 *Suſurro & bilinguis maledicti, multos enim turbant pacem habentes. Lingua tertia multos commouit, & diſperſit illos de gente in gentem, ciuitates munitas diuitum deſtruxit, & domos magnatum effodit, virtutes populorum concidit, & gentes fortes diſſoluit, lingua tertia mulieres viratas eiecit, & priuauit illas laboribus ſuis, qui reſpicit illam non habebit requiem, nec habebit amicum in quo requieſcat,*

Flagelli plaga liuorem facit, plaga autem linguæ comminuit oſſa, multi ceciderunt in ore gladij, ſed non ſic quaſi qui interierunt per linguam ſuam. Beatus qui tectus eſt a lingua nequam, qui in iracundia illius non tranſiuit, et qui non attraxit iugum illius, & in vinculis eius non eſt ligatus, iugum enim illius iugum ferreum eſt, & vinculum illius vinculum æneum, Mors illius mors peſſima, & vtilis potius infernus, quam illa, perſeuerantia illius non permanebit, ſed obtinebit vias iniuſtorum, in flamma ſua non comburet iuſtos, Qui relinquunt

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

Deum, incident in eam, & exardebit in illis & non extinguetur, & immittetur in illos quaſi leo, & quaſi pardus lædit eos. Sepi aures tuas ſpinis, & linguam nequam noli audire, & ori tuo facito oſtia, & ſeras auribus tuis, aurum tuum et argentum tuum conſla, & verbis tuis facito ſtateram, & frenos ori tuo rectos, & attende, ne forte labaris in lingua, et cadas in conſpectu inimicorum inſidiantium tibi, et ſit caſus tuus inſanabilis in mortem.

Prouerb. 24. Abominatio hominum detractor. Item, Time Dominum fili mi et regem, & cum detractoribus ne commiſcearis, quoniam repente conſurget perditio eius, & ruinam vtriuſq; quis nouit?

Iacobi 4. Nolite detrahere inuicem fratres mei, Qui detrahit fratri, aut qui iudicat fratrem, detrahit legi & iudicat legem.

Magiſtratus, iudices, patresfamilias, concionatores ſæpe cogitent de dicto Dauidis Pſal. 101. Detrahentem ſecreto proximo ſuo, hunc perſequebar. Et Salomonis Pro. 4. Remoue à te os prauum, & detrahentis labia ſint procul à te.

Demonſthenes περὶ στεφάνου ſcribit, Solonem ideo tuliſſe legem, vt iudices iurarent, ſe

vtramq;

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

vtramq; partem audire velle, quia conſiderauit tantam vim eſſe criminationum & calumniarum, quæ prius occupant animos, vt reus primam opinionem tollere ex animis non poßit, niſi iudex diuina religione ſe integrum ſeruet, & pari beneuolentia reo audito tunc demum pronunciet.

CAPVT XXXVII.

DE FALSIS TESTIBVS ET TESTIMONIJS.

Calumniæ etiam cognata ſunt falſa teſtimonia, quæ nominatim ſunt prohibita octauo præcepto: Non dices falſum teſtimonium contra proximum tuum. Et Exodi 23. Non ſuſcipies vocem mendacij, nec finges manum tuam, ut pro impio dicas falſum teſtimonium. Imo vero falſi teſtes ipſis calumniarum autoribus ſunt nocentiores, propterea quod calumnijs, & falſis delationibus & obtrectationibus fidem faciunt. Creditur enim narrationi propter teſtes, qui ſi ipſi quoq; ſunt fallaces, haud facile vitare iudex vel auditor deceptionem

poteſt. Cum itaq; tantum ſit, & reo & iudici periculum in teſtibus poſitum, ideo lex diuina adeò expreſſe præcipit vt ad vnius teſtimonium nemo condemnetur. Num. 35. Homicida ſub teſtibus punietur, ad vnius teſtimonium nullus condemnabitur. Deut. 17. Nemo occidatur vno contra ipſum dicente teſtimonium. Deut. 19. Non ſtabit teſtis vnus contra aliquem, quicquid illud peccati & facinoris fuerit. Sed in ore duorum aut trium ſtabit omne teſtimonium.

Ordinauit autem lex diuina, vt ad teſtimonia requirantur ad minimũ duo aut tres teſtes, procul dubio præcipue propter examen teſtium, ex quo iudex prudens & ſagax facile poteſt indicia veritatis aut falſitatis animaduertere. Nunquam enim falſi teſtes ita præparati & præmeditati ad teſtimoniorum depoſitionem accedunt, vt de omnibus circumſtantijs, de quibus interrogari poſſunt, conſentiant.

Itaq; de teſtium examine, & de pœna eorum, quorum falſitas in examine inuenitur, expreſſum mandatum traditum eſt Deut. 19. Si ſteterit teſtis mendax contra hominem, accuſans eum præuaricationis, ſtabunt ambo, quorum cauſa eſt ante De-

te Dominum in conſpectu ſacerdotum, & iudicum, qui fuerint in diebus illis. Cumq; diligentiſsime perſcrutantes inuenerint falſum teſtem dixiſſe contra fratrem ſuum mendacium, reddent ei ſicut fratri ſuo facere cogitauit, & auferes malum de medio tui, vt audientes cæteri timorem habeant, et nequaquam talia audeant facere. Non miſereberis eius, ſed animam pro anima, oculum pro oculo, dentem pro dente, manum pro manu, pedem pro pede exiges. Eius legis diuinæ praxis in. hiſtoria Suſannæ Danielis 13. deſcripta eſt. Quanquam enim ſenes illi nequam non fuerant teſtes adhibiti ab alio accuſatore, ſed ipſimet accuſatores Suſannæ fuerunt, tamen manifeſtum eſt, quod non tam accuſatio ipſa, quam accuſatorum duorum teſtimonium populum ad Suſannæ condemnationem compulerit, Sicut etiam ipſimet ſuam accuſationem concludunt, Huius, inquiunt, rei nos teſtes ſumus. Et additur in hiſtoria, credidit eis multitudo, quaſi ſenibus, & iudicibus populi, & condemnauerunt eam ad mortem. Atq; idcirco etiam Daniel eos tanquam teſtes examinauit, in quo examine poſtquam ex diſſonantia de arbore, ſub qua Suſannam cum adultero inueniſſent, falſitas inuenta eſt, talionis pœna

iuxta

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

iuxta legem ſunt puniti. Illud itaq; examinis exemplum diuinitus propoſitum eſſe ſciant Iudices, vt id imitentur, qua in re cum ſapientes legum latores negligentiam Iudicum animaduerterint, idcirco conſtituerunt, vt non ſolum teſtes iuramento teſtimonia confirment ſed etiam vt parti reæ liberum ſit, & quæſtiones exhibere, per quas teſtes iuratos examinari velit, contra perſonas & dicta teſtium excipere.

CAPVT XXXVIII.

DE CALVMNIOSA LEGVM AVT ALIORVM ſcriptorum, dictorumue interpretatione.

IN legibus, edictis, fœderibus, pactis & ſimilibus conuentionibus, verba ſecundum propriam & vſitatam ſignificationem ſunt intelligenda, quemadmodum etiam de ſacræ ſcripturæ intellectu ſcribit Apoſt. 2. Corinth. 1. Non alia ſcribimus vobis quam quæ legitis & intelligitis, Itaq; quoties alienus à communi intellectu ſenſus verbis fraudulenter affingitur, vel iniqua interpretatione ambigui, vel mem-

brorum

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

brorum orationis verſuta aut compoſitione, aut diuiſione vel aliјs fallaciarum modis, calumnioſa talis interpretatio vocari ſolet; quæ ita definitur: Calumnioſa interpretatio eſt, quando receditur à natiuo intellectu verborum, de quo ſani & honeſti conſentiunt, ut cum Thraces pactis triginta dierum inducijs, noctu agros Boetiorum populabantur. Et Cleomenes Lacedæmonius ſeptem dierum inducijs factis noctu Argiuos incautos oppreßit, Menelaus promittens ſe non interfecturum filium Andromaches, poſtea dedit eum Helenæ interficiendum, Talia exempla plura recitaui in enarratone præcepti ſecundi lib. 2. c. 17. Et lib. 4. c. 13. dixi de iniqua interpretatione iuris, quæ ſummum ius appellatur, & de qua ſapienter dicit Terentius, ſummum ius ſæpe ſumma iniuria eſt. Et Menander:

> Præclaræ ſunt leges ſemper,
> Sed ſi quis ſpectet leges
> Accuratius, calumniator euadit.

CAPUT XXXIX.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

EXEMPLA CALVMNIOSARVM ACCVSATIONUM & falſorum teſtimoniorum.

IOſephum ſollicitauit Domini Potipharis vxor ad adulterium, cui cum ille obtemperare nollet, ipſa eum accuſauit, quod vim pudicitiæ ipſius afferre fuiſſet conatus, effecitq; vt Ioſephus inuocens in carcerem conijceretur, ex quo Deus ipſum ad gubernationem Regni AEgyptij rurſum extraxit. Similes hiſtoriæ ſunt de Hippolyto à nouerca eodem modo ſollicitato, et cum conſentire nollet, accuſato, temerarioq; patris iudicio ad beluas marinas condemnato. Item de nobili viro, quem Otto tertius Imp. capite plecti iuſsit, propter accuſationem vxoris, quas hiſtorias libro 3. cap. 15. recitaui: Dauid miſit legatos ad Hanon principem filiorum Ammon, mortuo patre ipſius, vt eum conſolarentur, Satrapæ vero Ammonitarum perſuaſerunt Hanon, legatos Dauidis, non conſolationis, ſed explorationis cauſa miſſos eſſe. Hanon credens Satraparum calumniæ, iuſsit legatorum dimidiam barbam radi, & veſtes eorum vſq; ad nates ampute-

putari, & ſic eos ad Dauidem remiſit, ortumq́ eſt inde grauiſſimum bellum.

Abſolon ambiens regnum paternum, vt patrem Dauidem inuiſum faceret ſubditis, & regno exueret, obſeruabat eos, qui querelas ad patrem deferre vellent, illiſq́ blando ſermone & geſtibus exceptis, auditiſq́ querelis, reſpondebat, videntur mihi ſermones tui boni & iuſti, ſed non eſt qui te audiat conſtitutus à rege. Quis me conſtituat iudicem ſuper terram, vt ad me veniant omnes qui habent negocia, & iuſte iudicem. Atq́ tali calumnia cum aſſentatione coniuncta corda multorum furtim à patre abalienauit. Cum Dauid metuens potentiam ſeditioſi filij Abſolonis fugeret, venit ad eum Siba ſeruus Mephiboſeth filij Ionatan, afferens cibos, interrogat eum Dauid de hero, reſpondet calumniator ſeruus, remanſit ille in Ieruſalem dicens. Hodie reſtituet mihi Dominus regnum patris mei. Dauid itaq́ credens calumniatori, donat illi omnia bona Mephibaſeth. 2. Regum. 16. Et quidem cum poſtea Mephiboſeth ſe ad Regem excuſaret, tamen penitus ſuſpicionem ex calumnia conceptam non deleuit, ſicut dicitur, calumniare audacter, ſemper aliquid hæret. Siquidem non integra bona, ſed dimidiam

partem

tantumpartem ipſi à culumniatore reſtitui Rex Dauid mandauit. 2. Reg. 19.

De Naboth hæc hiſtoria narratur 3. Reg. 21. Habebat Naboth Ieſrehelita vineam iuxta palatium Achab Regis Samariæ, quam ſiue pro alia vinea, ſiue pro precio poſtulauit ab eo Achab. Verum Naboth vineam ſuam Regi concedere noluit, propterea quod paterna eſſet hæreditas. Cum itaq; ea repulſa male haberet Regem, Regina impia Ieſabel, conſolata maritum, promiſit ei vineam Naboth, miſſiſq; literis Regis nomine mandauit primoribus ciuitatis Iesrehel, vt curarent Naboth accuſari, & conuinci, quod Deo & Regi maledixiſſet, & propterea eum condemnatum lapidari iuberent. Accuſatur inuocens Naboth, conuincitur falſis teſtimonijs conductorum teſtium, condemnatur, lapidatur. Achab vineam ad ſe rapit. Sed mittit ei Dominus obuiam Eliam Theſbitem, vt dicat. Hæc dicit Dominus, occidiſti, inſuper & poſſediſti. Hæc dicit Dominus, in loco hoc in quo linxerunt canes ſanguinem Naboth, lambent quoq; ſanguinem tuum &c. Sed & de Ieſabel locutus eſt Dominus Deus, canes comedent Ieſabel in agro Ieſrehel &c.

Aman cum non vt vellet, coleretur à

Mar-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

Mardocheo, per calumniam Regem Aſſuerum maritum Eſther perſuaſit vt literis emiſſis mandaret omnes Iudæos vno die in toto regno interfici. Sed cum malitia ipſius Regi innoteſceret, ſuſpenſus eſt de trabc, ad quam Mardocheum alligare volebat.

Calumnia Alcimi contra Iudam, & Simonis contra Oniam deſcribuntur. 1 Macab. 7. & 2. Mac. 4. Phariſæorum contra Chriſtum calumniæ ſæpe in hiſtoria Euangelica repetuntur Et de falſis teſtibus in hiſtoria paſſionis dicitur: Principes Sacerdotum & ſeniores, & totum concilium quærebant falſum teſtimonium, contra Ieſum, vt eum morti traderent, & non inueniebant. Etiam cum multi falſi teſtes acceßiſſent non erant ſatisidonea teſtimonia. Nouißime autem venerunt duo falſi teſtes, & teſtimonium falſum ferebant aduerſus eum dicentes. Nos audiuimus eum dicentem, Ego poſſum deruere & diruam templum hoc Dei, quod manibus factum eſt & tribus diebus aliud ſine manibus factum extruam, Et ne ſic quidem ſatis idonea erant teſtomonia illorum.

Athanaſium præſulem Alexandrinum accuſauerunt Ariani in coucilio Niceno, quod fornicatioem commiſißet cum meretrice, quam

ipſi mercede conduxerant, vt tale facinus de ſe & Athanaſio confiteretur. Patres itaq; audita accuſatione vocauerunt Athanaſium, Is confidens teſtimonio bonæ conſcientiæ venit in locum conſeſſus, vna cum ſuo diacono, quem ad dexteram ire iuſsit. Meretrix itaq; interrogata à patribus, an Athanaſium cum quo concubuiſſet, de facie noſſet, reſpondit illa: quid ni eum noſcam? Et diaconum digito demonſtrat, inquiens, eum eſſe Athanaſium, à quo compreſſa eſſet. Ita calumnioſa accuſatio cum magna accuſatorum ignominia & accuſati innocentis laude eſt refutata.

Palamedes, cui tota antiquitas virtutis & probitatis laudem tribuit, ante expeditionem Troianam emiſſus fuit, vt Græcos principes conuocaret: vbi ad Vlyſſem venit reperit eum, tanquam inſanum arare terram iunctis diuerſarum naturarum animantibus, et ſalem ſerere. Palamedes ſuſpicans eum inſaniam ob id fingere, vt domi manere liceret, arreptum filiolum ipſius Telemachum aratro obiecit, quo viſo Vlyſſes aratrum ſuſpendit, ne filiolum læderet. Palamedes itaq; cognita aſtuta ſimulatione, coegit eum cum alijs ad bellum proficiſci: poſtea in ipſo bello Vlyſſes frumentatum miſſus in Thra-

Thraciam, vacuus redijt, nihil ſe frumenti in-
ueniſſe aſſerens, ſperabat enim ea occaſione
Græcos de omiſsione belli, & reditu in patriam
cogitaturos eſſe. Sed cum poſt eum Palamedes
eodem mitteretur, is frumenti multum aduexit,
Vtraq; igitur cauſa irritatus Vlyſſes, ſcripſit
literas adulterinas, nomine Priami Regis Tro-
iani, quibus facta fuit mentio auri, quod Pa-
lamedi mitteret, vt proditionem promiſſam
perficeret. Cumque clanculum curaſſet aurum
in tentorio Palamedis defodi, protulit eas lite-
ras in Senatu principum Græcorum, & dicente
Palamede, quod neque de literis, neque de au-
ro, neque proditionis conſilio quicquam ſci-
ret, iuſsit Vlyſſes aurum in tentorio ipſius quæ-
ri: Illud cum a miniſtris ad inquiſitionem miſſiſ-
eſſet allatum, Palamedes à Senatu principum
proditionis condemnatus, & lapidibus obrutus
eſt. Vlyſſes etſi aliquandiu impune hoc ſce-
lus tulit, tamen tandem eſt punitus. Nam re-
uerſus ex bello à filio Telegono, qui ipſi è
Circe meretrice & venefica natus fuerat, in-
terfectus eſt.

Socrates cum Athenienſes ciues Anytum
& Melitum liberioribus reprehenſionibus of-
fendiſſet, illi corruptis pecunia Lycone Rheto-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

re, & Ariſtophane Comico, cum illis conſultarunt de accuſando Socrate: conficta eſt calumnia, quod neglectis Athenienſium ſacris, contra iuramentum ciuium, nebulas inuocaret. Atq́ vt euentum cauſæ ante accuſationem experirentur, iuſſus eſt Ariſtophanes de hac accuſatione comœdiam, quam Nebulas vocauit, ſcribere, & populo exhibere. Placuit populo comœdia contra nebularum adoratorem ſcripta. Concepta itaq́ victoriæ ſpe, prodeunt Anytus & Melitus cum Lycone Rhetore ad iudicium, Socratem accuſant, quod orans non ad receptos Deos, ſed facie & manibus in cœlum eleuatis ad nebulas preces dicat. Iudices Socratem condemnant, vt in carcere cicutam libat. Poſt interfectionem Socratis exhibita eſt tragœdia de Palamede, in qua cum hi verſus recitarentur:

ἐκάνετε, ἐκάνετε τῶν ἑλλήνων ἄριστον
τὴν οὐδὲν ἀλγύνουσαν ἀοίδονα Μουσῶν

Populus cogitans de Socrate, vehementer eſt irritatus, & accuſatores eius vrbe expulit.

Plura calumniarum exempla obſeruare debet lector in hiſtoriis, tædioſa enim eſſet eorum prolixior recitatio. Pleriq́ viri optimi & benemeriti per calumnias oppreſſi ſunt, vt Miltiades, Ariſtides, Cimon, Themiſtocles & multi alij.

ti alij. Cauſa vero præcipua in Ariſtidis hiſtoria exprimitur. Is cum vrbe eijceretur, interrogauit Athenienſes, quam ob cauſam eſſet condemnatus, reſponderunt illi, Quia non poſſumus ferre, te vbiq; bonum prædicari. Pub. Valerius Publicola conſul Rom. cum audiret ſe ob magnificas ædes a plebe clanculum criminari, quòd regnum affectaret, vt calumniæ cauſam tolleret, conductis operarijs vna nocte ædes à fundamento dirui, ſoloq; æquari curauit. Alcibiades ſciens populum delectari obtrectationibus, & ſtudioſe captare anſam criminandi, cani pretioſo caudam abſcidit, inquiens, malle ſe, vt populus eum huius facti gratia criminaretur, quam vt alias calumnias fingeret.

CAPVT XL.

DE IVRAMENTO CALVMNIAE.

Sapientes Iureconſulti animaduerterunt multa in foro agi petulanter. Actores fingere falſas accuſationes. vt eos quos oderunt, afficiant ignominia, tollant è medio, aut bonis exuant. Reos quoq; ſæpenumero nulla iuſta aut

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

probabili cauſa, ſed mera petulantia ſe defendere, vt aduerſarios ad egeſtatem redigant, & propter inopiam deſerere actionem cogant. Aduocatos etiam ſeu patronos cauſarum ſæpe pecuniјs corrumpi, vt contra conſcientiam iuſtas cauſas oppugnent, malas defendant. Idcirco grauiſſimo conſilio conſtituerunt, vt ab his qui in iudicio litigare volunt, iuramentum calumniæ exigatur, quo actor iuret ſe non calumniæ cauſa litem inferre reo, Is vero vnde aliquid petitur, iuret putare ſe bona inſtantia vti, nec temere cum aduerſario contendere, nihil fugitandi, tergiuerſandi cauſa moliri, Vterq́ ſe nihil ſpe fruſtrandi, corrumpendiq́ iudicij cauſa dediſſe, daturumue eſſe. Hi enim articuli in vſitata iuramenti forma recenſentur. Ego N. iuro, quod credo me iuſtam habere cauſam, & quod de omnibus de quibus interrogatus fuero, veritatem fatebor. Et quod nullam exceptionem proponam, vel dilationem quæram, vt hanc litem proferre & prolongare poſſim. Et quod nemini aliquid dederim, nec in poſterum dare aut promittere cuiquam aliquid velim, huius litis gratia, niſi his quibus iura hoc permittunt &c. Magnam eſſe eius iuramenti in Iudicijs non vtilitatem tantum, ſed etiam neceſſitatem

nemo

nemo non intelligit, vt & lites, & calumniatores minuantur, quia per hoc iuramentum fit appellatio ad ipſum Deum iuſtum iudicem, & ad propriam cuiuſq; conſcientiam, iudicij diuini teſtem, Ideoq; ſeuere mandatur in legibus ne iuramentum calumniæ negligatur, aut cuiquam, ne quidem patronis aut parentibus, remittatur.

CAPVT XLI.

DE DIFFAMATIONE.

DVo eximia bona ſunt, conſcientia bona, & fama bona, de quibus Chryſoſtomus ait, Duo ſunt tibi neceſſaria, ſcilicet, Bona conſcientia & fama, conſcientia propter te, fama propter proximum. Ea itaq; bona cum quis amiſit, omnia ſe amiſiſſe exiſtimet. De conſcientia præcipit Paulus Timotheo, & omnibus Chriſtianis. Milita bonam militiam, ſeruans fidem & bonam conſcientiam, quam quidam repellentes, circa fidem naufragium fecerunt. De fama bona dicit Salomon Pro. 22. Melius eſt nomen bonum, quam diuitiæ multæ, Super argentum enim & aurum gratia bona. Et Mi-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

mus inquit: Honeſtus rumor alterum patrimonium eſt. Apud Plautum dicit quidam in Moſtellaria: Ego ſi bonam famam mihi ſeruaſſo, ſatis ero diues. vt itaq; bonum virum decet famæ theſaurum diligenter cuſtodire, adeo ne quam occaſionem ſiniſtræ de ſe ſuſpicionis, nedum locutionis præbeat, quemadmodum præcipitur 1. Theſ. 5. Ab omni ſpecie mala abſtinete. Eccleſiaſtici 33. Ne famæ tuæ maculam imprimas. Et cap. 41. Curam habe de nomine bono, hoc enim magis permanebit, quam mille theſauri precioſi & magni. Bonæ vitæ numerus dierum, Bonum autem nomen permanebit in æternum.

Auguſtinus dicit: Famam qui cuſtodit non tantum in ſe, ſed etiam in alios eſt miſericors, Famam qui negligit crudelis eſt. Et Cicero lib. 1. off. Negligere quid de ſe quiſq; ſentiat, non ſolum arrogantis eſt, ſed omnino diſſoluti. Atq; vulgo notum eſt diſtichon:

Omnia ſi perdas, famam ſeruare memento,
Qua ſemel amiſſa poſtea nullus eris.

Ita viciſſim non boni viri, ſed peſſimi ſceleratiſſimiq; officio fungitur, qui temere alterius famam lædit, eiq; boni nominis theſaurum incomparabilem furatur, de quo ſcelere recte ab Eraſ-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

Eraſmo dictum eſt. Homicidij genus eſt famam hominis impetere. Quia, vt Liuius ait lib 3. de 1. Famæ ac fidei damna maiora ſunt, quam vt æſtimari poßint. Ioſephum laudat Spiritus ſanctus apud Matthæum cap 1. quod & ſi Sponſam ſuam Mariam inueniſſet grauidam, tamen cum eſſet iuſtus, noluerit eam diffamare, Hoc exemplum omnibus propoſitum eſt, & omnes homines docet, parcendum eſſe alterius famæ, cum non habemus neceſſarias & certißimas cauſas noſtræ actionis. Et quidem cum manifeſte conſtet, ſignum tumeſcentis vteri, quod iuxta vniuerſalem experientiam certißimum eſt inditium concubitus, in hoc exemplo feſelliſſe, idcirco eſt in hoc exemplo illuſtris admonitio, ne temere propter ſignorum indicationem proximus traducatur, quia variæ poſſunt eſſe in ſignis incertitudines, quæ in iudicijs errores pariunt. Accedit etiam illud, quod prudentem hominem abſterrere debet, ne ſit diffamationis autor, quod omnis diffamatio mendacijs augetur ſicut à Tertulliano dicitur, Fama mendacio gaudet. Natura enim hominum ad hoc vicium procliuis eſt, vt ſi quæ de alijs mala audiuerunt, ea narrando augeant, quemadmodum

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

Liuius dicit: inſita eſt cupido hominibus augendi rumores. Et Ouidius.

Fama loquax, quæ veris addere falſa
Gaudet & è minimo ſua per mendacia creſcit.
Et Virgilius.
Fama malum, quo non aliud velocius vllum
Mobilitate viget, viresq́ acquirit eundo.

Omnium itaq́ illorum mendaciorum culpa, quibus diffamatio de die in diem, vel potius ab homine ad hominem augetur, in caput primi autoris recidit. Et tamen ipſi quoq́ augmentatores grauiſſime, & triplici in primis modo peccant: primo, temeraria credulitate, Secundo, quod non viſa, neq́ cognita, ſed ab aliis audita, ad proximi ignominiam & infamiam ſpargunt, & ea ratione ſibi ex auditione vnius tantum partis, iudicium de proximo vſurpant, eumq́ diffamationis promulgatione condemnant. Tertio, Quod ſua quoq́ mendacia diffamationi addunt, ſiue vt eam amplificent, ſiue vt eam magis faciant veriſimilem, & credibilem. Cum autem de vicio diffamationis nemo grauius & melius ſcripſerit, quam ſanctus vir Lutherus in Catechiſmo maiore ſuper octauum præceptum, ideo moneo ſtudioſos & omnes bonos, vt eum tractatum qui in fine huius

libri de verbo ad verbum recitabitur, diligenter legant, & conſiderent.

CAPVT XLII.

DE SVSPICIONIBVS.

SIcut calumniæ, obtrectationes, & diffamationes, ita etiam ſuſpiciones prohibentur octauo præcepto decalogi & mandato Chriſti Matth. 7. Nolite iudicare. Eſt autem ſuſpicio ſpecies temerarij iudicij, quia eſt incerta cogitatio, ſeu perſuaſio de proximo, corrumpens iudicij rectitudinem & gignens in corde abalienationem, diffidentiam, ſimultates, odium, & ſimiles affectus malos contra proximum.

Vt autem quiſq; eſt meliore, honeſtioreq; præditus ingenio, ita eſt a ſuſpitionibus alienior. Seruilia, timida, leuia, muliebria ingenia maxime ſunt ſuſpicionibus obnoxia, & plerunq; quo quiſq; peior eſt, eo magis ſuſpitionibus indulget, propterea quod mali homines ex ſuis ingenijs alios iudicant. Ideo à Chryſoſtomo dicitur. Sicut difficile aliquem ſuſpicatur malum, qui bonus eſt, ſic difficile aliquem ſuſpicatur bonum.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

bonum, qui ipſe malus eſt. Eſt autem, vt Auguſtinus inquit, amicitiæ venenum ſuſpicio. Adde quod omnis honeſtæ inter homines ſocietatis peſtis, & multorum malorum in vita humana cauſa eſt & origo, quamobrem recte à Mimo dictum eſt. Suſpicio graue eſt hominibus malum.

CAPVT XLIII.

DE MALEDICENTIA.

DEplorare malo huius maledicæ ætatis maledicentiam, quam eam prolixe deſcribere. Nulla enim deſcriptione opus habet, cum quale, & quam pernitioſum vicium ſit, res ipſa quotidie demonſtret, vt amplius quicquam declarationis addi nihil poßit, niſi illa quam addet Filius Dei in nouißimo iudicio, cum ab illis, qui ſine pœnitentia & conuerſione, petulanti & maledica lingua Reſp. & Eccleſias turbauerunt, curſum Euangelij impediuerunt, ſpiritum ſanctum in pijs contriſtauerunt, rationem poſcet, de omni verbo ocioſo, & cum eam reddere non poterunt, abijciet eos in æternum ignem,

nem, vt maledicæ illæ linguæ igni inextinguibili crucientur, ſicut 1. Cor 6. ſcriptum eſt: Maledici regnum Dei non poßidebunt. Non moueo diſputationes, ſed illis qui petulantem maledicentiam ornant Eſaiæ verbis Cap. 56. Speculatores eius canes muti, non valentes latrare, ita reſpondeo: Quod ſanctum illud Eſaiæ dictum requirit diligentiam arguendi peccata, & falſas doctrinas, non præcipit aut excuſat petulantiam malediceudi, mordendi, calumniandi, & confingendi criminationes pro libitu. Imo Paulus inquit Galatas. 5. Inuicem mordetis, videte ne inuicem conſumamini. De Ariſtogitone ſcribit Demoſthenes. Si quis in hac vrbe calumniatorem conducturus eſt, ne vtatur iſto. Nam qui alium accuſare audebit, eum oportet integræ famæ eſſe, ne reus elabatur, cum nihil autoritatis ad accuſationem actor affert. At nemo perinde omni genere viciorum coopertus eſt, vt iſte Ariſtogiton. Quid eſt igitur? Canis, vt aiunt, publicus. Qualis? Lupos quorum depellendorum cauſa alitur, non mordet, Oues ad quas cuſtodiendas adhibitus eſt, dilaniat. Diogenes Cynicus ſe tubam conuiciorum appellabat, quia impudenter indulgebat libidini & audaciæ conuician-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

ciandi, & quemlibet criminandi publice. Antiſthenes vero veſpam ſe nominabat, propterea, quod ſicut veſpæ non magnum edunt ſonum, attamen aculeum acerrime figunt, ita ipſe ſine magnis clamoribus, clancularia, ſed tamen aculeata maledicentia, quos vellet, acerrime læderet.

CAPVT XLIIII.

DE QVÆSTIONE: AN PROPTER DICTVM CHRISTI, *Nolite iudicare, non liceat manifeſta & publica vicia reprehendere publice?*

HAEc quæſtio ſolet obijci ab illis, qui ægre ferunt maledicendi, conuiciandiq́ petulantiam reprehendi, perſpicue autem reſpondeo. Sententia Chriſti, Nolite iudicare, non prohibet officium iudicis, aut concionatoris, neq́ prohibet familiares reprehenſiones & obiurgationes, Sed prohibet priuatam & petulantem maledicentiam, & in rebus dubijs, Calumnias. Eſt autem priuata maledicentia, quandocumq́ ex priua-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

tis affectibus, naturæ vanitate, & morbo animi dicuntur in alios conuicia, non tantum falſa, ſed aliquando etiam vera, ſi non ideo dicuntur, vt ille emendetur, qui accuſatur, aut vt alijs conſulatur, ſed vt maledicus ſuis tantum affectibus prauis, petulantiæq; & libidini criminandi atq; maledicendi ſeruiat & ſatis faciat. Sunt enim quædam diſtortæ naturæ adeo virulentæ, & plenæ liuorum, vt ſola naturæ maleuolentia, ſine alijs cauſis impellat eos ad maledicendum. Quo in genere peccant non tantum illi, qui ſerunt conuicia de alijs, ſed etiam illi, qui libenter vel auide audiunt. De vtriſq; dicit Pindarus, Inuidis obſonium eſt maledicentia. Poſtremo de toto calumniarum, obtrectationum, diffamationum & maledicentiæ genere ſciendum eſt, eos qui talibus iniurijs alios afficiunt, ſpargendo de ipſis falſas fabellas, debere eis reſtitutionem famæ, ſicut in furto debetur reſtitutio rerum, quia inter bona externa præcipuum eſt bona exiſtimatio et fama. Atq; Magiſtratus non tantum bonorum vitam & poſſeſſiones, ſed etiam illorum honorem & famam defendere debet.

CAPVT XLV.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

DE ADVLATIONE ET ASSENTATIONE.

OMnis adulator & aſſentator mendax eſt. Mentitur enim ſermonibus & geſtubus, vt placeat illi, cui adulatur, & placendo ſcelerate ipſum decipiat, emungat & perdat, Quemadmodum de ſua arte prædicat paraſitus.

Omnia habeo, neq; quicquam habeo, nihil cum ſit, nihil deſit tamen.

Eſt genus hominum, qui eſſe primos ſe omnium rerum volunt,
Nec ſunt, hos conſector, his ego non paro me vt rideant,
Sed his vltro arrideo, & eorum ingenia admiror ſimul.
Quicquid dicunt laudo, id rurſum ſi negant, laudo id quoque.
Negat quis, nego, ait, aio, poſtremo imperaui egomet mihi
Omnia aſſentari, is queſtus nunc eſt multo vberrimus.

Recte itaq; Terentius inter ſe opponit adulatorum ſimulata atq; mentita obſequia, & verita-

ritatem cum inquit:
Obſequium amicos veritas odium parit.

Prodeſt autem, vt adoleſcentes ingreſſuri in mundum, plenum paraſitis & aſſentatoribus, inſtructi ſint ſententijs tum ſcripturæ ſacræ, tum Philoſophorum, quibus adulatorum mores & fraudes depinguntur, & non tantum ipſi reprehenduntur, ſed etiam vnuſquiſq; admonetur, vt adulatorem tanquam venenum & peſtem fugiat. Bias interrogatus, quod animal eſſet maxime noxium, reſpondit, inter immitia, Tyrannus, inter mitia, adulator. Sapientiſsima reſponſio eſt, Tyrannus omnes beſtias feras vincit immanitate, ſiquidem ad violentiam & crudelitatem multos miniſtros & longas manus habet. Adulator vero omnes manſuetas beſtias vincit malis artibus, technis, inſidijs quia impia ſub dulci melle venena tegit. Neuter propriæ ſpeciei parcit. Nulla autem eſt pernitioſior adulatio quam malorum concionatorum, primum itaq; de illa ſpeciales quaſdam, poſtea generales ſententias referam. Ezech. 13. Agam contra vos, dicit Dominus, et manus mea erit ſuper Prophetas, qui prædicant quod non erit & prophetant mendacium, ſeducunt populum meum &

dicunt pax, cnm non ſit pax, populus ædificat parietem, & illi dealbant eum cæmento non tenaci. Dic ad illos dealbatores, qui dealbant cæmento non tenaci, quod hæc linitio decidet &c. Ibidem, Propheta & dic, Sic dicit Dominus: væ vobis qui conſuitis puluillos hominibus, ſub brachia illorum, & ceruicalia ſub capita, iuuenibus & ſenioribus, ad animas capiendas, poſtquam autem venati eſtis animas populi mei promittitis eis vitam, & prophanatis me in populo meo, propter pugillum hordei & fragmentum panis, per hoc quod animas adiuduatis morti, quæ mori non deberent, & vitæ adiudicatis, quæ viuere non deberent. Hoc fit per mendacium veſtrum in populo meo, qui libenter audit mendacium, Idcirco dicit Deus Dominus: ecce ego agam contra puluillos veſtros, quibus animas capitis et conſolamini, et abripiam eos à brachijs veſtris, et liberas reddam animas, quas capitis & conſolamini, & lacerabo ceruicalia veſtra, & liberabo populum meum ex manu veſtra, vt non capiatis eum amplius, & cognoſcetis, quod ego ſum Dominus. Ezech. 33. Fili hominis ſpeculatorem ego te conſtitui Domui Iſrahel, Quando audis aliquid ex ore meo, vt admoneas eos ex me. Cum dico impio, tu impie

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

morte morieris, & tu hoc non dicis impio, vt abſtineat a via ſua, ipſe quidem impius propter impietatem ſuam morietur, ſed ſanguinem eius ex manu tua requiram. Eſa.3. Papule meus, qui te beatum dicunt, ipſi te decipiunt, & viam greſſuum tuorum diſſipant. Hæ ſpeciales ſententiæ reprehendunt concionatorum adulationes. Nunc addam ſententias generales, in quarum tamen accommodatione etiam illud diſcrimen obſeruandum eſt, quod quo quis officio in ſocietatibus humanis fungitur celſiore, eo magis ipſius aſſentatio eſt pernicioſa & noxia, vt cum conſiliarij ſunt aſſentatores, & ad Dominorum ſuorum affectus & voluntates conſilia ſua attemperant, neglecta iuſticia & vtilitate publica, peſtes ſunt imperiorum, Rerumpub. atq; ſeductores dominorum ſuorum. Recte itaq; Solon præcipit conſiliario: Principi tuo conſule non dulciora ſed optima. Et Sophoclis ſententia de boni conſiliarij officio, quam libro 2. cap. 25. recitaui repetitione atq; memoria digna eſt. Papiniani iureconſulti exemplum imitari fidelis conſiliarius debet, qui interfici maluit, quam imperatori Baſſiano defenſione parricidij adulari. Accedo ad ſententiarum recitationem. Salomon inquit in

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

Eccleſiaſte cap. 7. Melius eſt à ſapiente corripi, quam ſtultorum adulatione decipi. Prouerb. 24. Qui dicunt impio, iuſtus es, maledicent eis populi, & deteſtabuntur eos tribus, qui arguunt eos, laudabuntur, & ſuper ipſos venit benedictio. Prouerb. 27. Meliora ſunt vulnera diligentis, quam fraudulenta oſcula docentis. Prouerb. 28. Qui corripit hominem, gratiam poſtea inueniet apud eum magis, quam ille, qui per linguæ blandimenta decipit. Marcus Heremita dixit. Si quem audieris te diſsimulanter & hypocritice laudantem, ab eodem ſuo tempore quoque vituperationem ſuſcipe. Auguſtinus Pſal. 69. Duo ſunt genera perſecutorum, vituperantium ſcilicet & adulantium, ſed plus perſequitur lingua adulatoris, quam manus perſequentis. Idem, Adulatio fallax crudelis eſt. Chryſoſtomus: Adulari egregie norunt auari. Hieronymus. Iſto tempore maxime regnat vitium adulationis & quod eſt grauiſsimum humilitatis ac beneuolentiæ loco ducitur, & ita fit, vt qui adulari neſcit, aut inuidus, aut ſuperbus reputetur. Addam & Philoſophorum dicta: Phauorinus. Quemadmodum Actæon ab alumnis ſuis canibus laceratus eſt, ita paraſiti eos, à quibus ci-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

bantur, peſſundant. Antiſthenes. Satius eſt in coruos, quam in paraſitos incidere, illi enim mortui corpus, hi vero viuentis animum corrumpunt. Idem, Sicut meretrices omnia bona imprecantur amatoribus ſuis, præter mentem & prudentiam, ſic imprecantur adulatores illis, cum quibus verſantur. Crates ad opulentum adoleſcentem, quem paraſitorum turba comitabatur, Adoleſcens, dixit, miſeret me tuæ ſolitudinis. Demoſthenes Phil 3. Aſſentatoribus & adulatoribus præcipue res aduerſæ acceptæ ferendæ ſunt. Curtius lib. 8. Regum opes ſæpius aſſentatio quam hoſtis euertit. Cicero offic. 1. cauendum eſt, ne aſſentatoribus patefaciamus aures nec adulari nos ſinamus, in quo falli facile eſt. Tales enim nos eſſe putamus, vt iure laudemur. Idem, in obſequio comitas adſit, aſſentatio vero viciorum nutrix procul amoueatur. Socrates, Lupi cum ſint canibus ſimiles, aſſentatores amicis, diuerſa tamen ſtudia ſequuntur, de ea ſtudiorum diuerſitate dixi lib. 4. cap. 20. P. Afranius paraſitus Romanus venit ad Caligulam imperatorem ægrotantem, & ſe libenter moriturum eſſe dixit, ſi Caligula inde poſſet conualeſcere, cumq; Caligula id credere

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

nollet, ipſe iuramento confirmauit, Caligula itaq; poſtquam conualuiſſet, ne fruſtra iuraſſe Afranius diceretur, iuſſit eum interfici. Sigiſmundus imperator adulatori ſupra modum ipſum in os laudanti, & dijs ſimilem eſſe dicenti alapam dedit. Exclamauit adulator, Cur me cædis imperator? Reſpondit Sigiſmundus, cur me mordes adulator? Idem cum aliquando diceret ſe adulatores tanquam peſtem odiſſe, reſpondit Brunonius quiſpiam ex familiaribus aulicis, tamen nullum genus hominum magis amas, quam adulatores. Tunc Sigiſmundus, vincis ſane, inquit, Brunoni, Ita enim à natura comparatum eſt, vt cum adulatores maxime vitandos eſſe dicamus, tum maxime illis adhæreamus, nam neq; tu tam diu mecum fuiſſes, niſi meis moribus blandiri aſſueuiſſes.

CAPVT XLVI.

DE IACTANTIA.

IActantia eſt, cum quis inanes, & falſas de ſe laudes prædicat, vel cum ſua facta nimium laudando extollit, vel cum aliena facta & glo-

riam narrando ſibi tribuit, recte autem dicit Ariſtoteles Eth. lib. 4. quod iactator maiore vituperatione dignus eſt, quam mendax, quia plerumq; cum iactantia furtum alienæ laudis coniungitur, quemadmodum apud Terentium ad militem glorioſum dicitur: Alieno labore partam gloriam verbis in ſe transfert, qui habet ſalem, quod in te eſt. De eodem exemplo dicit Cicero in officijs. Deforme eſt de ſeipſo prædicare, falſa præſertim, & cum irriſione audientium imitari militem glorioſum.

CAPVT. XLVII.

DE RELIQVIS PECCATIS CONTRA OCTAuum præceptum.

PVgnant cum Octaue præcepto non tantum ea peccata quæ enumeraui, ſed etiam illis cognata vicia, vanitas, Verſutia, dolus malus, calliditas, fraudulentia, Simulatio et diſſimulatio inſidioſa, & ſimilia, de quibus lector & ſententias & exempla obſeruare in quotidiana lectione debet. In ſumma enim præcipit hoc præceptum, vt ſermo & actiones inter homines

careant dolo & fraude, ſicut conuentionum inſtrumentis ſeu literis hæc clauſula inſeri ſolet: Sine fraude & dolo omnia accipienda & ſeruanda eſſe.

CAPVT XLVIII.

DE EXPLICATIONE LVTHERI.

NOn tantum diligenter iterum atq́ iterum legi, ſed etiam memoriæ mandari à ſtudioſis adoleſcentibus debet explicatio octaui præcepti, tradita à Luthero in Catechiſmo maiore Eam itaq́ Germanico ſermone, ſicut ab autore ſcripta eſt, adÿciam concluſionis loco.

Das achte Gebot.

Du ſolt nicht falſch gezeugnis reden wider deinen Nechſten.

Vber vnſern eigenen leib / ehelich Gemahl vnd zeitlich gut / haben

ben wir noch einen ſchatz / nem‑
lich ehre / vnd gut gerüchte / wel‑
ches wir auch nicht entberen kön‑
nen Denn es gilt nicht vnter den
Leuten / in öffentlicher ſchande /
von jederman veracht zuleben.
Darumb wil Gott des Nechſten
leumund / glimpff vnd gerechtig‑
keit / ſo wenig als gelt vnd gut /
genomen oder verkürtzt haben /
Auff das ein jeglicher für ſein
weib / kind / geſinde vnd nach‑
bar ehrlich beſtehe. Vnd zum er‑
ſten / iſt der gröbſte verſtand die‑
ſes Gebots / wie die wort lauten
(Du ſolt nicht falſch gezeugnis
reden) auff öffentlich gericht ge‑
ſtellet / da man einen armen vn‑
ſchuldigen man verklagt / vnd

 durch

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

durch falſche zeugen vnterdrückt/ damit er geſtrafft werde an leib/ gut oder ehre.

Das ſcheinet nu jetzt / als gehe es vns wenig an / aber bey den Jüden iſts gar ein trefflich gemein ding geweſen. Denn das Volck war in feinem ordentlichen Regiment gefaſſet/ Vnd wo noch ein ſolch Regiment iſt / da gehets on dieſe ſünde nicht ab. Vrſach iſt dieſe/ Denn wo Richter / Bürgermeiſter / Fürſt oder ander Oberkeit ſitzet / da feilet es nimer / es gehet nach der welt lauff / das man niemand gern beleidigen wil / heuchlet vnd redet nach gunſt / gelt / hoffnung oder freundſchafft/ darüber mus ein

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

ein arm man mit ſeiner ſachen verdrückt / vnrecht haben / vnd ſtraffe leiden. Vnd iſt ein gemeine plage in der welt / das im Gericht ſelten frome Leute ſitzen. Denn es gehöret fur allen ander dingen ein fromer man zu einem Richter / vnd nicht allein ein fromer / ſondern auch ein weiſer / geſcheider / ja auch ein küner vnd kecker man / Alſo auch gehöret ein küner / dazu fürnemlich ein frömer man / zum zeugen. Denn wer alle ſachen recht richten / vnd mit dem vrteil hindurch reiſſen ſol / wird offtmals gute freunde / ſchweger / nachbarn / reiche vnd gewaltige erzürnen / die jm viel dienen oder ſchaden können.

Dar-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

Darumb mus er gar blind ſein/ augen vnd ohren zugethan/ nicht ſehen / nicht hören / denn ſtracks für ſich was im furkompt / vnd demnach ſchlieſſen.

Darauff iſt nu erſtlich dis Gebot geſtellet / das ein jeglicher ſeinem Nechſten helffe zu ſeinem rechten / vnd daſſelbige nicht hindern noch beugen laſſe / ſondern fördere / vnd ſtracks drüber halte / Gott gebe es ſey Richter oder Zeuge / vnd treffe an was es wölle. Vnd ſonderlich iſt hiemit vnſern herren Juriſten ein ziel geſteckt / das ſie zuſehen / recht vnd auffgericht mit den ſachen vmbgehen / was recht iſt / recht bleiben laſſen/ Vnd widerumb/ nicht

verdre-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

verdrehen noch vermenteln / oder ſchweigen / vnangeſehen / gelt / gut / ehre / oder herrſchafft. Das iſt ein ſtück / vnd der gröbſte verſtand dieſes Gebots / von allem das für Gerichte geſchicht.

Darnach greifft es gar viel weiter / wenn mans ſol ziehen ins geiſtlich Gericht oder Regiment / da gehets alſo / das ein jeglicher wider ſeinen Nechſten felſchlich zeuget. Denn wo frome Prediger vnd Chriſten ſind / die haben für der welt das vrtheil / das ſie Ketzer / abtrünnige / ja auffrhüriſche vnd verzweifelte Böſewicht heiſſen. Dazu mus ſich Gottes wort auff das ſchendlichſt vnd gifftigſt verfolgen /

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

gen / leſtern / lügenſtraffen / ver-
keren vnd felſchlich ziehen vnd
deuten laſſen / Aber das gehe ſei-
nen weg / denn es iſt der blinden
welt art / das ſie die warheit vnd
Gottes kinder verdampt vnd
verfolget / vnd doch für keine ſün-
de achtet.

Zum dritten (ſo vns allzu
mal belanget) iſt in dieſem Ge-
bot verboten alle ſünde der zun-
gen / dadurch man dem nechſten
mag ſchaden thun oder zu nahe
ſein. Denu falſch zeugnis reden
iſt nichts anders denn mund-
werck / Was man nu mit mund-
werck wieder den Nechſten
thut / das wil Gott gewehret
haben / Es ſind falſche Prediger /
mit

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

mit der lere vnd leſtern / falſche Richter vnd Zeugen mit dem vrtheil / oder ſonſt auſſer dem Gericht / mit liegen vnd vbel reden. Daher gehöret ſonderlich das leidige ſchendliche laſter / affterreden oder verleumbden / damit vns der Teuffel reitet / dauon viel zu reden were / Den es iſt ein gemein ſchedliche plage / das jederman lieber böſes deñ guts von dem Nechſten höret ſagen / Vnd wiewol wir ſelbs ſo böſe ſind / das wir nicht leiden können / das vns jemand ein böſes ſtück nachſage / ſondern iglicher gern wolte / das alle welt güldens von jm redete / doch können wir nicht hören / das man das beſte von andern ſage.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

Derhalben ſollen wir mercken/ ſolche vntugent zu meiden / das niemand zugelaſſen iſt / ſeinen Nechſten öffentlich zu vrtheilen vnd ſtraffen / ob er jn gleich ſihet ſündigen / er habe denn befelh zu richten vnd ſtraffen / Denn es iſt gar ein groſſer vnterſcheid / zwiſchen den zweien / ſünde richten/ vnd ſünde wiſſen. Wiſſen magſtu ſie wol / aber richten ſoltu ſie nicht. Sehen vnd hören kan ich wol / das mein Nechſter ſündiget / aber gegen andern nachzuſagen hab ich keinen befehl. Wen̄ ich nu zufare / richte vnd vrteile/ ſo falle ich in eine ſünde / die gröſſer iſt denn jene. Weiſtu es aber/ ſo thu nichts anders/denn mache

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

aus den ohren ein grab/vn̄ ſcharre es zu/bis das dir befolhen werde richter zu ſein / vnd von ampts wegen zu ſtraffen.

Das heiſſen nu Affterreder/ die es nicht bey dem wiſſen bleiben laſſen / ſondern fortfaren / vnd ins gericht greiffen / Vnd wenn ſie ein ſtücklin von einem andern wiſſen/ tragen ſie es in alle winckel / kützeln vnd krawen ſich damit / das ſie mügen eines andern vnluſt rügen / wie die ſew/ ſo ſich im kot weltzen / vnd mit dem rüſſel darin wülen. Das iſt nicht anders / denn Gott in ſein Gericht vnd Ampt fallen / vrteilen vnd ſtraffen mit dem ſcherpffeſten vrteil. Denn kein Richter

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

höher ſtraffen kan / noch weiter faren / denn das er ſage / Dieſer iſt ein dieb / mörder / verrheter etc. Darumb wer ſich ſolches vnterſtehet vom nechſten zuſagen / greifft eben ſo weit / als Keiſer vnd alle Oberkeit. Denn ob du das ſchwert nicht füreſt / ſo braucheſtu doch einer gifftigen zungen / dem Nechſten zu ſchand vnd ſchaden. Darumb wil Gott gewehret haben / das nimand dem andern vbel nachrede / wenn ers gleich ſchüldig iſt / vnd dieſer wol weis / viel weniger / ſo ers nicht weis vnd allein von hören ſagen genommen hat.

Sprichſtu aber / Sol ichs

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

denn nicht ſagen / wenn es die warheit iſt? Antwort. Warumb tregſtu es nicht für ordentliche Richter? Ja ich kans nicht öffentlich bezeugen / ſo möchte man mir vieleicht obers maul faren / vnnd mich vbel abweiſen. Ey lieber / reuchſtu den braten / traweſtu nicht fur geordenten perſonen zu ſtehen vnd verantworten / ſohalte auch das maul. Weiſtu es aber / ſo wiſſe es fur dich / nicht fur einãdern / Deñ wo du es weiter ſageſt / ob es gleich war iſt / ſo beſteheſtu doch wie ein Lügener / weil du es nicht kanſt war machen / Thuſt dazu wie ein Böſewicht. Deñ mã ſol niemand ſein ehre vnd gerücht nemẽ / es ſey im deñ zuuor genomen öffentlich.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

Alſo heiſſt nu falſch gezeugnis alles was man nicht / wie ſichs gehört / vberweiſen kan / Darumb was nicht mit gnugſamer beweiſung offenbar iſt / ſol niemand offenbar machen/noch fur warheit ſagen. Vnd Summa/ was heimlich iſt / ſol man heimlich bleiben laſſen/oder je heimlich ſtraffen / wie wir hören werden. Darumb wo dir ein vnnütz maul fürkompt/das einen andern austregt vnd verleumbdet/ ſo rede jm friſch vnter augen/ das er ſchamrot werde / ſo wird mancher das maul halten/ der ſonſt ein armen Menſchen ins geſchrey bringt/ daraus er ſchwerlich wider komen kan/ Denn ehre vnd glimpff

iſt

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

iſt bald genomen/ aber nicht bald wider gegeben.

Alſo ſiheſtu / das kurtzumb verboten iſt / von dem Nechſten etwas böſes zu reden / doch ausgenomen weltliche Oberkeit/ Prediger / Vater vnd Mutter/ das man dennoch dis Gebot alſo verſtehe/das das böſe nicht vngeſtrafft bleibe. Wie man nu / laut des fünfften Gebots / niemand ſchaden ſol am Leibe / doch ausgezogen meiſter Hanſen / der ſeines ampts halben dem Nechſten kein guts / ſondern nur ſchaden vnd böſes thut / vnd nicht wider Gottes gebot ſündiget / darumb das Gott ſolch ampt von ſeinet wegen geordnet hat / denn

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

er jm die ſtraffe ſeines gefallens
fürbehalten hat / wie er jm erſten
Gebot drewet. Alſo auch / wie-
wol ein iglicher fur ſeine perſon
niemands richten noch verdam-
nen ſol/doch wo es die nicht thũ/
denen es befohlen iſt/ſündigen ſie
ja ſo wol / als der es auſſer dem
ampt von ſich ſelbs thete/Denn
hie foddert die not / von dem
vbel zu reden / klagen furbrin-
gen / fragen vnd zeugen. Vnd
gehet nicht anders zu / denn mit
einem Artzt / der zu weilen dem/
den er heilen ſol / an heimliche
ört ſehen vnd greiffen mus. Alſo
ſind Oberkeit / Vater vnd Mut-
ter/ja auch Brüder vnd Schwe-
ſter / vnd ſonſt gute Freunde vn-
ternan-

fernander ſchüldig / wo es not vnd nütz iſt / böſes zu ſtraffen.

Das were aber die rechte weiſe / wenn man die ordnung nach dem Euangelio hielte / Matth. 18. da Chriſtus ſpricht / Sündiget dein Bruder an dir / ſo gehe hin / vnd ſtraffe jn zwiſchē jm vnd dir alleine. Da haſtu eine köſtliche feine lere / die Zunge wol zu regieren / die wol zu mercken iſt / wider den leidigen misbrauch. Darnach richte dich nu / das du nicht ſo bald den Nechſten anderswo austrageſt vnd nachredeſt / ſondern jn heimlich vermaneſt / das er ſich beſſere. Des gleichen auch / wenn dir ein ander etwas zu ohren tregt / was dieſer

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

oder jener gethan hat / lere jn auch alſo / das er hingehe / vnd ſtraffe jn ſelbs / wo ers geſehen hat / wo nicht / das er das maul halte.

Solchs magſtu auch lernen aus dem teglichen Hausregiment. Denn ſo thut der Herr im Haus / wenn er ſihet / das der Knecht nicht thut was er ſol / ſo ſpricht er jm ſelbs zu. Wenn er aber ſo toll were / lieſſe den Knecht daheim ſitzen / vnd gienge heraus auff die gaſſen / den Nachbarn vber jn zu klagen / würde er freilich müſſen hören / Du narr / was gehets vns an / warumb ſagſtus jm ſelbſts nicht? Sihe / das were nu recht brüderlich gehan-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

handelt / das dem vbel geraten würde / vnd dein Nechſter bey ehren bliebe / Wie auch Chriſtus daſelbſt ſagt / Höret er dich / ſo haſtu deinen bruder gewonnen. Da haſtu ein gros trefflich werck gethan. Denn meineſtu / das ein gering ding ſey / ein bruder gewinnen? Laſſe alle Mönche vnd heilige Orden / mit all jren wercken zu hauffe geſchmeltz / erfur tretten / ob ſie den rhum können auffbringen / das ſie einen bruder gewonnen haben.

Weiter leret Chriſtus / Wil er dich aber nicht hören / ſo nim noch einen oder zween zu dir / auff das alle ſache beſtehe / auff zweier oder dreier zeugen munde / Al-

ſo / das man je mit dem ſelbs handele / den es belanget / vnd nicht hinder ſeinem wiſſen jm nachrede. Wil aber ſolchs nicht helffen / ſo trage es denn öffentlich fur die Gemeine / es ſey fur weltlichem oder geiſtlichem Gerichte. Denn hie ſteheſtu nicht allein / ſondern haſt jene Zeugen mit dir / durch welche du den Schüldigẽ vberweiſen kanſt / dar auff der Richter gründe / vrteilen vnd ſtraffen kan / So kan man ordentlich vnd recht dazu komen / das man dem böſen wehret / oder beſſert. Sonſt wenn man einen andern mit dem maul vmbtregt durch alle winckel / vnd den vnflat rüret / wird niemand gebeſſert /

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

ſert / vnd darnach / wenn man ſtehen vnd zeugen ſol / wil mans nicht geſaget haben / Darumb geſchehe ſolchen meulern recht / das man jnen den kützel wol büſſete / das ſich andere daran ſtieſſen. Wenn du es deinem Nechſten zu beſſerung / oder aus liebe der warheit theteſt / würdeſt du nicht heimlich ſchleichen / noch den tag vnd liecht ſchewen.

Dis alles iſt nu von heimlichen ſünden geſagt. Wo aber die ſünde gantz öffentlich iſt / das Richter vnd jederman wol weis / ſo kanſtu jn on alle Sünde meiden vnd faren laſſen / als der ſich ſelbs zu ſchanden

gemacht

gemacht hat / dazu auch öffent-
lich von jm zeugen / Denn was
offenbar iſt / da kan kein affterre-
den / noch falſch richten oder zeu-
gen ſein. Als / das wir jtzt den
Bapſt mit ſeiner lere ſtraffen / ſo
öffentlich in Büchern an tag ge-
geben / vnd in aller welt ausge-
ſchrien iſt / Denn wo die Sünde
öffentlich iſt / ſol auch billich öf-
fentliche ſtraffe folgen / das ſich
jederman dafur wiſſe zu hüten.

Alſo haben wir nu die Sum-
ma vnd gemeinen verſtand von
dieſem Gebot / das niemand ſei-
nem Nechſten / beide Freunde vnd
Feinde / mit der zungen ſchedlich
ſein / noch böſes von jm reden ſol
(Gott gebe es ſey war oder erlo-
gen)

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

gen) ſo es nicht aus befelh oder zur beſſerung geſchicht / Sondern ſeine zungen brauchen vnd dienen laſſen / von jederman das beſte zu reden/des Nechſten ſünde vnd gebrechen zu deckē / entſchüldigen / vnd mit ſeiner ehre beſchonen vnd ſchmücken. Vrſach ſol ſein allermeiſt dieſe / ſo Chriſtus im Euangelio anzeucht / vnd damit alle Gebot gegen dem Nechſten wil gefaſſet haben / Alles was jr wollet / das euch die Leute thun ſollen / das thut jr jnen auch.

Auch leret ſolchs die Natur an vnſerm eigen Leib / wie S. Paul 1. Cor. 12 ſagt / Die glieder des Leibs / ſo vns düncken

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

die ſchwechſten ſein / ſind die nö-
tigſten / vnd die vns dűncken die
vnehrlichſten ſein / denſelbigen le-
gen wir am meiſten ehre an / vnd
die vns vbel anſtehen / die ſchmű-
cket man am meiſten. Das
angeſicht / augen / naſen vnd
mund decket nimand zu / denn ſie
dűrffens nicht / als an jm ſelbſt
die ehrlichſten glieder ſo wir ha-
ben / Aber die aller gebrechlich-
ſten / der wir vns ſchemen / deckt
mã mit allem vleis / da mus hen-
de / augen ſampt dem gantzen Lei-
be helffen decken vnd hűllen. Alſo
ſollen auch wir alle vnternan-
der / was an vnſerm Nechſten vn-
ehrlich vnd gebrechlich iſt / ſchmű-
cken / vnd mit allem ſo wir vermű-
gen /

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

gen / zu ſeinen ehren dienen / hel≠
ffen vnd förderlich ſein / vnd wi≠
derumb wehren / was jm mag zu
vnehren reichen. Vnd iſt ſonder≠
lich ein fein edle tugẽt / wer alles /
das er vom Nechſten höret reden
(ſo nicht öffentlich böſe iſt) wol
auslegen / vnd auffs beſte deu≠
ten / oder je zu gut halten kan /
wider die gifftigen meuler / die
ſich vleiſſigen / wo ſie etwas er≠
grübeln vñ erhaſchen können am
Nechſten zu taddeln / vnd auffs
ergſte ausecken vnd verkeren / wie
itzt fürnemlich dem lieben Got≠
tes wort / vnd ſeinen Predigern
geſchicht.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

Darumb ſind in dieſem Gebot gar mechtig viel gute werck verfaſſet / die Gott auffs höchſte wolgefallen / vnd vberflüſſig gut vnd ſegen mit ſich bringen / wenn ſie nur die blinde Welt vnd falſche Heiligen erkennen wolten. Denn es iſt nichts an / vnd im gantzen Menſchen / das mehr vnd weiter / beide guts ſchaffen / vnd ſchaden thun kan / in geiſtlichen vnd weltlichen ſachen / denn die Zunge / ſo doch das kleinſte vnd ſchwechſte glied iſt.

(.˙.)

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

ETHICÆ DOCTRINÆ LIBER OCTAVVS, DE PRAECEPTIS nono & decimo.

CAPVT I.

DE SVMMA PRÆCEPTORVM NONI & decimi.

RELIqua duo præcepta addita ſunt, ut interpretentur legem, & diſcernant legem Dei a legibus humanis, Leges enim humanæ prohibent & puniunt delicta externa, non puniunt affectus & cogitationes internas ſeu occultas, ſicut dici ſolet, cogitationis pœnam nemo patitur. Sed hæc duo præcepta, nonum & decimum manifeſte teſtantur legem Dei non ſolum de exterioribus factis loqui, ſed etiam de interioribus affectibus, & inclinatione & immundicia cordis. Duo enim complectitur probibitio, Non concupiſces, ni-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

mirum & affectus malos, & cauſam malorum affectuum ipſum ſcilicet morbum naturæ, qui vocatur peccatum Originis. Hunc morbum humanæ leges & Philoſophia non iudicant eſſe peccatum, Ideo lex Dei accuſat eum, vt diſcamus quam horribiliter hæc humana natura immerſa ſit peccato, & agnoſcamus nos non poſſe legi ſatis facere, ſed habere opus alia iuſticia. Itaq; hæc duo præcepta pertinent ad ſuperiorem legis vſum, ſcilicet ad accuſandum peccatum in tota natura humana, vt agnoſcamus vicium originis cum fructibus.

CAPVT II.

DE VSV ET SIGNIFICATIONE VOCABVli Concupiſcentia in Eccleſia.

SAEpe mouentur diſputationes de ſignificatione vocabuli, Concupiſcentia, propterea quod in Latino ſermone non morbum naturæ, ſed affectum, ſeu actum concupiſcendi ſignificat, ſicut amor ſignificat affectum ſeu actum amandi: ſciendum autem eſt, quod etſi in ali-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

quibus ſcripturæ locis concupiſcentia ſignificat affectum, vt Iac. 4. *Vnde ſunt lites & bella in vobis, Nonne ex concupiſcentijs veſtris, quæ militant in membris veſtris?* Gala. 5. *Qui ſunt Chriſti, carnem crucifixerunt cum affectibus & concupiſcentijs*, Tamen in diſputationibus Theologicis de peccato originis, concupiſcentia non tantum concupiſcendi affectum ſeu actum ſignificat, ſed ſimul etiam ipſum morbum naturæ, qui vocatur peccatum Originis, hoc eſt, ipſam ἀνομίαν & ataxiam in natura corrupta ac vicioſa, quæ eſt omnium prauorum affectuum, cogitationum, cupiditatum & actionum fons, ſcaturigo, cauſa. Sic enim Auguſtinus ſolet definire aut nominare peccatum Originis, concupiſcentiam eſſe, ſignificat autem concupiſcentiam ſucceßiſſe, amiſſa iuſticia, ideoq; & defectum complectitur Auguſtinus, & vitioſum habitum, qui ſucceſſit, ſicut & Scholaſtici Theologi veteres hæc duo ſolent coniungere, Thomas inquit, peccatum originis habet priuationem originalis iuſticiæ, & cum hoc inordinatam diſpoſitionem partium animæ, vnde non eſt priuatio pura, ſed quidam habitus corruptus. Et Bonauentura, Cum quæritur, quid ſit peccatum Origina-

le, rectè reſpondetur, quod ſit concupiſcentia inordinata. Recte etiam reſpondetur, quod ſit debitæ iuſticiæ carentia, & in vna iſtarum reſponſionum includitur altera.

Idem ſentit Hugo, cum ait: Originale peccatum eſt ignorantia in mente, & concupiſcentia in carne. Secundum hanc ſignificationem concupiſcentiæ vox in talibus diſputationibus intelligi debet, ſicut etiam admonet Auguſtinus in explicatione dicti Epiſtolæ ad Galatas, Caro concupiſcit aduerſus ſpiritum, lib. 5. cont. Iulianum. Concupiſcentia carnis, inquit, aduerſus quam bonus concupiſcit Spiritus, & peccatum eſt, quia ineſt illi inobedientia contra dominatum mentis, & pœna peccati eſt, quia reddita eſt mentis inobedientis, Et cauſa peccati eſt, defectione conſentientis & contagio naſcentis. Expreſſe monet ibi Auguſtinus, dictum Apoſtoli, Spiritu ambulate, & concupiſcentias carnis non perficietis, Caro enim concupiſcit aduerſus ſpiritum, non tantum debere intelligi de prauis affectibus, ſed ſimul de ipſa deprauatione, & malitia naturæ, quæ per contagium nobiſcum naſcitur, & ex qua tanquam ex fonte ebulliunt & enaſcuntur praui affectus, &

cupidi-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

cupiditates, ac ſi dicatur, In carne eſt concupiſcentia efficax & pariens malos fructus.

Ad hanc explicationem ſignificationis concupiſcentiæ pertinent hæc dicta ſcripturæ. Gen. 8. Senſus & cogitatio humani cordis in malum prona ſunt ab adoleſcentia. Roma. 7. Video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ, & captiuum reddentem me legi peccati, quæ eſt in membris meis. Rom. 8. Senſus carnis mors eſt. Item, Senſus carnis inimicitia eſt aduerſus Deum. Iacob. 1. Nemo cum tentatur, dicat ſe à Deo tentari. Nam Deus, ut malis tentari non poteſt, ita nec ipſe quenquam tentat. Vnuſquiſq; vero tentatur cum a propria concupiſcentia abſtrahitur et ineſcatur, Deinde concupiſcentia poſtquam concepit, parit peccatum, peccatum vero perfectum gignit mortem.

CAPVT III.

DE DICTO APOSTOLI, CONCVPISCENTIAM neſciebam, niſi lex diceret, Non concupiſces.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

QVæ ſit vtilitas , quis vſus duorum vltimorum præceptorum, prohibentium & damnantium concupiſcentiam , id Paulus docet illa ſententia, Rom. 7. Concupiſcentiam neſciebam , niſi lex diceret : Non concupiſces, hoc eſt , neſciebam concupiſcentiam eſſe peccatum coram Deo , ſed ex prohibitione legis, Non concupiſces , didici & cognoui , concupiſcentiam eſſe peccatum , damnatum iudicio Dei , iuxta ſententiam legis vniuerſalem, Maledictus omnis qui non manſerit in omnibus quæ ſcripta ſunt in libro legis , vt faciat ea. Hic igitur admonet Paulus , in hac legis prohibitione (non concupiſces) eſſe demonſtrationem contrariam humanis perſuaſionibus & opinionibus. Fatentur omnes ſani apud omnes gentes , inobedientiam erga parentes & Magiſtratus , homicidia , adulteria furta , falſa teſtimonia, peccata ſeu ſcelera eſſe, ideoq; omnium honeſtorum populorum leges, hæc peccata , vicia ſeu ſcelera prohibent & puniunt , ſed non intelligunt homines ignari legis diuinæ , quod concupiſcentiæ morbus , & quæ inde enaſcuntur , cupiditates prauæ . ſint peccata à Deo damnata,& facientia perſonam ream iræ Dei, damnationis et mortis æternæ, niſi fiat remiſ-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

remiſſio, ſicut Chriſtus expreſſe dicit: Matth. 5. Omnis qui viderit mulierem ad concupiſcendum eam, iam mœchatus eſt incorde ſuo. Id enim dictum de exemplis ſimilibus etiam debet intelligi. Ita enim, qui alterius domum aut bona concupiſcit, furtum in corde ſuo commiſit coram Deo, Siquidem lex Dei non tantum dicit: Non mœchaberis, & non furtum facies, ſed etiam dicit: Non concupiſces. Et non tantum puras manus & membra externa, ſed etiam purum cor, & mundas cogitationes requirit, impuritatemq́; & immundiciam cordis & cogitationum vna cum malis actionibus damnat.

Vnicum exemplum recitatur ab Herodoto & Pauſania de Glauco rege Spartano, qui idcirco quod cogitabat depoſitum Mileſij cuiuſdam hoſpitis, contra fidem datam periurio retinere, & ad eius fraudis prætextum oraculum ſollicitabat. cum tota poſteritate deletus eſt, quod exemplum propter antiquitatis Ethnicæ iudicium eſt obſeruatione dignum. Hiſtoriam recitaui libro 6. cap. 18. Et Iuuenalis eam breuiter his verſibus complexus eſt.

Spartano cuidam reſpondit Pythia vates,
Haud impunitum quondam fore, quod dubitaret
Depoſitum retinere, & fraudem iure tueri

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

Iurando, quærebat enim quæ nominis eſſet
Mens, & an hoc illi facinus ſuaderet Apollo.
Reddidit ergo metu, non moribus. Et tamen omnem
Vocem adyti templo dignam, veramq́; probauit.
Extinctus tota pariter cum prole domoq́;.

CAPVT IIII.

DE APPETITIONIBVS ET AFFECTIBUS.

DEus condidit in homine potentias appetentes, quæ ſi natura hominum manſiſſet integra, tantum ordinatos motus habuiſſent, & fuiſſet dulciſſima harmonia potentiarum inter ſe congruentium. Fuiſſent in humana natura appetitiones & affectus, fames, ſitis, delectatio in viſu, auditu, guſtu, olfactu, tactu, Amor Dei, στοργαὶ erga ſobolem, parentes, coniugem, cognatos, beneuolentia erga omnes homines, odium aduerſus diabolos, lætitia acquieſcens in Deo, &c. Et hæ appetitiones atq́; affectus omnes fuiſſent ordinati congruentes ad legem mentis, imo etiam accenſi ab ipſo Spiritu ſancto, qui ſuas flam-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

as flammas miſcuiſſet Spiritibus natis in corde & in cerebro. Fuiſſent appetitiones ſancti & puri ſine peccato, ſicut in Chriſto, qui vna cum humana natura etiam naturales & creatas appetitiones atq; affectus ſine peccato ſuſcepit. Quare cum concupiſcentia accuſatur, non eſt cogitandum naturam hominum iutegram futuram fuiſſet ſine appetitionibus, et ſine effectibus, & vt ita dicam, ſaxeam & ferream. Siquidem etiam in Adam ante lapſum στοργὴ ardentiſſima fuit erga Euam, cum ea conſpecta dixit: Hoc nunc os ex oſſibus meis & caro de carne mea. Sed ideo accuſatur concupiſcentia, quia ſuauiſſima harmonia appetitionum et ſenſuum, & congruentia cum regula legis & voluntatis diuinæ, turbata eſt lapſu primorum parentum, & in talem ἀνομίαν καὶ ἀταξίαν eſt mutata, de qua Paulus dicit, Senſus carnis inimicitia eſt aduerſus Deum. Quomodo autem Spiritus ſanctus in renatis iterum appetitiones & affectus repurget, id alias dicitur. Hæc admonitio de appetitionibus & affectibus ſcitu eſt neceſſaria, antequam tradam diſtinctiones vſitatas. Appetitionum ſunt tres gradus. Primus eſt naturalis appetitio, vt fames eſt naturalis appetitio cibi, ſitis eſt naturalis appetitio

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

potus. Homo frigidus naturaliter appetit calefactionem. Secundi gradus ſunt delectatio vel dolor tactum comitans. Vt cum corpus frigidum moderate caleſit, ſentitur delectatio, cum vritur, aut vulneratur corpus, ſentitur dolor. Horum duorum graduum appetitiones & affectiones non eſſe opiniones, aut ſomnia, ſicut Stoici abſurdiſsime fingunt, contra ſenſuum experientiam, ſed eſſe res naturales, a Deo in natura factas ſeu ordinatas, facilimum eſt iudicare quia etiam ſine cogitatione cientur, & non tantum ſunt in natura rationali, ſed etiam in animalibus brutis.

Tertius gradus eſt appetitionum in corde & voluntate, quæ ſequuntur noticiam, & cogitationem, atq; proprie vocantur affectus. Et hi duplices ſunt. Alij ſunt lege præcepti, vt amor ſobolis, coniugis, parentum, Alij ſunt lege Dei prohibiti, vt contemptus Dei, fremitus aduerſus Deum, inuidia, odium. Etſi autem in hac corruptione naturæ, etiam affectus præcepti lege Dei, contaminantur, et ſunt per accidens vicioſi, tamen hæc diſtinctio, & appellatio illa bonorum affectuum eſt retinenda, tum quia hic honor debetur creationi, vt fiat conſideratio, quæ res ſint à Deo creatæ ſeu ordinatæ in

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

creatione, & quid non ſit creatum, aut ordinatum a Deo, ſed aliunde creaturis, ſeu rebus creatis & ordinatis aſperſum, Et ut hæ maculæ ab illis, quæ creata et ordinata ſunt diſtinguantur, tum etiam ideo, quia boni affectus lege Dei præcepti in ſanctis a ſpiritu ſancto regeneratore & ſanctificatore gubernantur & ad ordinem retrahuntur.

CAPVT V.

QVID ARISTOTELES SENSERIT DE AFFECTIbus ex Domino Phil.

ANimantia non poſſent proſequi conuenientia, & contraria fugere, niſi haberent appetitiones & affectus, ſicut dolor mouet pecudem ut nimis calida & frigida fugiat, ita Ariſtoteles videt affectus in natura neceſſarios eſſe, nec vult eos tolli ex hominum natura. Et tamen quia videt eos eſſe inordinatos, & inter ſe diſsimiles, ac pugnantes, cum cauſam huius diſcordiæ non perſpiciat, tantum addit aurigam ſeu gubernatorem, ſcilicet iudicium rationis & iubet

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

iubet omnes ad mediocritatem reuocari, ne vel omnino ex natura tollat appetitiones, vel ipſi affectus erumpant extra metas. Ideo, inquit, iram adiutricem eſſe fortitudinis, ſed ea vtendum eſſe vt milite non vt duce, quia ſentit huius vtilitatis cauſa hos motus additos eſſe hominibus, vt ſint vel inſtrumenta, vel incitamenta ad virtutem, modo vt recte gubernentur. Hæc eſt ſententia Ariſtotelis apta ciuilibus moribus. Nam & leges hunc gradum requirunt, vt coerceantur affectus, quia puniunt non affectus ſine conatu, ſed facta, quemadmodum dicitur: Cogitationis pœnam nemo patitur. Atq; ita Homerus pingit Achillem, cum iratus gladium ſtringeret aduerſus Agamemnonem, retrahi capilitio à Pallade, ne iracundia impulſus committeret facinus dignum pœna. Cæterum Chriſtiana doctrina plena eſt de affectibus. Bonos affectus iubet regi lege Dei, & ſeruari gradus diuinitus traditos, vt iubet amari coniugem, liberos, amicos, ſed ita vt anteferatur Deus. Deinde iubet malis affectibus repugnari, qui videlicet diſſentiunt a lege Dei, quia etiam vitioſi affectus in hac vita non poſſunt funditus eyci, & tamen placet Deo obedientia in his, qui credunt in

Chri-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

Chriſtum, et repugnant vicioſis affectibus, iuxta illud. Si ſpiritu actiones carnis mortificabitis viuetis.

CAPVT VI.

REFVTATIO DOCTRINAE STOICORVM DE ἀπαθείας.

ABſurdiſsima eſt Stoicorum doctrina de ἀπαθείᾳ quia cum ipſa creatione ſeu natura humana, & cum communi omnium hominum ſenſu pugnat. Ideoq; etſi vnica Regula Dialecticorum prorſus queat rofutari, quod abſurda non ſunt vera, tamen eius rtfutationis fundamenta ſeu rationes conſiderari debent. Prima ratio. Diuinitus inditæ ſunt cordi, & vis ipſa appetens. & aliquæ ſtorgæ, vt amor ſobolis, miſericordia, & aliæ. Ergo eſt abſurdum dicere tales Storgas ſeu affectus eſſe opiniones. Secunda ratio. Deus non coudidit fruſtra in animantibus organa affectuum. Sunt autem naturaliter organa affectuum in hominibus. Ergo etiam affectus exiſtunt in natura, & ſunt res diuinitus conditæ in natura hominis.

Minor

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

Minor eſt manifeſta ex natura neruorum, qui ſunt organa delectationis & doloris. Nerui autem ſunt diuinitus conditi. Exgo eorum actio eſt res naturalis. Item, Motus cordis ſunt naturales, & ita ordinati, vt cieantur diuerſis villorum motibus, Item vt diuerſi humores diuerſis motibus ſeruiant. In ira motus cordis ciet flauam bilem, in triſticia cordis motus ciet atram bilem ex ſplene, quæ effuſa in mœſticia ſæpe affert hypochondricos dolores. Ex timore ſanguis recurrit ad cor. Hi motus ſunt conditi in natura, Ergo & affectus ſunt in natura conditi. Tertia ratio. Dona quæ immediate proficiſcuntur à Deo, ſunt res bonæ, & non abijciendæ. Heroici motus ſunt proprie dona Dei, & immediate à Deo proficiſcuntur, qualis eſt ira Heroica, vt cum Scanderbego pugnaturo erupit ſanguis ex labris, & vt Virgilius de AEnea inquit.

Et magna ſe exuſcitat ira.

Ergo affectus non accerſuntur opinionibus, nec ſunt prorſus ex natura tollendi.

Quarta ratio. Lex diuina præcipit vt habeamus affectus, vt Diligas Deum tuum. Item diligas proximum. Et Paulus inter teterrima vicia numerat ἀστοργίαν, id eſt, non affici pro-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

ximorum ſecundis aut aduerſis rebus. Ergo aliqui affectus ſunt boni & placent Deo, imo vero ſunt etiam in Chriſto veri & non ſimulati motus, dilectio æterni patris, dilectio piorum, miſericordia, triſticia, vt cum inquit, triſtis eſt anima mea vſq; ad mortem, ira ſeu Zelus vt Marci 3. dicitur. Circumſpectans cum ira. Nec leue incendium animi fuit, cum expulit caupones ex templo, de quo facto citatur dictum Pſalmi: Zelus domus tuæ comedit me. Talia exempla in ipſo Domino noſtro Ieſu Chriſto conſiderari debent in doctrina vera de affectibus, & eorum diſcrimine. Repudianda eſt igitur Stoicorum ἀπάθεια, cum & à natura, & à verbo Dei diſſentiat. Quare etſi interdum duriores ſententiæ Stoicorum laudantur, tamen prudens lector adhibeat iudicium, ac ſciat abſurdas opiniones, pugnantes cum natura, & verbo Dei, fugiendas eſſe. Imo boni affectus inditi ſunt naturæ. vt ſint virtutum calcaria, ſeu vt Ariſtoteles inquit, auxilia. Sed malis affectibus, hoc eſt, diſſentientibus à ratione & à lege Dei, repugnandum eſt. Et ſententiæ in ſacris literis prudenter ſunt intelligendæ, ne transferantur ad Stoicas opiniones Nam ſacra ſcriptura etſi oſtendit omnes affectus in impio vicioſos

cioſos eſſe, tamen vult diſcrimen retineri, videlicet, alios per ſe vicioſos & abijciendos eſſe, alios vero diuinitus inſitos, pollui contagio corruptionis, quæ eſt in natura humana.

CAPVT VII.

QVOD PVGNAM RATIONIS ET AFFECTVVM etiam aliquo modo intellexerint Philoſophi.

Apud Galenum in 5. de ſententia Hippocratis & Platonis, extant elegantes verſiculi, quos dicit eſſe Cleanthis, qui deſcribunt diſsidium rationis & affectuum. Sic autem inquit ratio ad affectum. Quid eſt illud quod vult cupiditas? dicito. Affectus. Vt omnia quæ volo faciam nam id regium eſt.

Ratio. Dic rurſus hanc ſententiam mihi clarius.

Affectus. Quæcunq; concupiſco vt fiant omnia.

Magis vero illuſtris eſt querela Medeæ apud Ouidium.

Video meliora proboq;
Deteriora ſequor.

Et Phædræ in Hippolito Senecæ, quæ poſtulatura

latura inceſtum Concubitum priuigni exclamat. Vos teſtor omnes cœlites hoc quod volo me nolle. Atq; ad nutricem dicit.

Quæ memoras ſcio
Vera eſſe nutrix, ſed furor cogit ſequi
Peiora, vadit animus in præceps ſciens.
Remeatq; fruſtra ſana conſilia appetens.
Sic cum grauatam nauita aduerſa ratem
Propellit vnda, cedit in vanum labor.
Et victa prono puppis aufertur vado.
Quod ratio poſcit, vincit ac regnat furor.

Item Chorus in Senecæ Medea.

Cæcus eſt ignis ſtimulatus ira,
Nec regi curat, patiturue frenos,
Haud timet mortem, cupit ire in ipſos
Obuius enſes.

Tales loci & querelæ in ſcriptis Philoſophorum oſtendunt, quod aliquo modo intellexerint diſsidium & pugnam rationis & affectuum in homine, quam quidem omnes mortales in ſemetipſis quotidie ſentiunt. Sed non ſciuerunt Philoſophi veram cauſam huius diſsidij, quia doctrinam de corruptione humanæ naturæ, per lapſum primorum parentum, & de peccato originis neſciuerunt. Ideoq; admirati ſunt, cum creaturæ cæteræ non pugnent ſecum ſed obtem-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

perent illis legibus, quæ ipſis diuinitus impoſitæ ſunt, Cur in ſolo homine, qui creaturas terreſtres omnes dignitate antecellit, ſit ea diſcordia & pugna, ut vires inter ſe tanquam hoſtes dimicent. Veruntamen amplius de hac re dicere, quam admirari & querulari, ipſi non potuerunt, multo minus ſciuerunt verum modum, quomodo hæc pugna ſit compeſcenda, tantum præceperunt impetus affectuum ratione frenandos eſſe. Sed doctrinam Eccleſiæ ignorauerunt, quæ eſt in dicto Apoſtoli Rom. 8. Si ſpiritu facta carnis mortificaueritis viuetis:

In quo dicto eſt explicatio ſententiæ
ſeu præcepti Gen. 4. Sub te erit
appetitus tuus, &
tu domine-
ris ipſi.

(.·.)

ETHI-

ETHICÆ DOCTRINÆ LIBER NONVS, DE VARIIS quæſtionibus Ethicis.

QVAESTIO PRIMA.

CVR ARISTOTELES DICIT VIRTVTEM ESSE habitum, cum potius videatur eſſe actio?

Reſpondeo. Etſi verum eſt, quod virtus ſæpe actionem virtutis ſignificat, & non male à Cicerone dicitur: Virtutis laus omnis in actione conſiſtit, tamen Ariſtoteles admonet virtutem non eſſe vnam aut alteram actionem bonam, cuius cauſa ſæpe eſt ſubitus motus, ſicut Tyrannus aliquando ſubito motu iuſte agit. Sed virtutem eſſe bonum habitum in voluntate, ſeu vt Iureconſultus de iuſticia dicit, eſſe conſtantem & perpetuam voluntatem bene & recte agendi, cuius cauſæ illæ

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

ſunt, quas libro primo recitaui. Et virtutem non eſſe tantum ſubitum aliquem motum, aut ſimulationem aut caſum. Ideoq; etiam appellationem virtutis, vt ſcilicet aliquis dicatur hac vel illa virtute præditus, non propter vnam aut alteram ſubitam actionem, ſed propter habitum communicandam ſeu tribuendam eſſe. Nemo tam malus eſt, qui non aliquando boni aliquid faciat. Sed propter vnam aut alteram actionem, non debet dici bonus aut iuſtus, ſicut homo libidinoſus propter vnam actionem caſtam non dicitur caſtus.

QVAESTIO SECVNDA.

CVR ARISTOTELES dicit virtutem eſſe habitum προαιρετικὸν, id eſt, electiuum?

RESpondeo. Quia eſt habitus conſulto & ſponte agens. Nam προαίρεσις eſt electio voluntaria, præcedente deliberatione, et vtrumque complectitur, noticiam ſeu iudicium mentis, & voluntatis delectum. Obſeruentur autem gradus actionum, quos recenſet & diſtinguit Ariſtoteles. Aliæ actiones ſunt tales φύσει, id eſt,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

eſt, natura ſeu inclinatione naturæ, ſine iudicio, vt Cato eſt natura pertinax et durus, ita vt ne quidem flectatur, vbi opus eſt, Aliæ actiones ſunt tales δόξα, ſcilicet perſuaſione, vt cum homines ſine vero iudicio aſſentiuntur alicui opinioni aut perſuaſione falſa mouentur. vt Brutus erat imbutus Stoicis opinionibus, & putabat ſibi præclarum eſſe imitari Catonis rigiditatem: Aliæ actiones ſunt tales βουλήσει, ſimulatione vt Thraſo fortitudinem, Demea humanitatem & benignitatem, Domitianus clementiam ſimulat. Aliæ Actiones ſunt tales προαιρέσει, id eſt, electione, cum recto iudicio et ſponte aliquid ſuſcipitur, vt Ariſtides προαιρέσει eſt iuſtus, Fabius fortis, Scipio caſtus. Eæ tantum actiones ſunt actiones virtutis, quæ ſequuntur προαίρεσιν, iuxta Ariſtotelem, id eſt, quæ iudicio, ſeu cum quodam delectu vel deliberatione fiunt, Et cum accedit ad προαίρεσιν ſingularis impetus diuinus, tunc fit virtus Heroica, ideo dictum eſt: Nullam eſſe excellentem virtutem ſine afflatu diuino. De Chriſtianis virtutibus dictum eſt libro primo, De illis enim ſemper repetendum eſt dictum Gal, 5. Fructus Spiritus ſunt Caritas, graudium, pax, lenitas, benignitas, bonitas, fides, manſuetudo, temperantia.

QVAESTIO TERTIA

CVR VVLGARI PROVERBIO DICITVR: IN medio conſiſtit virtus?

RESpondeo. In hac quæſtione vocabulum Medij duo ſignificat, videlicet medium extremorum & mediocritatem. Quod ad primam attinet ſignificationem, explicat hanc quæſtionem verſus poetæ.

Virtus eſt medium viciorum vtrinq; redactum.

Hoc eſt, virtus eſt medium inter duo vicia, quæ vocantur in Sebolis extrema vicioſa, Non quod ſit compoſitum aliquod ex extremis, ſicut glaucus color componitur ex albo & nigro, & eſt inter hos colores medius. Neq; quod ſit medium reſpectu remiſsionis & incrementi, Sicut Nero eſt crudelior Tiberio, & tamen Tiberius etiam eſt crudelis, & non eſt clemens aut iuſtus. Sed medium illud viciorum, quod eſt virtus, retrocedit ab vtroq; extremo vicio, & eſt diuerſæ rationis ab extremis, vt pietas conſiſtit in medio inter atheiſmum & ſuperſtitionem, parſimonia conſiſtit in medio inter

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

prodigalitatem & ſordes ſeu tenacitatem, Et cum neutro communicat, ſed ab vtroq; recedit, & eſt diuerſæ rationis. Ita Medium in hac ſignificatione ſui cuiuſdam generis eſt, ſeu ſuæ naturæ, videlicet conueniens ad legem Dei, vel ſecundum Philoſophos, ad rectam rationem. Extrema ſunt alterius generis ſeu naturæ, videlicet pugnantia cum lege Dei, ſeu cum recta ratione. De Secunda ſignificatione Medij ita reſpondeo, virtus conſiſtit in medio, id eſt ſeruat mediocritatem, ſicut Ariſtoteles erudite dicit. virtutes mediocritates eſſe, & conſiſtere in mediocritate, quo ad nos, Siquidem in omnibus actionibus mediocritas conuenit tum naturæ, tum ipſis rebus. Eſt autem duplex mediocritas, alia Arithmetica, quæ quadrat ad iuſticiam commutatiuam. Alia Geometrica quæ eſt mediocritas collecta ex circumſtantijs, & earum collatione, & quadrat ad pleraſq; virtutes, vt in Eleemoſynis largiendis tenuis aliquis dabit groſſum, ſed locupletior dabit amplius pro facultatibus. Ita liberalitas eſt mediocritas quo ad nos, id eſt, quo ad noſtras facultates, ſeu quo ad tenuiorem & locupletiorem.

Temperantia eſt mediocritas quo ad

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

nos, id eſt, quo ad naturam noſtram. Eſt autem verum, quod vnius hominis natura plus cibi & potus poſtulet quam alterius. Sed à nimio abhorret natura, Sicut dicitur, omne nimium eſt inimicum naturæ.

De hac mediocritate etiam dicitur, Formale virtutis eſt ipſius affectus moderatio, vt temperantia eſt moderatio appetitionum. Manſuetudo eſt moderatio iræ, Fortitudo eſt pauoris moderatio, aut non ſuccumbere dolori, non permoueri, vt contra naturam aut iuſticiam victi dolore faciamus.

QVAESTIO IIII.

CVR DICITVR VIRTVTEM PROPTER SE EXpetendam eſſe, vt Ouidius inquit: Perſeq; petenda eſt externis virtus incomitata bonis?

REſpondeo. Erudite ſic dixerunt Philoſophi vt admonerent in virtutum exercitio, principaliter non eſſe ſpectandum commodum,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

dum, aut gloriam, ſed ipſam virtutis pulcritudinem, etiamſi eius actio ſit damnum, imo mortem allatura. Queritur autem Cicero difficile eſſe perſuadere hominibus, quod honeſtum propter ſe ipſum diligendum ſit. Ariſtides eſt iuſtus, & agit iuſte, principaliter, non propter cupiditatem honoris, aut emolumenti, ſed quia nouit iuſticiam eſſe pulcram virtutem, decentem virum bonum, & lucentem magis quam Lucifer & Heſperus, & afferentem ſecum bonam conſcientiam, quæ eſt dulciſsima & ſuauiſsima voluptas, vincens omnes alias mundi voluptates, comitantur autem virtutem vltro etiam gloria & alia bona, quibus Deus etiam honeſtos Ethnicos ornauit. Quomodo vero de cauſis finalibus virtutum ſeu bonorum operum doceatur in Eccleſiæ, dictum eſt lib. 1. Ad Philoſophicam reſponſionem pertinet verſiculus Silij

Ipſa quidem virtus ſibimet pulcerrima merces.

Et Claudiani verſus.

Ipſa quidem virtus precium ſibi, ſolaq; late
Fortunæ ſecura nitet, nec faſcibus vllis
Erigitur, plauſuue petit clareſcere vulgi.
Nil opis externæ cupiens, nil indiga laudis.

Diuitÿs animoſa ſuis, immoteq; cunctis
Caſibus, ex alta mortalia deſpicit arce,
Hanc tamen inuitam blande veſtigat, & vltro
Ambit honor, docuit toties à rure profectus
Lictor & in medÿs quæſitus Conſul aratris.

Item Plauti in Amphitr:

Virtus præmium eſt optimum, virtus omnibus
Rebus anteit profecto. Libertas, ſalus, vita,
Res, parentes, patria, prognati, tutantur, ſeruantur,
Virtus omnia in ſe habet, omnia adſunt bona, quem penes eſt virtus.

Cicero dicit 1 de leg. Qui virtutem precio metiuntur, nullam virtutem, ſed maliciam putant. Et 5 Tuſc. Nulla poteſt eſſe virtus, niſi gratuita. Nam quæ voluptate quaſi mercede aliqua ad officium impellitur, ea non virtus, ſed fallax imitatio & ſimulatio virtutis eſt.

QVAESTIO QVINTA.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

CVR DICIT CICERO II. DE LEG. QVOD VIRtus nihil aliud eſt, quam in ſe perfecta, & ad ſummum perducta natura?

RESpondeo. Sapientiſſimum dictum eſt Ciceronis, admonens humanam naturam non ad vicia ſed ad virtutem factam eſſe. Etſi autem Cicero ignorauit doctrinam de creatione hominis ad imaginem Dei, tamen quantum à Philoſopho & ſciri & dici potuit, id hoc dicto complexus eſt

QVAESTIO SEXTA.

CVR POETÆ FINGVNT VIRTVTES eſſe Deas?

RESpondeo. Fictio illa orta eſt ex ſententia, Quod nulla ſit excellens virtus ſine afflatu diuino. Sicut enim de poeticio afflatu ſcribit

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

bit Ouidius, ita de Heroicis virtutibus ſenſit antiquitas.

Eſt Deus in nobis agitante caleſcimus illo,
Impetus hic ſacræ ſemina mentis habet.

Item. Eſt Deus in nobis, ſunt & commercia cœli,
Sedibus æthereis ſpiritus ille venit.

Etſi autem apparet, quod hæc ſententia ex doctrina Patrum ſumpta ſit, nimirum quod virtutes ſint dona Dei, & fructus ſpiritus ſancti in Chriſtianis ſeu pijs, tamen horribilis idolomania eſt, dona Dei conuertere in deas, ſeu numina, ſeu Idola.

QVAESTIO SEPTIMA.

SI VIRTVTES SVNT AFFLATVS DIVINI, CVR itaq; inter cauſas virtutum recenſentur diſciplina & aſſuefactio?

RESpondeo. Sicut Theologus cum dicit virtutes eſſe fructus ſpiritus ſancti, non tollit alias cauſas, ſeu media ordinata, per quæ

& in

& in quibus ſpiritus ſanctus operatur: Ita cum Philoſophus dicit, ad excellentem virtutem requiri afflatum diuinum, non tollit diſciplinam et aſſueſactionem. Recte autem a Plutarcho dictum eſt, virtutem prorſus tollimus, cum diſcendam negamus, quandoquidem diſciplina generatio quædam eſt, qua fœtus in animo diſcentis à doctore perficitur. Ad hanc quæſtionem pertinet admonitio de duplici virtute, communi & heroica, communis virtutis cauſæ Philoſophicæ principales ſunt mens recte iudicans, & voluntas obtemperans. Adiuuantes cauſæ ſunt, Naturalis inclinatio, doctrina, & aſſueſactio ſeu diſciplina, quæ continet inſtitutionem & imperia. Cum vero ad communem virtutem accedit ſingularis motus, ſeu afflatus diuinus, qui mentem reddit perſpicatiorem in iudicando, & voluntatem efficit excitatiorem, tunc fit ex communi virtute Heroica: itaq; motus ille Heroicus alias cauſas virtutis communis non extinguit, ſed adiuuat.

QVAESTIO OCTAVA.

QVID

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

QVID INTEREST INTER VIRTVTEM & iuſticiam vniuerſalem?

REſpondeo ex quinto libro Ethicorum Ariſtotelis, Synonyma quidem ſunt virtus & vniuerſalis iuſticia, ſed tamen ratione quadam differunt. Quatenus enim habitus in nobis eſt, virtus dicitur, ſed quatenus ſpectat ad alios et debitum officium communi ſocietati præſtat, dicitur iuſticia. Eſt enim iuſticia vniuerſalis, omnium virtutum officia facere, quatenus alteri tanquam debitum præſtatur, Ita enim virtutibus cæteris iuſticiæ nomen tribuunt, quia referuntur ad leges & Remp. cui obedientiam præſtant, ideoq; prædicatur eſſe virtutum omnium præſtantiſſima, adeo vt nec Heſperus nec Lucifer ea formoſior ſit. Et recte dicitur: Iuſticia in ſeſe virtutes continet omnes. Et ob hanc cauſam maxime perfecta virtus eſt, quia vſus eſt omnium virtutum erga leges & Magiſtratus.

QVAESTIO NONA.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

VNDE MONACHI ACCEPERVNT DISTINCTIOnem inter vitam contemplatiuam & actiuam?

Reſpondeo. Monachi duo tradunt eſſe vitæ genera, Actiuum & contemplatiuum. Actiuum vocant gubernationem. Contemplatiuum intelligunt otium in ſtudijs. Ridiculum autem eſt quærere, vtrum ſit præſtantius? Otiũ enim etſi eſt dulcius, tameu actiones anteferendæ ſunt, Et qui in actionibus, hoc eſt, in gubernatione verſantur, hos neceſſe eſt adiungere ſtudia, quæ ſi ipſi neglexerunt, neceſſe eſt, vt ſibi alios adiungant qui ſtudia coluerunt. Hanc autem diſtinctionem acceperunt Monachi ex Ariſtotele, qui libro 1. Ethicorum in diſputatione de fine hominis recenſet tria vitæ genera, ſumens partitionem à communibus hominum exemplis. Magna pars viuit beluino more, nihil niſi voluptates quærens, nominat igitur primo loco vitam voluptuariam. Alij præſtantiores viuunt in gubernatione, aut militia. Hoc vitæ genus nominat politicum. Alij ſuauitate & bonitate

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

tate doctrinæ moti, omiſſis negocijs imperiorum, & parcius fruentes voluptatibus, ſubeunt diſcendi, aut docendi labores. Hanc vitam vocat contemplatiuam, fortaſſis commodius eſt nominare ſtudioſam.

QVAESTIO DECIMA.

AN BVRTA HABEANT VIRtutes.

REſpondeo in Brutis quibuſdam ſunt imagines ſeu ſimulacra virtutum, quæ tamen proprie non dicuntur virtutes. Eſt enim virtus habitus bonus in ſubſtantia rationali non in animalibus ratione carentibus. Cum autem Deus illa ſimulacra virtutum in brutis, quaſi in viuis picturis propoſuerit, ideo conſideratio decet hominem ſtudioſum, de qua elegantiſſime ita ſcripſit Theodorus Gaza: At vero in contemplandis animalium moribus exempla ſuppetunt omnium officiorum, & effigies offeruntur virtutum, ſumma cum autoritate naturæ omnium parentis, non ſimulatæ, non commentitiæ, non inconſtantes & labiles, ſed veræ, ingenuæ, ac

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

perpetuæ. Quis enim tam peruerſa natura hoſtis ſui generis eſt, quin emendetur & mitigetur, cum nullum animal occidi à ſui generis beſtijs videatur? Quis tam in parentes impius, ne cum ciconiæ auis, aut meropis pietatem erga parentes intelligat, pientior efficiatur? Quis adeo inhumanus, illiberaliſq́; eſt, quem oßifragæ benignitas in pullos aquilæ, non faciat benigniorem? Quis tam piger, iners & ſegnis eſt, quin excitetur ad vitæ munera. cum formicarum, aut apum labores atq; modeſtiam intuetur? Quem non pudeat per metum peccare, cum non ſolum Leonis animum inuictum cogitat, ſed etiam Reguli auiculæ, quæ cum aquila pugnat certatq; de imperio? Quis principem bonum non colat, atq; obſeruet, cum ſi Rex apum in itenere aberrauerit, omnes eum inquirere, odoratuq́; ſagaci, donec inuenerint, cognitum habeat? geſtari etiam Regem à plebe, cum volare non poteſt, & ſi perierit omnes diſcedere? Nunquid parum exempli ad boni principis ſiue deſiderium, ſiue obſeruantiam datur? Quis princeps non ad clementiam facile inuitetur, cum reges apum armari quidem aculeo, ſed eo nunquam vti intelligat? Quæ fides, quis amor in canibus? Quanta in

Elephantis manſuetudo? Quæ in Anſere verecundia? Quantum ſtudium ornatus ac politure in pauone? Quanta opera vocis amœnæ ſuauiſq; in luſcinia? Quid de Iuſticia apum dicam, quæ colligunt quidem ex ijs, quibus aliquid dulcedinis ineſt, ſed ſine vllo fructuum detrimento? Quid de caſtitate Elephantis, qui quam impleuerit coitu, eam rurſus non tangit? Aut columbæ, quæ neq; coire cum pluribus patitur, neque coniugium iam inde a primo ortu initum deſerit, niſi vidua aut cœlebs. Diſciplina autem & eruditio Elephanti quem non faciat ſtudioſiorem? Omnino nulla pars vitæ humanæ eſt, quæ non ſuorum officiorum exempla commodiſſime hinc accipiat. Nam vt omittam artes illiberales, quæ & ipſæ ingenijs animalium non parum iuuantur, valetudinis exempla quæſo vnde commodius peti quam ex animalibus poſſunt? Loca pro temporis conditione ſolent illa mutare, nec plus edunt aut bibunt, quàm ſibi ſalubre ſit, non diutius dormiunt, quàm ratio valetudinis poſtulat, modum mouendi quieſcendiq; ſeruant. Nouit ſua quodq; medicamenta, viuit ſua quodq; ſorte contentum & gaudet. Hæc late à Medicis præcipiuntur. At vero exempla, in qui-

quibus vis maior quam in præceptis eſt, ab animalibus certiora præbentur.

Sequitur eruditiſſimus Plutarchi Dialogus, (Gryllus) quo oſtenditur (quod quidem deplorandum & deteſtandum eſt) pleraſq; beſtias naturæ congruentius viuere, quam multos homines.

PERSONÆ DIALOGI.

Vlyſſes, Circe, Gryllus.

Vlyſ.

ISta quidem intellexi, Circe, ac memini. Admodum autem ex te audire cupio, nunquid inter illos, quos in lupos atq; leones mutaſti, Græcos aliquos habeas? C. Multos, ſuauiſſime Vlyſſes. Cur autem interrogas? V. Quod omnino perſuaſum habeo, mihi perquam honorificum fore apud Græcos, ſi iſtos tuo beneficio priſtinæ formæ reſtitutos acciperem, ac homines denuo redderem, ne ſcilicet præter naturam in beluarum corporibus ſeneſcentes, adeo miſerabiliter atq; ignominioſe viuerent. C. Tanta eſt iſtius hominis inſcitia, vt ambitionem ſuam non ſibi tantū

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

& ſocijs, ſed alienis etiam calamitoſam eſſe oportere putet. V. Iterum, ne Circe, me abſurda iſta oratione, quemadmodum alios, Cyceone tuo propinato, beluam reddere ſtudes? Quid enim. Non ero belua, ſi perſuaderi mihi patiar calamitoſum eſſe, hominem è belua fieri? C. Quaſi vero tu non longe abſurdius de te ipſo conſulueris, qui vitam immortalem & ſenectutis expertem agere mecum recuſans, ad mulierem mortalem, vel anum potius iam effœtam, ſi vera fateri libet, per infinita adhuc pericula properes, ambitione videlicet amplificandi nominis vanaque gloriolæ ſtudio incitatus, vmbram inanem ac ſimulachrum vero bono præferens? V. Sint iſta ſane ita vt dicis, Circe. Quid enim neceſſe eſt nos de eadem re contendere toties? Viros vero iſtos dimitte liberos, mihiq; dona. C. Minime vero iſtuc ita facile fiet, vt tu putas. Nec enim ſunt vulgares quidam, ac plebei. Sed tu prius eos interroga, vtrum velint, nec ne? Quod ſi negarint, perſuade illis, ſi qua tua eſt eloquentia. At ſi ipſi diſputando te vicerint, ſatis tibi ſit, tam male te et tibi ipſi, & tuis ſocijs conſuluiſſe. V. Quas mihi delicias facis, ô beata? Qui enim iſti vel audient, vel reſpondebunt,

dum

dum aſini, ſues & leones fuerint? C. Bono animo es, homo hominum ambitioſiſſime, Ego efficiam, vt & intelligere & diſputare queant, vel vnus potius omnium munere fungetur. En cum hoc diſſere. V. Quo eum nomine appellabo? Ecquis hominum hic eſt? C. Quid iſtud ad rem? verum ſi placet, Gryllum appella, Ego autem interim cedam, ne diſsimulata ſententia ſua, ad gratiam loqui ac diſputare videatur. G. Salue, Vlyſſes. V. Et tu Grylle. G. Qua de re interrogare vis? V. Intelligo vos homines fuiſſe. Miſeret me igitur ſortis illius cum veſtrum omnium, tum (vti par eſt) eorum clade in primis afficior, ſi qui Græci ſunt inter vos. Quare modo à Circe petij, vt quicunque veſtrum id vellet, eum ſolutum, priſtinæq; figuræ redditum, abire nobiſcum pateretur. G. deſine Vlyſſes, neq; quicquam vltra dicas. Omnes enim valde te deſpicimus, cum intelligamus falſo prædicatam eſſe tuam eloquentiam, & eximiam quandam præter cæteros ſapientiam, vt qui incircumſpecte prorſus mutationem è deterioribus in meliora metuendam ducas. Nam quemadmodum pueri à medicorum pharmacis abhorrent, & illas moleſtias, quæ & corporis & mentis pariter ſtatum immutant, ac vtriuſq; et

ſanitati & integritati conſulunt: ſic tu valde caues, ne alius ex alio fias. Et vt ipſe horres & expaueſcis cum Circe degere, metuens ne te per inſidias aut ſuem aut lupum faciat: ita nobis perſuadere ſtudes, qui copijs omnibus rerum iucundiſsimarum circumfluimus, vt & his, & ea quæ horum autor eſt, relictis, vna tecum ſoluamus denuo facti homines: quibus nullum aliud animal eſt miſerius, adeo vt miſeria ſua quaſi delectari videantur. V. Tu mihi Grylle videris illa potione non formam tantum, ſed mentem etiam penitus amiſiſſe: qui refertus tam abſurdis & peruerſis atq; præpoſteris cogitationibus, niſi forte conſuetudinis quædam in iſto corpore voluptas præſtigias tibi fecerit. G. Neutrum iſtorum in cauſa eſt, Rex Cephalenum, quod ſi diſputare nobiſcum, quam nos criminari malueris, mox tibi aliud perſuadebimus, vtrumq; vitæ genus experti, ac oſtendemus, hæc à nobis non iniuria illis præferri. V. Enimuero vos audiam, ac lubens. G. Et nos parati ſumus ad dicendum. Eſt autem à virtutibus tanquam ab ipſo capite arceſſenda diſputatio: quæ, vt apparet, maximos vobis animos faciunt: quaſi et Iuſticia & prudentia et fortitudine, et ſi qua ſunt

alia huius generis, longe præſtetis reliquis animantibus. Reſponde mihi igitur vir ſapientiſsime. Audiui enim te Circæ aliquando commemorantem de Cyclopum terra, quæ cum neq; arari, neq; plantari quicquam in ea ſoleat, adeo tamen bona & fœcundo eſſe diceretur, vt omnis generis fructus vltro ferret. Vtrum igitur hanc laudandam magis cenſes, an tuam illam Ithacam, caprarum altricem, aſperam atq; ſterilem, adeo vt magnis multiſq; culta laboribus, & parua & tenuia & vilia gignat agricolis? Neq; vero velim te grauiter hoc, atq; iniquo animo ferre, amore patriæ impulſum aliud, quam ſentias, reſpondere. V. Amo quidem (fatendum eſt enim) magis et pluris facio meam patriam, laudo vero & admiror illam. G. Fatebimur igitur iam id, quod ſapientiſsimus hominum adfirmat: alia quidem laudanda ac probanda, alia vero ſequenda eſſe, & amplectenda. Sic autem prius illud accipio, quaſi idem de animo quoque reſpondiſſes. Nam eadem eſt illius quæ præſtantis ſoli ratio, vt præferendus is videatur, qui virtutem ex ſeſe quaſi fructum ſponte natum proferat abſq; negocio ac labore. V. Non repugno. G. Iam igitur illud etiam largiris, beluarum animum aptiorem eſſe, & perfe-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

ctiorem ad gignendam virtutem, quam ſine imperio, ſine doctrina, tanquam ager neq; ſubactus neq; conſitus, vnicuiq; in ſuo genere conuenientem proferat, & ipſius naturæ vi perficiat V. Et quæ tandem virtus eſt, ô Grylle cuius etiam beluæ ſunt participes? G. Et quæ tandem, qua non longe vincant mortalium omnium ſapientiſsimum? Intuere primum, ſi placet, fortitudinem, quæ tibi tollit animos. Magnificum enim quiddam & præclarum eſſe cenſes, ſi audacis atq; vrbium euerſoris titulo celebrere: cum tamen, vir nocentiſsime, dolis & fraudibus homines ad ſimplicem & generoſum belli modum aſſuefactos, ignaros impoſturæ & mendaciorum calliditate circumuentos viceris, improbitatemq; honeſto vocabulo velaueris, cum virtus improbitatem nullo modo admittat. At vero belluarum certamina cum inter ipſas, tum contra vos, vides quam ſint expertia fraudis, quamq; ſimplicia, atq; ſeſe propugnent, ac defendant, maxime fretæ ſuis viribus ac robore? idq; faciunt neq; coactæ legibus, neq; metu actionis deſertæ militiæ: ſed ipſa natura duce vinci timent, animumq; infractum atq; inſuperabilem ad extremum vſq; ſpiritum retinent. Nec enim eas ſuccubuiſſe putandum eſt proſtratis corpori-

bus:

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

bus : neq; deſpondent animos , ſed prælijs immoriuntur. Quin etiam robur & iracundia decedens è multis iamiam moribundis , ſeſeq; colligens in vna aliqua parte corporis, reſiſtit interficienti , palpitat , indignatur , donec tanquam flamma quædam oleo deficiente prorſus extincta intereat. Non ſupplicant, non commiſerationem mouent , non deprecantur , non ſeſe victas eſſe confitentur. Neq; etiam ſeruit leoni leo , nec equus equo propter fortitudinem : quemadmodum homo homini , ſeruitute ignauiæ cognata, æquo animo acquieſcens. Quaſcunq; autem feras , homines laqueis aut dolis ſubegerunt, adultas ſaltem : illæ nec cibo guſtato, & ſiti conſtantiſsime tolerata , necem ſibi ſumma cum voluntate conſciſcunt. Pulli earum quidem & catuli per ætatem flexibiles adhuc & teneri, multis adhibitis delinimentis atq; illecebris fallacibus , per præſtigias voluptatum , quæ contra eorum naturam ſunt , tandem decepti ac victi , cicurari ſeſe patiuntur , ſiue id effœminari potius eſt. Feras igitur maximo eſſe robore animorum præditas , eoq; naturali : hominum autem audaciam præter naturam eſſe , vel ex illo maxime perſpicuum eſt. Nam in beluarum genere eadem eſt maris et fœ-

minæ fortitudo ſiv- quid operis faciendum, ſiue ea quæ procreata ſunt, defendenda ſint. Nam de Crommyonia ſue audis, cui ſexus fœmineus minime obſtitit, quo minus Theſeo plurimum negotij faceſſeret? Et ſphinga illam non adeo ſapientia iuuiſſet, ad Phycium in edito loco ſedentem, ac ænigmata & griphos nectentem, niſi robore ac fortitudine Thebanis longe præſtitiſſet. Ibidem alicubi etiam de Telmeſſia vulpe cuius aſtuta celebratur improbitas, audis, & in vicinia de ſerpente, quæ cum Apolline de oraculo Delphico certarit. AEthen autem Rex veſter, optimo conſilio accepit à Sicyonio illo, qui cupiebat immunis eſſe à militia. Quis enim non malit præſtantem equam, victoriæq; cupidam, quam virum ignauum? Ipſe porro pardales & leænas ſæpe vidiſti, quæ fœmellæ cum ſint, nihil de impetu ac feroica & robore maribus concedunt: longe aliter quam tua vxor, quæ te foris militante, ipſa domi ad focum deſidet, hirundinibus ignauior contra eos, à quibus & ipſa & res familiaris per iniuriam petitur, quamuis Lacæna ſit. Quorſum igitur mulieres Caricas & Mæonidas afferam in medium? Nam vel ex his perſpicuum eſt, viros non à natura habere fortitudinem, ſiquidem

illa

illa mulieres deſtituantur. Itaq; vos coacti legibus, neq; vltro neq; volentes, ſed ſeruili quadam conſuetudine & probris & opinionibus aduentitijs adducti, vel impulſi potius, fortes eſſe meditamini, laboreſq; & pericula, ſuſcipitis & ſuſtinetis, non quod id ſine horrore ac metu fiat: ſed quod alia pluſquam illa formidatis. Nam quemadmodum ſociorum tuorum primus quiſq; leuiſſimum remum occupat, non quod deſpiciat alium grauiorem, ſed quod eum fugit & auerſatur: ſic qui plagam ſuſtinet, ne vulnera accipiat, & in aciem defenſionis cauſa deſcendere mauult quam ignominioſo genere ſupplicij occidi: non is illa fortiter aggreditur, ſed ab alijs trepide ignauiterq; refugit. Vnde apparet, veſtram fortitudinem nihil eſſe aliud, niſi prudentem timiditatem: audaciam vero metum ſcientiæ ſociatum, qua alia per alia defugiantur, Deniq; ſi fortitudinis laudem feris præreptam cupitis, qui fit vt poetæ veſtri, ſi quem, vt præclare ſuo munere functum, in prælio celebrare volunt, comparationes de apris, lupis atq; leonibus afferant, non autem virorum impetu leones atq; vrſos ornatiores reddere ſtudeant? Inde illud nimirum eſt, quod quemadmodum veloces ventis, formoſoſq; dijs

ſimiles

ſimiles (ne quid omnino ad laudis amplitudinem poſſit adijci) eſſe prædicant, ſic egregios bellatores cum præſtantioribus cenſent eſſe comparandos, ijs videlicet, quæ per contemptum bruta vocatis animalia. In cauſa eſt autem, quod iracundia ceu color atq; acies ſeu cos eſt fortitudinis, cui feræ in certaminibus habenas omnes laxant. Veſter autem impetus, ratione temperatus, veluti vinum aqua infuſa, ſic diluitur, & euaneſcit in periculis, nec ſat gnauiter inſtat atq; vrget. At ſunt etiam è vobis, qui in pugnis omnino repudiandam cenſeant iracundiam, eaq; reiecta ſobrie vigilanterq; dimicandum: quos equidem ſalutis habere rationem non nego, verum ſi audaciam defenſioni vindictæq; neceſſariam ſpectes, quid abſurdius? Namquè conuenit vos naturam quaſi in iudicium vocatam, ream agere, quod corporibus veſtris neq; ſtimulos addidit, neq; vos dentibus armauit, neq; aduncis vnguibus inſtruxit, cum ipſi inſita animis arma reprimatis atq; abijciatis? V. Papæ Grylle, quam acutus mihi ſophiſta fuiſſe videris, qui nunc è roſtro ſuillo ſuggrunniens, inſtitutam quæſtionem tam egregijs argumentis confirmaris? At cur non ordine de Temperantia

tibi

tibi dicendum eſſe cenſuiſti ? G. Quod expe-
ctabam fore, vt tu hæc quæ dicta ſunt, prius reprehenderes. Tu autem, vt video, de temperantia ſtudes audire, tum quod pudiciſsimæ mulieris maritus es: tum vero, quod exemplum eſſe continentiæ te ipſum cenſes, ob ſpretum Circes conculitum. Namq; vero iſta re vlli animalium, ſi continentiæ ratio habeatur, es præferendus, quæ relicto congreſſu præſtantiorum amatorias illecebras & voluptates, in ſuo quæq; genere conſectantur. Non igitur mirum eſt, ſi quemadmodum Mendeſius in Ægypto hircus cum multis & elegantibus concluſus mulierculis, abhorrere ab illarum amplexibus fertur (nam capræ ſunt, quarum ille amore magis deperit) ſic et tu conſueta inuſitatis præferens, ſortis humanæ memor, cum Dea in eodem dormire lecto recuſas. At Penelopes modeſtiam cornices innumerabiles glotiendo ridebunt, atq; deſpicient: quarum nulla eſt, quin poſt coniugis obitum, nedum ad breue tempus, ſed totas nouem ætates hominum vidua maneat. Itaq; tua Penelope a ſingulis cornicibus nouies vincitur. Enimuero quoniam intellexiſti me ſophiſtam eſſe, ordine quodam in diſputando progrediar, & temperantiæ definitione

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

tione conſtituta, et cupiditatibus in genere diſtributis. Eſt igitur temperantia modus atq; ordo quidam cupiditatum, qui vt accerſitas atq; ſuperuacaneas tollit: ita neceſſarias non vltra id quod ſatis eſt, quodq; decet, euagari patitur. Appetitionum autem immenſum quoddam eſſe pelagus, te non præterit. Nam cibus & potus, & ſecundum naturam, & neceſſarij omnino ſunt: At rei venereæ illecebræ, etſi earum initia à natura proficiſcuntur: tamen cum etiam ſine illis non incommode viui poßit, naturales ex eo quidem, non etiam neceſſariæ ſunt appellatæ. Earum vero colluuies, quæ neq; naturales, neq; neceſſariæ ſunt, ſed extrinſecus ab inani opinione atq; neglectu & ignoratione decori honeſtiq; ſeſe effuderunt, parum abeſt, quin veſtro in genere naturales eiecerit atq; exterminarit: perinde vt in Rebuspublicis fieri ſolet, cum indigenæ & ciues ob aduenarum & inquilinorum multitudinem opprimuntur. Atqui peregrinis affectibus in animis beluarum nullus patet aditus, nulla conſociatio datur: earumq; vita procul ab omnibus vanis opinionibus, tanquam a tempeſtuoſo mari, dißita atq; remota eſt: Aliena prorſus à veſtra illa (ſi dijs placet) elegantia et luxuria. Temperantiam igitur, vt quæ neq; cognatis

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

gnatis atq; inſitis, neq; adſcititijs & peregrinis cupiditatibus violatur, conſtantiſſime retinent atq; tuentur, & a naturæ præſcripto ac legibus non aberrant. Me quidem non minus olim, quam te nunc, aurum ita reddebat attonitum, vt nihil cum illo ducerem comparandum: argentum & ebur in ſui pelliciebat amorem ac admirationem: quarum rerum copijs vt quiſq; maxime abundabat, ita maxime a me prædicabatur & beatus & dijs charus, ſiue ille Phryx eſſet, ſiue Dolone abiectior, aut infœlicior Priamo. In eo erant omnes cupiditates meæ ſitæ: adeo vt cæterarum rerum, quæ multæ atq; vberes erant, nullum in vita fructum perciperem: orbatuſq; mihi viderer, ac deſtitutus maximis in vita bonis. Itaq; (nam memini) cum in Creta te vidiſſem veſte ſplendida, cuiuſmodi ſoletis in feſtiuitatibus vti, exornatum: neq; prudentiam admirabar, neq; virtutem tuam, ſed exquiſitam ac inſolitam tunicæ ſubtilitatem, purpureiq; pallij molliciem, inq; ſola pulchritudine mentem & oculos cum ſtupore defigebam. Erat etiam in ipſa ex auro fibula, neſcio quid ludicrum ſumma (ni fallor) arte ornatum. Conſectabar igitur te, muliercularum plane more attonitus. Nunc autẽ reiectis atq; expurgatis inanibus illis opinionibus, aurum et argentum perin-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

perinde vt cæteros lapides, cum contemptu prætereo. Leuibus autem tuis mollibusque tapetibus profecto ſomni capiendi cauſa nihilo libentius indormire velim, quam profundiſſimo & molliſſimo cœno. Huiuſmodi enim accerſitæ cupiditates nullum habent in noſtris animis domicilium: ſed noſtra vita vt plurimum neceſſarijs & naturalibus cupiditatibus & voluptatibus acquieſcit. Iis autem quæ non illæ quidem neceſſariæ, ſed naturales tamen ſunt, neq; ſine ordine, neq; citra ſacietatem ingurgitamur. Et hæ quidem recenſendæ primum erunt. Propria igitur illa, et non accerſita voluptas quæ è rebus odoratis percipitur, olfactumq; halitu mouentibus, præterquam quod vtilitatem & gratuitam & ſimplicem habet, etiam non nihil confert ad cibos diſcernendos. Nam lingua dulcium & acrium & auſterorum iudex & eſt & dicitur, quando ſapores cum vi dignoſcendi commixti confuſiq; fuerint. Noſter autem olfactus ante ſapores vniuſcuiuſq; rei vim dijudicans, multoq; accuratius quam regij præguſtatores diſcernens, conuenientia quidem & accommodata intro admittit, aliena vero repellit, & ne quidem attingi patitur, ne forte guſtui moleſta ſint, ſed defert & accuſat eorum vtilitatem.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

tatem, antequam lædatur. Cætera nobis moleſta
non ſunt, quemadmodum vobis thymiamata,
& cinnamoma, & nardi & foliata, & calani
Arabici: quæ præclara ſcilicet vnguentariorum
arte mollita, & in vnum coacta, vos multo ar-
gento emungunt, cum nihil inde conſequamini
præter effœminatas, puellares et prorſus inuti-
les delicias, viroq; indignas ſuauitates. Vn-
guentorum autem, tametſi hæc ratio ſit, non illa
tamen ſolum mulieres corrupit omnes, ſed plu-
rimos è viris etiam: adeo vt ſuas vxores auer-
ſentur, niſi vnguenta & paſtillos olentes acceſ-
ſerint. At apros, ſues, & hircos capræ & reli-
quæ famellæ ſui generis mares ad ſe inuitant
ſuis proprijs odoribus: redolenteſq; parum ro-
rem, & prata, et herbas, ad ſuas nuptias conue-
niunt, ob communem beneuolentiam. Neq; ve-
ro fœmellæ faſtidio, fraudibus, impoſturis, nega-
tionibus cupiditatem prætexunt atq; contami-
nant. Mares autem œſtro atq; cupiditate inflam
mati, non precio laboris & ſeruitij, ad opus pro-
creationis: ſed ſine dolo, ſine mercede, & non
intempeſtiue accedunt. Appetitus enim rei ve-
nereæ certo anni tempore, tanquam in plantis
germina, ſic in animantibus excitatur, & poſt
mox extinguitur. Neq; enim fœmella concepto

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

fætu ſe iniri patitur, neq; mas eam ſollicitat vlterius. Adeo parum apud nos voluptati tribuitur, naturæ autem omnia. Vnde non compertum eſt hactenus inter pecudes, mutatis naturæ legibus prauaq; inflammante cupidine, a mare marem, a fœmella fœmellam eſſe appetitam. Cuiuſmodi multa inter vos, apud eos etiam qui ſingularem grauitatis et ſanctimoniæ ſpeciem præ ſe ferunt, deprehenduntur. Nam omitto nihili homines: quid Agamemnon? Nonne Boetiam peragrauit, vt Argæum ſe fugientem venaretur, ceſſationiſq; cauſam in mare & ventos falſo tranſtulit? Deinde præclarus ille, præclare admodum in Copaide palude ſeſe tinxit, vt amoris videlicet ardorem reſtingueret, atq; cupidine liberaretur. Neq; aliter Hercules ſocium imberbem perſequens, non conſecutus eſt Argonautas, delectos ex omni Græcia, claſſemq; deſeruit. In tholo autem Ptæi Apollinis veſtrum aliquis (qui haud dubie fructum aliquem Achilleæ formæ tulerat) inſcripſit, Formoſus Achilles: cum is iam filium haberet, Eam inſcriptionem adhuc extare audio. At ſi gallus gallum penuria gallinarum conſcenderit: viuus exuritur. Id enim augur neſcio quis, dirum omen atq; portentum

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

tum eſſe dixit Atq; ita homines ipſi confitentur, temperantiam pecudibus magis eſſe familiarem, neq; illas ſtudio voluptatum vim facere naturæ. Veſtras autem effrenatas libidines, ne lege quidem adiutrice, natura intra limites cohibet, quo minus tanquam torrente quodam incitatæ cupiditates frequenter eruant atq; proturbent omnia, & ius naturæ abuſu rei venereæ ſanctiſsimum violent. Etenim & viri congreſſi ſunt cum capris, ſuibus & equabus: & mulieres maribus brutis inſano furore ſe proſtituerunt. Nam ex iſtiuſmodi nuptijs Minotauri illi veſtri ſunt, & AEgipanes. Inde etiam, vt ego quidem opinor, & Sphinges & Centauri extiterunt. Enimuero fame adigente canis interdum hominem deuorat, deguſtat volucris. At coire cum homine nulla vnquam beſtia conata eſt. Multas quidem beſtias hominum laſciuia præter ius & fas ad talia perpetienda coëgit. Qui cum in iſtiuſmodi rebus ita futiles & nequam ſint, planeq; nihil imperare ſibi poſsint: multo magis in neceſſarijs cupiditatibus longo interuallo ſuperantur. Sunt autem illæ cibi potuſq; appetitio: quorum ſuauitate nos nunquam, niſi cum neceſſe eſt, fruimur. Vos autem, qui voluptatis ea in re quam naturalis

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

vſus ſtudioſiores eſtis, iuſto iudicio multis & grauibus morbis pœnas datis: qui omnes tanquam vno ex fonte ex repletione & crapula ſcaturientes, corpora varijs & impuris humoribus inundant. Nam primum omnium vnicuiq; generi animantium, vnum quoddam cibi genus aßignatum eſt, veluti tribus quædam: alijs herbæ, radices alijs, nonnullis etiam fruges. Quæ vero carniuoræ ſunt, eæ ad nullum aliud paſtionis genus ſeſe conuertunt, neq; infirmiores eo defraudant: ſed & leo ceruum, & ouem lupus non impedit, quo minus, vt eorum natura fert, paſcantur. Homo autem, vt eſt gula & ſtudio voluptatum præceps, nihil non tentat, nihil non deguſtat, perinde ac ſi cibum ſibi proprium & congruentem nondum cognouiſſet: ſolus omnium, omni ciborum genere ventrem indomitum diſtendit. Nam et carnibus vtitur, non quod neceßitas aut penuria cogat (ſuppetunt enim pro anni temporibus, vel ex arboribus vel ſeminibus, quæ colligat, quæ accipiat, quæ decerpat, tantaq; illarum rerum copia eſt, vt nullo ſit labore fere opus, valetudoq; curari optime poßit) ſed quod deliciæ rerumq; neceſſariarum faſtidium, etiam cum ſcelere cibos a natura ſua abhorrentes aggrediantur, & laniatu

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

atu pecudum ſeſe polluant, qua in re homo ferarum atrocitatem longe crudelitate ſuperat. Nam ſanguine, cæde, carnibus, miluÿ, lupi, dracones victitant, homines deliciantur. Deinde homo omni genere animantium vtitur, non vt feræ plurimis abſtinet, cum paucisue, vt illæ, ob victus neceſſitatem bellum gerit: ſed neq; volucre, neq; natatile, (vt in vniuerſum dicam) neq; terreſtre mites illas veſtras (ſi dÿs placet) atq; hoſpitales menſas effugere poteſt. Verum illud fortaſſis præclarum eſſe ducitis, quod ſingulari artificio cibos conditis & paratis: id quod negatum nobis ſit. Atqui, Vlyſſes, beluarum prudentia, inutilium & inanium artium nullum vlli relinquit locum, neceſſarias autem, non aliunde accerſitas, non mercede edoctas, non meditatione glutinatas, non ſpeculationibus inter ſeſe tenaciter compactas, ſed ipſa ex ſeſe velut familiares & inſitas ac natiuas profert. Nam AEgyptios quidem omnes audimus eſſe medicos: ex genere autem animantium ſingula non medicinæ tantum in ſe artem habent, ſed & ad paſtũ, quærendum inſtructa ſunt, & ad fortitudinem, & ad venationem, & cuſtodiam ſui, & ad muſicam, quatenus vnius cuiuſq; natura capax eſt.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

*Vnde enim nos (porcos intellige, quod hic ſo-
phiſta porcus eſt) didicimus in morbis, can-
corum gratia, ad fluuios accedere? Quis teſtu-
dines docuit, vt ſi de vipera ederint, origanum
arrodant. Quis Creticis capris monſtrauit,
ſi ſagittis ictæ fuerint, vt dictamno arroſo cu-
ſpides telorum eijciant? Nam ſi id quod ve-
rum eſt, confiteri volueris, doctricem harum
rerum & magiſtram naturam eſſe, pruden-
tiam beluarum ad principium ſummæ auto-
ritatis & ſapientiæ reuocabis. Quam ſi pru-
dentiam ac mentem vocandam eſſe non cen-
ſueris, iam diſpiciendum erit, vt tanto hone-
ſtiore & magnificentiore nomine appelletur,
quanto eius vis reipſa maior, pulchrior &
admirabilior elucet. Non illa quidem indocta
aut inerudita: ſed à ſe ipſa docta, & nullius in-
diga, longum valere iubens, non ob infirmita-
tem, ſed ob robur & perfectionem naturalis
virtutis, emendicatam ab alijs per diſciplinam,
ſapiendi ſtipem. Iam quibus in rebus animalia
per delicias aut ludum ab hominibus ad diſ-
cendum et meditandum ducuntur, illas ipſas res,
quamuis naturæ corporis repugnantes, tamen
quadam vbertate ingenij perdiſcunt. Non enim
dico iam de catulis, qui ad feras inueſtigandas*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

aſſuefiunt, & pullos equinos ad ſaltandum: ſed & corui loqui diſcunt & canes per circos agitatos tranſiliunt, Equi autem & boues in theatris mirabilem in modum & recumbunt & ſaltant, & ſtant & mouentur: eaq; diſcunt & meminerunt, quæ ne homines quidem ſine ſingulari ſtudio & labore præſtare poſſunt. Etſi autem talium rerum nulla prorſus vtilitas eſt: docilitatis tamen & ſolertiæ ſunt argumentum euidentiſſimum. Quod ſi perſuaderi tibi non poteſt, nos diſcere artes: audi iam, vt eas etiam doceamus. Nam & perdices in profugiendo pullos docent occultare ſeſe, & glebam obĳcere pro ſe pedibus in tergum reſupinatis. Ciconias iuniores in tectis vides, vt adultæ conantes ſubuolare adiuuent, & quaſi volatus præmonſtratrices ſint, Luſciniæ pullos ad cantum inſtituunt, qui ſi minores capti, & ab hominibus nutriti fuerint, deterius canunt, tanquam imtempeſtiue ludum egreſſi. In hoc itaq; corpus ingreſſus, miror rationes illas, quibus mihi ſophiſtæ perſuadebant, omnes animantes vno homine excepto, rationis et mentis expertes eſſe. V. Nunc vero, Grylle, tu aliter ſentis, & cum oues, tum aſinos participes eſſe rationis aſſeris? G. Iſtis ipſis igitur, optime Vlyſ-

ſes, colligendum eſt, beluarum naturam, rationis & intelligentiæ non expertem eſſe. Nam quemadmodum arbor vna non eſt magis aut minus inanimata quam alia (Omnes enim pariter ſenſu carent) ſic ne animalium quidem aliud alio hebetius & tardius videretur, niſi omnia ſimul ratione atq; intelligentia prædita eſſent: ſic tamen, vt illa in aliijs illuſtrior, in aliijs obſcurior conſpiciatur, Illud enim cogitandum eſt, quorundam ſimplicitatem & ſtoliditatem, aliorum calliditate & acrimonia deprehendi, nihilo ſecius, ſi cum vulpecula, lupo & ape, aſinum & ouem conferas, quam ſi Polyphemum tecum, aut cum Autolyco auo tuo Corinthium illum Homerum. Nec enim cenſeo tantum inter beluam intereſſe, quantum homo ab homine ingenij, cogitationis & memoriæ vi ſuperatur. V. Atqui vide Grylle, ne ſit nefas, & violentum, rationem ijs tribuere, quibus notitia Dei nulla inſita eſt. G. Proinde non dicemus ô Vlyſſes, te, cum tanta tamq; immodica ſapientia ſis præditus, Siſyphum parentem habuiſſe.

CATECHISMI EXAMEN.

AVTORE.

PAVLO AB EITZEN THEOL. D.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

CAT
EX

QVID ES
P

Acra ſcriptura
a Moſe, Prophe
ſolis, ex reuelation
li, erudiens nos ad
Chriſto Ieſu.
Zacharia
Deus exercitum
manum Prophetar
2. Petri 1.
ti ſunt ſancti De
2. Tim. 3
ſti, & quæ tibi
diceris, & quod
, quæ te poſſun
um per fidem, q
nim ſcriptura di
ctrinam, ad re
d inſtitutionem
ſit Dei homo, a

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

CATECHISMI EXAMEN.

QVID EST SACRA SCRIPTVRA?

SAcra ſcriptura eſt liber verbi Dei, ſcriptus a Moſe, Prophetis, Euangeliſtis & Apoſtolis, ex reuelatione et inſpiratione ſpiritus ſancti, erudiens nos ad ſalutem per fidem quæ eſt in Chriſto Ieſu.

Zachariæ 7. Verba quæ miſit Dominus Deus exercitum, in Spiritu ſancto ſuo, per manum Prophetarum priorum.

2. Petri 1. Spiritu ſancto inſpirati, locuti ſunt ſancti Dei homines.

2. Tim. 3 Tu perſiſtito in his quæ didiciſti, & quæ tibi concredita ſunt, ſciens à quo didiceris, & quod à puero ſocras literas noueris, quæ te poſſunt eruditum reddere ad ſalutem per fidem, quæ eſt in Chriſto Ieſu. Omnis enim ſcriptura diuinitus inſpirata vtilis eſt ad doctrinam, ad redargutionem, ad correctionem, ad inſtitutionem quæ eſt in iuſtitia, vt integer ſit Dei homo, ad omne opus bonum apparatus.

1. *Corint.* 2. *Nobis reuelauit Deus per Spiritus ſuum. Spiritus enim omnia ſcrutatur etium profunditates Dei Quis enim hominum nouit ea quæ ſunt hominis, niſi Spiritus hominis, qui eſt in eo? Sic & ea quæ ſunt Dei nemo nouit, niſi Spiritus Dei. Nos vero non Spiritum mundi accepimus, ſed Spiritum qui eſt ex Deo, vt ſciamus quæ a Chriſto donata ſint nobis, quæ & loquimur, non ſermonibus quos docet humana ſapientia, ſed quos docet Spiritus ſnnctus.*

QVOMODO DIVIDVNTVR LIBRI SACRAE SCRIPTVRAE?

Diuiduntur in libros veteris Teſtamenti, qui ſunt ſcripti ante incarnationem Filij DEI, Domini noſtri Ieſu Chriſti. Et libros noui Teſtamenti, qui poſt incarnationem Filij DEI Ieſu Chriſti, Domini noſtri, ſcripti ſunt.

QVOMODO DISTINGVITVR DOCTRINA SACRAE SCRIPTVRAE?

In Le-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

In Legem & Euangelium?

QVID EST LEX?

Lex eſt doctrina diuinitus reuelata, & aliqua ex parte etiam natura nota, docens eſſe Deum, & Deum eſſe ſanctum & iuſtum, & creaſſe primos homines ſanctos & iuſtos, & requirens ab omnibus hominibus veram Dei noticiam, perfectam ſanctitatem & iuſtitiam conformem legi Dei, & præcipiens quæ ſint facienda & omittenda, additis promiſsionibus & comminationibus, atq; accuſans omnes homines quod ſint peccatores, iræ Dei, æternæ maledictionis & mortis, niſi accipiant remiſsionem peccatorum fide, propter Mediatorem & Redemptorem Ieſum Chriſtum.

QVAE SVNT PROMISSIONES ET COMMINATIONES LEGIS?

Generalis & ſuprema promiſsio legis hæc eſt. Leuitici 18. Gal. 3. Qui fecerit ea homo viuit in eis. Generalis & ſuprema maledictio Legis hæc eſt. Deutero. 27. Gal. 3. Maledi-
ctus

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

ctus omnis, qui non manſerit in omnibus, quæ ſcripta ſunt in libro Legis, vt faciat ea. Summam quoq; promiſsionum & comminationum Legis complectitur Præfatio Decalogi. Exodi 20. Egu ſum Dominus Deus tuus, Fortis, Zelotes, viſitans iniquitatem Patrum in filios, in tertiam & quartam generationem eorum, qui oderunt me, Et faciens miſericordiam in millia, his qui diligunt me, & coſtodiunt præcepta mea.

QVARE LEX DEI NOMINATVR LEX MOSAICA.

Quia noticia legis, quæ fuerat in creatione menti humanæ impreſſa, eſt repetita & illuſtrata promulgatione Decalogi per miniſterium Moſis, Et additæ ſunt certæ leges ceremoniarum Eccleſiaſticarum, & politiæ ac Iudiciorum, quas voluit Deus obſeruari in populo Iudaco, vſq; ad Chriſtm promiſſum Meßiam, qui ex illo populo, ſic diſtincto ab alijs gentibus naſci debebat ſecundum carnem.

Iohan. 1. Lex per Moſen data eſt, Gal. 3. Antequam veniret fides, ſub lege cuſtodiebamur, concluſi in eam fidem quæ reuelanda erat.

Hebræ.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

Hebræ. 10. Lex vmbram habuit futurorum.

QVOT SVNT PARTES LEGIS MOSAICAE?

Legis Moſaicæ tres ſunt pertes. Leges ceremoniales, de Sacerdotio, Sacrificijs, & ceremonijs veteris Teſtamenti, in populo Iudaico, vſq; ad Chriſtum, quæ continebant figuras & ſignificationes, de Ieſu Chriſto promiſſo Meßia, ipſiusq; vnico ſacrificio, quo Deus placatus eſt, & nos redempti ſumus.

Leges Iudiciales de ordinatione politiæ & Iudiciorum, in populo Iudaico, vſq; ad Chriſtum.

Decalogus, qui nominatur Lex Moralis, & eſt æterna ac vniuerſalis pertinens ad omnes homines.

QVOMODO DIVIDITVR DECALOGVS?

Decalogus diuiditur in duas tabulas, quarum prima continet præcepta tria, Secunda ſeptem.

QVA-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

QVARE SIC DIVIDITVR DECALOGVS?

Quia Deus ſic diuiſit, ſcribens Decalogum in duabus tabulis. Atq; rationem eius diuiſionis declarat Chriſtus, nominans ſummam primæ tabulæ, de immediata dilectione Dei, Præceptum primum, Et ſummam ſecundæ tabulæ, de dilectione proximi, Præceptum ſecundum.

Matth. 22. Diliges Dominum Deum tuum, ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota mente tua. Hoc eſt primum & magnum mandatum, Secundum ſimile eſt huic.

Diliges proximum tuum ſicut teipſum. In his duobus mandatis tota lex pendet, & Prophetæ.

CVR DICIT CHRISTVS, QVOD SECVNDVM PRAECEPTVM SIT SIMILE PRIMO?

Duæ ſunt præcipuæ cauſæ. Prima eſt, quia vnus Deus eſt vtriusq; tabulæ autor & vin-

vindex. Secunda cauſa eſt, quia non eſt vera dilectio Dei, ſine dilectione proximi, & viciſſim non eſt vera dilectio proximi, ſine dilectione Dei. De his duabus cauſis ſic dicit Iohannes. 1. Iohan. 4. Si quis dicit, diligo Deum, & fratrem ſuum odit, mendax eſt, Qui enim non diligit fratrem ſuum, quem videt, Deum quem non videt, quomodo poteſt diligere? Et hoc præceptum habemus ab eo, vt qui diligit Deum, diligat & fratrem ſuum.

QVAE EST SINGVLORVN PRAECEPTORVM SENTENTIA?

Explicationes ſingulorum præceptorum petantur ex Catechiſmo Lutheri, & Locis Communibus Philippi.

QVOTVPLEX EST VSVS DECALOGI?

Triplex eſt Decalogi vſus. Primus vſus eſt politicus ſeu Pædagogicus, nimirum, gubernatio morum, & conſeruatio honeſtæ diſciplinæ inter omnes homines.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

1 Timot. 1. Lex eſt poſita iniuſtis & inobedientibus.

QVIS EST SECVNDVS VSVS?

Secundus uſus legis eſt Spiritualis, videlicet, poſtulare ab omnibus hominibus integram conformitatem, & perfectam obedientiam internarum & externarum virium, animæ & corporis, atq; accuſare omnia peccata in omnibus hominibus, & reuelare omnibus hominibus iram & maledictionem Dei propter peccata, niſi accipiant remiſsionem peccatorum per fidem propter mediatorem Ieſum Chriſtum.

Rom. 1. Reuelatur ira Dei de cœlo, ſuper omnem impietatem ac iniuſtitiam hominum.

Rom. 3. Per legem eſt agnitio peccati.

Rom. 7. Peccatum non cognoui niſi per legem. Nam concupiſcentiam neſciebam, niſi lex diceret, Non concupiſces.

Ibidem. Scimus quod lex Spiritualis eſt, Ego autem carnalis ſum, venundatus ſub peccato.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

QVAE EST CAVSA FINALIS VSVS SPIRITVALIS LEGIS?

Cauſa finalis huius vſus nequaquam eſt deſperatio Cainica, aut Iudæ, Sed vt agnoſcentes peccata noſtra, confugiamus ad Chriſtum, & fide petamus remiſsionem peccatorum propter Chriſtum Mediatorem & Redemptorem.

Gala. 3. Concluſit ſcriptura omnia ſub peccato, vt promiſsio ex fide Ieſu Chriſti daretur credentibus:

Rom. 11. Concluſit Deus omnes ſub incredulitatem, Vt omnium miſereatur.

QVIS EST TERTIVS VSVS LEGIS?

Tertius vſus eſt, docere renatos quæ bona opera Deus à nobis requirat & poſtulet, Ezech. 20. In præceptis meis ambulate, Deutero. 12. Quod ego præcipio tibi, hoc tantum facias Domino.

QVID EST PECCATVM A LEGE DEI ACCVSATVM?

Peccatum eſt ἀνομίας. 1. Iohan. 3. hoc eſt, peccatum eſt quicquid in homine, & in ipſius viribus, ſenſibus & actionibus internis & externis, à lege Dei diſcrepat, & cum lege Dei pugnat, faciens hominem reum Dei iræ & maledictionis, ac mortis æternæ niſi accipiat remiſsionem propter Chriſtum.

QVOTVPLEX EST PECCATVM, A LEGE DEI ACCVSATVM?

Peccatum eſt duplex. Originale & Actuale.

QVID EST PECCATVM ORIGINALE.

Peccatum Originale eſt & reatus propter primorum parentum lapſum ſeu peccatum, & defectus imaginis Dei, carentia Originalis Iu-

ſtitiæ, caligo, tenebræ, ignorantia, prauitas, ἀνομίᾳ et malitia in tota natura uniuscuiusq; hominis carnaliter concepti & nati, in ipſius anima & corpore, & in omnibus viribus, ſenſibus & membris, contraria & repugnans legi Dei, & faciens hominem reum iræ Dei, maledictionis, & æternæ mortis, niſi accipiat remiſsionem peccatorum propter Chriſtum.

Gene. 5. Adam genuit filium ad imaginem & ſimilitudinem ſuam.

Pſal. 51. Ecce in iniquitatibus conceptus ſum, & in peccatis concepit me mater mea

Rom. 5. Per vnum hominem peccatum intrauit in mundum, & per peccatum mors, & ſic mors in omnes homines pertranſijt, quia omnes peccauerunt. Item, Regnauit mors etiam in eos qui non peccauerunt in ſimilitudinem præuaricationis Adæ. Item. Vnius delicto multi mortui ſunt. Item. Per inobedientiam vnius hominis peccatores conſtituti ſunt multi.

Ephe. 2. Eramus omnes natura filij iræ. Iohan. 3. Quod natum eſt ex carne caro eſt

QVID EST PECCATVM ACTVALE?

Peccatum actuale eſt omnis fructus peccati Originalis, internus & externus, Matt. 7. Mala arbor malos fructus facit. Non poteſt arbor mala fructus bonos facere.

Matt. 15. De corde exeunt cogitationes malæ, homicidia, adulteria, fornicationes, furta, falſa teſtimonia, blaſphemiæ.

QVAE EST SECVNDA DIVISIO PECCATI?

Peccatum aliud eſt mortale ſeu regnans, aliud eſt veniale ſeu non regnans.

QVID EST PECCATVM MORTALE SEV REGNANS?

Peccatum mortale ſeu regnans in non renatis, & non conuerſis, eſt omne peccatum, originale & actualia. Sed in illis qui fuerunt renati & conuerſi, eſt lapſus in hæreſin contra fundamentum, aut in incrudelitatem, aut in alia peccata contra conſcientiam, quia abijcientes bonam conſcientiam faciunt naufragium circa fidem. 1. Timo. 1. Condonantur autem etiam regnantia & mortalia peccata omnibus agenti-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

bus pœnitentiam, & fide petentibus peccatorum remiſsionem. Iuxta articulum Fidei. Credo remiſsionem peccatorum.

1. Iohan. 1. Sanguis Ieſu Chriſti Filij Dei emundat nos ab omni peccato. Ibidem Si confiteamur peccata noſtra, fidelis eſt & iuſtus vt remittat nobis peccata noſtra, & emundet nos ab omni iniquitate.

Ezech. 33. Viuo ego dicit Dominus, nolo mortem impij, ſed vt conuertatur impius à via ſua & viuat.

QVID EST PECCATVM NON REGNANS SEV VENIALE?

Peccatum non regnans ſeu veniale eſt in renatis & conuerſis, in hac vita, malum originis, & multæ infirmitates, imbecillitates, ignorantiæ, negligentiæ & omiſsiones non affectatæ, & multæ præoccupationes prauorum affectuum, quibus tamen renati & conuerſi repugnant per Spiritum ſanctum & fidei inuocationem, ne ruant contra conſcientiam.

Roma. 8. Nulla condemnatio eſt his,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

qui ſunt in Chriſto Ieſu, qui non ambulant ſecundum carnem, ſed ſecundum Spiritum.

Ibidem. Si Spiritu facta carnis mortificaueritis, Viuetis.

DE EVANGELIO.

QVID EST EVANGELIVM?

Euangelium eſt doctrina diuinitus patefacta, & prorſus ignota rationi, de Dei miſericordia & dilectione, erga nos homines, propter Ieſum Chriſtum Filium DEI, Mediatorem & Redemptorem noſtrum, promittens & donans omnibus credentibus in Ieſum Chriſtum, remiſsionem peccatorum & vitam æternam, gratis, ſine operibus, propter interceſsionem, obedientiam, et ſatis factionem ſolius Ieſu Chriſti Mediatoris & Redemtoris.

QVAE EST SVMMA EVANGELII?

Summa Euangelij hæc eſt. Iohan. 3. Sic Deus dilexit mundum, vt Filium ſuum vnigenitum daret, vt omnis qui credit in eum, non

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

pereat, ſed habeat vitam æternam. Lucæ 2. Ecce Euangelizo vobis gaudium magnum, quod erit omni populo, quia natus eſt vobis hodie Saluator, qui eſt Chriſtus Dominus, in ciuitate Dauid. 1. Timo. 1. Fidelis ſermo, & dignus qui omnibus modis accipiatur, quod Ieſus Chriſtus venit in hunc mundum peccatores ſaluos facere. Actorum 10. Huic (Ieſu) omnes Prophetæ teſtimonium ferunt, quod remiſſionem peccatorum accipiat per nomen eius, omnis qui credit in eum.

1. Iohan. 5. Hoc eſt teſtimonium quod vitam æternam dedit nobis Deus, & hæc vita in filio eius eſt. Qui habet Filium habet vitam. Qui non habet Filium Dei, Vitam non habet.

QVID EST FIDES CHRISTIANA?

Fides Chriſtiana non tantum eſt noticia literalis promiſſionum diuinarum, & hiſtoriæ de Filio DEI Ieſu Chriſto, ſed eſt aſſentiri omni verbo Dei, & fiducia in Deo patre omnipotente, et filio eius Ieſu Chriſto et Spiritu ſancto, acquieſcens in ſatisfactione, obedientia, morte & reſurrectione Ieſu Chriſti Mediatoris &

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

Redemptoris, atq; in Dei miſericordia propter hunc Mediatorem & Redemptorem promiſſa, et accipiens in Ieſu Chriſto, & propter ipſum, gratis, Dei gratiam, remiſſionem peccatorum & vitam æternam.

Actorum 24. Paulus dicit ad Felicem præſidem. Confiteor tibi, quod iuxta viam, quam vocant (ſcilicet Iudæi accuſatores mei) hæreſim, ſic colo Deum Patrum meorum, credens omnibus quæ ſcripta ſunt in lege & Prophetis, ſpem habens in Deum, fore, quam & hi ipſi expectant, reſurrectionem mortuorum, iuſtorum ſimul & iniuſtorum. Quin in hoc ipſo ſtudeo ſine offendiculo conſcientiam habere erga Deum & erga homines ſemper.

QVAE EST SVMMA FIDEI CHRISTIANAE?

Summa Chriſtianæ Fidei eſt comprehenſa articnlis Symboli Apoſtolici.

CVR

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

CVR DICIMVS IN SYMBOLO. CREDO IN DEVM PATREM: Et in Filium eius Ieſum Chriſtum, & in Spiritum ſanctum?

Quia verus Deus noſter, in quem credimus, eſt vnus æternus Deus, Et in hac vnius veri DEI, ſeu vnius eſſentiæ diuinæ vnitate, ſunt tres diſtinctæ perſonæ conſubſtantiales & coæternæ, Pater, Filius, & Spiritus ſanctus. Quemadmodum in Symbolo Athanaſij dicitur.

Fides Catholica hæc eſt, vt vnum Deum in Trinitate, & Trinitatem in vnitate veneremur.

Neq; confundentes perſonas, neq; ſubſtantiam ſeparantes.

Alia eſt enim perſona patris, alia Filij, alia Spiritus ſancti.

Sed patris, & Filij, & Spiritus ſancti, vna eſt diuinitas, æqualis gloria, coæterna maieſtas.

QVOMODO DISCERNVNTVR PERSONAE ET QVIS EST EARVM ORDO?

Diſtinctio & ordo perſonarum in Trinitate, demonſtratur per verba Baptiſmi. In nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti. Atq; Athanaſius in Symbolo hanc diſtinctionem & ordinem declarat.

Pater à nullo eſt non factus, nec creatus, nec genitus.

Filius à Patre ſolo eſt, non factus, nec creatus, ſed genitus.

Spiritus ſanctus à Patre & Filio, non factus, nec creatus, nec genitus, ſed procedens.

FACITNE HAEC DISTINCTIO ET ORDO PERSOnarum etiam differentiam temporis aut dignitatis in Trinitate?

Diſtinctio & proprietates, & ordo perſonarum in vna diuinitatis eſſentia, non faciunt differentiam temporis aut dignitatis in Trinitate,

tate, Sicut in Symbolo Athanaſij rectiſsime dicitur.

Et in hac Trinitate nihil eſt prius aut poſterius nihil maius aut minus

Sed totæ tres perſonæ coæternæ ſibi ſunt & coæquales.

DISCERNVNTVRNE ETIAM PERSONAE EXTERNIS DIFFERENTIIS?

De operibus Trinitatis extra diuinitatem ad creaturas Regula tenenda eſt. Opera Trinitatis ad extra ſunt indiuiſa, ſeu ſunt communia tribus perſonis, Seruata tamen uniuscuiusq; perſonæ proprietate. Pater non mittitur, ſed mittit Filium, Filius non mittit Patrem, Sed mittitur & datur à Patre, Et homo factus eſt, & eſt Mediator & Redemptor noſter. Spiritus ſanctus mittitur à Patre & Filio in corda credentium.

QVAE PERSONA TRINITATIS EST INCARNATA?

Secun-

Secunda perſona Trinitatis, æternus & vnigenitus Filius Dei, volente tota Trinitate, per immenſam dilectionem erga nos miſeros homines, ſuſcepit in ſemetipſum officium Mediatoris & Redemptoris noſtri, vt per ſuam obedientiam & ſatisfactionem perſoluto pretio pro peccatis noſtris, nos Deo reconciliaret, & à peccatis atq; morte & condemnatione æterna nos redimeret.

Ideoq; Filius Dei eſt Meſſias promiſſus Eccleſiæ, qui in plenitudine temporis incarnatus & homo factus eſt, aſſumpta humana natura in vtero Mariæ virginis per operationem Spiritus ſancti.

Gene. 3. Semen Mulieris conteret caput Serpentis.

Gene. 22. In ſemine tuo benedicentur omnes gentes terræ.

Eſa. 7 Ecce virgo concipiet, & pariet filium, & vocabit nomen eius Emanuel.

Lucæ 1. Ecce concipies in vtero, & paries Filium, & vocabis nomen eius Ieſus. Hic erit magnus, & filius altiſſimi vocabitur.

Ibidem. Spiritus ſanctus ſuperueniet in te, & virtus altiſſimi obumbrabit tibi, qua-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

propter quod ex te naſcetur Sanctum, filius Dei vocabitur.

Ioh. 1. Verbum caro factum eſt, & habitauit in nobis, & vidimus gloriam eius, gloriam quaſi vnigeniti a patre, plenum gratia & veritate.

Gala. 4 Cum venit plenitudo temporis, miſit Deus Filium ſuum, factum ex Muliere.

QVOMODO NOMINATVR MYSTERIVM INCARNATIONIS?

Nominatur vnio Hypoſtatica ſeu perſonalis, Quia ſecunda perſona Trinttatis, æternus Filius Dei, non aſſumſit perſonam humanam, in dualitatem perſonarum, ſed aſſumſit naturam humanam integram & immaculatam, animam & corpus in vnitatem perſonæ. Hoc eſt, Filius Dei aſſumptam humanam naturam ſibi vniuit in perſonæ vnitatem.

QVA-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

QVARE FILIVS DEI HOMO FACTVS EST? ET QVARE oportuit Redemptorum noſtrum eſſe Deum & hominem in vna perſona?

Diuinitas non poteſt pati aut mori, Ideo oportuit Mediatorem & Redemtorem noſtrum Dei Filium, fieri hominem, vt Filius DEI in aſſumpta carne ſeu humana natura pro nobis pateretur et moreretur, Suaq; obedientia paßione & morte precium redemptionis pro nobis perſolueret. Sed vt hic noſter mediator & redemptor, poſſet conterere caput Serpentis, vincere diabolum, deſtruere opera diaboli, tollere peccatum cum maledictione & morte, & dare benedictionem, iuſticiam, & vitam æternam omnibus credentibus in ipſum, atq; vt ipſius obedientia, paßio & mors, eſſet æquiualens precium redemptionis noſtræ, placans iram infinitæ maieſtatis Dei, & impetrans nobis ſuperabundantem gratiam & miſericordiam Dei ad remißionem & deletionem omnium peccatorum noſtrorum, Ideo oportuit hunc noſtrum Mediatorem & Redemptorem, non tantum eſſe homi-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

hominem, ſed verum Deum & verum hominem in vna perſona.

Hebr. 2. Quia pueri communicarunt carni & ſanguini, & IPSE ſimiliter participauit eiſdem, vt per mortem deſtrueret eum, qui habebat mortis imperium, id eſt, diabolum, & liberaret eos qui timore mortis per totam vitam obnoxij erant ſeruituti.

QVOMODO MYSTERIVM INCARNATIONIS DESCRIbitur ab Athanaſio in Symbolo?

Neceſſarium eſt ad æternam ſalutem, vt incarnationem quoq; Domini noſtri Ieſu Chriſti fideliter credat.

Eſt ergo fides recta, vt credamus & confiteamur, quod Dominus noſter Ieſus Chriſtus, Dei Filius, Deus & homo eſt.

Deus ex ſubſtantia patris ante ſecula genitus, & homo ex ſubſtantia Matris in ſeculo natus.

Perfectus Deus, perfectus homo, ex anima rationali, & humana carne ſubſiſtens.

Aequalis Patri ſecundum diuinitatem, Minor Patre ſecundum humanitatem.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

Qui licet Deus ſit & homo, non duo tamen, ſed vnus eſt Chriſtus.

Vnus autem non conuerſione diuinitatis in carnem, ſed aſſumtione humanitatis in Deum.

Vnus omnino non confuſione ſubſtantiæ, ſed vnitate perſonæ.

Quia ſicut anima rationalis & caro vnus eſt homo, Ita Deus & homo vnus eſt Chriſtus. Qui paſſus eſt pro ſalute noſtra, &c.

QVAE EST APPLICATIO FIDEI IN SINGVLIS PARTIbus & articulis Symboli?

Applicationem fidei per omnes Symboli partes docet Catechiſmus Lutheri.

QVAE PRAETEREA SVNT IN MEDITATIONE ET APPLIcatione ſecundæ partis notanda?

Notanda eſt concio Angeli ad paſtores Lucæ 2. Ecce Euangelizo VOBIS gaudium magnum, quod erit OMNI populo, quia natus eſt VOBIS hodie SALVATOR, qui

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

eſt CHRISTVS Dominus in ciuitate Dauid. Et verba Eſaiæ Cap. 9. Puer natus eſt NOBIS, & Filius datus eſt NOBIS. Et Cap. 53. Vere languores NOSTROS ipſe tulit, & dolores NOSTROS ipſe portauit. Ipſe vulneratus eſt propter iniquitates NOSTRAS, attritus eſt propter ſcelera NOSTRA, diſciplina pacis NOSTRAE ſuper Eum, & liuore Eius NOS ſanati ſumus. Et Pauli verba Rom. 4. Qui traditus eſt propter peccata NOSTRA, & reſurrexit propter Iuſtificationem NOSTRI. Gal. 2. Qui dilexit me, & tradidit ſemetipſum pro ME. De hac applicatione Fidei ſic dicitur in Symbolo Nicæno. Qui propter Nos homines, & propter NOSTRAM ſalutem diſcendit de cœlo, & incarnatus eſt de Spiritu ſancto ex Maria virgine, & Homo factus eſt, Crucifixus etiam pro NOBIS ſub Pontio Pilato, Paſſus & ſepultus eſt. Et reſurrexit tertia die ſecundum ſcripturas. Et aſcendit in cœlum, ſedet ad dexteram Dei Patris omnipotentis. Et iterum venturus eſt cum gloria iudicare viuos et mortuos. Cuius Regni non erit finis.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

DECLARA HANC APPLICATIONEM.

Vn

Vnigenitus Filius DEI, Dominus noſter Ieſus Chriſtus propter me, & propter te, & propter meam & propter tuam ſalutem factus eſt homo, conceptus natus, paſſus, crucifixus, mortuus & reſuſcitatus eſt, vt NOS certò & firmiter cum fiducia indubitata credamus, per ipſius obedientiam, paſſionem & mortem, noſtra, Mea & Tua peccata eſſe expiata, Nos Deo eſſe reconciliatos, & pretium redemtionis ab Ipſo pro Nobis, pro ME & pro TE perſolutum eſſe, Et Nos per ipſius mortem & Reſurrectionem veriſſime accipere peccatorum remiſſionem, Iuſticiam et vitam æternam. IPSE enim eſt agnus Dei tollens peccata Mundi, Iohan. 1. Et Ipſe eſt propitiatio pro peccatis noſtris, & non pro noſtris tantum, ſed etiam pro totius Mundi, 1. Iohan. 2. Ipſe deleuit Chirographum contrarium nobis, auferens illud de medio, & affigens cruci, Collo. 2. Ipſius ſanguis mundat nos ab omnibus peccatis noſtris, 1. Iohan. 1. Ipſe vnica oblatione ſuÿpſius, & propriÿ ſanguinis effuſione, æterna redem-

tione

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

tione Nos (Me & Te) conſummauit in ſempiternum , Hebr. 9 10. Ipſe eſt noſtra Reſurrectio & vita , Iohan. 11 Et nos per fidem in Ipſum ſumus cum Ipſo conſepulti in mortem, et ſumus cum ipſo conreſuſcitati & conuiuificati, Ephe. 2. Collo. 2. Atq; ipſe aſcendit in cœlum, captiuam ducens captiuitatem , pandens iter ante nos. Mich. 2. Et parans nobis locum in æternis manſionibus regni cœleſtis. Iohan. 14. Et Nos per fidem in Ipſo ſumus concollocati in cœleſtibus , Et noſtram conuerſationem ac manentem ciuitatem habemus in cœlo, Eph. 2 Phil. 3. Ipſe ſedet ad dexteram Patris omnipotentis, ſuper omnem principatum et poteſtatem et virtutem & dominationem , caput ſuper omnem Eccleſiam omnia in omnibus adimplens, Eph 1. Non relinquens nos orphanos , Iohan. 14. Sed præſens nobiſcum vſq; ad conſummationem ſeculi , Matt. 28. Et habitans in nobis, & manſionem vna cum Patre & Spiritu ſancto apud nos faciens , Iohan. 14. Et dans nobis Spiritum ſanctum. Iohan. 16. Actor. 2. Et conſeruans miniſterium Euangelij, et per verbum ac Sacramenta efficaciter operans , Ephe. 4. Marci 16. Rom. 1. Et dans ouibus ſuis vitam æternam , Et defendens ac ſeruans eas vt non poſsit eas

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

quiſquam ex manibus ipſius rapere, Iohan. 10. Et apparens in conſpectu Dei pro nobis, ſemper viuens ad interpellandum pro nobis, Heb. 7. 9. Rom. 8. 1. Iohan. 2. Vt & nos habeamus fiduciam per ipſum accedendi ad thronum gratiæ, Hebr. 4. Et Ipſe venturus eſt iudicare viuos & mortuos, vt nos reſuſcitatos a morte faciat conformes glorioſo ſuo corpori, & vt deſtructis omnibus hoſtibus noſtris, aſſumat nos ad ſemetipſum, vt vbi Ipſe eſt, ibi & Nos ſimus cum ipſo in æternum, & videamus gloriam eius, & ſit Deus omnia in omnibus nobis Iohan. 14. Philip. 3. 1. Cor. 15.

QVAE PRAETEREA IN ARTICVLIS TERTIAE PARTIS Symboli notanda ſunt de applicatione?

Credimus eſſe vnam ſanctam Catholicam Eccleſiam, & nos in ea ſancta Catholica Eccleſia, per vnam fidem in Ieſum Chriſtum, et vnum Baptiſmum eſſe conciues Sanctorum Filiorum & hæredum Dei ac cohæredum Chriſti, in vno corpore Ieſu Chriſti, per vnum Spiritum Chriſti habitantem in nobis, et in communione paßionis,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

nis, mortis et reſurrectionis Chriſti ad remiſſionem peccatorum noſtrorum, & ad reſurrectionem carnis noſtræ ad vitam æternam.

Ephe. 2. Iam non eſtis hoſpites & aduenæ, ſed eſtis ciues ſanctorum, & domeſtici Dei, ſuperædificati ſuper fundamentum Apoſtolorum & Prophetarum, exiſtente ſummo Angulari lapide Ieſu Chriſto, in quo totum ædificium coagmentatum creſcit in templum ſanctum in Domino. In quo & vos coædificamini in habitaculum Dei per ſpiritum.

Ephe. 4. Vnum corpus, vnus ſpiritus, ſicut vocati eſtis in vna ſpe vocationis veſtræ, vnus Deus & Pater omnium, qui eſt ſuper omnes, & per omnia & in omnibus nobis.

1. Cor. 8. Nobis vnus eſt Deus Pater & nos in illo, Et vnus Dominus Ieſus Chriſtus per quem omnia & nos per ipſum.

2. Corint. 13. Gratia Domini noſtri Ieſu Chriſti, & caritas Dei, & communicatio Spiritus ſancti ſit cum omnibus vobis, Amen.

ESTNE PAPISTICA DOCTRINA VERA, QVOD POSSIMVS remiſſionem peccatorum et vitam æternam mereri noſtris operibus?

Illa Papiſtarum doctrina eſt mendax contra Deum Patrem, & Filium eius Ieſum Chriſtum, vnicum Mediatorem & Redemptorem et Saluatorem noſtrum, & contra Spiritum ſanctum, quia eſt impia abnegatio promiſſionum diuinarum & Euangelij Ieſu Chriſti, & totius ſacræ ſcripturæ, atq; articulorum fidei de Ieſu Chriſti Filij DEI obedientia paſſione et morte pro nobis, & ſanctiſſimorum Sacramentorum, Baptiſmi & cœnæ Dominicæ, vna cum Abſolutione & articulo Symboli, Credo remiſſionem peccatorum. Atq; eſt contemtus & abiectio gratiæ Dei, & meritorum Ieſu Chriſti. Iuxta expreſſa verba Apoſtoli Pauli.

Gal. 2. Non abijcio gratiam Dei. Si enim per legem eſt iuſticia. Ergo Chriſtus fruſtra mortuus eſt.

Gala. 5. Chriſtus vobis factus eſt ocioſus, quicunq; per legem iuſtificamini, à gratia excidiſtis.

Heb 10. Irritam quis faciens legem Moſi, ſine vlla miſeratione duobus vel tribus teſtibus moritur, quanto magis putatis deteriora mereri ſupplicia, qui Filium Dei conculcauerit, & ſanguinem teſtamenti pollutum duxerit, in

quo ſanctificatus eſt, & ſpiritui gratiæ contumeliam fecerit.

QVOMODO IGITVR IVSTIFICAMVR CORAM DEO, ET SALVAMVR?

Sic coram Deo inſtificamur & ſaluamur, ſicut in Symbolo Apoſtolica dicimus. Credo remiſſionem peccatorum. Et credo vitam æternam. Iuſtificamur coram Deo, & ſaluamur, hoc eſt accipimus remiſſionem peccatorum & vitam æternam, gratis, ſine operibus noſtris, per miſericordiam Dei, ſola fide in Ieſum Chriſtum Mediatorem & Redemptorem noſtrum vnicum.

Gene. 15. Rom. 4. Credidit Abraham Deo, & imputatum eſt illi ad iuſticiam.

Non ſcriptum eſt autem propter illum tantum, imputatum fuiſſe illi, ſed etiam propter nos, quibus imputabitur, credentibus in eum, qui excitauit Ieſum Chriſtum Dominum noſtrum à mortuis, Qui traditus fuit propter peccata noſtra & reſurrexit propter iuſtificationem noſtri.

Ioh. 3. Sic Deus dilexit mundum, vt filium

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

ſuum vnigenitum daret, vt omnis qui credit in eum, non pereat ſed habeat vitam æternam.

Rom. 3. Arbitramur iuſtificari hominem fide ſine operibus legis.

Ibidem. Omnes peccauerunt & carent gloria Dei, Iuſtificantur autem gratis per ipſius gratiam, per redemptionem quæ eſt in Chriſto Ieſu, quem Deus propoſuit propitiatorem, per fidem in ſanguine ipſius, Ephe. 2. Gratia ſaluati eſtis per fidem, & hoc non ex vobis, donum Dei eſt, non ex operibus, ne quis glorietur.

Act. 4. & 10. Hic (Dominus noſter Ieſus Chriſtus) eſt lapis qui reprobatus eſt à vobis ædificantibus, Et non eſt in alio quoquam ſalus, Non enim aliud nomen eſt ſub cœlo datum hominibus in quo oporteat nos ſaluos fieri. Huic omnes Prophetæ teſtimonium ferunt, quod remiſsionem peccatorum accipiat per nomen ipſius, omnis qui credit in ipſum.

QVARE IN DOCTRINA DE IVSTIFICATIONE RETInenda eſt excluſiua, Gratis, ſine operibus, ſola fide?

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

Sex ſunt cauſæ, Prima eſt quia ſcriptura ponit excluſiuas, gratis, per gratiam, Sine operibus legis, non ex operibus, quarum excluſiuarum vim & ſignificationem exprimit Eccleſia per particulam, ſola fide.

Secunda cauſa eſt, vt tribuatur debitus honos Filio Dei, Mediatori & Redemptori noſtro. Quia ipſe ſolus eſt agnus Dei tollens peccata mundi, Iohan. 1. Nec eſt in alio quoquam ſalus, nec eſt aliud nomen ſub cœlo datum hominibus in quo oporteat nos ſaluos fieri, Acto. 4.

Tertia cauſa eſt. Quia particulæ excluſiuæ explicant & illuſtrant omnes promiſſiones Euangelicas in ſcriptura. Siquidem in illis eſt ſignificatio excluſiua, de ſola Dei Miſericordia, de ſolo Redemptore Ieſu Chriſto, & de ſola fide.

Quarta cauſa eſt, Vt conſcientiæ noſtræ habeant firmam & certam conſolationem in Ieſu Chriſto. Rom. 4. Ideo ex fide, vt ſecundum gratiam firma ſit promiſſio omni ſemini.

Quinta cauſa eſt, vt fiat inuocatio in fide & nomine ſolius & vnici Mediatoris & Redemptoris noſtri Ieſu Chriſti. Iohan. 16. Amen Amen dico vobis, quicquid petieritis Patrem in nomine meo dabit vobis.

Sexta cauſa eſt, vt ſit conſpicuum diſcrimen

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

men inter legem, & Euangelium. Nam deleta excluſiua, fit confuſio legis & Euangelÿ, & tollitur conſolatio Euangelica, & abÿcitur ſatisfactio obedientiæ & mortis Chriſti, & gratia Dei, Gal. 2. 5.

DE ORATIONE.

QVIS EST PRAECIPVVS ET PROPRIVS CVLTVS VERI DEI?

Præcipuus & proprius cultus veri Dei, eſt vera Dei inuocatio in fide, et in nomine Filÿ Dei Ieſu Chriſti. Deutero. 6 Matt. 4. Dominum Deum tuum adorabis, & illi ſoli ſeruies.

Pſal. 50. Inuoca me in die tribulationis tuæ.

Iohan. 4. Veri adoratores adorabunt Patrem in ſpiritu & veritate. Nam pater tales quærit qui adorent ipſum, Spiritus eſt Deus, et eos qui adorant ipſum in Spiritu & veritate oportet adorare.

QVID

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

QVID EST ADORARE SEV INVOCARE IN SPIRITV & veritate?

In Spiritu & viritate adorare ſeu inuocare, eſt non tantum ſono verborum preces dicere, vt faciunt Hypocritæ, ſed eſt inuocare ex veris motibus ac gemitibus cordis, accenſis à Spiritu ſancto, in nomine ac fiducia Ieſu Chriſti Mediatoris, propter quem ſolum preces noſtræ placent Deo & exaudiuntur.

Zachar. 12. Effundam ſuper Domum Dauid & ſuper habitatores Ieruſalem Spiritum gratiæ & precum.

Galat. 4. Quoniam eſtis Filij, miſit Deus ſpiritum Filij ſui in corda veſtra clamantem Abba Pater.

Roma. 8. Accepiſtis ſpiritum adoptionis, per quem clamamus Abba Pater. Ibidem, Spiritus adiuuat infirmitates noſtras, Nam quid oremus, ſicut oportet, neſcimus, Sed ipſe ſpiritus poſtulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus. Qui autem ſcrutatur corda, ſcit quid deſideret ſpiritus, quoniam ſecundum Deum poſtulat pro ſanctis.

Iohan.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

Iohan. 16 Amen Amen dico vobis, quicquid petieritis Patrem in nomine meo dabit vobis.

Iohan. 14. Quodcunq; petieritis Patrem in nomine meo, hoc faciam, vt glorificetur Pater in Filio.

SVNTNE ANGELI AVT SANCTI MORTVI INVOCANDI?

Non ſunt inuocandi. Quia inuocatio Angelorum & Sanctorum mortuorum eſt Idolatria contra primum Præceptum. Non habebis Deos alienos coram me. Et contra eius Præcepti explicationem. Deutero. 6 Mat. 4. Dominum Deum tuum adorabis et illi ſoli ſeruies.

Eſa. 42. Ego Dominus, hoc eſt nomen meum, Gloriam meam alteri non dabo, & laudem meam ſculptilibus, Pſal. 50. Inuoca me in die tribulationis tuæ, & ego eripiam te, & tu glorificabis me.

Matthæi ſexto dicit Chriſtus, Sic ergo orabitis. Pater noſter qui es in cælis. Ergo non eſt dicendum in inuocatione. Sancte Gabriel, aut Sancta Maria, aut Sancte Petre, qui es in cælis.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

lis. Atq; notandum eſt quod Angelus in Apocalypſi bis inquit ad Ioannem. Vide ne feceris, conſeruus enim tuus ſum. Deum adora.

Secundo. Inuocatio Angelorum & Sanctorum pugnat cum fide Chriſtiana, & cum Apoſtolico Symbolo. Iuxta dictum Pauli, Rom 10. Quomodo inuocabunt eum in quem non crediderunt. Non autem dicimus in Symbolo fidei Credo in Angelos aut credo in Sanctum Petrum. Sed dicimus. Credo in Deum Patrem, Et in Filium eius vnicum Ieſum Chriſtum Dominum noſtrum. Et in Spiritum ſanctum. Ergo neq; Angeli neq; Sancti, ſed ſolus verus Deus, qui eſt Deus Pater & Filius eius Ieſus Chriſtus, & Spiritus ſanctus, vnus æternus & omnipotens Deus inuocari debet. Sicut recte dictum eſt. Sicut Baptizati ſumus ita credimus, ſicut credimus ita inuocamus, Patrem & Filium & Spiritum ſanctum, vnum Deum glorificantes.

Tertio. Omnis inuocatio debet fieri in nomine Mediatoris Ieſu Chriſti. Iohan. 14.15.16. Sed Ieſus Chriſtus eſt Mediator inter Deum & nos homines. 1. Timo. 2. Vnus Mediator Dei & hominum, homo Ieſus Chriſtus. Filius Dei non eſt Mediator inter nos homines, & Ange-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

Angelos aut Sanctos. Ergo neq; Angeli neq; Sancti ſunt inuocandi.

Quarto. Omnis inuocatio debet fieri in fide promiſsionis, Inuocationes autem quæ fiunt ad Angelos & ſanctos, vel quæ fiunt in nomine Angelorum aut Sanctorum, propter ipſorum merita et interceſsionem nullam habent promiſsionem, Ergo tales inuocationes non debent fieri.

Eſaiæ 64. Tu es Pater noſter. Abraham enim ignorat nos, & Iſrahel non nouit nos. Tu autem Pater noſter es, & Redemptor noſter, ab antiquo hoc eſt nomen tuum.

QVAE SVNT COGITANDA IN VERA INVOCATIONE?

Prima cogitatio debet eſſe de dicto Chriſti, Iohan. 4 Nos adoramus quod ſcimus, quia ſalus ex Iudæis eſt, Item. Pſal. 19. Quoniam concupiſcit me eripiam eum, nouit nomen meum, ideo protegam eum, inuocat me ideo exaudiam eum. Inuocantes ergo cogitare debemus, nos non inuocare mortuas ſtatuas, aut idola, aut Deos ignotos & alienos, Sed nos inuocare verum Deum omnipotentem, creatorem cœli & terræ

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

terræ, inſpectorem & cognitorem cordium noſtrorum, quem nouimus in Filio eius Ieſu Chriſto, qui eſt æternus Deus pater Domini noſtri Ieſu Chriſti, cum Filio Ieſu Chriſto & Spiritu ſancto vnus Deus, Sicuti hanc fiducialem noticiam veri Dei in Symbolo canfitemur. Credo in Deum Patrem omnipotentem. Et in Filium eius vnicum Ieſum Chriſtum Dominum noſtrum, Et in Spiritum ſanctum.

Secundo cogitari debet de mandato, quo Deus requirit a nobis inuocationem, & contra quod peccant non inuocantes. Deutero. 6. Dominum Deum tuum adorabis, Pſal. 50. Inuoca me in die tribulationis.

Tertio cogitari debet de promiſſione exauditionis, Pſal. 50 Et ego eruam te, Et Chriſtus inquit, Petite & dabitur vobis. Hæc promiſſio requirit inuocationem in nomine & fide Ieſu Chriſti, in quo promiſſiones Dei ſunt etiam & Amen. 2. Cor. 1. Iohan. 16. Quicquid petieritis Patrem in nomine meo dabit vobis. Iohan. 14. Quicquid petieritis in nomine meo, hoc faciam vt glorificetur pater in Filio. Si quid petieritis in nomine meo hoc faciam.

Quarto cogitari debet de Mediatoris no-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

ſtri Ieſu Chriſti, ſedentis ad dexteram Patris interceßione pro nobis.

Roma. 8. Qui eſt ad dexteram Dei & interpellat pro nobis.

Hebr. 4. Habentes talem Pontificem, qui penetrauit cœlos, Ieſum Chriſtum Filium Dei, teneamus confeßionem.

Non enim habemus Pontificem, qui non poßit compati infirmitatibus noſtris, ſed tentatum per omnia, iuxta ſimilitudinem absq; peccato, Accedamus ergo cum fiducia ad thronum gratiæ, vt miſericordiam conſequamur in auxilio oportuno.

Hebræ. 7. Hic manens in æternum, perpetuum habet Sacerdotium, vnde & ſaluos facere ad plenum poteſt, qui per ipſum adeunt Deum, ſemper viuens ad interpellandum pro nobis.

Hebræ. 9. In ipſum cœlum ingreſſus eſt, vt appareat nunc in conſpectu Dei pro nobis.

1. Iohan. 2. Aduocatum habemus apud Patrem, Ieſum Chriſtum iuſtum, & ipſe eſt propitiatio pro peccatis noſtris.

Quinto cogitare debemus de gratia & auxilio Spiritus ſancti in noſtra inuocatione.

Zacha.

Zacha. 12. Effundam ſuper Domum Dauid Spiritum gratiæ & precum.

Gala. 4. Quoniam eſtis Filij, miſit Deus Spiritum Filij ſui in corda veſtra, clamantem Abba Pater.

Roma. 8. Ipſe Spiritus adiuuat infirmitatem noſtram, & poſtulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus. Qui autem ſcrutatur corda, ſcit quid deſideret ſpiritus, quoniam ſecundum Deum poſtulat pro ſanctis.

Sexto cogitari debet inuocationem non debere fieri cum mala conſcientia perſeuerandi in delictis vel peccatis, Ideo Paulus dicit extollendas eſſe puras manus, 1. Timo. 2. Et illud explicat, 2. Timo. 2. Diſcedat ab iniquitate omnis qui inuocat nomen Domini.

1. Iohan. 3. Cariſſimi ſi cor noſtrum non condemnat nos, fiduciam habemus ad Deum, & quicquid petierimus accipiemus ab eo.

Marci 11. Cum ſtabitis ad orandum remittite ſi quid habetis aduerſus aliquem, vt & Pater veſter dimittat vobis peccata veſtra. Quod ſi vos non dimiſeritis, nec Pater veſter qui in cœlis eſt, dimittet vobis peccata veſtra.

Septimo cogitari debet, nihil contra voluntatem Dei petendum eſſe, Ideo in omni petitione

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

rerum corporalium & temporalium debemus nos humiliter ſubijcere paternæ voluntati Dei, Sicut inquit Filius Dei in horto, & ſicut nos docuit in oratione dicere. Fiat voluntas tua. Sic leproſus orat. Matt. 8. Domine ſi vis potes me mundare.

1. Iohan. 5. Hæc eſt fiducia noſtra, quam habemus ad Deum, quod quicquid petierimus ſecundum voluntatem eius, audit nos.

Iacobi 4. Petitis & non accipitis, eò quod male petatis, vt in voluptates veſtras inſumatis.

Octauo cogitari debet, nunquam fieri fruſtra veram inuocationem in fide & nomine Ieſu Chriſti. Siquidem Filius Dei cum Iuramento certam exauditionem promiſit. Quando itaq; in petitione rerum corporalium & temporalium, non exaudimur ad noſtram voluntatem, tunc exaudimur ad paternam Dei voluntatem, & ad noſtram vtilitatem. Et exaudimur ſecundum illam petitionem. Fiat voluntas tua, ſicut in cælo, & in terra. Et exaudimur ſecundum inenarrabiles gemitus Spiritus ſancti in nobis, ſecundum Deum poſtulantis pro ſanctis. Semper autem paterna Dei voluntas, in

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

exauditione precum noſtrarum, nobis eſt bona & vtilis.

Rom. 8. *Qui ſcrutatur corda, ſcit quid deſideret Spiritus, quia ſecundum Deum poſtulat pro Sanctis. Scimus autem quod diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum.*

Matt. 7. *Quis veſtrum eſt homo, qui ſi filius eius petierit panem, lapidem daturus ſit illi? aut ſi piſcem petierit, num Serpentem porriget illi? Si ergo vos cum ſitis mali, noſtis bona dona dare filijs veſtris, quanto magis Pater veſter qui in cœlis eſt, dabit bona petentibus. Et Lucæ* 11. *Quanto magis Pater veſter cœleſtis dabit Spiritum ſanctum petentibus.*

Ita paulus 2. *Cor.* 11. *& ſi non exaudiebatur ad ſuam voluntatem, tamen certiſsime exaudiebatur ad ſuam vtilitatem, Iuxta paternam Dei voluntatem, ſiquidem augebantur in ipſo dona Spiritus ſancti, operantis in ipſo virtutem, & confortantis ipſum in tentatione & cruce illa grauiſsima. Iuxta reſponſum Dei. Sufficit tibi gratia mea, Nam virtus mea in infirmitate perficitur.* 2. *Cor* 11.

Nono cogitari debet de neceſsitate propria, & proximorum, ac totius Eccleſiæ, & ſocietatis humanæ, quæ neceſsitates tum Spiri-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

tuales, tum corporales ſunt plurimæ, & multiplices ac variæ.

Decimo cogitari debet, ne in inuocatione obliuiſcamur gratiarumactionis, pro omnibus Dei beneficijs.

Pſal. 50. Inuoca me in die tribulationis tuæ, & ego eruam te, & tu glorificabis me.

Pſal. 103. Benedic anima mea Domino, & noli obliuiſci omnes retrtbutiones eius. Qui propitiatur omnibus iniquitatibus tuis, qui ſanat omnes infirmitates tuas. Qui redimit de interitu vitam tuam, qui coronat te miſericordia & miſerationibus. Qui replet in bonis deſiderium tuum.

LICETNE ALIAS PRECES IN INVOCATIONE DICERE, quam orationem Dominicam?

Procul dubio optima forma precationis eſt oratio Dominica, ab ipſo Filio Dei præſcripta, Ideo pius homo eam libentiſſime in ſua inuocatione dicere debet. Attamen ſicut in ſacra ſcriptura, & præcipuè in Pſalmis extant multæ aliæ preces, à ſanctis hominibus dictæ & ſcrip-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

ſcriptæ, Ita licet quoq; nobis, aut illis, aut alijs formis precum uti, modo illud attente obſeruemus, ne preces noſtræ cum oratione Dominica, aut aliqua ipſius parte pugnent, ſed cum illa congruant. Quia oratio Dominica eſt omnium piarum precum, de qualicunq; re aut neceſſitate illæ ſecundum voluntatem Dei fieri poſſunt, compendioſa epitome & regula.

QVAE SVNT SINGVLARVM PETITIONVM BREVES EXPOSITIONES?

Illæ expoſitiones extant in paruo Catechiſmo Lutheri.

DE BAPTISMO.

QVID EST BAPTISMVS?

Baptiſmus non eſt ſimpliciter aqua ſed quæ ſit diuino mandato incluſa & verbo Dei comprehenſa.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

QVAE DEFINITIO BAPTISMI TRADITVR A PAVLO TIT. III.

Baptiſmus eſt ſaluificum lauacrum regenerationis et renouationis Spiritus ſancti, quem Deus effundit in nos opulente, per Ieſum Chriſtum Dominum noſtrum, vt iuſtificati ipſius gratia, hæredes ſimus iuxta ſpem vitæ æternæ. Fidelis ſermo eſt. Hæc definitio ſumpta eſt ex verbis Chriſti, Iohan. 3. Niſi quis renatus fuerit ex aqua & ſpiritu non poteſt intrare in regnum Dei.

QVIBVS VERBIS INSTITVTVS EST BAPTISMVS?

Matthæi vltimo & Marci vltimo capite, dicit Chriſtus, Euntes docete omnes gentes, Baptizantes eos in nomine Patris & Filij & Spiritus ſancti. Qui crediderit, & baptizatus fuerit ſaluus erit. Qui vero non crediderit condemnabitur.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

QVID SIGNIFICANT VERBA BAPTISMI?

Verba Baptiſmi, IN NOMINE PATRIS, ET FILII ET SPIRITVS SANCTI, *ſignificant primo, quod Baptiſmus eſt diuina ordinatio, inſtitutio, mandatum, atq; (ſicut Lucæ 7 nominatur) conſilium, Dei Patris, & Filij, & Spiritus ſancti. Ideoq; non prædicatur & diſpenſatur ſeu fit, humana autoritate & virtute, ſed autoritate & virtute diuina, totius ſanctæ Trinitatis, & quod Baptiſmus etiam pertineat ad dictum illud Pauli. Euangelium eſt potentia Dei ad ſalutem omni credenti.*

Secundo ſignificant hæc verba, quod tota ſancta Trinitas in actione Baptiſmi eſt præſens, & præſenter operatur. Sicut demonſtratum eſt in Baptiſmo Chriſti, in quo Pater aperit cœlum, & de cœlo clamat, Hic eſt Filius meus dilectus, in quo mihi bene complacitum eſt. Filius baptizatur, & ſe nobiſcum in vno Baptiſmo vnit, vt caput cum membris, faciens nos participes omnium ſuorum meritorum, mortis & reſurrectionis ſuæ. Spiritus ſanctus deſcen-

dit tanquam columba, & venit ſuper Filium. Sic præſentia & operatio totius Sanctæ Trinitatis in Baptiſmo noſtro, deſcribitur his teſtimonijs ſcripturæ, quæ virtutem Baptiſmi declarant, & pertinent ad explicationem verborum Baptiſmi. Baptizo te in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti.

Tit. 3. Deus per ſuam miſericordiam ſaluos nos fecit, per lauacrum regenerationis, & renouationis Spiritus ſancti, quem effudit in nos opulente, per Ieſum Chriſtum Dominum noſtrum, vt iuſtificati ipſius gratia, hæredes ſimus iuxta ſpem vitæ æternæ. Fidelis ſermo eſt.

Iohan. 1. Matt. 3. Lucæ 3. Chriſtus ſtans in medio veſtrum, Baptizat vos Spiritu ſancto.

Ephe. 5. Chriſtus dilexit Eccleſiam, & ſemetipſum tradidit pro ea, vt illam ſanctificaret, mundans eam lauacro aquæ in verbo.

Acto. 2. Baptizetur vnusquiſque veſtrum in nomine Ieſu, in remiſſionem peccatorum, & accipietis donum Spiritus ſancti.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

CVR BAPTISSIMVS NOMINATVR CONSILIVM DEI LVCAE VII.

Cauſam exponit Chriſtus in concione ad Nicodemum, Iohan. 3. *Niſi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu, non poteſt intrare in regnum Dei. Quod natum eſt ex carne, caro eſt. Et quod natum eſt ex Spiritu, Spiritus eſt. Ne mireris quod dixi tibi, oportet vos denuo naſci.* Et Petrus Actorum 2. Cum enim auditores interrogarent. *Quid faciemus viri fratres?* Reſpondet Petrus. *Pœnitentiam agite, & Baptizetur vnusquisq; veſtrum in nomine Ieſu Chriſti, in remiſsionem peccatorum, & accipietis donum Spiritus ſancti. Vobis enim, & filijs veſtris facta eſt promiſsio, & omnibus qui longe ſunt, quoscunq; Deus aduocauerit.* Sic etiam Ananias dixit ad Paulum, Acto. 22. *Exurge & Baptizare, & ablue peccata tua, inuocans nomen Domini.*

Quemadmodum Noe cum ſuis ſecutus eſt mandatum & conſilium Dei, tempore diluuij & in arca ſeruatus eſt per aquam. Ita Baptiſmus

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

tiſmus ſaluos nos facit, quo non ſordes corporis abyciuntur, ſed quo fit, vt bona conſcientia bene reſpondeat apud Deum, per reſurrectionem Ieſu Chriſti à mortuis, qui eſt ad dexteram Patris, 1. Petri 3.

RECITA PLVRA TESTIMONIA DE BAPTSIMO.

Gala. 3. Omnes Filij Dei eſtis per fidem quæ eſt in Chriſto Ieſu. Quicunq; enim Baptizati eſtis Chriſtum induiſtis, non eſt Iudæus neq; Græcus, non eſt ſeruus neq; liber, non eſt maſculus neq; fœmina, omnes enim eſtis vnum in Chriſto Ieſu. Quod ſi vos eſtis Chriſti, Igitur ſemen Abrahæ eſtis, & iuxta promiſſionem hæredes.

Roma. 6. An ignoratis fratres, quod quicunq; Baptizati ſumus in Chriſtum Ieſum, in mortem eius Baptizati ſumus, Conſepulti igitur ſumus vna cum illo per Baptiſmum in mortem, vt quemadmodum excitatus eſt Chriſtus ex mortuis, ita & nos in nouitate vitæ ambulemus.

Colloſſ 2. eſtis in illo completi, qui eſt caput omnis principatus ac poteſtatis, per quem & cir-

& circumciſi eſtis circumciſione, quæ fit ſine manibus, dum exuiſtis corpus peccatorum carnis per circumciſionem Chriſti, conſepulti ſimul cum illo per Baptiſmum, in quo ſimul etiam cum illo reſurrexiſtis, per fidem operationis Dei, qui excitauit illum à mortuis.

Hic repetantur etiam quæſtiones de Baptiſmo, ex paruo Catechiſmo Lutheri.

SVNTNE INFANTES BAPTIZANDI?

Infantes ſunt Baptizandi, quia inſtitutio & mandatum vniuerſale, de Baptizandis omnibus Gentibus, etiam ad infantes pertinet.

Secundo, quia infantibus eſt neceſſaria donatio Spiritus ſancti & regeneratio ac renouatio Spiritus ſancti, quæ fit in Baptiſmo, Iohan. 3. Tit. 3.

Et infantibus neceſſaria eſt remiſſio peccatorum & mundatio à peccatis, quæ fit in Baptiſmo. Ephe. 5. Acto. 2.

Et neceſſarium eſt infantibus vt inſerantur Eccleſiæ.

Tertio quia promiſſio Euangelij etiam ad infantes pertinet. Acto. 2. Baptizetur vnuſ-

quiſq;

quisq; veſtrum in nomine Ieſu & accipietis donum Spiritus ſancti, Vobis enim & Filijs veſtris facta eſt promiſſio.

Qui infantibus Baptiſmum negant, peccant contra vniuerſalem Baptiſmi inſtitutionem, & contra vtiliſſimum ac ſanctiſſimum conſilium Dei, & contra grauiſſimam ac dulciſſimam admonitionem ac mandatum Chriſti. Sinite paruulos ad me venire, & nolite prohibere illos, talium eſt enim regnum cœlorum, Matt, 19. Mar. 10. Lucæ 18.

QVOMODO INFANTES FIVNT PARTICIPES PROMIſſionis additæ Baptiſmo, Qui crediderit & Baptizatus fuerit, ſaluus erit:

Quia fides eſt opus Spiritus ſancti, qui datur ſeu effunditur in Baptiſmo per Ieſum Chriſtum Dominum noſtrum, & qui in Baptiſmo operatur regenerationem ad iuſtificationem remiſſionis peccatorum per gratiam Chriſti, & hæreditatem vitæ æternæ, quod non fit ſine fide in Ieſum Chriſtum, iuxta dictum, Qui non

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

crediderit condemnabitur. Eſt itaq; firmiſſima demonſtratio.

Verus Baptiſmus eſt regeneratio ex aqua & Spiritu, ad regnum cœlorum, Iohan. 3. Et eſt ſaluificum lauacrum regenerationis et renouationis Spiritus ſancti, quem Deus effundit in nos opulente per Ieſum Chriſtum Dominum noſtrum, vt iuſtificati ipſius gratia hæredes ſimus iuxta ſpem vitæ æternæ, Tit. 3. Infantes Baptizantur vero Baptiſmo.

Ergo, Infantes accipiunt in Baptiſmo Spiritum ſanctum, qui ipſos regenerat & renouat, vt iuſtificati gratia Chriſti, hæredes ſint iuxta ſpem vitæ æternæ.

Et per conſequens. Infantes illi habent fidem in Chriſtum. Sicut Baptiſta repletus Spiritu ſancto in vtero Matris, habuit fidem in Chriſtum. Sunt itaq; participes huius promiſſionis, additæ Baptiſmo. Qui crediderit & Baptizatus fuerit ſaluus erit.

QVID SENTIENDVM EST DE CHRISTIANORVM INfantibus, qui præueniuntur morte, vt non poſſint Baptizari?

Sicut

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

Sicut Iudæorum infantes, qui ante octauum diem moriebantur, non condemnabantur lege de circumciſione octaui diei, Et ſicut Martyres ante Baptiſmum interfecti, non condemnantur propter defectum Baptiſmi, quem conſequi nequeunt. Sic etiam Chriſtianorum infantes qui morte præueniuntur, vt non poßint Baptizari, non debent ideo à nobis condemnari. Chriſtiani enim parentes commendant miſericordi Deo ſuos infantes, etiam adhuc in vtero materno, reſpicientes ad promißionem, Gene. 17. Ego ſum Deus tuus & ſeminis tui, Et Acto. 2. Vobis & filijs veſtris facta eſt promißio. Atque ſimul intuentes exemplum Ioannis Baptiſtæ qui in vtero matris impletus eſt Spiritu ſancto, & noticia ac fide Ieſu Chriſti eſt illuminatus. Talis inuocatio Chriſtianorum parentum, quæ fit ſecundum voluntatem Dei, in fide Ieſu Chriſti, ſine omni dubio exauditur à miſericorde Deo. Hæc conſolatio pijs parentibus proponenda eſt.

DE SACRAMENTO COENAE DOMINICAE.

QVID

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

QVID EST SACRAMENTVM COENAE DOMINICAE?

Sacramentum cœnæ Dominicæ, eſt verum corpus & verus ſanguis, Domini noſtri Ieſu Chriſti, ſub pane & vino nobis Chriſtianis ad manducandum & bibendum ab ipſo Chriſto inſtitutum.

Sic enim verax & omnipotens Filius DEI, Dominus noſter Ieſus Chriſtus, in ſua cœna, de pane cœnæ dicit. Accipite, comedite, hoc eſt corpus meum, quod pro vobis datur. Et de calice cœnæ dicit. Bibite ex hoc omnes. Hic calix eſt nouum teſtamentum in meo ſanguine qui pro vobis effunditur. Lucæ 22. 1. Cor. 11. Hic eſt ſanguis meus noui teſtamenti, qui pro multis effunditur in remiſſionem peccatorum, Matt. 26. Mar. 14. Itaq; & Apoſtolus Paulus per Spiritum ſanctum, ex verbis Chriſti ſic concludit. 1. Cor. 10. Calix cui benedicimus, nonne communicatio ſanguinis Chriſti eſt? Et panis quem frangimus, nonne communicatio corporis Chriſti eſt?

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

FITNE IN BENEDICTIONE COENAE PAPISTICA tranſubſtantiatio, aut conuerſio panis & vini, in corpus & ſanguinem Chriſti, manentibus tantum accidentibus?

Non fit talis transſubſtantiatio, ſicut in Cana Galileæ aqua eſt transſubſtantiata ſeu conuerſa in Vinum. Nam Paulus etiam de vſu cœnæ dicit. 1. Cor. 11. Quotiescunque comederitis panem hunc, & de calice hoc biberitis, mortem Domini annunciabitis donec venerit. Itaque quisquis ederit panem hunc, aut biberit de calice Domini indigne reus erit corporis & ſanguinis Domini. Probet autem ſeipſum homo, & ſic de pane illo edat & de calice bibat.

QVALE ITAQVE MYSTERIVM FIT IN BENEDICTIONE ſeu conſecratione cœnæ?

Dominus noſter Ieſus Chriſtus, verbo teſtamenti ſui, ſeu ſanctæ cœnæ ſuæ, facit hoc ſacroſanctum, venerandum, & admirabile myſte-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

myſterium, vt panis cœnæ ſit ipſius verum corpus, quod pro nobis datum eſt, Et vinum cœnæ, ſit ipſius verus ſanguis, qui pro nobis effuſus eſt, in remiſsionem peccatorum, non quidem per Papiſticam transſubſtantiationem, neque per Cinglianum aut Caluinianum tropum aut figuram, aut ſignificationem rei abſentis, ſed ita, vt in cœna Chriſti duæ res ſint veriſsimè et certiſsimè ſimul præſentes eſſentialiter, & veriſsime ac certiſsime ſimul diſtribuantur, accipiantur, manducentur, & bibantur. Videlicet, Panis & verum corpus Chriſti, quod pro nobis datum eſt. Vinum & verus ſanguis Chriſti, qui pro nobis effuſus eſt in remiſsionem peccatorum. Namq; Dominus noſter Ieſus Chriſtus, dans Panem benedictum, dicit. Accipite, comedite, hoc eſt corpus meum, quod pro vobis datur. Et dans calicem benedictum dicit. Bibite ex hoc omnes, Hic eſt ſanguis meus noui Teſtamenti qui pro vobis effunditur in remiſsionem peccatorum. Atq; idcirco etiam Paulus dicit, Panem cœnæ Dominicæ eſſe communicationem corporis Chriſti, Et calicem cœnæ eſſe communicationem ſanguinis Chriſti.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

QVAE EST VETERIS ORTHO DOXAE, APOSTOLICAE, ET Catholicæ Eccleſiæ ſimplex fides, confeſsio, & doctrina de Cœna Chriſti?

Simplicem, rectam, & veram, veteris Orthodoxæ, Apoſtolicæ & Catholicæ Eccleſiæ fidem, confeßionem, & doctrinam, ſic recitat ſanctus Irenæus.

Qui eſt è terra panis, percipiens vocationem Dei, non iam eſt communis panis, ſed Euchariſtia ex duabus rebus conſtans, terrena & cœleſti. Nimirum (vt Auguſtinus declarat) Pane & corpore Chriſti, Vino & ſanguine Chriſti. Item. Quando mixtus calix, & fractus panis percipit verbum Dei, fit Euchariſtia corporis & ſanguinis Domini. Hæc ſemper fuit, eſt & erit, vſq; ad nouißimum diem, vera fides, confeßio & doctrina, ſanctæ Catholicæ Eccleſiæ, de cœna Chriſti. Sancta itaq; vera, Apoſtolica, & Catholica Eccleſia ſemper credidit, credit, & credet vſq; ad nouißimum diem, veram præſentiam, diſtributionem, & ſumptionem veri & præſentis corporis & ſan-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

guinis Chriſti, cum pane & vino in cœna Dominica. Et Cinglianorum interpretationes de figura, aut ſigno, aut ſignificatione, aut de ſola virtute abſentis corporis & ſanguinis Chriſti, nunquam ſunt à vera, Sancta, Apoſtolica & Catholica Eccleſia Chriſti approbatæ & receptæ, & ab illa nunquam approbabuntur, & nunquam recipientur, Quia oues Chriſti audiunt vocem Chriſti, & ſequuntur Chriſtum verum & bonum Paſtorem. Alienum autem non ſequuntur, ſed fugiunt ab eo, quia non nouerunt vocem alienorum. Iohan. 10.

QVID SIGNIFICANT HAE PHRASES, IN, SVB, CVM PANE ET VINO?

His Phraſibus vſa eſt, & vtitur Orthodoxa Eccleſia, non ad ſignificandam localem incluſionem, ſed ad ſignificandum, quod in hoc myſterio, neq; transſubſtantiatio fiat, neq; ſint tantum abſentis corporis & ſanguinis Chriſti figuræ aut ſigna, aut ſola virtus abſq; veritate, ſeu vera præſentia corporis & ſanguinis Chriſti. Sed quod in hoc Sacramento cœnæ, vere & realiter, ſeu eſſentialiter, duæ res ſimul

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

ſunt præſentes, & ſimul dantur, accipiuntur, manducantur, & bibuntur, Nimirum, Panis & verum corpus Chriſti pro nobis datum, Vinum & verus ſanguis Chriſti pro nobis effuſus in remiſsionem peccatorum. Quod myſterium ſolet etiam nominari Sacramentalis vnio, propter ſimul præſentiam, ſimul diſtributionem, & ſimul ſumtionem veri Corporis Chriſti cum pane, vel in pane, vel ſub pane, Et veri ſanguinis Chriſti cum vino, vel in vino, vel ſub vino.

QVOMODO SIMPLICISSIME REFVTANDI SVNT ERRORES, omnium illorum, qui negant veram ſubſtantialem præſentiam corporis & ſanguinis Chriſti in cœna Dominica?

Omnes iſtorum errores refutantur per Domini noſtri Ieſu Chriſti, veracis & omnipotentis Flij DEI, veriſsima & certiſsima verba, Hoc eſt corpus meum, quod pro vobis datur. Hic eſt ſanguis meus, qui pro vobis effunditur in remiſsionem peccatorum. Illa Domini noſtri Ieſu Chriſti verba, de pane & vino

cœnæ

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

cœnæ ſuæ, vera fuerunt, ſunt & erunt à prima cœna eius noctis, in qua Dominus noſter Ieſus Chriſtus traditus eſt, vſq; ad conſummationem ſeculi, de omni benedicto pane & benedicto vino Dominicæ cœnæ, vbicunq; locorum illa, iuxta Chriſti inſtitutionem, fuit celebrata, & celebratur, & celebrabitur. Ita vt vnusquiſq; homo vbicunq; locorum, qui panem cœnæ Chriſti accipit & manducat, ille accipit & manducat verum Corpus Chriſti, quod pro nobis datum eſt. Et qui ex calice Domini bibit, ille bibit verum ſanguinem Chriſti, qui pro nobis effuſus eſt, in remiſſionem peccatorum. Illud enim veriſſime & certiſſime in cœna Dominica præſens adeſt, datur, accipitur, manducatur, & bibitur, quod veracis & omnipotentis Filij DEI Domini noſtri Ieſu Chriſti verba, dari, accipi, manducari & bibi, expreſſe, clarè, & ſine omni ambiguitate & obſcuritate, dicunt. Quamobrem Paulus recte ex verbis Chriſti concludit, 1. Cor. 10. Quod panis cœnæ Chriſti eſt communicatio corporis Chriſti. Et calix cœnæ Chriſti eſt communicatio ſanguinis Chriſti Contradicentibus recte poteſt reſponderi verbis Chriſti. Propterea erratis, quia neſcitis ſcripturas, & virtutem Dei. Matt. 22. Mar. 12.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

QVAE EST ILLA COMMVNICATIO 1. COR. 10?

Communicatio illa non tantum eſt Spiritualis, ſed etiam corporalis. Quia cum benedicto pane & vino datur ſingulis, & a ſingulis accipitur, manducatur, & bibitur, verum illud corpus Chriſti, quod pro nobis datum eſt, & verus ille ſanguis Chriſti, qui pro nobis effuſus eſt in remiſsionem peccatorum. Atq; illi, qui non tantum ore accipiuut, manducant, & bibunt corpus & ſanguinem Chriſti, cum pane & vino, ſed etiam manducant & bibunt fideli corde, accipiunt in hac ſumtione communicationem omnium meritorum, obedientiæ, paſsionis, & mortis Chriſti. Iuxta hæc verba quæ fidem requirunt. Quod pro vobis datur. Qui pro vobis effunditur in remiſsionem peccatorũ. Et uniuntur cum Chriſto ad vitam æternam. Quemadmodum dulciſsime de Spirituali eſu & potu concionatur Chriſtus, Iohan. 6. Idcirco etiam additæ ſunt à Chriſto ſequentia verba, requirentia fidem. Hoc facite in mei recordationem ſeu commemorationem, Lucæ 22. 1. Cor. 11. Et paulus grauiſsimam admonitionem

nem

nem addit. Probet autem ſemetipſum homo, Et ſic de pane illo edat, & de calice bibat.

QVID ACCIPIVNT INDIGNI?

Indigni qui tantum ore, ſine fide, manducant & bibunt, illi ſimul cum alijs accipiunt, manducant & bibunt verum corpus & ſanguinem Chriſti, ſiquidem accipiunt & manducant illum panem, de quo Chriſtus dicit. Hoc eſt corpus meum, Et bibunt ex illo calice, de quo Chriſtus dicit, Hic calix eſt nouum Teſtamentum in meo ſanguine, & bibunt illud vinum, de quo Chriſtus dicit. Hic eſt ſanguis meus noui Teſtamenti. Sed manducant & bibunt ſibi ad Iudicium et reatum, propter propriam ipſorum incredulitatem. Ideo Paulas dicit, 1. Cor. 11. Probet ſemetipſum homo, & ſic de pane illo edat & de calice bibat. Qui enim manducat & bibit indigne, iudicium ſibi manducat & bibit, non dijudicans corpus Domini. Item. Quicunq; manducauerit panem hunc, & biberit calicem Domini indigne, reus erit corporis & ſanguinis Domini.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

QVOMODO ERGO DE INDIGNORVM SVMTIONE, VERA ſunt verba Chriſti. Hoc eſt corpus meum quod pro vobis datur. Hic calix eſt nouum teſtamentum in ſanguine meo, qui pro vobis effunditur in remiſſionem peccatorum?

Chriſti Euangelium vniuerſaliter verum eſt, ſiue illud audiant fideles ſiue infideles. Hæc dicta Euangelica vera ſunt. Sic Deus dilexit mundum, vt Filium ſuum vnigenitum daret, vt omnis qui credit in eum non pereat ſed habeat vitam æternam. Iohan. 3. Item. Ecce agnus Dei qui tollit peccata mundi, Iohan. 1. Item. Chriſtus eſt propitiatio pro peccatis noſtris, & non pro noſtris tantum, ſed etiam pro totius mundi. Hæc, inquam, dicta ſunt vniuerſaliter vera & certa, etiamſi increduli audientes hæc dicta non accipiunt remiſſionem peccatorũ, & vitam æternam, propter propriam ipſorum incredulitatem. Ita etiam hæc verba teſtamenti ſeu cœnæ Chriſti (Hoc eſt corpus meum, quod pro vobis datur. Hic calix eſt nouum Teſtamentum in meo ſanguine, qui pro vobis effunditur)

vera ſunt, etiamſi increduli, propter propriam ipſorum incredulitatem, non accipiunt peccatorum remiſsionem, pro qua corpus Chriſti datum, & ſanguis Chriſti effuſus eſt.

CVR PAVLVS ADDIT HAEC VERBA, 1. COR. 10. QVONIAM vnus panis, vnum corpus multi ſumus, Nam omnes ex eodem pane participamus?

Hæc ideo addit, vt admoneat Chriſtianos de vinculo vnitatis, quæ eſt in Chriſto Ieſu, cuius nos omnes membra ſumus per fidem.

Quod vinculum vnitatis in vno corpore Ieſu Chriſti, & in vno Spiritu ipſius, confirmatur in pijs communicatione corporis & ſanguinis Chriſti, in ſanctiſsima cœna ipſius.

QVOMODO SIMPLICISSIME REFVTARI POSSVNT ERRORES & abuſus Papiſtici, in Miſſæ ſacrificio pro viuis & mortuis, & incluſione & circumgeſtatione, & adoratione Panis vna cum Sacrilega prohibitione calicis?

Iſti

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

Iſti Blaſphemi & Idolatrici errores & abuſus, cum ſacrilega prohibitione calicis, quam ſimpliciſsime refutantur, per ipſam inſtitutionem & verba cœnæ, ſeu teſtamenti Chriſti. Accipite, comedite, Hoc eſt corpus meum, quod pro vobis datur. Bibite ex hoc omnes, Hic calix eſt nouum Teſtamentum in meo ſanguine qui pro vobis effunditur in remiſsionem peccatorum Hoc facite in mei commemorationem. Et 1. Cor. 11. additur. Quotieſcunq; comederitis panem hunc, & de poculo hoc biberitis, mortem Domini annunciabitis, donec venerit.

Blaſphemum ſacrificium Miſſæ Papiſticæ pro viuis & mortuis, etiam refutatur per omnia teſtimonia ſcripturæ, de vnica oblatione & ſacrificio Domini noſtri Ieſu Chriſti, pro peccatis noſtris, qua vnica oblatione in æternum ſunt conſummati omnes ſancti, ſeu omnes credentes, Sicut hoc Paulus grauiſsime docet in Epiſtola ad Hebræos. Contra abuſus Papiſticos etiam teneantur hæ regulæ. Sacramentum reputatur irritum, ſi contra inſtitutionem celebretur. Item. Nihil habet rationem Sacramenti extra vſum inſtitutum.

Repetatur de Sacramento cœnæ Dominicæ vterq; Catechiſmus Lutheri.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

DE POENITENTIA.

QVID EST VERA POENITENTIA?

Pœnitentia vera eſt peccatoris conuerſio ad Deum.

QVOT SVNT PARTES POENITENTIAE?

Tres ſunt partes. Contritio, Fides & noua obedientia.

QVID EST CONTRITIO?

Contritio eſt vere expaueſcere agnitione peccatorum noſtrorum, & iræ Dei aduerſus peccata noſtra, & dolere in corde & anima, quod Deum noſtris peccatis offendimus.

QVID EST FIDES?

Fides eſt fiducia in Ieſum Chriſtum, &

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

in miſericordiam Dei propter Ieſum Chriſtum promiſſam, accipiens in Ieſu Chriſto, propter ipſius interceſsionem, & ſatisfactionem, peccatorum remiſsionem & vitam æternam.

QVID EST NOVA OBEDIENTIA?

Noua obedientia eſt facere dignos fructus pœnitentiæ, militare bonam militiam ſeruare fidem & bonam conſcientiam. 1. Timo. 1.

ESTNE NOVA OBEDIENTIA bonorum operum neceſſaria?

Etſi noua obedientia bonorum operum non iuſtificat nos coram Deo, nec ſaluat nos, tamen eſt neceſſario præſtanda à iuſtificatis fide, habentibus Spiritum ſanctum, quia eſt neceſſarius & debitus fructus. 1. Theſſ. 4. Hæc eſt voluntas Dei, Sanctificatio veſtra.

Ephe. 2. Ipſius factura ſumus, creati in Chriſto Ieſu ad opera bona, quæ præparauit Deus, vt in eis ambulemus.

Ephe. 4. Deponite ſecundum priſtinam conuerſationem veterem hominem, qui corrumpitur

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

pitur ſecundum deſideria erroris. Renouami-ni autem Spiritu mentis veſtræ, & induite nouum hominem qui ſecundum Deum creatus eſt, in iuſtitia & ſanctitate veritatis.

Tit. 2. Illuxit gratia Dei, ſalutifera omnibus hominibus, erudiens nos, vt abnegata impietate, & mundanis concupiſcentijs, ſobrie & iuſte & pie viuamus in præſenti ſeculo, expectantes beatam illam ſpem, & illuſtrationem gloriæ magni Dei, & Saluatoris noſtri Ieſu Chriſti, qui dedit ſemetipſum pro nobis, vt redimeret nos ab omni iniquitate, & purificaret ſibiipſi populum peculiarem, ſectatorem bonorum operum. Hæc loquere, & hortare, & argue cum omni præcipiendi ſtudio.

1. Timo. 1. Repellentes bonam conſcientiam faciunt naufragium circa fidem.

2. Timo. 2. Diſcedat ab iniquitate, omnis qui inuocat nomen Domini.

Rom. 6. Conſepulti ſumus cum Chriſto per Baptiſmum in mortem, vt quemadmodum Chriſtus ſurrexit à mortuis, ita & nos in nouitate vitæ ambulemus. Repetatur totum caput.

Rom. 8. Fratres debitores ſumus, non carni, vt ſecundum carnem viuamus. Nam ſi

ſecun-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

ſecundum carnem vixeritis, moriemini, Si autem Spiritu facta carnis mortificaueritis viuetis.

Gala. 4. Spiritu ambulate & deſideria carnis non perficietis: Item. Fructus Spiritus ſunt, caritas, gaudium, pax, lenitas, benignitas, bonitas, fides, manſuetudo, temperantia.

Gala. 6. Si Spiritu viuimus, Spiritu & ambulemus.

1. Iohan. 3. Qui facit iuſticiam iuſtus eſt. Omnis qui non facit iuſticiam non eſt ex Deo.

Matt. 5. Sic luceat lux veſtra coram hominibus, vt videant veſtra bona opera, & glorificent patrem veſtrum qui in cœlis eſt.

Matt. 7. Omnis arbor bona, bonos fructus facit. Non poteſt arbor bona malos fructus facere. Omnis arbor quæ non facit fructum bonum, excidetur & in ignem mittetur.

AD QVAM POENITENTIAE PARTEM PERTINET CONfeſſio peccatorum?

Confeſſio peccatorum pertinet ad contritionem,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

tionem, Quia procedit ex corde agnoſcente peccata, & dolente quod Deus noſtris peccatis offenſus eſt.

CVR IN NOSTRIS ECCLESIIS RETINETVR priuata confeßio ad Sacerdotes?

Retinetur propter pædagogiam, & propter petitionem abſolutionis priuatæ, & propter conſolationem eorum, qui habent ſingularia grauamina in conſcientia, & propter teſtimonium, quod lapſi, quandocunq; agunt pœnitentiam ſunt recipiendi, quia à Domino recipiuntur, Et propter rudiorum examen, & eruditionem.

QVID EST ABSOLVTIO PRIVATA?

Abſolutio priuata eſt annunciatio & applicatio promißionis Euangelicæ, de remißione peccatorum, ad ſingulos agentes pœnitentiam.

Iohan. 20. Accipite Spiritum ſanctum, quorumcunque remiſeritis peccata, remittuntur eis, & quorumcunque retinueritis, retenta ſunt.

Matth. 16. Tibi dabo claues regni cœlorum, & quodcunque ligaueris ſuper terram, erit ligatum & in cœlis, Et quodcunque ſolueris ſuper terram, erit ſolutum & in cœlis.

ESTNE ENVMERATIO OMNIVM PECCATORVM NOSTRORUM, neceſſaria in confeßione ad Sacerdotes?

Agens pœnitentiam, & confitens ſe eſſe peccatorem, reum coram Deo, complectitur ſimul omnia peccata originale, & actualia, manifeſta & occulta, cognita & incognita, ſed ſpeciales omnium & ſingulorum peccatorum enumeratio eſt impoßibilis iuxta dictum, Pſal. 19. Delicta quis intelligit, Et neque eſt præcepta neque eſt neceſſaria. Atque abſolutio fit ratione miniſterij non fit ratione Iuris dictionis, Ideo cognitio omnium peccatorum & delictorum noſtrorum, non eſt neceſſaria miniſtro Eccleſiæ annuncianti nobis abſolutionem.

DECA-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

DECALOGVS.

PRIMVM PRAE-CEPTVM.

(que
SOlus Ego tuus omnipotens Dominusq; Deus
Sum, Tu præter me Numina nulla cole.

II.

Non aſſume Dei nomen venerabile fruſtra.
Aut Deus inſontem non habiturus erit.

III.

Sabbata ſanctifices vera pietate, Labore
Abſtineas, rebus deditus eſto ſacris.

IIII.

Et digno caros cole gratus honore parentes,
Vt tibi ſit felix, longaq; vita, tuos.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

V.

Non occide manu quenquam, non corde, nec ore,
Ne fias mortis, iudicijue reus.

VI.

Non ſis laſciuus, non ſis ſcortator, adulter.
Mente tua caſtus, corpore caſtus eris.

VII.

Non furtum facies, non vi, non fraude doloq́;
Alterius rapies, diminuesue bona.

VIII.

Nec contra quenquam falſus ſis teſtis. In omni
Re placeat verum. Non decet eſſe leuem.

IX.

Non animum vexet nunquam ſatiata cupido,
Alterius cupias tecta domumq́; caue.

Vllius

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

X

Nullius uxorem, ſeruos, agros, pecudesq́;,
Aut bona, contentus, ne cupe, ſorte tua.

SVMMA.

Hunc Dominum qui te formauit, teq́; redemit
Diligito ex toto pectore, mente, anima.
Et quodcunq́; cupis faciat tibi proximus, illi
Fac ſimile. Hæc legis ſit tibi ſumma breuis.

TRIPLEX VSVS LEGIS.

I.

Lex regit humanos mores, & membra coercet
Turpia ne faciant, nec ſcelerata patrent.

II.

Lex damnat cunctos mortales, propterea quod
Iuſticia integra, mundicia q́; carent.
Vt ſua cognoſcens, veniam, peccata, precetur,
Per Chriſti mortem, non dubitante fide.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

(rat,
Lex docet à ſanctis Dominus quæ facta requi-
Omnis & eſt operis regula certa boni.

SYMBOLUM APOSTOLICUM.

In verum, ſolumq; Deum Patrem omnipoten-
tem
Credo, creatorem cœli, terræq; mariſq;.
Credo quoq; in Ieſum Chriſtum, qui Filius vnus
Eſt Patris, & Dominus noſter, de Pneumate
ſancto.
Conceptus, Mariaq; ex pura virgine natus,
Iniuſto Paſſus ſub Iudice dira Pilato,
Inter latrones, crucifixus, mortuus, atq;
Conditus in terra, tetrum deſcendit ad Orcum.
Tertia lux venit, viuus ſurrexit, ouanſq;
In cœlum aſcendit, Patris ſedet omnipotentis
Ad dextram, Cum cœleſti ſpectandus honore
Adueniet, viuos vt iudicet atq; ſepultos
Credo quoq; in Sanctum Paracletum Spiritum,
Et vna

Confi-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

Confiteor quod ſit Sanctorum Eccleſia, conſors
Eſt in qua fidei communio, Credo remitti
Omnia per Chriſti mortem peccata, fideq;
Non dubia expecto caro quod renouata reſurget,
Et vitam æternam per Chriſtum credo para-
(ctam.

ORATIO DOMINICA.

Care Pater noſter cœleſtis, Santificetur
Oro tuum in nobis nomen venerabile. Regnum
Adueniatq; tuum. Fiat tua ſancta voluntas
In terra, ſicut cœleſti ſemper in aula.
Et panem nobis hodie da quottidianum.
Noſtra etiam nobis dimittas debita, ſicut
Nos alijs, qui nos læſere, remittimus. Et ne
Deſere tentatos. Tua nos ſed gratia ſeruet,
Liberet àq; malis cunctis. Tua namq; poteſtas
Solius eſt, regnumq;, & gloria, laus, honore
Amen.

BENEDICTIO MEMSAE.

In te reſpiciunt oculi, Deus alme, creati
Omnes, tuq; illis eſcam das tempore recto.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

Tuq; manus aperis largas, vereq; benignas,
Et ſic cuncta tuis imples animalia donis.

CARE PATER NO-STER &c.

Sancte Deus, Pater in cœlis, benedicito nobis,
Hisq; tuis donis, tua quæ nos ſumere larga
Concedit bonitas, in Chriſti nomine Ieſu.

GRATIARVM ACTIO.

Nunc laudes Domino dicamus pectore grato,
Namq; bonus Deus eſt, clemens, valdeq; benignus.
Eſcam dat cunctæ carni, dat pabula cunctis
Iumentis, pullos coruorum paſcit hiantes.
Non delectatur magni virtute caballi.
Corpore nec vaſto, nec forti robore gaudet
Athletæ. Domino pius eſt homo ſola voluptas,
Ipſum qui metuit, firmam qui ſpemq; fidemq;
Ipſius in magno per Chriſtum ponit amore.

CARE PATER NOSTER &c.

O Pater omnipotens tibi nunc ſit gratia magna,
Per Ieſum Chriſtum Dominum noſtrum, omnibus illis
Pro donis, tua quæ nobis clementia larga
Donauit. Qui cum Gnato, & cum Pneumate ſancto,
Aeternum viuis, perq; omnia ſecula regnas.

AMEN.

REGVLA VITAE CHRISTIANAE PRAESCRIPTA à Ieſu Chriſto. Matt. 6.

Iuſticiam, regnumq; Dei, vos quærite primum,
Adÿciet vobis cætera cuncta Deus

PIA MEDITATIO DE MORTE.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

Viuentes morimur, morientes viuimus. Ergo
Viue memor Mortis, Mortemq́ pauefcere noli.
Vita malis plena eſt, Pia Mors precioſa quies eſt.
Vitam Mors ſequitur, ſed Mortem vita beata.
Mors nobis lucrum, quia vita eſt Chriſtus Ieſus.

ORATIO PRO PACE.

In noſtris pacem da Ieſu Chriſte diebus.
Nam defendere nos, Te ſine nemo poteſt.

FINIS.

INDEX NOVEM LIBRORVM ETHICORVM SECVNDVM CAPITA.

LIBRI PRIMI CAPITA

Cap. 1. Refutatio Cynici furoris, Homines non eſſe creatos ad Iuſticiam, Et Ius non eſſe natura, ſed opinione conſtitutum. Fol. 1.

Cap. 2. De diuiſione legum, ſeu Iuris, & de naturæ Legibus. Fol: 2. b

Cap. 3. De Cauſis cur poſt lapſum reliquerit Deus in natura humana aliquam Legis noticiam. Fol. 5. b

Cap. 4. De Lege Diuina. Scripta Vel certa Voce promulgata, ſeu de Lege Moſaica eiusq; partibus. Fol. 9.

Cap. 5. De lege Humana. Fol. 10. b

Cap. 6. De promulgatione Decalogi eiuſq; Vtilitatibus. Fol. 12.

Cap. 7. De Diſciplina Ethica Fol. 13. b

Cap. 8. De Diſcrimine Virtutum Philoſophicarum & Chriſtianarum. Fol. 16 b

Cap. 9.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

Cap. 9. De Triplici Vſu Legis Diuinæ, ſeu Decalogi. Fol. 20.

Cap. 10. De cauſis propter quas Bona opera facienda ſunt. Fol. 23.

Cap. 11. De Diſcrimine inter peccatum Politicum, Philoſophicum & Theologicum. Fol. 28.

Cap 12. De peccati cauſis. Fol. 30.

Cap. 13. De Diuiſionibus peccati. Fol. 32.

Cap. 14. De Tribus Gradibus delicto-rum, Dolo, Culpa, fortuito caſu Fol. 34.

Cap. 15. De Ignorantia facti. Fol. 37. b

LIBRI SECVNDI CAPITA.

Cap. 1. De Fine hominis Fol. 39.

Cap. 2. De Duabus Tabulis Decalogi & eius ſumma. Fol. 41.

Cap. 3. De primo præcepto, eiusq; Prima Virtute Agnitione Dei Fol. 43.

Cap. 4. De Fide ſeu Fiducia in Deo, Spe, Dilectione & Timore Dei. Fol. 46. b

Cap. 5. De gradibus peccatorum contra Primum Præceptum Fol. 50.

Cap. 6.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

INDEX.

Cap. 6. *Quod furioſæ illæ Voces contra Deum & Prouidentiam, etiam cum Vera Philoſophia pugnent.* Fol. 25 b

Cap 7. *De Idolatria.* Fol. 52. b

Cap. 8. *De cauſis multiplicis Idolomaniæ ſeu multorum Idolorum.* Fol. 60.

Cap. 9. *De origine Idolatrici cultus & adorationis ſtatuarum.* Fol, 62. b

Cap. 10. *De oraculis Ethnicis.* Fol. 65 b

Cap. 11. *De prodigijs & miraculis Ethnicis.* Fol. 70. b

Cap. 12. *De Superſtitionibus & artibus Magicis.* Fol. 76. b

Cap. 13. *De Iudæis, Mohometiſtis, Philoſophis & Hæreticis.* Fol. 78.

Cap. 14. *De reliquis gradibus peccatorum contra primum præceptum* Fol. 79. b.

Cap. 15. *De imaginibus & ſtatuis* Fol. 81. b

Cap. 16. *De Secundo præcepto* Fol. 85.

Cap. 17. *De præcipuis errorib. Philoſophorum, omniumq; Ethnicorum in hoc præcepto, & quomodo Ethnica inuocatio a chriſtiana differat.*

Cap. 18.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

Cap: 18. De Iuramentis Fol: 89.
Cap: 19 De peccatis contra Secundum præceptum Fol: 99. b
Cap: 20 De Pœnis peccatorum contra Secundum Præceptum Fol: 103.
Cap: 21. De Tertio Præcepto Fol: 106.
Cap: 22. De Feſtis idolatricis Ethnicorum & Pontificiorum Fol: 109.
Cap: 23. De congregationibus Eccleſiaſticis. Fol: 111.
Cap: 24. Conſeruationem Miniſterij Euangelici adiuuandam eſſe. Fol: 115.
Cap: 25. De Ethnicorum exercitijs in Feſtis. Fol: 118
Cap: 26. De ordine partium pietatis Fol: 119. b

LIBRI TERTII CAPITA.

Cap: 1. De ſumma Præceptorum Tabulæ Secundæ, & de dicto Chriſti Matth. 22. Secundum præceptum eſt ſimile primo. Fol: 122.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

INDEX.

Cap: 2. De quarto Præcepto. Fol: 124.
Cap: 3. De Paterna & materna Dignitate, & Parentum officijs erga liberos. Fol: 125. b
Cap: 4. De Parentum piorum officijs. Fol: 126. b
Cap: 5. De Scholis. Fol: 131. b
Cap: 6 De Magiſtratibus Fol: 137. b
Cap: 7. De præcipuis Boni Magiſtratus Virtutibus, & primo de Sapientia. Fol: 142.
Cap: 8. De amore & cura Religionis & Eccleſiæ. Fol: 145.
Cap: 9. De Diſcrimine Miniſterij Eccleſiaſtici & poteſtatis politicæ & ſimul de Quæſtione An Magiſtratus Politicus debeat vi corporali cohercere blaſphemos & Hæreticos. Fol: 147.
Cap: 10. De amore Magiſtratus erga Subditos. Fol: 149.
Cap: 11. De harmania Iuſtitiæ & clementiæ ſeu benignitatis, neceſſaria ad bonum regimen. Fol: 152. b
Cap: 12. De officio Magiſtratus in iudicijs recte exercendis. Fol: 154.

Cap: 13.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

Cap: 13. De Diſcrimine ſummi Iuris & æquitatis. Fol: 160. b

Cap: 14. De diſcrimine Delictorum Fol: 166.

Cap: 15. De quibuſdam alijs officijs boni Iudicis. Fol: 168.

Cap: 16 De cauſis Cur Deus velit ſeruari iudicia ciuilia. Fol: 175.

Cap: 17. De Tribus formis politicæ gubernationis. Fol: 176. b

Cap: 18. De honore quarti præcepti in Genere. Fol: 179 b

Cap: 19. De honoris & obedientiæ ordine, & de obedientiæ metis. Fol: 181.

Cap: 20. De Iuſtitia Vniuerſali & Particulari. Fol: 184.

Cap: 21. De Liberorum officijs erga Parentes. Fol: 185.

Cap: 22. De officijs Scholaſticorum ſeu Diſcipulorum. Fol: 193. b

Cap: 23. De officio ſubditorum erga Magiſtratus. Fol: 196.

Cap: 24. Reuerentiam cum Dilectione vtiliorem eſſe quam metum ſine amore.

Cap: 25. De conſiliarijs. Fol: 202. b

Cap: 26.

Cap: 26. De Ciuitatibus. Fol: 205.

Cap: 27. De Honore, quem Iuuentus debet Senectuti. Fol: 213.

Cap: 28. De Modeſtia. Fol: 215. b

Cap: 29. De Humanitate & Benignitate. Fol: 222. b

Cap: 30. De Gratitudine. Fol: 223. b

Cap: 31. De AEmulatione & Gloriæ appetitione. Fol: 228.

Cap: 32. De Queſtione: An liceat petere officium in Eccleſia vel Republica. Fol: 231.

Cap: 33. De peccatis contra quartum præceptum. Fol: 233.

LIBRI QVARTI CAPITA.

Cap: 1. De ſumma præcepti Quinti Fol: 237.

Cap: 2. De Exceptione Quinti Præcepti & de duplici vindicta, Publica & Priuata. Fol: 238. b

Cap: 3. De cauſis, Cur neceſſaria ſit Vindicta Magiſtratus, & cur priuata Vindicta ſit omittenda. Fol: 240.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

Cap: 4. De Homicidio. Fol: 243

Cæp: 5. De Homicidiorum Speciebus & Gradibus, & quorundam Caſuum excuſationibus. Fol: 246 b

Cap: 6 De interficientibus ſemetipſos Fol: 252.

Cap: 7. De bellis. Fol: 255. b

Cap: 8. De Legibus bellorum. Fol: 260. b

Cap: 9. De ira, odio, Rixis, Simultate, Inuidentia, Diſcordia, inimicitijs &c. Fol: 270. b

Cap: 10. De Rixis & Litibus. Fol: 274. b

Cap: 11. De odio & Simultate. Fol: 275

Cap: 12. De Inuidentia & Liuore Fol: 275. b

Cap: 13. De Crudelitate & immanitate Fol: 279. b

Cap: 14. De Crudelitate ſeu Immanitate Tyrannorum in politica gubernatione.

Cap: 15. De Crudelitate Proditorum Fol: 293. b

Cap: 16. De immanitate erga hoſtes vel viuos vel mortuos. Fol: 295.

Cap: 17

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

Cap: 17. De crudelitate Calumniatorum & delatorum. Fol: 296.
Cap: 18. De Crudelitate domeſtica. Ibid: b.
Cap: 19. De crudelitate Veneficorum, latronum, piratarum & ſimilium ſceleratorum hominum. Fol: 297. b
Cap: 20. De φιλανθρωπια, cuius Filiæ ſunt Amicitia, Pax, concordia Fol: 298. b
Cap: 21. De Concordia Fol: 307.
Cap: 22. De Pace. Fol: 310. b
Cap: 23. De Reconciliatione Fol: 315
Cap: 24. De Fortitudine Fol: 322.
Cap: 25 De Morte Fol: 328. b
Cap: 26. De Meditatione Mortis, & collatione conſolationum Philoſophicarum & Chriſtianarum contra metum & terrorem mortis. Fol: 336.
Cap: 27. De Quæſtionibus, An longa vita ſit expetenda, & An mors optanda ſit. Fol: 351 b.
Cap: 28. De Luctu funebri Fol: 354.
Cap: 29. De Sepultura & Sepulchris. Fol: 358.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

Cap : 30. Oratio funebris de Splendidiſſima Familia, Pietate, virtutibus atq; pia in Chriſto obdormitione, Sereniſſimæ, potentiſſimæq; Principis & Dominæ, Dominæ Sophiæ, Sanctæ memoriæ, Reginæ Daniæ & Noruegiæ &c. Matris Illuſtriſſimorum, & laudatiſſimorum principum & Dominorum ac Dominarum hæredum Noruegiæ, Ducum Sleſuici, Holſatiæ &c. Domini Iohannis Senioris, Domini Adolphi, Dominæ Elizabetæ, nuptæ Illuſtriſſ: Principi Vlrico, duci Megapolenſi, & Dominæ Dorotheæ.

Cap: 31. De Miſerijs vitæ Humanæ & Patientia. Fol: 379 b

Cap : 32. De Lenitate, Manſuetudine & ἐπιείκεια. Fol : 388.

Cap: 33. De Miſericordia. Fol: 389. b

Cap : 34. De Sobrietate & contrarijs vitijs crapula & Ebrietate. Fol: 390.

Cap : 35. De Medicina & medicis Fol: 397.

Cap: 36. De alijs virtutibus & peccatis ſeu vitijs quinti præcepti. Fol : 398.

FINIS INDICIS PRIMAE PARTIS

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

INDEX SECVNDAE PARTIS ETHICAE SECVNDVM CAPITA.

LIBRI QVINTI CAPITA.

Cap: 1. De ſumma Sexti præcepti. Fol: 394

Cap: 2. De caſtitate ſeu Pudicitia. Fol 394 b

Cap: 3. De Caſtitate virginali ſeu vitæ cœlibis. Fol: 395

Cap. 4. De collegijs Cœlibum, quæ Monaſteria ſeu clauſtra appellantur. Fol. 400. b

Cap. 5. De Coniugio & Coniugali caſtitate. Fol. 403.

Cap. 6. De Cauſis coniugij. Fol. 409.

Cap. 7. De Perſonis, quæ coniugium legitime inter ſe poßunt contrahere. Fol. 412.

Cap. 8. De Arbore conſanguinitatis ibid.

Cap. 9. De Arbore Affinitatis Fol. 414.

Cap. 10. In quibus Gradibus Conſanguinitatis & Affinitatis Coniugium ſit prohibitum. Fol. 415. b

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

Cap. 11 De conſenſu Coniugali, & quod Parentum ac Tutorum conſenſus requiratur ad legitimum Coniugium.

Cap. 12 Quid faciendum ſit cum Parentes aut Tutores ſua poteſtate abutuntur Fol. 422 b

Cap. 13 De Conſenſu coacto Fol. 423 b

Cap. 14 De Conſenſu de Præſenti & De conſenſu de Futuro Fol. 424

Cap. 15 De erroribus qui conſenſum excuſant. Ibid.

Cap. 16. De conditionibus Fol. 425.

Cap. 17. De Matrimonij conſummatione. Ibid. b

Cap. 18. De Diuortijs Fol. 427.

Cap. 19. De Modo procedendi in cauſis Diuortiorum. Fol. 430

Cap. 20. De Quæſtione, An Perſona innocens & libera pronunciata in Iudicio, rurſum aliud coniugium contrahere poſſit. Fol. 432 b

Cap. 21. De Polÿgamia Fol. 434.

Cap. 22. De Coniugio diſſidentium in Religione. Fol. 435

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

Cap. 23 De Caſtitate Viduali Fol. 436
Cap. 24 De Verecundia ſeu pudore Ibid. b
Cap. 25 De Peccatis contra Sextum Præceptum Fol. 438
Cap. 26 De Coniugio Sacerdotum Fol. 447

LIBRI SEXTI CAPITA.

Cap. 1 De Summa Septimi Præcepti Fol. 455
Cap. 2 De Iuſtitia. Fol. 456 b
Cap 3 De Iniuſtitia Fol. 459
Cap. 4 De Differentia inter Iuſtitiam commutatiuam & Diſtributiuam quam faciunt Proportiones Arithmetica & Geometrica Ibid. b
Cap. 5 An Recte dixerit Cicero, Priuata nulla eſſe Natura Fol. 462
Cap. 6 De Contractibus Fol. 468 b
Cap. 7 De Pecunia ſeu Nummis Fol. 469 b

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

Cap. 8. De Diſcrimine inter officia & contractus. Fol. 473
Cap. 9. De Venditione & Emption. Fol. 474.
Cap. 10. De Mutuatione. Ibid. b.
Cap. 11 De vſuris. Fol. 476. b
Cap. 12. De Intereſſe. Fol. 478.
Cap. 13. De Societate in qua alter pecuniam, alter operas confert. Fol. 479.
Cap. 14. De Conditione Reuendendi. Ibid. b.
Cap. 15. De Donatione, Permutatione & Accommodato. Fol. 482.
Cap. 16. De Locatione, & de Diſcrimine inter Contractus bonæ Fidei & ſtricti Iuris, & de Iure hoſpitij. Ibid. b.
Cap. 17. De Emphÿteuſi ſeu contractu Emphÿteutico. Fol. 484. b
Cap. 18. De Depoſito. Fol. 485.
Cap. 19. An quæ præſcriptione tenentur, iuſte teneantur, Et An Præſcriptio excuſet conſcientiam. Fol. 487. b
Cap. 20. De Reſtitutione. Fol. 488
Cap. 21. De Furto. Fol. 490.
Cap. 22. De Auarita Fol. 492. b

Cap. 23.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

Cap. 23. Continens plura dicta ſcripturæ, & ſententias quaſdam philoſophorum contra Auaritiam. Fol. 494. b

Cap. 24. De Meditationibus contra Auaritiam. Fol. 499

Cap. 25. De Duplici cura. Fol. 500

Cap 26. De Labore & otio Fol. 501. b

Cap. 27. De Vita Ruſtica Fol. 505. b

Cap. 28. De Ruſticis Laboribus Fol. 507. b

Cap. 29. De Artibus. Fol. 508.

Cap. 30. De Artibus Mechanicis Fol. 509. b

Cap. 31. De Mercatura. Fol. 510. b

Cap. 32. De mediocritate. Fol. 512.

Cap. 33. De Paupertate. Fol. 514.

Cap. 34. Quod propter paupertatem nemo debeat malas artes ſectari. Fol. 519.

Cap. 35. De Duplici facultatum deſertione & de Monachali Paupertate. Fol. 520. b

Cap. 36. De Iuſtis Diuitijs Fol. 522.

Cap. 37. Eruditio Diuitum Fol. 523

Cap: 38. De primo Diuitiarum vſu Fol: 525.

Cap: 39. De ſecundo Diuitiarum vſu. Fol: 526.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

Cap. 40 De Frugalitate & Parſimonia Fol. 528. b
Cap. 41 De Tertio vſu Diuitiarum Fol. 530
Cap. 42 De Beneficentia Secunda Specie Liberalitatis Fol. 531
Cap. 43 De modo Eleemoſynarum ſeu Beneficentiæ & Liberalitatis Fol. 535 b
Cap. 44 De Admonitione Ciceronis Fol. 536
Cap. 45 De Prodigalitate Fol. 538
Cap 46 De Muneribus & Donis Fol. 540 b
Cap. 47 De Hoſtium donis Fol. 543 b
Cap. 48 De Hoſpitalitate Fol. 544 b
Cap. 49 De Gratitudine & Ingratitudine Fol. 545 b
Cap. 50 De ære alieno Fol. 546.
Cap. 51 De Inducijs quinquennalibus quas vulgus quinquennellas vocat Fol. 547
Cap 52 De alijs peccatis contra Septimum Præceptum Fol. 548

LIBRI

INDEX LIBRI SEPTIMI CAPITA.

Cap. 1. De ſumma Octaui Præcepti Ibid. b
Cap. 2 De Veritatis Significatione Fol. 549
Cap. 3. De Veritatis inquiſitione Ibid. b
Cap. 4 De appellatione Sacræ ſcripturæ Fol. 550 b.
Cap 5. De Teſtimonijs ſeu Argumentis certitudinis Sacræ ſcripturæ Fol. 554 b
Cap. 6 De Diſcrimine ſcripturæ ſeu Doctrinæ Biblicæ & Philoſophiæ Fol. 562
Cap. 7 De Interpretatione Scripturæ Fol. 568
Cap. 8 Contra Pÿrrhoniorum & Academicorum errorem, quod nihil ſit in rerum natura, certum & verum Fol. 571 b
Cap. 9 De Cauſis certitudinis in Artibus Philoſophicis & rerum natura Fol. 573. b
Cap. 10 De Differentÿs Principiorum Fol. 577. b

Cap. 11

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

Cap. 11. De Artibus dicendi, & primum de Grammatica Fol: 579.
Cap: 12. De Dialectica. Fol: 580.
Cap: 13. De Rhetorica. Ibid: b.
Cap: 14. De Muſica. Fol: 582.
Cap: 15. De Arithmetica, Geometria & Aſtronomia. Fol. 585. b
Cap: 16. De Doctrinis Phÿſicis ad quas etiam Medica ars pertinet. Fol: 589.
Cap: 17. De Philoſophia Morali ſeu Ethica & Iuriſprudentia, quæ eſt pars Ethices. Fol: 587. b
Cap: 18. An ſit iudicandum iuxta ius ſcriptum, an ſecundum æquitatem Fol: 589.
Cap: 19. De Varietate Legum ciuilium Fol: 592.
Cap: 20 De recto vſu linguæ ſeu ſermonis Fol: 594
Cap: 21 Sententiæ de Veritate Fol 597
Cap 22 De Sapientia & prudetia Fol 600
Cap 23 De Fide Ethica Fol 603
Cap 24 De ſimplicitate, ingenuitate & candore Fol 604 b
Cap 25 De conſtantia Fol 605 b
Cap 26 De Docilitate Fol 607
Cap

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

Cap 27 De Taciturnitate Fol 608

Cap:28 De Mendacio. Fol: 610.

Cap: 29. De Vſitata Mendaciorum di-ſtinctione Fol: 611.

Cap. 30 De Auguſtini Sententia. Fol. 614 b

Cap. 31 De Hæreticis Fol. 616 b

Cap 32 De mendacijs ſeu erroribus præcipuis in Doctrinis Philoſophorum Fol. 618 b

Cap. 33. De Sophiſtica. Fol. 622.

Cap. 34 De calumnia Fol. 623 b

Cap 35. Luciani Oratio de calumnia Fol 625.

Cap. 36 De Criminationibus & obtrectationibus Fol 634. b

Cap. 37 De Falſis Teſtibus & Teſtimonijs Fol 636.

Cap. 38 De Calumnioſa Legum aut aliorum ſcriptorum, dictorumue interpretatione Fol 637. b

Cap 39 Exempla calumnioſarum accuſationum et falſorum Teſtimoniorum. Fol 638 b

Cap. 40 De Iuramento Calumniæ Fol 642.

Cap. 41 De Diffamatione Fol 643

Cap.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

Cap: 42. De Suſpitionibus Fol: 645

Cap: 43. De Maledicentia Ibid: b.

Cap: 44. De Quæſtione An propter dictum Chriſti, Nolite iudicare, non liceat manifeſta & publica vicia reprehendere publicè. Fol: 646. b

Cap: 45. De Adulatione & Aſſentatione. Fol: 647. b

Cap: 46 De Iactantia. Fol. 650. b

Cap. 47. De reliquis peccatis contra octauum Præceptum. Fol. 651.

Cap. 48 De Explicatione Lutheri Ibid. b.

LIBRI OCTAVI CAPITA.

Cap. 1. De ſumma Præceptorum Noni & Decimi. Fol. 664

Cap. 2 De vſu & Significatione Vocabuli Concupiſcentia in Eccleſia Ibid. b

Cap. 3 De Dicto Apoſtoli, Coucupiſcentiam neſciebam, niſi Lex diceret, Non Concupiſces. Fol. 666

Cap. 4 De Appetitionibus & Affectibus. Fol. 667 b

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

Cap: 5. Quid Ariſtoteles ſenſerit de Affectibus, ex Domino Phil: Fol: 669.

Cap: 6. Reſutatio Doctriuæ ſtoicorum de ἀπαθείᾳ. Fol: 670

Cap: 7. Quod pugnam Rationis & Affectuum etiam aliquo modo intellexerint Philoſophi. Fol: 671. b

LIBRI NONI VAriæ Quæſtiones.

Quæſtio Prima.

Cur Ariſtoteles dicit Virtutem eſſe habitum cum potius Videatur eſſe actio? Fol: 678.

Quæſtio Secunda.

Cur Ariſtoteles dicit Virtutem eſſe habitum προαιρετικόν, id eſt, electiuum? Ibid: b.

Quæſtio Tertia.

Cur Vul-

Cur Vulgari Prouerbio dicitur In medio conſiſtit Virtus? Fol 674. b

Quæſtio Quarta.

Cur dicitur Virtutem propter ſe expetendam eſſe, vt Ouidius inquit Per ſeq; petenda eſt externis Virtus incomitata bonis? Fol. 675 b

Quæſtio Quinta.

Cur dicit Cicero II de Leg. Quod virtus nihil aliud eſt, quam in ſe perfecta, & ad ſummum perducta natura? Fol 677.

Quæſtio Sexta.

Cur Poëtæ fingunt Virtutes eſſe Deas Ibid.

Quæſtio Septima.

Si Virtutes ſunt afflatus Diuini, Cur itaq; inter Cauſas Virtutum recenſentur Diſciplina & aſſuefactio? Ibid. b

Quæ-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

Quæſtio Octaua

Quid intereſt inter virtutem & Iuſtitiam vniuerſalem Fol: 678

Quæſtio Nona

Vnde Monachi acceperunt Diſtinctionem inter vitam contemplatiuam & actiuam? Fol. 679

Quæſtio Decima

An Bruta habeant virtutes Ibid. b
Dialogus Plutarchi, quo oſtenditur pleraſq; beſtias naturæ congruentius viuere, quam multos homines Fol. 680

Catechiſmi Examen Fol 692
Quid eſt Sacra Scriptura Fol 693
De Lege Fol. 694
De Peccato Fol. 697

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

De Iuſtificatione Fol. 709
De Euangelio Fol. 699
De Oratione Fol. 710
De Baptiſmo Fol. 716
De Sacramento Cœnæ Dominicæ Fol. 720 b
De Pœnitentia Fol. 727

FINIS

ERRA-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

ERRATA IN HISCE LI- bris ſic corrigantur

Fol: 39 fac: 2. Lin: 21. iudicium, lege iudicum F: 47 f: 1. 19. octiectum, obiectum F. 59. 1. 26. Amſanum. Muſarum. F: 70 1. 17. Gecrops Cecrops. F. 71. 2. 1. vltuit vetuit F: 72 1. 1. extra exta. F: 73. 2. 2. Compoſitas compoſitis. F: 74 1. 17. Magca Magica F: 75: 2. 9. earum ſtarum Ibid. 2. 15. ſenationum ſanationum F: 76. 1. 11. offa oſſa. F: 101. 1. 10. coli noli. F: 164. 2. 22. vſus vſum F: 171. 2. 24. e ſe. F: 172. 1. 22. Sententaim ſententiam. F: 206 1. 27. Iura iuramenti F: 234. 1. 2 Chriſtum chriſti. F: 238 1. 12. Miniſterio Miniſtro F: 250 2. 2. iuaicibus iudicibus. F: 293. 2. 15. quarta tertia. F: 307. 1. 1. protector protectore. F: 327. 2. 26. fuetur fruetur. F: 334. 2. 3. propatur probatur. F: 342. 1. 22. tritiæ triſtia. F: 354. 2. 23. lamentationis lamentationes. F: 365. 1. 10. leus laus. F: 371. 2. 21. ſtripe ſtirpe. F: 423. 2. 20. meus metus. F: 434. 2. 6. Pater patres. F: 438. 1. 6. docus decus. F: 459. 1. 2. definiunt definiuit. Ibid: 1. 18. petulantie petulantia. F: 463. 2. 25. vlla villa. F: 473. 2. 4. obtigatione obligatione. F: 479. 2. 12 fuodus fundus. F: 493. 2. 21. dictum dictu. F: 494. 2. 12. appepetere appetere F: 467. 2. 5. propofuerat propoſuerat. F: 519. 1. 21. pauper pauperem. F: 524. 2. 12 æquali æqualia. f: 534. 1. 24. egenus egenum. f: 537. 1. 17. familiares familiaris. f: 542. 1. 23

ſdices iudices. f: 577. 1. 8. quantum quantum. f: 579: 1. 19. ſcapha ſcapham. f: 580 1. 11. mediocrum medicorum. f: 606. 2. 17. proſuaſit perſuaſit. f: 612. 1. 26. officium officioſum. f: 613. 1. 14. pinexerat pinxerat. f: 626. 2. 12. habeti hebeti. f: 718. 2. 21. ex mortuis, Adde, per Gloriam Patris.

Reliquos errores typographi candidus lector ipſemet corriget.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

355

SLESVIGÆ IN ISTH-
MO CIMBRICO EXCVDE-
bat Nicolaus VVegenerus, Impenſis honeſto-
rum Virorum Martini Hoppenſtachij
Cant. Sleſuic. & Nicolai Slutouij
Gryphiſuualdenſium.

Anno Chriſti
1585.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

PSAL. 102.

Faciens miſericordias Dominus, & iudicium omnibus iniuriam patientibus.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 558:1-2 8° volume 2